

Szócs Tibor

**A HAGYATÉKI VAGYON AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI
RENDELET SZABÁLYRENDSZERÉBEN**

– Doktori értekezés –

A kézirat lezárva 2022. augusztus 29. napján

Témavezető: Dr. Csehi Zoltán, tanszékvezető egyetemi tanár

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Kar
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola
Budapest
2022**

Tartalomjegyzék

A HIVATKOZOTT MAGYAR, KÜLFÖLDI ÉS UNIÓS JOGSZABÁLYOK (JOGSZABÁLY-TERVEZETEK, MUNKAANYAGOK) ÉS NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEK DOLGOZATBAN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSE	7
A DOLGOZATBAN HASZNÁLT EGYÉB RÖVIDÍTÉSEK	14
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	15
I. ALAPVETÉS – A DOLGOZAT KERETEI	17
1. Kiindulópont: egyéges európai nemzetközi öröklési jog – eltérő tagállami anyagi öröklési jogok és öröklési eljárásjogok mellett	17
2. A téma időszerűsége	18
2.1. Növekvő mértékű nemzetközi vagyonmozgások és migráció	18
2.2. A külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyek emelkedő száma	19
3. A dolgozat tárgya és annak tagolása	19
4. Az alkalmazott kutatási módszerek	21
II. AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI RENDELET ELŐZMÉNYEI, MEGALKOTÁSA ÉS JELLEMZŐI	23
1. A rendelet helye az uniós jog rendszerében	23
1.1. A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés előzményei	23
1.2. Amszterdami Szerződés: a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés, mint uniós szakpolitika	23
2. A rendelet előzményei, megalkotásának folyamata	25
2.1. Tervek az öröklési ügyek uniós szintű szabályozására, jogalkotási programokban	25
2.2. A rendelet tervezete és elfogadásának folyamata	26
2.3. A tervezet legvitatottabb szabályozási csomópontjai	27
2.4. Az autonóm értelmezés jelentősége a rendelet alkalmazása kapcsán	28
3. A rendelet főbb szabályozási jellemzői	30
3.1. Komplex szabályozás	30
3.2. Univerzális szabályozás	31
3.3. A hagyaték egységének elve	33
3.3.1. A hagyaték egységének, illetve megosztásának elve általában	33
3.3.2. A hagyaték egységének elve a rendeletben	34
3.3.3. Kivételek a hagyaték egységének elve alól a rendeletben	35
3.4. A forum és ius egybeesése	36
3.4.1. A Gleichlaufprinzip a nemzetközi magánjogban általában	36
3.4.2. Az alkalmazandó jog és a joghatóság egybeesése a rendelet szabályai alapján	38
3.5. Az akarati autonómia érvényesülése	39
3.5.1. A jogválasztás öröklési ügyekben általában	39
3.5.2. A rendelet szerinti jogválasztási lehetőség főbb jellemzői	41
a) A választható jogok körének korlátozása	41
b) A jogválasztás teljeskörűsége	42
c) Kizárólag anyagi jogi utalás	43
d) A konkludens jogválasztás elismerése	43

3.5.3. Összegezés – a jogválasztás jelentősége a rendelet kollíziós szabályrendszerében	43
3.6. A szokásos tartózkodási hely elve	44
III. KÜLFÖLDI HAGYATÉKI VAGYON A HAZAI ELJÁRÁSBAN	49
1. Joghatóság az örökhatyó után maradt hagyatékí vagonra a rendelet szabályai alapján	49
1.1. A hagyatékí fekvési helyének jelentősége a korábbi joghatóságí szabályozásban	49
1.2. A hagyaték egységének elve a rendelet szerinti joghatóságí szabályokban	51
1.3. Kivételek az öröklés egészére kiterjedő joghatóság alól	51
1.3.1. A 10. cikk (2) bekezdése szerinti, területileg korlátozott joghatóság	51
1.3.2. A tárgyi tekintetben korlátozott joghatóságí megállapodás.....	53
2. Az eljárás eljárás korlátozása harmadik államokban fellelhető hagyatékí vagon tekintetében	55
2.1. Általában.....	55
2.2. Kérelem az eljárás korlátozása íránt.....	57
2.3. Negatív elismerési prognózis.....	58
2.3.1. Az índírekt joghatóság íhánya	58
2.3.2. A viszónosság megléte	59
3. A külföldí vagoníárgyra vonatkozó adatok megszerzése.....	60
3.1. Külföldí hagyatékí vagon bevonása a hazai hagyatékí eljárásba általában.....	61
3.2. A külföldí hagyatékíkal kapcsolatos adatok beszerzése általában.....	62
3.3. A közjegyző íntézkedése a külföldí hagyatékí vagon megállapítása íránt	62
3.3.1 Külföldí pénzüntézetekhez íntézett közvetlen felhívás adatszolgáltatás íránt.....	63
3.3.2. Nemzetközi jogsegély – gyakorlatí nehézségekkel.....	64
3.4. Az öröklésben íredekelt eljárása adatszerzés íránt	67
3.4.1. Az öröklésben íredekelt adatszerzése mint főszabály	67
3.4.2. Az öröklésben íredekelt adatokhoz való hozzáférési jogosultságának ígazolása EÖB útján.....	68
4. Ideíglenes íntézkedés a külföldí hagyatékíkal kapcsolatban	71
4.1. Biztosítási íntézkedés elrendelése az öröklési ügyre joghatósággal nem rendelkező tagállamban.....	72
4.2. A külföldí hagyatékí vagonnal kapcsolatos biztosítási íntézkedés kérdése	74
5. Összegezés	74
IV. A HAGYATÉK MEGSZERZÉSÉRE VONATKOZÓ ANYAGÍ JOGÍ SZABÁLYOK ALKALMAZÁSA IDEGEN ELJÁRÁSÍOGÍ KÖRNYEZETBEN.....	77
1. Problémafelvetés: A depeçage jelensége öröklési ügyekben	77
2. Exkurzus: a depeçage okozta koherencia-zavarok és kiküszöbölésük nemzetközi magánjogí eszköze – a hozzáígazítás.....	78
2.1. A hozzáígazítás általában	78
2.2. A koherencia zavarok-típusai és a hozzáígazítás műveletének mikéntje.....	79
2.2.1. A koherencia zavarok-típusai.....	79
2.2.2 A hozzáígazítás műveletének módja	80
2.3 A hozzáígazításnak a rendeletben nevesített egyes különös esetei.....	84
2.3.1. Idegen dologi jogok hozzáígazítása.....	84
2.3.2. A hozzáígazítás egyéb esetei a rendelet alkalmazási körében.....	87
3. A hozzáígazítás egy potenciális alkalmazási terrénuma öröklési ügyekben: az örökség megszerzésére vonatkozó anyagí jogí szabályok alkalmazása idegen fórum által	88
3.1. Az örökség megszerzésére vonatkozó rendszerek nemzetközi összehasonlításban	89
3.1.1. Az ípso öröklés rendszere.....	89
3.1.2. Az elfogadó nyilatkozaton alapuló modell.....	90
3.1.3. A hatóságí hagyatékátadáson alapuló modell	91
3.1.4. A „personal representative” általi közbenső vagonkezelésen alapuló modell.....	92
3.1.5. Vegyes megoldások.....	94

3.2. Az örökség megszerzésére alkalmazandó jogot meghatározás kollíziós szabályok	96
3.2.1. Nemzeti megoldások – törekvések az idegen anyagi jog alkalmazásának elkerülésre	96
a) Ausztria	96
b) common law-jogrendszerek.....	97
3.2.2. Hágai jogegységesítési kísérletek és az európai uniós kollíziós szabályrendszer	97
3.3. Lehetséges súrlódási pontok az örökség megszerzésével kapcsolatban az öröklési statútum és a lex fori között.....	99
3.3.1. Különösen: az osztrák jog szerinti „Einantwortung” alkalmazhatósága német hagyatéki bíróság előtt.....	100
a) Problémafelvetés: a hagyaték megszerzésének eltérő modellje az osztrák és a német jogban.....	100
b) A német bírói gyakorlat.....	100
c) Kritikák a német szakirodalomban	101
d) Változó hozzáállás a német joggyakorlatban	103
3.3.2. Különösen: angolszász jogok szerinti „executor” magyarországi jogállása.....	104
a) Problémafelvetés: bírói hatáskört gyakorló magyar közjegyző kontra hagyatéki vagyongazdálkodó.....	104
b) A hagyaték megszerzésére vonatkozó common law-szabályok hazai alkalmazásának esetei.....	105
c) A potenciális megoldások.....	107
ca) A végrendeleti végrehajtóra vonatkozó hazai szabályok alkalmazása.	108
cb) Az „executor” megfeleltetése az örökös – mint egyetemes jogutód – jogi pozíciójának.	110
d) Az öröklési illetékre vonatkozó szabályok kérdése.....	111
4. Összegezés	113
V. A HALÁL ESETÉRE TÖRTÉNŐ VAGYONSZERZÉS AZ ÖRÖKLÉSI STATÚTUM HATÁLYÁN KÍVÜL	117
1. Az öröklési statútum érvényesülését korlátozó szabályok az EuÖR. rendszerében.....	117
1.1. „Az örökléstől eltérő módon” lezajló vagyonmozgások kizárása a rendelet hatálya alól	118
1.2. Az öröklési statútum érvényesülésének korlátozása imperatív normákkal	119
2. Az állam tulajdonszerzése az „örökös nélküli” hagyatékon	122
2.1. Kiindulópont: eltérő tulajdonszerzési jogcímek az „örökös nélküli” hagyatékokra és azok kollíziói	123
2.1.1. Eltérő nemzeti megoldások az örökös nélküli hagyatékok jogi sorsának rendezésére.....	123
2.1.2. Pozitív és negatív ütközések az állami igények között.....	124
2.2. Az eltérő állami tulajdonszerzési jogcímek ütközéseinek feloldása.....	125
2.2.1. Az EuÖR. 33. cikke – részleges szabályozás	125
2.2.2. Kiegészítő szabályok a magyar kollíziós jogban a negatív összeütközések kezelésére.....	127
2.2.3. A magyar kiegészítő szabályok alkalmazásának árnyoldalai	129
a) Az örökös nélküli hagyaték megszerzésére irányuló állami igény jogi természetének tisztázása.....	129
b) Az öröklésre jogosult külföldi állam képviselőjére jogosult szerv megállapítása	131
2.3. Az állam örökségen történő tulajdonszerzése és az EuÖR. tárgyi hatálya.....	132
3. Különleges vagyontárgy halál esetére történő megszerzése – a társasházi lakáson fennálló ún. „lakástulajdonra” vonatkozó osztrák szabályozás példáján	133
3.1. A „lakástulajdon” alakzata az osztrák jogban	133
3.2. Jogutódlás a lakástulajdoni jogviszonyban	134
3.2.1. A „lakástulajdonjogi növedékjog” mint az öröklési jogon kívüli sui generis szerzési jogcím.....	134
3.2.2. A lakástulajdon megszerzése örökléssel.....	136
3.3. Az osztrák szabályozás az EuÖR. rendszerében.....	136
3.3.1. Az EuÖR. hatálya alá tartozás melletti álláspontok.....	136
3.3.2. Az EuÖR. hatálya alóli kizárás melletti álláspontok	138
3.3.3. Az osztrák bírói gyakorlat	139

3.3.4. Saját álláspontom	139
4. Összegezés	141
VI. A HAGYATÉKI VAGYONNAL KAPCSOLATOS JOGOSULTSÁGOK ÉRVÉNYREJUTTATÁSA MÁS TAGÁLLAMBAN	145
1. Általában	145
2. A tagállami jogok szerinti fajtájú, öröklési igazolások joghatásainakérvényesülése más tagállamban	146
2.1. A tagállami jogok szerinti öröklési igazolások és azok fajtái általában	146
2.2. A határozatok elismerése	149
2.2.1. A „brüsszeli elismerési és végrehajtási szabályrendszer” átvétele	149
2.2.2. Az öröklési igazolások határozatként történő elismerése	150
2.3. A közokiratok „elfogadása”	152
2.3.1. Az „elismerés” koncepciója a nemzetközi magánjogban	152
2.3.2. A közokiratok „elfogadása” – elismerés helyett	154
3. Az európai öröklési bizonyítvány	158
3.1. A bizonyítvány általában	158
3.1.1. A jogintézmény előzményei	158
3.1.2. A bizonyítvány főbb jellemvonásai	159
a) A koncepció: uniós jogon alapuló sui generis jogintézmény	159
b) Függetlenség a nemzeti jogok szerinti öröklési eljárásoktól	160
c) „Multifunkcionális” jogintézmény	161
3.2. Kulcsfontosságú ismérv: egységes és közvetlen joghatások	162
3.2.1. Általában	162
3.2.2. Különösen: harmadik személyek jogvédelme	163
a) A jogvédő hatás érvényesülésének feltétele: a harmadik személy jóhiszeműsége és kellő gondossága	163
b) A jogvédő hatás „konkrét” jellege	165
3.3. A bizonyítvány használatának korlátai	166
3.3.1. A rendelet tárgyi hatálya alá nem tartozó jogosultságok igazolása	167
a) Házassági (vagy élettársi) vagyoni jogi viszonyokból eredő jogosultságok igazolása	167
b) A hagyatéki eljárásban érdekeltek között bekövetkező vagyonmozgások igazolhatóságának kérdése	169
3.3.2. Bizonyos fajtájú öröklési jogosultságok igazolásának kizártsága	171
4. Összegezés	173
VII. ZÁRÓ GONDOLATOK	177
1. Az adminisztratív akadályok felszámolása a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatszerezés terén	177
2. Hozzáigazítás a hagyatékok átszállására vonatkozó idegen anyagi normák és hazai eljárásjog között	179
3. Az „örökös nélküli” hagyatékokra vonatkozó állami igényeket érintő szabályok	180
4. Az EÖB jogintézményének továbbfejlesztése	182
A FELHASZNÁLT IRODALOM JEGYZÉKE	185
A SZERZŐ KUTATÁSI TÉMÁVAL ÖSZEFÜGGŐ PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE	201

A hivatkozott magyar, külföldi és uniós jogszabályok (jogszabály-tervezetek, munkaanyagok) és nemzetközi szerződések dolgozatban használt rövidítése

Amszterdami Szerződés	Az Európai Unióról szóló Szerződés, az Európai Közösségeket létrehozó Szerződések és egyes kapcsolódó okmányok módosításáról szóló, Amszterdamban, 1997 október 2. napján aláírt Szerződés (OJ C 340, 10.11.1997, p. 1–144);
angol AEA	Act to consolidate Enactments relating to the Administration of the Estates of Deceased Persons (1925); angol hagyatéki vagyonkezelési törvény;
Bécsi DiplSzerz.	a diplomáciai kapcsolatokról Bécsben, 1961. április 18-án aláírt nemzetközi szerződés (kihirdette az 1965. évi 22. törvényerejű rendelet);
Bécsi Akcióterv (1998)	Action Plan of the Council and the Commission on how best to implement the provisions of the Treaty of Amsterdam on an area of freedom, security and justice – Text adopted by the Justice and Home Affairs Council of 3 December 1998 (OJ C 19, 23.1.1999, p. 1);
belga CDIP	Code de droit international privé; a 2004. július 16. napján elfogadott belga nemzetközi magánjogi törvény;
bolgár ZN	Закон За Наследството; 1949. január 18-i bolgár öröklési törvény;
Brüsszel-I.R.	a Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (HL L 12, 16.1.2001, 1. o.);
Brüsszel-IA.R.	az Európai Parlament és a Tanács 1215/2012/EU rendelete (2012. december 12.) a polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról (HL L 351., 2012.12.20., 1. o.);
Brüsszel-IIA.R.	A Tanács 2201/2003/EK rendelete (2003. november 27.) a házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban irányadó joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről (HL L 338., 2003.12.23., 1. o.);
Brüsszel-IIB.R.	A Tanács 2019/1111 rendelete (2019. június 25.) a házassági és szülői felelősségi ügyekben a joghatóságról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint a gyermekek jogellenes külföldre viteléről (átdolgozás) (HL L 178., 2019.7.2., 1. o.);

Brüsszeli Egyezmény	A polgári és kereskedelmi ügyekben irányadó joghatóságról és az ítéletek végrehajtásáról szóló 1968. szeptember 27. napján kelt Egyezmény (HL L 299., 1972.12.31., 32);
cseh Nmtv.	Zákon č. 91/2012 Sb. Zákon o mezinárodním právu soukromém; 2012. évi cseh nemzetközi magánjogi törvény;
cseh Zb.	Zákon o bankách; a bankokról szóló 1992. évi cseh törvény;
EK-Szerződés	Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó, Rómában, 1957. március 25. napján aláírt Szerződés;
Eu-BétVj-R.	a Tanács (EU) 2016/1104 rendelete (2016. június 24.) a bejegyzett élettársi kapcsolatok vagyoni jogi hatásaival kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (HL L 183., 2016.7.8., 30. o.);
EuBizf.R.	a Tanács 1206/2001/EK rendelete (2001. május 28.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a bizonyításfelvétel tekintetében történő, a tagállamok bíróságai közötti együttműködéséről (HL L 174., 2001.06.24., 121. o.);
EuBizf-II.R.	a Tanács 2020/1783/EU rendelete (2020. november 25.) a tagállamok bíróságai között a polgári és kereskedelmi ügyekben, a bizonyításfelvétel tekintetében történő együttműködéséről (átdolgozás) (HL L 405., 2020.12.2., 1. o.);
EuFizKépt.R.	Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/848 rendelete (2015. május 20.) a fizetéseképtelenségi eljárásról (HL L 141., 2015.6.5., 19. o.);
EuFmh.R.	Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 1896/2006/EK rendelete (2006. december 12.) az európai fizetési meghagyásos eljárás létrehozásáról (HL L 399., 2006.12.30., 1. o.);
EuHázVj-R.	A Tanács (EU) 2016/1103 rendelete (2016. június 24.) a házassági vagyoni jogi rendszerekkel kapcsolatos ügyekben a joghatóság, az alkalmazandó jog, valamint a határozatok elismerése és végrehajtása területén létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (HL L 183., 2016.7.8., 1. o.);
EuKisÉrtK.R.	Az Európai Parlament és a Tanács 861/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a kis értékű követelések európai eljárásának bevezetéséről (HL L 199., 2007.7.31., 1. o.);
EUMSZ	az Európai Unió működéséről szóló Szerződés (Magyarországon kihirdette a 2004. évi XXX. tv.; a módosításokkal egységes szerkezetbe foglalt szövege közzétéve az Európai Unió Hivatalos lapjában az alábbi helyen: HL C 83., 2010.03.30., 47. o.);

EuÖR.	az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről (HL L 201., 2012.7.27., 107. o.);
EuÖR-Javaslat	az Európai Bizottság 2009. október 20. napján kelt javaslata – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok és közokiratok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési tanúsítvány bevezetéséről (COM (2009) 154 végleges);
EuÖR-Vhr.	a Bizottság 1329/2014/EU végrehajtási rendelete (2014. december 9.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről szóló 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben említett formanyomtatványok meghatározásáról (HL L 359., 2014.12.16., 30. o.);
EuSzámI.Z.R.	Az Európai Parlament és a Tanács 655/2014/EU rendelete (2014. május 15.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a tagállamközi követelésbehajtás megkönnyítése érdekében az ideiglenes számlazárolást elrendelő európai végzés eljárásának létrehozásáról (HL L 189., 2014.6.27., 59. o.);
Eu-Tartási-R.	A Tanács 4/2009/EK rendelete (2008. december 18.) a tartással kapcsolatos ügyekben a joghatóságról, az alkalmazandó jogról, a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, valamint az e területen folytatott együttműködésről (HL L 7., 2009.1.10., 1. o.);
EuVHO.R.	Az Európai Parlament és a Tanács 805/2004/EK rendelete (2004. április 21.) a nem vitatott követelésekre vonatkozó európai végrehajtható okirat létrehozásáról (HL L 143., 2004.04.30., 15. o.);
Fft.	a mező- és erdőgazdasági földek forgalmáról szóló 2013. évi CXXII. törvény;
finn Ötv.	1965/40. sz. finn öröklési törvény;
francia Cc.	Code civil, az 1804. március 21. napján hatályba lépett francia Polgári Törvénykönyv;
görög Ptk.	2250/1940. sz. rendelettel elfogadott görög Polgári Törvénykönyv;
Hágai Program (2005)	Hágai Program: a szabadság, a biztonság és a jogok érvényesülésének erősítése az Európai Unióban (HL C 53., 2005.3.3. 1. o.);
He.	a hagyatéki eljárásról szóló 6/1958. (VII. 4.) IM rendelet;

Hetv.	a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény;
HgBizf.Egy.	a polgári és kereskedelmi ügyekben külföldön történő bizonyításfelvételről szóló, Hágában, 1970. március 17. napján kelt Egyezmény (kihirdette a 2004. évi CXVI. törvény);
HgHázkEgy.	házasságkötésről és a házassági kötelek érvényének elismeréséről szóló, 1978. március 14. napján kötött Hágai Egyezmény (a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 26. sz. nemzetközi egyezménye; Magyarország nem részese);
HgÖrEgy.	az elhalt személyek hagyatékának öröklésére alkalmazandó jogról szóló Hágában, 1989. augusztus 1. napján kelt Egyezmény (A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 32. sz. egyezménye; <i>Magyarország nem részese</i>);
HgÖrökbEgy.	a gyermekeknek a nemzetközi örökbefogadások terén való védelméről és az ilyen ügyekben történő együttműködésről szóló, Hágában, 1993. május 29. napján kelt Egyezmény (kihirdette a 2005. évi LXXX. tv.);
HgSzülfEgy.	a szülői felelősséggel és a gyermekek védelmét szolgáló intézkedésekkel kapcsolatos együttműködésről, valamint az ilyen ügyekre irányadó joghatóságról, alkalmazandó jogról, elismerésről és végrehajtásról szóló, Hágában, 1996. október 19. napján kelt Egyezmény (kihirdette a 2005. évi CXL. törvény);
HgTartJkv.	a tartási kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló, Hágában, 2007. november 27. napján kelt Jegyzőkönyv (HL L 331., 2009.12.16., 19. o.);
HgTrustEgy.	a trust-ra alkalmazandó jogról és annak elismeréséről szóló, Hágában 1985. július 1. napján kelt Egyezmény (A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 30. sz. egyezménye; <i>Magyarország nem részese</i>);
HgVégrEgy.	a végrendeletek alakisága tekintetében alkalmazandó jogról szóló, Hágában, 1961. október 5. napján kelt Egyezmény (A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet 11. sz. egyezménye; <i>Magyarország nem részese</i>);
holland BW	Burgerlijk Wetboek, az 1838. október 1. napján hatályba lépett holland Polgári Törvénykönyv (az öröklési jog anyagát tartalmazó Negyedik Könyve 2003. január 1. napjától kezdődő hatállyal átfogóan módosult);
horvát Zki.	Zakon o kreditnim institucijama; a hitelintézetekről szóló 2013. évi horvát törvény;
Hpt.	a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény;
Illtv.	az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény;

Intézkedéscsomag	Programtervezet a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének elve megvalósítását szolgáló intézkedésekre (OJ C 12., 2001.1.15., 1.2001, p. 1.9);
Inyvtv.	az ingatlan-nyilvántartásról szóló 1997. évi CXLI. törvény;
ír SA	Succession Act (1965); 1965. évi ír öröklési törvény;
Kjt.	a közjegyzőkről szóló 1991. évi XLI. törvény;
lengyel Kc.	Kodeks cywilny, az 1964. április 23. napján elfogadott lengyel Polgári Törvénykönyv;
LugEgy.	a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, Luganóban, 2007. október 30. napján kelt egyezmény (HL L 339., 2007.12.21., 3. o.);
Maastrichti Szerződés	az Európai Unióról szóló, Maastrichtban, 1992. február 7. napján aláírt Szerződés (OJ C 191, 29.7.1992, p. 1–112);
MegfEljtv.	a 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet 31. cikke szerinti megfeleltetési nemperes eljárásról, valamint egyes igazságügyi tárgyú törvénymódosításokról szóló 2015. évi LXXI. törvény;
német BGB	Bürgerliches Gesetzbuch, az 1896. augusztus 18-án elfogadott német Polgári Törvénykönyv;
német EGBGB	Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch; a Polgári Törvénykönyv (BGB) bevezetéséről szóló, 1896. augusztus 18-án elfogadott német törvény;
német FamFG	Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit vom 17. Dezember 2008; a családjogi és nemperes eljárásokról szóló, 2008. december 17. napján elfogadott német törvény;
német GBO	Grundbuchordnung; 1994. május 26. napján kihirdetett német telekkönyvi rendtartás;
német HöfeO	Höfeordnung in der Fassung der Bekanntmachung vom 26. Juli 1976 (BGBl. I S. 1933), a mezőgazdasági kisbirtokokról szóló német törvény;
német IntErbRVG	Internationales Erbrechtsverfahrensgesetz vom 29. Juni 2015; 2015. évi német nemzetközi öröklési eljárási törvény;
német VVG	Versicherungsvertragsgesetz, a biztosítási szerződésekről szóló 2007. évi német törvény;
Nmtv.	a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvény;
Nmtvr.	a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. törvényerejű rendelet;

olasz Cc.	Codice civile, az 1942. március 16. napján kihirdetett olasz Polgári Törvénykönyv;
olasz DIP	1995. május 31. napján elfogadott 218. sz. olasz törvény a nemzetközi magánjog reformjáról;
ontarioi EAA	Estates Administration Act, ontarioi hagyatéki vagyonkezelési törvény (Revised Statutes of Ontario, Chapter E.22);
osztrák ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch, az 1811. június 1. napján elfogadott osztrák Általános Polgári Törvénykönyv;
osztrák AußStrG	Außerstreitgesetz, a Perenkívüli Eljárásokról szóló 2003. december 12. napján kihirdetett osztrák törvény;
osztrák BWG	Bankwesengesetz; a bankokról szóló 1993. július 30. napján kihirdetett osztrák törvény;
osztrák IPRG	Bundesgesetz über das internationale Privatrecht, az 1978. június 15. napján elfogadott osztrák nemzetközi magánjogi törvény;
osztrák WEG	Wohnungseigentumsgesetz; a lakástulajdonról szóló 2002. évi osztrák törvény;
osztrák WEG-1975	Wohnungseigentumsgesetz; a lakástulajdonról szóló 1975. évi osztrák törvény;
Politikai Kompromisszum	a Bel- és Igazságügyi Tanács 2011. június 6-i ülésén, az európai öröklési rendelet egyes sarkalatos kérdései tekintetében elfogadott politikai kompromisszum (a tanácsi dokumentum száma: 11067/11 JUSTCIV 152);
portugál Cc.	Código civil; 1966. november 25-i portugál Polgári Törvénykönyv;
Pp.	a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény;
Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény;
régi Ptk.	a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény;
Róma-I.R.	az Európai Parlament és a Tanács 593/2008/EK rendelete (2008. június 17.) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról (HL L 177., 2008.7.4., 6. o.);
Róma-I. Egyezmény	a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, Rómában 1980. június 19. napján kelt Egyezmény (OJ L 266, 9.10.1980, p. 1; magyar szövegváltozat: HL C 169., 2005.7.8., 10. o.);
Róma-II.R.	az Európai Parlament és a Tanács 864/2007/EK rendelete (2007. július 11.) a szerződésen kívüli kötelmi viszonyokra alkalmazandó jogról (HL L 199., 2017.7.31., 40. o.);
Róma-III.R.	a Tanács 1259/2010/EU rendelete (2010. december 20.) a házasság felbontására és a különválásra alkalmazandó jog területén

	létrehozandó megerősített együttműködés végrehajtásáról (HL L 343., 2010.12.29., 10. o.);
román Cc.	Codul civil; a 2009. július 17. napján elfogadott román Polgári Törvénykönyv (287/2009. törvény);
spanyol Cc.	Código Civil de España, az 1889. július 24. napján elfogadott spanyol Polgári Törvénykönyv;
spanyol LEC	Ley 1/2000, de 7 de enero, de Enjuiciamiento Civil; spanyol Polgári perrendtartás;
svájci IPRG	Bundesgesetz über das Internationale Privatrecht (IPRG) vom 18. Dezember 1987; svájci nemzetközi magánjogi törvény;
svájci ZGB	Zivilgesetzbuch, az 1907. december 10. napján elfogadott svájci Polgári Törvénykönyv;
svéd ÄB	Ärvdabalk; svéd Öröklési Törvény (1958. december 12. napján elfogadott 1958:637. sz. törvény);
svéd IDL	Lag 5 mars 1937 Nr. 81 om internationella rättsförhållanden rörande dödsbo; a nemzetközi hagyatéki ügyekről szóló 1937. évi 81. törvény;
szlovák Zb.	Zákon o bankách a o zmene a doplnení niektorých zákonov; a bankokról és egyes törvények kiegészítéséről szóló 483/2001. sz. szlovák törvény;
szlovén ZBan.	Zakon o bančništvu; bankokról szóló 2015. évi szlovén törvény;
UK-IRL-Jkv.	az Európai Unióról szóló Szerződéshez, valamint az Európai Unió működéséről szóló szerződéshez csatolt, az Egyesült Királyságnak és Írországnak a szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség tekintetében fennálló helyzetéről szóló 21. Jegyzőkönyv (HL. C 326., 2012.10.26. 295. o.);
UPC (1969)	Uniform Probate Code, az USA-ban működő Uniform Law Commission által a tagállamok részére 1969-ben kidolgozott, többször kiegészített öröklési jogi modelltörvény;
Zöld Könyv	Zöld könyv – Öröklés és végrendelet (SEC(2005) 270). Az Európai Bizottság által az öröklési rendelet koncepciójával kapcsolatban 2005. március 1. napján közzétett vitaanyag. (CELEX azonosító: 52005DC0065; elérhető a https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52005DC0065&qid=1607427567998 linken; megtekintve 2021.szeptember 15. napján).

A dolgozatban használt egyéb rövidítések

AG	Amtsgericht; német járásbíróság;
ARERT	Association du Réseau Européen des Registres Testamentaires; Végrendeleti Nyilvántartások Európai Hálózatának Egyesülete;
BayObLG	Bayerisches Oberlandesgericht (Bajor Tartományi Főtörvényszék);
BKKB	Budai Központi Kerületi Bíróság;
BWNNotZ	Zeitschrift für das Notariat in Baden-Württemberg;
DNotI	Deutsches Notarinstitut; Német Közjegyzői Intézet;
EÖB	európai öröklési bizonyítvány;
et al.	et alii; és mások (többszerzős mű esetében);
EuB	az Európai Unió Bírósága;
GPR	Zeitschrift für das Privatrecht der Europäischen Union;
HL	az Európai Unió Hivatalos Lapja,
IPRax	Praxis für Internationales Privat- und Verfahrensrecht;
LG	Landgericht, (német) tartományi főtörvényszék;
MDR	Monatsschrift für deutsches Recht;
MOKK	Magyar Országos Közjegyzői Kamara;
NJW	Neue Juristische Wochenschrift;
NZ	Österreichische Notariatszeitung;
OGH	Oberster Gerichtshof, osztrák Legfelsőbb Bíróság;
OJ	Official Journal of the European Union (2003. január 31. napjáig Official Journal of the European Communities)
RabelsZ	Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht;
Rev. crit. DIP	Revue critique de droit international privé;
RGZ	Entscheidungen des Reichsgerichts in Zivilsachen (a német Birodalmi Bíróság polgári ügyekben hozott határozatainak gyűjteménye, 1879-1945; hivatkozás kötetszám és oldalszám feltüntetésével);
RNotZ	Rheinische Notar-Zeitschrift;
ti.	tudniillik;
tvr.	törvényerejű rendelet;
ui.	ugyanis;
uo.	ugyanott;
üsz.	ügyszám;
Zak	Zivilrecht aktuell;
ZEV	Zeitschrift für Erbrecht und Vermögensnachfolge;
ZBGR	Schweizerische Zeitschrift für Beurkundungs- und Grundbuchrecht.

„Ne kövessetek el igazságtalanságot az ítéletben; ne nézd a szegénynek személyét, se a hatalmas személyét ne becsüld; igazságosan ítélj a te felebarátodnak.”
(Móz. III. 19,15)

Köszönetnyilvánítás

Doktori értekezésem többéves kutatómunkámnak és gyakorló jogászként szerzett tapasztalataimnak köszönhetően készült el. Ennek során sokaktól kaptam segítséget idehaza és külföldön egyaránt, amelyért hálával és köszönettel tartozom.

E helyen külön szeretnék köszönetet mondani Dr. TÓTH Ádámnak, a Magyar Országos Közjegyzői Kamara elnökének a folyamatos biztatásért, továbbá Dr. CSEHI Zoltán professzornak, aki témavezetőként támogatta kutatásaimat. Úgyszintén köszönetemet fejezem ki a hazai kollégáknak, a közjegyzői hivatásrend tagjainak, akik nap, mint nap a gyakorlatban felvetődő gondolatébresztő problémákkal keresnek meg, úgyszintén a MOKK Közjegyzői Intézetnél dolgozó munkatársaimnak, akik sok gondot levéve a vállamról, jelentős mértékben megkönnyítették az elmélyedést a kutatómunkában.

Budapest, 2022. augusztus 29-én,
Keresztelő Szent János vértanúságának napján

Szócs Tibor

I. ALAPVETÉS – A DOLGOZAT KERETEI

„A modern társadalmakban kodifikált öröklési jog határozza meg azt, hogy az örökhagyót milyen jogok illetik meg arra nézve, hogy végrendelettel tulajdonáról, milyen jogai fűződnek az elhalt családtagjainak az ő tulajdonát illetően, és milyen jogai vannak az államnak arra, hogy az elhalt tulajdonát teljesen vagy részben elsajátítsa. Az egyes társadalmak e kérdéseket különböző módon szabályozzák.”

(Jens BECKERT: Unverdienles Vermögen. Soziologie des Erbrechts, 11. o.)

1. Kiindulópont: egyéges európai nemzetközi öröklési jog – eltérő tagállami anyagi öröklési jogok és öröklési eljárásjogok mellett

Dolgozatom a nemzetközi magánjognak egy olyan szegmenséhez kapcsolódik, amely évtizedeken át viszonylag kevés figyelmet kapott: ez a nemzetközi öröklési jog. Ez a terület főként azt követően került Európa-szerte a gyakorló jogászok érdeklődésének középpontjába, hogy többéves előkészítő munka után az uniós jogalkotó 2012-ben elfogadta a – rövidített elnevezéssel – európai öröklési rendelet néven ismert 650/2012/EU rendeletet (a továbbiakban: EuÖR.), amely 2015. augusztus 17. napjától kezdődően teljesen új alapokra helyezte a külföldi elemet tartalmazó öröklési viszonyok rendezését.

A rendelet alapvető célkitűzése, hogy mindazon jogalanyok számára, akiket az örökhagyó után maradt hagyatéki vagyonból részesedés illet meg (pl. örökösök, hagyományosok), vagy azzal kapcsolatban bizonyos vagyonnevelési feladataik és azokhoz kapcsolódó jogosítványaik vannak (végrendeleti végrehajtók, hagyatéki gondnokok), lehetővé váljon jogállásuk határokon átnyúló gyors és egyszerű igazolása és a más tagállamban fellelhető vagyonhoz történő akadálytalan hozzájutás¹. E célt a rendeletben négyféle, egymással szorosan összefüggő nemzetközi magán- és eljárásjogi eszközrendszer szolgálja:

- az egységesített és univerzális hatályú joghatósági normák,
- az egységesített és univerzális hatályú kollíziós normák,
- az öröklési jogosultságokra vonatkozó, nemzeti jog szerinti aktusok (határozatok és közokiratok) tagállamok közötti forgalmát érintő szabályok, továbbá
- egy, az uniós jogon alapuló, minden tagállamban egységes joghatásokat kiváltó okirat, az európai öröklési bizonyítvány (a továbbiakban: EÖB).

E „négykomponensű” szabályrendszer kialakítása során az uniós jogalkotónak rendkívül eltérő nemzeti szabályok között kellett hidat vernie. Az öröklési viszonyok rendezésére irányuló eljárások Európán belül is hihetetlenül változatos képet mutatnak. Magát az „eljárás” kifejezést is csak erős kiterjesztéssel használhatjuk, miután az európai jogrendszerek jelentős része a jogvita nélküli öröklési ügyek rendezéséhez nem is kívánja meg a magyar fogalmak szerinti hagyatéki eljárásunkhoz hasonló, formalizált eljárás lefolytatását, hanem a hagyatéki sorsának rendezése az érdekeltek által végzett magánjogi jogcselekmények (elfogadó vagy visszautasító nyilatkozat, egyezségek a hagyatéki felosztásáról stb.) útján történik. Igen eltérőek a nemzeti jogok anyagi öröklési szabályai közötti különbségek annak kérdésében, hogy mi az a „jogi folyamat”, amelynek eredményeként a hagyatéki vagyonból részesülő kedvezményezettek az örökhagyó halálát követően megszerzik a javukra a végakarát vagy a törvény alapján rendelt juttatást: törvény erejénél fogva áll-e be ez a megszerzés vagy szükség van hozzá bizonyos jogcselekményekre; némely

¹ Ld. különösen az EuÖR. (7) és (67) preambulum-bekezdéseit.

jogrendszerek az örökhagyótól közvetlenül történő jogszerzést sem ismerik, hanem az általa hátrahagyott hagyatéki vagyontömeg átmenetileg más személy kezelése alá kerül.

Ezeket a különbségeket olyan módon kellett egységes nemzetközi magánjogi szabályokkal áthidalni, hogy annak során tiszteletben kellett tartani mind a nemzeti anyagi öröklési és eljárási jogoknak, mind pedig az öröklési viszonyok rendezése során potenciálisan érintett más jogterületeknek (pl. dologi jog, ingatlan-nyilvántartási rendszerek, házassági vagyoni jog stb.) az érintetlenségét. Az uniós jogalkotó nem hozhatott létre egységes hagyatéki eljárásrendet, nem harmonizálhatta az örökség megszerzésével kapcsolatos jogkérdéseket (a hagyaték átszállásának módja, felosztása, a hagyatéki hitelezők jogállása és kielégítésük szabályai, stb.), és nem érinthette az egyes vagyontárgyakra vonatkozó közhitelű nyilvántartások szabályrendszerét sem.

2. A téma időszerűsége

A külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyek száma világviszonylatban évről-évre növekszik. Az emelkedő trend okai nyilván összetettek; két különösen fontos kiváltó tényezőjének tekinthető azonban véleményem szerint egyrészt a határokon átnyúló vagyonmozgások utóbbi évtizedekben történt intenzívebbé válása, másrészt pedig a személyek mozgásának, a külföldön történő letelepedésnek a jóval szabadabbá válása. Az utóbbi évtizedeket mindkét területen a korábbi adminisztratív korlátozások nagyfokú megszűnése jellemezte.

2.1. Növekvő mértékű nemzetközi vagyonmozgások és migráció

Mai ésszel már Magyarországon is hihetetlennek tűnnek azok az egykori nemzetközi pénzügyi korlátozások, amelyek a háború utáni években még Nyugat-Európában is sújtották akár a viszonylag kis összegű külföldi átutalásokat is, mint pl. a szerzői honoráriumokét, amiről MÁRAI Sándor is említést tesz Naplójában². A nemzetközi pénzforgalom ma már szinte teljesen liberalizált Magyarországon is, ahol az ezredforduló táján hatályukat veszítették³ a tőkműveletekre vonatkozó olyan utolsó hazai devizarendelkezések, amelyek addig korlátozták a devizabelföldiek *külföldi vagyonszerzését* (külföldi ingatlanszerzés, külföldi vállalkozásban részesedés megszerzése, külföldi értékpapírok megszerzése, külföldi bankszámla nyitása stb.). Néhány évvel később az uniós csatlakozás következtében pedig elhárultak a magyar állampolgárok más tagállambeli tulajdonszerzését addig állampolgársági alapon korlátozó külföldi jogi akadályok is. Mindennek következtében magyar állampolgárok az elmúlt két évtizedben egyre növekvő számban szereztek külföldi ingatlanokat, jellemzően az idegenforgalom kedvelt európai célszagaiban (pl. Horvátország, Spanyolország); egyre gyakoribbá vált emellett – különösen némely határmenti régiókban – a természetes személyek megtakarításainak külföldi pénzintézetnél történő elhelyezése is. Ezek a változások természetesen kétirányúak: a korlátozások megszűnését követően más tagállamok állampolgárai is előszeretettel vásárolnak befektetési céllal magyarországi ingatlanokat.

Mindemellett Magyarország a kilencvenes évektől kezdve egyre inkább részesévé vált a *nemzetközi migrációs folyamatoknak*, ami újabb lendületet kapott az uniós csatlakozással, illetve a munkaerőpiaci korlátozások azt követő fokozatos megszűnésével. Közismert, hogy nagyszámú magyar állampolgár telepedett le életvitelszerűen, jórészt munkavállalási céllal az Európai Unió nyugati tagállamaiban. Magyarországot, mint fogadó államot pedig elérte az a korábban főképp dél-európai tagállamokat érintő jelenség, amelyet a nemzetközi öröklési jogi szakirodalom gyakran ún.

² MÁRAI Sándor: A teljes napló. 1949. Helikon, Budapest 2008, 25.

³ Ld. a 2001. évi XCIII. törvényt.

„Mallorca-nyugdíjasok esete” néven emleget⁴, ti., hogy tagállami polgárok aktív éveiket követően esetenként valamely más – a nyugdíj-jövedelmükből jobb megélhetést kínáló – tagállamban telepednek le. Mindemellett a legutóbbi években a hazai gazdaság egyre növekvő munkaerő-igényének hatására erősen emelkedik a belföldön huzamosabb ideig életvitelszerűen tartózkodó külföldiek száma is. Az ilyen, hazájuktól eltérő államban letelepedő személyek pedig rendszerint nem „égetik fel a hidakat” eredeti származási államukkal, hanem jellemzően ott is rendelkeznek vagyonnal.

2.2. A külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyek emelkedő száma

A vázolt társadalmi és gazdasági folyamatok bizonyos időeltolódással értelemszerűen *növekvő számban generálnak határon átnyúló elemet tartalmazó öröklési ügyeket* is. Miután az öröklési jogviszonyok igen nagy többsége jogvita nélkül rendeződik, a növekedés trend különösen szembeűnő a közjegyzői gyakorlatban, mégpedig a magyar közjegyzői eljárásoknak mindkét jellegzetes szegmensében: egyfelől a közjegyzőnek a megelőző jogvédelemmel összefüggő tevékenységében (azaz a hagyatéktervezésben történő közreműködés terén⁵), másfelől pedig a már megnyílt öröklésekkel (azaz a hagyatéki eljárásokkal) kapcsolatban⁶.

Éppen a személyek szabad mozgásának és a vagyontszfernek ez a vázolt nagyfokú szabadsága vezetett ahhoz, hogy manapság az öröklési jogviszonyokban a külföldi elemet az esetek egy jelentős hányadában a *külföldi vagyon megléte* jelenti; egyre gyakoribb, hogy az örökhagyó után nem csupán a mindennapi életvitelének súlyponti helyét jelentő államban marad vagyon. Ez viszont nemegyszer azt is jelenti, hogy a külföldi elem sokszor „rejtett módon” van jelen az öröklési ügyben, amelynek megléte az öröklési ügy rendezésének nemegyszer csak későbbi szakaszában, sőt akár már az eljárás befejezését követően derülhet ki. Ilyen helyzet áll elő, ha pl. a kizárólag magyar állampolgársággal rendelkező és halálakor belföldi szokásos tartózkodási helyű örökhagyóról csak utóbb, a hagyatéki eljárás befejezését követően derül ki, hogy maradt utána külföldi vagyontárgy (pl. egy, az örökösök által addig nem ismert bankszámla). A külföldi elemet tartalmazó öröklési tényállások tehát nem különíthetők el mereven az egyéb öröklési tényállásoktól. A jogalkalmazónak minden öröklési ügyet, mint *potenciálisan* külföldi elemet tartalmazót kell kezelnie; éppen ezért fokozott figyelmet kell fordítani a rendelet szerinti joghatósági és kollíziós szabályok betartására.

3. A dolgozat tárgya és annak tagolása

Amint azt címben is jeleztem, dolgozatom középpontjában a nemzetközi öröklési ügyek egy szűkebb, tárgyi jellegű aspektusa áll, a hagyatéki vagyon. Ezzel kapcsolatban néhány kiválasztott szűkebb problémakört szeretnék vizsgálni. E problémakörök az EuÖR. különféle szabályozási csomópontjaihoz kapcsolódnak; egyaránt érintik a rendelet eljárási szabályait (joghatóság, határozatok és közokiratok), a kollíziós szabályokat, valamint az EÖB intézményével kapcsolatos rendelkezéseket.

⁴ LEIN, Eva, in: DUTTA/WEBER (2021), 129; ODESKY, Felix, in: BERGQUIST et al. (2015), 69; HERTEL (2016), 238.

⁵ Ez a közjegyzőnek a közzérendelet tételénél vagy öröklési szerződés közokiratba foglalásánál történő közreműködését (azaz ügyleti közokirat készítését), továbbá a magánvégrendelet közjegyzői letétbe, illetve a fél részére e cselekményekkel összefüggésben nyújtott kitanítást jelenti.

⁶ Ezt jól mutatja azon megkeresések számának alakulása is, amelyeket a közjegyzők az elmúlt években a MOKK Közjegyzői Intézetéhez intéztek külföldi elemet tartalmazó – túlnyomórészt hagyatéki – ügyekben, alkalmazandó joggal, joghatósággal, külföldi jog tartalmával, illetve különböző eljárási kérdésekkel (pl. bizonyításfelvétel, illetve eljárási ügyiratok kézbesítése külföldön) stb. kapcsolatos állásfoglalások iránt: 331 (2016); 367 (2017); 511 (2018); 650 (2019); 654 (2020); 683 (2021).

A hagyatéki vagyonnal kapcsolatos kérdések vizsgálatát megelőzően, dolgozatom első érdemi részében (II. Fejezet) az európai nemzetközi öröklési szabályokat általánosan mutatom be, különös tekintettel az EuÖR. létrejöttének körülményeire, a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés szakpolitikájában elfoglalt helyére, valamint a rendelet szabályrendszerét meghatározó alapvető elvekre.

A hagyatéki vagyonnal kapcsolatban az alábbi problémaköröket vizsgálom közelebbről:

- *A külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos egyes eljárási kérdések* (III. Fejezet). Annak köszönhetően, hogy a rendelet a hagyaték egységének elvét szem előtt tartva az örökhagyó után maradt hagyatékot főszabályként egyetlen vagyontömegként kezeli, tekintet nélkül az ahhoz tartozó egyes vagyontárgyak fellelhetőségi helyére és jogi jellegére, az öröklési jogviszony rendezésében részt vevő jogalkalmazó közreműködése immár rendszerint a *saját tagállamán kívüli hagyatéokra* is ki kell, hogy terjedjen; ez a korábbi joghatósági szabályok alapján nagyságrendekkel ritkábban fordult elő. Ebben a fejezetben egyrészt a joghatósági szabályok és a hagyatéki vagyon közötti összefüggéseket vizsgálom, kitérve arra, hogy mennyiben van jelentősége – a hagyaték egységének elve alóli kivételként – az egyes hagyatéki vagyontárgyak fekvési helyének. Ugyasint kitérek azokra az eljárási akadályokra, amelyek a *külföldi hagyatékra a belföldi hagyatéki eljárásba történő bevonásával* kapcsolatban merülnek fel, különös figyelemmel a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos (azok átadásához szükséges) információk – napi gyakoriságú problémát jelentő – megszerzésére. Rá kívánok mutatni, hogy jóllehet az EuÖR. joghatósági szabályaiban már jóval kevésbé érvényesül a hagyatéki vagyonnal kapcsolatban a territorialitás elve, a határokon átnyúló zökkenőmentes és gyors információszerzés lehetőségét a rendelet nem valósította meg, és tekintetben a nemzeti jogokban is léteznek még akadályok.

- *A hagyaték átszállásával kapcsolatos anyagi jogi szabályok alkalmazása idegen eljárásjogi környezetben* (IV. Fejezet). Az öröklési jognak egyik sajátos problémakörét képezik az örökség átszállásával kapcsolatos szabályok, amelynek tekintetében az egyes jogrendszerek markánsan eltérő megoldási modelleket ismernek. Az EuÖR. – jóllehet akadtak ezzel ellentétes törekvések – egyértelműen az öröklési statútum hatókörébe vonta ezt a kérdést⁷, valamint az ahhoz szervesen kapcsolódó további anyagi öröklési jogkérdéseket⁸ (örökség elfogadása, visszautasítása, örökösársak jogviszonyai, hagyatéki tartozások kielégítése, végrendeleti végrehajtók jogállása, a hagyatéki osztály véghezvitele). Mindazonáltal az öröklési viszonyoknak éppen ez az a szelete, ahol igen szorosan összefonódnak az anyagi és az eljárásjogi normák: egy adott jogrendszer öröklési eljárási intézményrendszere – érthető okból – a saját jogrendszerének az örökség átszállásával kapcsolatos anyagi jogi szabályaihoz lett „testre szabva”, azzal képez koherens egységet. Az öröklési eljárások nemzeti jogi szabályrendszerében számos ponton előfordulnak az egyes német szerzők által ún. „anyagi jogi vonatkozású” eljárási normáknak (sachrechtsbezogene Verfahrensnormen)⁹ nevezett rendelkezések, amelyek feltételezik a saját anyagi öröklési jog alkalmazását. Olyan esetekben ezért, amikor az eljáró tagállami hagyatéki bíróságnak vagy közjegyzőnek az öröklésre külföldi anyagi jogot kell alkalmaznia, óhatatlanul felmerülnek illeszkedési zavarok a lex fori öröklési eljárási intézményrendszere és az öröklési statútum vonatkozó anyagi jogi szabályai között. Dolgozatomnak ebben a részében az örökség átszállására vonatkozó különböző anyagi jogi megoldási modellek mellett vizsgálat alá veszem az azok és az idegen lex fori között potenciálisan felmerülő koherenciazavarokat, továbbá a *hozzáigazítás* (Anpassung, adaptation) ilyen koherenciazavarok feloldására szolgáló általános nemzetközi magánjogi műveletét, amelyet a hazai jogirodalom eddig viszonylag kevésbé tárgyalt.

⁷ Ld. EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés e) pontját.

⁸ Ld. EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés f)-g) és j) pontjait.

⁹ von CRAUSHAAR (1961), 2, 26-27; SCHLECHTRIEM (1966), 39-40; NAGEL/GOTTWALD (2020), 19.

- *Az örökhatyó után maradt vagyontárgyak átszállásának egyes különleges esetei* (V. Fejezet). Bármennyire is egységes vagyontömegnek tekinti az uniós szabályozás az örökhatyó után maradt hagyatéki vagyont, ezt a jogi egységet némely esetben bizonyos vagyontárgyak jogi jellege is megbontja. Az örökhatyó által hátrahagyott vagyontárgyak némelyikére ui. olyan különleges szabályozási rezsim vonatkozik, amelyre tekintettel az érintett vagyontárgy eleve az *öröklési jog hatókörén kívüli különös jogutódlási szabályok* alapján száll át valamely jogosultra, avagy e vagyontárgy öröklhető ugyan, de öröklését valamely jogrendszernek a szigorú *imperatív normái* korlátozzák. Ilyen különleges szabályok akár még olyan kifejezetten gyakori hagyatéki vagyontárgyakat is érinthetnek, amelyekről az eljáró jogalkalmazó – saját hazai szabályaiból kiindulva – ezt esetleg nem is gyanítja. Példaként szolgál erre a szomszédos Ausztriában a lakástulajdonra vonatkozó különleges jogutódlási szabályrendszer, amelyet dolgozatomban e részében be is mutatok. Az ilyen különleges szabályok végső soron *megbontják az öröklésre alkalmazandó jog egységét*, kiemelve bizonyos vagyontárgyakat annak hatálya alól. E fejezetben konkrét példákkal is alátámasztva az ilyen korlátozó szabályok rétegeit vizsgálom, és arra kívánok rámutatni, hogy külföldi hagyatéki vagyontárgyak tekintetében a jogalkalmazónak minden esetben indokolt fokozott gondossággal eljárnia azok hagyatékhöz tartozásának vizsgálata során; és ezzel összefüggésben az öröklésen kívüli státútumokra is tekintettel kell lennie.

- *A hagyatéki vagyonnal kapcsolatos jogosultságok érvényrejtuttatása más tagállamban* (VI. Fejezet). Az EuÖR.-ben lefektetett egységes kollíziós, valamint joghatósági szabályok végső soron azt a célt szolgálják, hogy mindazok az érdekeltek, akiket az örökhatyó után maradt hagyatékból részesedés illet meg, avagy azzal kapcsolatban bizonyos vagyonekezelői feladataik (és az azok ellátását szolgáló jogosítványaik) vannak, e jogállásukat valamennyi tagállamban akadálytalanul érvényre tudják juttatni. E célkitűzést a rendelet egy sajátos kétpályás megoldással kívánja megvalósítani. Egyrészt szabályozza a tagállamok nemzeti joga szerint ismert fajtájú öröklési jogi közhatalmi aktusok (határozatok és közokiratok) tagállamok közötti forgalmát; ezen a téren túlnyomórészt a korábbi „Brüsszel-típusú” rendeletek szabályozási megoldásait átvéve. Az EuÖR. azonban túllépett ezen a szabályozási megoldáson és bevezetett egy sui generis uniós jogintézményt az európai öröklési bizonyítványt (EÖB) is. Ennek kulcsfontosságú jogi jellemzője az, hogy az alkalmazott öröklési státútumtól és eljárásjogtól függetlenül minden tagállamban egységes joghatásokat vált ki. Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy a fenti célkitűzést a vázolt két „párhuzamos” megoldás közül melyik valósítja meg nagyobb mértékben.

4. Az alkalmazott kutatási módszerek

Dolgozatomban elkészítését többéves kutatómunka előzte meg, amelynek egyes részeredményeit korábbi publikációim tartalmazzák. A kutatómunka során törekedtem a nemzetközi magánjog érintett szegmensével – a nemzetközi öröklési joggal – kapcsolatos *szakirodalom* tanulmányozására, különös tekintettel a témában leggazdagabbnak tekinthető német jogirodalomra. Nem szorítkoztam ugyanakkor az EuÖR.-höz közvetlenül kapcsolódó szakirodalomra; azokon a pontokon, ahol a téma ezt megkívánta, figyelmet fordítottam az uniós rendeletet megelőző művekre is. A szakirodalom mellett a kutatás másik „pillérét” a *jogesetek tanulmányozása* jelentette. Ezt jelentős részben megkönnyítette gyakorló jogász munkám jellege is: a Magyar Országos Közjegyzői Kamara Közjegyzői Intézetében évek óta ellátott feladataim nagy részét az alkalmazandó jog, illetve a joghatóság vizsgálatával, külföldi jog tartalmával kapcsolatos szakvélemények egyedi ügyekben (konkrét közjegyzői eljárásokban) történő kidolgozása képezi, döntő részben éppen öröklési jogviszonyok tekintetében. Az ennek során megismert konkrét ügyekben ráláthattam arra, hogy melyek azok a szabályozási csomópontok, amelyek a gyakorlat számára fokozott kihívást jelentenek.

A kutatás során alkalmazott módszerek között – már csak a tárgykör jellegére is figyelemmel – kiemelt szerepet kapott az *összehasonlító jogi módszer*. Amint a neves német szerzőpáros Konrad ZWEIGERT és Hein KÖTZ is kiemeli, a nemzetközi magánjog és a jogösszehasonlítás egymásra vannak utalva¹⁰. A kollíziós szabályokon keresztül különböző jogrendszerek intézményei kerülnek egymással kapcsolatba; így a jogösszehasonlító módszer a nemzetközi magánjogban megkerülhetetlen, mind a jogalkotás, mind a jogalkalmazás terén. Különösen a nemzetközi magánjog nemzetek feletti egységesítését – kollíziós loi uniform megalkotását – kell, hogy megelőzzék mélyreható jogösszehasonlító munkálatok. A jogalkalmazásban pedig főleg a nemzetközi magánjog olyan fontos műveletének, mint a jogi minősítésnek az elvégzése kapcsán van kiemelkedő jelentősége az összehasonlító módszernek. A nemzetközileg egységesített kollíziós normáknak – mint pl. az EuÖR. szabályainak – az alkalmazási körében pedig az autonóm jogi minősítés eleve egyfajta összehasonlító módszert feltételez, amelyet joggyakorlatában az Európai Bíróság is felvállalt¹¹. Az EuÖR. szabályainak kialakítása során húsznál több tagállami jogrendszer szempontjaira kellett tekintettel lenni. A rendelet bizonyos szabályai így nem is érthetőek meg igazán annak ismerete nélkül, hogy azok háttérében milyen sajátos nemzeti jogi öröklési intézmények állnak. Dolgozatomban éppen ezért több ponton is kitérek bizonyos jogrendszer-specifikus intézményekre, illetőleg ismertetek ugyanazon kérdést szabályozó eltérő nemzeti megoldásokat.

Dolgozatom elkészítése során szerepet kapott a *történeti, forráskutató módszer* is, nevezetesen az uniós rendelet kidolgozásának különböző szakaszaiban keletkezett előkészítő munkaanyagok (így pl. az egymást váltó elnökségek vagy az egyes tagállamok által megfogalmazott javaslatok) tanulmányozása. Ehhez jelentős segítséget jelentett számomra az, hogy a rendelet megalkotásának hároméves folyamatában személyesen is részt vehettem a Tanács Polgári Jogi Munkacsoportjának (Committee on Civil Law Matters) tagjaként, illetve a 2011. első félévi magyar elnökség idején a Munkacsoport elnökeként. Ennek során személyesen tapasztalhattam, hogy a rendeletnek bizonyos szabályozási megoldásai bizony nem annyira az elvszerűségnek, hanem a tagállamok közötti „patikamérlegesen kimért” kompromisszumoknak köszönhetőek. Mindazon tanácsi munkaanyagok, amelyekre a dolgozatban hivatkoztam, nyilvánosak; azok hozzáférhetőek az Európai Unió Tanácsának megfelelő oldalán¹².

Éppen az előbb említett jelenségre – miszerint bizonyos szabályozási megoldások kompromisszumokra vezethetőek vissza – tekintettel törekedtem a *kritikai módszer* alkalmazására. A dolgozatban rá kívántam mutatni arra, hogy nézetem szerint melyek azok a szabályozási pontok, amelyek kevésbé tekinthetőek szerencsésnek, illetve hol tapasztalható olyan szabályozási hiány (az uniós, illetve a magyar belső jogban), amely a határon átnyúló elemet tartalmazó öröklési viszonyok gyors és akadálymentes rendezésének továbbra is útjában áll. Dolgozatom összegző részében megkíséreltem olyan javaslatokat is megfogalmazni, amelyek esetlegesen de lege ferenda akár a rendelet majdani felülvizsgálata, akár a kapcsolódó hazai szabályok továbbfejlesztése során hasznosíthatóak lehetnek.

¹⁰ ZWEIGERT/KÖTZ (1984), 7.

¹¹ BÓKA (2014), 59.

¹² <https://www.consilium.europa.eu/hu/documents-publications/public-register/public-register-search/> (megtekintve 2022. február 7. napján)

II. AZ EURÓPAI ÖRÖKLÉSI RENDELET ELŐZMÉNYEI, MEGALKOTÁSA ÉS JELLEMZŐI

„Az egységesített kollíziós jog legalábbis egy 'second best solution': ha már nem alkotható egységes anyagi jog, legalább megteremthető az egységes kollíziós jog – ennek még az egységesített anyagi joggal szemben is megvan az az előnye, hogy az a harmadik államokhoz fűződő viszonylatot is felöleli.”

(Peter MANKOWSKI: Interessenpolitik und europäisches Kollisionsrecht, 14. o.)

1. A rendelet helye az uniós jog rendszerében

1.1. A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés előzményei

A polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködés, mint európai közösségi szakpolitika csak a kilencvenes évek végén jelent meg; annak előzményei azonban az európai integráció kezdeti időszakáig nyúlnak vissza. A hat alapító tagállam nemzetközi egyezmény útján már a hatvanas évek végén tető alá hozott egy, a polgári és kereskedelmi jogvitákra vonatkozó egységes joghatósági rendet és az ilyen ügyekben meghozott határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó egységes feltételrendszert, amelynek hatálya a polgári jog klasszikus területei közül csupán néhányra – így pl. az öröklési jogviszonyokra és családjogi jogviszonyok többségére – nem terjedt ki. Ezt szervesen kiegészítette a kollíziós szabályok nemzetközi egyezményrel történő egységesítése 1980-ban, jóllehet egyelőre csak a szerződéses kötelmi jogviszonyok terén. Az igazságügyi együttműködés felértékelődését jelezte a kilencvenes évek elején, hogy az 1992-ben megkötött Maastrichti Szerződés – amely létrehozta a „hárompilléres” együttműködés struktúráját – a harmadik pillérhez tartozó együttműködési szakterületek között immár külön megemlíttette a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködést¹, mint olyan területet, amelyet „a tagállamok az Unió céljainak, különösen a szabad költözködésnek a megvalósítása érdekében közös érdekeltységnek” tekintenek.

1.2. Amszterdami Szerződés: a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés, mint uniós szakpolitika

Döntő jelentőségű változást hozott a polgári ügyekre vonatkozó igazságügyi együttműködés továbbfejlődésében 1999. májusától az Amszterdami Szerződés. E szerződés az Európai Unió működését érintő intézményi reformok keretében ezt a szakterületet az uniós együttműködés harmadik pilléréből átemelte az elsőbe, aminek folytán a polgári ügyekben történő igazságügyi együttműködés *egyikévé vált az uniós szakpolitikáknak*. Az Amszterdami Szerződéssel egyúttal első ízben került közelebről meghatározva a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés körébe sorolt szabályozási kérdések köre²; ezek jelenlegi felsorolása jelenleg az EUMSZ 81. cikkének (2) bekezdésében található. Utóbbi felsorolásból kitűnik, hogy az 1997-ben létrejött új uniós szakpolitikának központi részét képezi a nemzetközi magán- és polgári eljárásjog három

¹ Ld. a Maastrichti Szerződés a K.1. cikkének 6. pontját.

² Ld. az EK-Szerződésnek az Amszterdami Szerződés 2. cikke által módosított 65. cikkét.

fő csomóponti kérdése – a joghatóság, a kollíziós szabályok, valamint a határozatok határokon átnyúló elismerése és végrehajtása –, úgyszintén a nemzetközi polgári jogsegélyforgalom fő területei (polgári eljárásban keletkezett iratok más tagállamban történő kézbesítése, határokon átnyúló bizonyításfelvétel).

Annak következtében, hogy a szóbanforgó terület az uniós együttműködés első pillérébe került át, és lehetővé vált az annak körébe tartozó kérdések uniós jogszabályokkal történő szabályozása³, rendkívül *intenzív jogalkotási folyamat* vette kezdetét. Az ezredforduló utáni első évtizedben tucatnál is több olyan uniós aktus került megalkotásra, amely e szakpolitika körébe sorolható. E jogalkotási folyamat egyszerre volt horizontális és vertikális irányú. Az újonnan megalkotásra került – valamint az azóta folyamatosan napvilágot látó – jogszabályok egy része az egységes joghatósági, kollíziós és elismerési szabályrendszer terjeszti ki a magánjogi viszonyok újabb és újabb szegmenseire⁴. Ezzel egyidejűleg megindult az integrációnak a polgári igazságügy terén történő elmélyítése is: már a kétezres évek elejétől deklarált célkitűzésként jelentkezett a polgári ügyekben hozott bírósági határozatok és a közokiratok más tagállamban történő végrehajtásának további megkönnyítése, a tagállami határozatokra vonatkozó formális végrehajtható nyilvánítási eljárás (az ún. *exequatur-eljárás*) fokozatos felszámolása. E célkitűzés megvalósítására eleinte csak szűkebb jogterületeken kerülhetett sor: a „pilot projectet” a nem vitatott követelésekre⁵ vonatkozó határozatok, illetve közokiratok *exequatur-mentes* végrehajtása jelentette.

A vázolt folyamat eredményeként az új évezred második évtizedének elejére egyre jobban kirajzolódtak egy *egységes uniós nemzetközi magánjog* körvonalai, amely egyre inkább háttérbe szorítja a tagállamok nemzeti jogában meglévő kollíziós, joghatósági és elismerési szabályok *terrénumát*⁶; sőt ezeket bizonyos szabályozási pontokon – az univerzális hatályú joghatósági és kollíziós normák által lefedett területeken – teljesen ki is szorítja. A gyakorló jogász számára a legnagyobb kihívást e területen sok esetben a *joganyag többretegűsége*⁷, azaz az uniós, nemzetközi szerződéses és belső jogi eredetű tételes jogi szabályok „kényszerű együttélése”⁸ jelenti, miután nem mindig jelent egyszerű feladatot ezek alkalmazási körének elhatárolása, az irányadó kollíziós vagy joghatósági szabály kiválasztása.

Ez az egyre terjedelmesebbé váló uniós nemzetközi magánjogi joganyag ugyanakkor nem terjed ki maradéktalanul valamennyi tagállamra: *Dániát és Írországot*⁹ különleges jogállás illetve meg az igazságügyi együttműködés szakpolitikája terén; így e tagállamokra az elfogadott uniós aktusok csupán némelyikének a hatálya terjed ki. Még inkább mozaikszerűvé teszi – földrajzi értelemben véve – a szóbanforgó uniós joganyagot az EUMSZ 326-334. cikkeiben szabályozott különleges együttműködési forma, az ún. *megerősített együttműködés*, amely lehetővé teszi, hogy valamely uniós aktus tagállamok csak egy szűkebb csoportjának részvételével kerüljön elfogadásra, anélkül, hogy a többi tagállam ahhoz köteles lenne csatlakozni. Ilyen, megerősített együttműködés keretében

³ GOMBOS (2020), 47.

⁴ Így különösen a családjog (szülői felügyeleti viszonyok és gyámság, házassági ügyek, tartási kötelezettség, később a házassági vagyoni jog) és az öröklési jog területére.

⁵ A 2005. október 21. napjától kezdődően alkalmazandó EuVHO.R. alapján.

⁶ VÉKÁS (2011), 129.

⁷ GOMBOS (2020), 203-204.

⁸ SOMSSICH (2018), 681.

⁹ Írországhoz hasonló különleges jogállás illetve meg uniós tagsága idején az Egyesült Királyságot is ezen a területen.

elfogadott – és ennél fogva a tagállamoknak csak egy részére kiterjedő – rendeletek léteznek már a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés területén is¹⁰.

Megjegyzendő, hogy az Európai Unió *külső hatáskörrel* is rendelkezik a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés szakpolitikája terén, azaz az e területhez tartozó jogkérdésekben maga is köthet harmadik államokkal nemzetközi szerződéseket; az ilyen szerződések értelemszerűen kötelezik a tagállamokat. E külső hatáskör az EUMSZ 216. cikkén alapul, amely szerint az Unió nemzetközi szerződéseket köthet harmadik államokkal egyebek mellett olyan esetben, ha a nemzetközi szerződés „...a közös szabályokat érintheti, illetve azok alkalmazási körét megváltoztathatja”. Részen nemzetközi szerződésekhez történő csatlakozással történik pl. a kollíziós jog uniós szintű egységesítése: immár az Európai Unió maga – és nem a tagállamok – csatlakozott pl. a családjogi tartási kötelezettség kollíziós szabályait 2007-ben egységesítő hágai nemzetközi egyezményhez¹¹.

2. A rendelet előzményei, megalkotásának folyamata

2.1. Tervek az öröklési ügyek uniós szintű szabályozására, jogalkotási programokban

A „polgári és kereskedelmi” ügyekre vonatkozó határozatok tagállamok közötti szabad forgalmát megteremtő, évtizedek alatt csiszolódott szabályrendszer – az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, valamint az annak utódaiként megalkotott Brüsszel-I.R. és Brüsszel-IA.R. – tárgyi hatálya alól kifejezetten is kizárásra kerültek a „végrendeleteket és az öröklést”¹² érintő jogviszonyok. E kizárás hátterére a JENARD-jelentés mutat rá: eszerint az öröklési viszonyok területén különösen nagyfokúak a tagállami anyagi jogok közötti különbségek (így pl. a kötelezrész iránti igény jogi természete és annak mértéke terén, a túlélő házastárs öröklési jogosultságainak kérdésében); mindemellett a nemzeti jogok kollíziós szabályai is eltérnek egymástól¹³. Az 1968. évi Brüsszeli Egyezményt kidolgozó szakmai testület ezért annak idején úgy ítélte meg, hogy az öröklési ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerésének lehetővé tételéhez nem elégséges az egységes joghatósági rend megalkotása, hanem a kollíziós szabályok egységesítésére is szükség van¹⁴. Ugyanez a kizárás érvényesült a kétezres évek elején elfogadott azon újabb uniós rendeletekben¹⁵, amelyek a polgári és kereskedelmi ügyekben meghozott határozatok bizonyos fajtái tekintetében az exequatur-eljárás kiiktatása révén tovább egyszerűsítették a határon átnyúló végrehajtást.

¹⁰ Ide tartozik a házassági bontójog kollíziós szabályozása (a Róma-III.R.), a továbbá a házassági vagyoni jogi és a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyaira vonatkozó kollíziós, joghatósági és elismerési szabályozás (az EuHázVj-R. és az EuBétVj-R.); az utóbbi két renDELETEH Magyarország sem csatlakozott.

¹¹ Az Európai Unió, mint nemzetközi jogalany csatlakozását az tette lehetővé, hogy a 2007-ben aláírásra megnyílt HgTartJkv. immár tartalmaz a regionális gazdasági integrációs szervezetek csatlakozását is lehetővé tevő ún. REIO-klauzulát (Ld. a HgTartJkv. 24. cikkét). A korábban kidolgozott hágai egyezmények még csupán *államok* csatlakozását teszik lehetővé. Ezért került sor arra, hogy az 1996. évi HgSzülEgy.-hez (amely a szülői felügyeleti viszonyok és a gyámság kollíziós szabályait egységesítette) még maguk az uniós tagállamok csatlakoztak. Miután azonban ez az egyezmény uniós szabályozási hatásköröket érint, a Tanács külön határozatban (2008/431/EK, HL L 151. 2008.6.11. 36. o.) adta meg a felhatalmazást a tagállamoknak az egyezményhez „a Közösség érdekében történő csatlakozásra”.

¹² Ld. a Brüsszel-I.R. és a Brüsszel-IA.R. 1. cikk (1) bekezdés *a*) pontját.

¹³ JENARD-jelentés, 11.

¹⁴ Erre tekintettel javasolta annak idején a latin közjegyzőség nemzetközi szakmai szervezete, az UINL is az öröklési viszonyok kizárását a készülő egyezmény hatálya alól.

¹⁵ Ld. az EuVHO.R. 2. cikk (2) bekezdésének *a*) pontját, az EuKisÉrtK.R. 2. cikk (2) bekezdésének *b*) pontját, valamint az EuFmh.R. 2. cikk (2) bekezdésének *a*) pontját.

Az öröklési viszonyok így egészen a kétezres évek első évtizedének végéig egy, az uniós jogalkotás által nem érintett¹⁶ szigetet képeztek.

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés szakpolitikáját érintő jogalkotási tervek ugyanakkor már régóta célul tűzték ki az öröklési viszonyok nemzetközi magán- és eljárásjogi kérdéseinek uniós szintű egységesítését. A Bécsi Akcióterv (1998) az Amszterdami Szerződés hatálybalépésétől számított ötéves időszakon belül teljesítendő feladatként írta elő az öröklési ügyekkel kapcsolatos joghatósági, kollíziós és elismerési szabályok egységesítésére vonatkozó lehetőségek előzetes vizsgálatát¹⁷. A 2001-ben elfogadott Intézkedéscsomag már a lehetséges szabályozás egyes, egymásra épülő fázisait is felvázolta. Eszerint öröklési ügyek terén első lépésként csak az egységes joghatósági, valamint a határozatok kölcsönös elismerését és végrehajtását lehetővé tevő jogi aktus kidolgozása indokolt; az exequatur-eljárás teljes felszámolása ilyen ügyekben ezzel szemben csak hosszabb távon valósítható meg¹⁸. A 2005. évi Hágai Program 3.4.2. pontjában az Európai Tanács kifejezetten felkérte az Európai Bizottságot a majdani öröklési rendelet szabályozási csomópontjaira vonatkozó vitaanyag, az ún. Zöld Könyv kidolgozására.

A leendő öröklési rendelet tudományos előkészítésében nagy szerepet játszott a Német Közjegyzői Intézet (DNotI) koordinálásában különböző európai egyetemek szakértői által 2002-ben összeállított jogösszehasonlító tanulmány¹⁹, amely az akkori tizenöt tagállam öröklési anyagi és eljárási jogának, valamint örökléssel kapcsolatos nemzetközi magánjogi szabályainak (kollíziós jog, joghatóság, határozatok elismerése) részletes elemzését végezte el. A tanulmány szerzői egyúttal javaslatokat fogalmaztak meg a kidolgozandó renDELETEhez (pl. a szokásos tartózkodási hely meghatározó volta a joghatóság és a kollíziós szabályok tekintetében, az állampolgárság szerinti jog kikötésére vonatkozó lehetőség az örökhagyó számára, a kollíziós szabályok univerzális jellege, stb.); ezek a javaslatok felismerhetők az Európai Bizottság által évek múlva kidolgozott tervezeten. A szóbanforgó jogösszehasonlító tanulmány vázolta fel első ízben részletesen egy olyan, minden tagállamban azonos joghatásokat kiváltó „igazoló okiratnak” (lettre de vérification) a koncepcióját, amely valamennyi tagállamban alkalmas lenne az örökléssel összefüggő jogosultságok (pl. örökös, végrendeleti végrehajtói, hagyatéki vagyonkezelői minőség) közhiteles igazolására²⁰. A tanulmány szorgalmazta mindemellett egy egységes európai végrendeleti nyilvántartás létrehozatalát is²¹.

2.2. A rendelet tervezete és elfogadásának folyamata

Az Európai Bizottság 2009. októberére dolgozta ki az EuÖR. tervezetét²². Annak megalkotására *rendes jogalkotási eljárás* (korábbi elnevezésén ún. együttdöntési eljárás) keretében került sor²³. A rendeletet eszerint az Európai Unió két legfőbb jogalkotó szervének – az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak – együttesen kellett elfogadnia; a

¹⁶ A tagállamok közötti nemzetközi polgári jogsegélyt – a kézbesítést és a bizonyítás-felvételt – szabályozó uniós rendeletek hatálya alól ugyanakkor nincsenek kizárva az öröklési ügyek sem.

¹⁷ Ld. a Bécsi Akcióterv (1998) 41. pontját.

¹⁸ Ld. az Intézkedéscsomagban megfogalmazott javaslatok D. pontját.

¹⁹ DNotI-Studie (pontos címét és elérhetőségét ld. a felhasznált szakirodalom jegyzékében).

²⁰ Ld. DNotI-Studie 184, 305-316.

²¹ Ld. DNotI-Studie 184, 185, 314, 322.

²² EuÖR-Javaslat; pontos címét és a bizottsági munkaanyag számát ld. a hivatkozott jogszabályok és jogszabálytervezetek jegyzékében.

²³ Ld. az EUMSZ 294. cikkét.

Tanácsnak a döntéshozatalhoz be kellett várnia az Európai Parlament véleményét. A Bizottság által kidolgozott tervezet vitája ennek megfelelően párhuzamosan folyt az Európai Parlament illetékes jogi szaktanácsában (JURI-Bizottság), valamint a Tanácsnak²⁴ az érintett szakterület szerint illetékes döntéselőkészítő munkacsoportjában (Polgári Jogi Munkacsoport, JUSTCIV). A Tanácsban – a 2011. első félévi magyar elnökség idején – 2011. júniusában jött létre a tagállamok között ún. Politikai Kompromisszum a tervezet némely különösen érzékenynek bizonyult sarokpontjával kapcsolatban; a Tanács ennek alapján iránymutatásokat tartalmazó csomagot fogadott el a tervezet további kidolgozásához²⁵. Az ezt követő lengyel elnökség idején 2011. decemberében pedig ún. általános megállapodás jött létre a tagállamok között, immár a rendelet szövegszerű tervezetével kapcsolatban²⁶. A rendelet végleges szövege a Tanács 2012. június 8. napján tartott ülésén került elfogadásra. A Tanács az Európai Parlament által első olvasatban megfogalmazott valamennyi módosítási javaslatot jóváhagyta. A parlamenti módosító javaslatok maradéktalan elfogadását elsősorban az tette lehetővé, hogy a tervezet előkészítése során az egymást váltó – belga, magyar, lengyel és dán – tanácsi elnökségek szakértői és az Európai Parlament JURI-Bizottsága között az Európai Bizottság bevonásával folyamatosan informális egyeztetések (ún. trialógus) zajlottak; ez lehetővé tette a két jogalkotó szerv álláspontjának nagyfokú közelítését.

2.3. A tervezet legvitatottabb szabályozási csomópontjai

A tagállamok között a tanácsi munkacsoportban lezajlott viták során a leginkább vitatott kérdések egyike az öröklési és – a rendelet hatálya alá nem tartozó – *dologi jogkérdések* közötti pontos határvonal meghúzása volt. Ide tartozott különösen annak kérdése, hogyan valósítható meg koherencia az öröklésre alkalmazandó jognak (*lex successionis*) az örökség megszerzésére (*ipso iure* átszállás, avagy külön elfogadó nyilatkozat vagy hatósági aktus szükségessége) vonatkozó szabályai és a vagyontárgyak – különösen az ingatlanok – fekvési helye szerinti jog (*lex rei sitae*) dologi jogi és nyilvántartási jogi szabályrendszere között. Vitatott volt pl., hogy az egyes nemzeti jogrendszerek szerint az örökös tulajdonszerzéséhez megkövetelt hatósági aktus²⁷ vajon a dologi jog uralma alá tartozik-e, és fenntartható-e olyan esetekre is, amikor az öröklésre másik tagállam joga irányadó.

Nem kevésbé érzékeny kérdésnek bizonyult annak meghatározása, hogy az egyes tagállamokban az öröklési viszonyok rendezésében közreműködő jogalkalmazók közül *melyeket kötnek az egységes joghatósági szabályok* a közreműködésük során. A kérdés különösen a közjegyzők jogállásával összefüggésben vetődött fel; a tagállamok némelyikében működő közjegyzők ui. igazságügyi hatóságként, lényegében a hagyatéki bíróság feladatait ellátva folytatnak le hagyatéki eljárást; más – főként a frankofón – tagállamok nemzeti közjegyzői szervezeteitől ugyanakkor idegen ez a jogállás. Részben ezzel összefüggésben vetődött fel annak kérdése, hogy milyen feltételekkel és milyen szabályok szerint kerülhetnek be a tagállamok közötti okirati forgalomba az *öröklési ügyekben kiállított közokiratok*. A közokiratok más tagállamban történő „elfogadásának” szabályozása a frankofón tagállamok számára volt alapvető jelentőségű, miután e tagállamokban az örökös jogállás igazolására hagyományosan a közjegyzők által e célra kiállított közokiratok (*acte de notoriété*) szolgálnak²⁸.

²⁴ A bel- és igazságügyminiszterek tanácsáról (BIÜT) van szó.

²⁵ a tanácsi dokumentum száma: 11067/11 JUSTCIV 152.

²⁶ a tanácsi dokumentum száma: 18475/11 JUSTCIV 356.

²⁷ Így pl. az osztrák jog szerinti bírói hagyatékátadás (*Einantwortung*), amelynek tulajdon-keletkeztető, konstitutív joghatása van; ld. részletesebben a IV. Fejezet 3.1.3. pontjában.

²⁸ Ld. részletesebben a VI. Fejezet 2.1. pontjában.

Felmerültek mindemellett további jogrendszer-specifikus vitás pontok is. A két common law jogrendszerű tagállam²⁹, valamint Ciprus jogában a hagyatéki vagyon megszerzésének jogi folyamatára egészen különös szabályok irányadóak. E jogok lényegében nem ismerik az örökösöknek az örökhagyótól történő közvetlen jogszerzését; a hagyatéki vagyon minden esetben egy vagyonkezelő (ún. estate administrator) átmeneti kezelése alá kerül³⁰. Az érintett tagállamok részéről erőteljes törekvés fogalmazódott meg a *hagyatéki vagyonkezelésre* vonatkozó speciális szabályozási rezsimjüknek a területükön fekvő hagyatéki vagyon tekintetében történő fenntartására; ez viszont a hagyatéki egységének elvével lett volna nehezen összeegyeztethető. Szintén az Egyesült Királyságot érintette az ún. „clawback”-*probléma*. E tagállam komoly aggályait hangoztatta az olyan igényekkel (ún. „clawback”-követelések) szemben, amelyeket az örökhagyó által ingyenes juttatásban részesített harmadik személyekkel szemben érvényesíthetnek az örökhagyó után kötelesrészre jogosult személyek azon az alapon, hogy a meglévő hagyatéki az igényüket nem fedezi. A brit álláspont jogbiztonsági szempontokra hivatkozva az ilyen igényeknek a rendelet hatálya alóli kizárását, vagy legalább időbeli korlátozások közé szorítását szorgalmazta (sikertelenül)³¹.

Az EuÖR. – a némely ponton jelentkező kevésbé kielégítő megoldásai ellenére – véleményem szerint összességében véve sikeres jogalkotási projektnek tekinthető. A tagállamok öröklési anyagi jogai közötti nagyfokú és az öröklési eljárási rendszerek közötti még nagyobb különbségek ellenére sikerült ui. viszonylag rövid időn belül kidolgozni egy, lényegében az öröklési viszonyok valamennyi rész kérdésére kiterjedő kollíziós szabályozást és egy univerzális hatályú joghatósági rendet, valamint létrehozni egy, az öröklési jogosultságok igazolására szolgáló egységes fajtájú okiratot.

2.4. Az autonóm értelmezés jelentősége a rendelet alkalmazása kapcsán

Az uniós jogforrások értelmezése tekintetében a legközismertebb követelmény az autonóm értelmezés kötelezettsége. Az autonóm értelmezésnek ugyanakkor a nemzetközi magánjogi tárgyú uniós aktusoknál különös jelentősége van; az ui. szoros összefüggésben van a nemzetközi magánjogi jogalkalmazás egyik kulcsfontosságú műveletével, a jogi minősítéssel. Az autonóm értelmezés maximájából egyértelműen következik, hogy a kollíziós jogi tárgyú uniós rendeletek alkalmazási körében a *jogi minősítést is autonóm módszerekkel* kell elvégezni; a kollíziós és joghatósági szabályok uniós szintű egységesítése felülírta³² a tagállamok „hagyományos” belső minősítési rendszerét³³.

²⁹ Az akkor még uniós tagállam Egyesült Királyság, valamint Írország a UK-IRL-Jkv. szerinti lehetőségével élve, ún. opt-out nyilatkozatot tett és nem vett részt az EuÖR. elfogadásában. Annak reményében azonban, hogy a tervezet tartalmát számukra is elfogadható irányban tudják befolyásolni, mindkét tagállam intenzíven bekapcsolódott a Tanács Polgári Jogi Munkacsoportjában folytatott vitákba. Ez lehetővé tette volna, hogy az elfogadott rendelet kapcsán e két tagállam utóbb – az UK-IRL-Jkv. 3. cikke szerinti lehetőséggel élve – csatlakozó (ún. opt-in) nyilatkozatot tegyen. Törekvéseiket azonban lényegében súlytalaná tette az a körülmény, hogy e két tagállamot a rendelet elfogadása során a szavazati arányok meghatározásánál figyelmen kívül kellett hagyni az UK-IRL-Jkv. 1. cikkére figyelemmel.

³⁰ Részletesebben ld. a IV. Fejezet 3.1.4. pontjában.

³¹ Részletesebben ld. SZŐCS (2021), 316-317.

³² PALÁSTI Gábor, in: CSEHI (2020), 77.

³³ Megjegyzendő, hogy a mai álláspontok már nem csupán a nemzetközi eredetű (európai uniós vagy nemzetközi szerződéses), hanem a belső jogi kollíziós normák alkalmazási körében is egyszemélyesnek tekintik a csupán egyetlen jogrendszer – akár a lex fori, akár a lex causae – alapulvételével történő jogi minősítést, és ehelyett autonóm módszerek alkalmazását javasolják ld. különösen MÁDL/VÉKÁS (2022), 128-135; BURIÁN László, in: BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 169-170.

Az autonóm értelmezést a kollíziós és joghatósági tárgyú uniós rendeletekben nemegyszer *tételes jogi szabályok* is segítik. Ilyenek különösen azok a rendelkezések, amelyek

- az adott rendelet tárgyi hatályát határolják körül, többnyire negatív módon³⁴ (a kizárt jogkérdések felsorolásával)³⁵; továbbá
- az adott rendeletben lefektetett fő kollíziós statútum, illetve az egyes különös statútumok tárgyi terjedelmét („scope”) határozzák meg – többnyire példálózó – felsorolással³⁶.

Úgyszintén nagy jelentősége lehet emellett az egyes uniós rendeletekben fellelhető fogalom-meghatározásoknak³⁷, amelyek bizonyos, a nemzeti jogokban is ismert anyagi vagy eljárásjogi fogalmakat az uniós aktus alkalmazási körében *eltérő, autonóm jelentéstartalommal ruháznak fel*. Azt, hogy ez adott esetben mennyire eltérhet nemzeti jog szerinti jelentéstartalomtól, az EuÖR. alkalmazása kapcsán kiválóan szemlélteti pl. az „öröklési szerződés” fogalma. Utóbbi fogalom az EuÖR. alkalmazási körében szerződéses jogintézményeknek jóval szélesebb körét öleli fel, mint ahogyan azt a hazai gyakorló jogász esetleg vélhetné a magyar Ptk. 7:48. §-ából kiindulva. Az öröklési szerződés uniós jog szerinti autonóm fogalma valamennyi olyan (ingyenes vagy visszerthes) szerződéses megállapodást felölel, amely egy vagy több személy jövőbeli hagyatékára vonatkozó jogokat létesít, módosít vagy szüntet meg. A legszembetűnőbb különbség, hogy az uniós jog szerinti fogalom felöleli az öröklésről történő lemondásra irányuló szerződéseket is (amelyek eképpen a „végintézkedés”³⁸ fogalma alá tartoznak) szemben a magyar joggal, amely ez utóbbi szerződést ugyan öröklési jogintézménynek tekinti, de semmiképpen nem öröklési szerződésnek. Ebből következik, hogy amennyiben a hazai jogalkalmazónak öröklésről való lemondásról szóló szerződés megengedettséget, tartalmi vagy alaki érvényességét kell vizsgálnia, akkor máris az öröklési szerződésekre (25. cikk), illetve a végintézkedések alaki érvényességére (27. cikk) vonatkozó kollíziós szabályokból – és nem a 21. cikk (1) bekezdése szerinti általános kollíziós szabályból – kiindulva kell meghatározni az alkalmazandó jogot.

Az autonóm értelmezés követelménye a nemzeti jogalkalmazókra is irányadó. A nemzeti jogalkalmazóknak le kell küzdenie az ezt hátráltató körülményeket, mint pl. saját nemzeti jogrendszeréhez való „rendszerkötöttségét”³⁹; el kell tudnia rugaszkodnia a nemzeti jogának fogalomrendszerétől. Ugyanakkor a „klasszikus” jogértelmezési módszereken túl más, az *uniós jog sajátosságai*ból eredő értelmezési módszerek állnak rendelkezésre⁴⁰; így pl. a jogösszehasonlító módszer, illetve a különböző nyelvi szövegváltozatok összehasonlítása⁴¹.

Az autonóm értelmezés fő letéteményese az EuB. Néhány, az EuÖR. értelmezése kapcsán indult előzetes döntéshozatali eljárásban az EuB már állást foglalt jogintézmények

³⁴ Az EuÖR.-ben ld. az 1. cikk (2) bekezdését.

³⁵ Akad példa azonban a pozitív módszerre is, amikor az uniós jogalkotó (példálózó jelleggel) felsorol az adott rendelet tárgyi hatálya alá tartozó fontosabb jogkérdéseket. Erre példaként említhető a Brüsszel-II.B.R. 1. cikk (2) bekezdése, amely kifejezetten is nevesíti a rendelet hatálya alá tartozó, szülői felelősségi jogviszonyként minősíthető főbb jogkérdéseket.

³⁶ Az EuÖR.-ben ld. a 23. cikk (2) bekezdését (az általános kollíziós statútum kapcsán), a 26. cikket (a végintézkedések tartalmi érvényességére vonatkozó különös statútum kapcsán), valamint a 27. cikk (3) bekezdését (a végintézkedések alaki statútuma kapcsán).

³⁷ Ld. az EuÖR. 3. cikkét.

³⁸ Ld. az EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés *b*) és *d*) pontját.

³⁹ SOMSSICH (2016), 91; GOMBOS (2011), 139.

⁴⁰ GOMBOS (2021), 270-272.

⁴¹ Utóbbi módszer különösen az uniós aktusok egyetlen szövegezési nyelvének torzító hatásait segíthet kiküszöbölni; részletesebben ld. SOMSSICH (2019), 54-55, 63.

minősítése kérdésében⁴². Az autonóm minősítési módszert alkalmazva tekintette az EuÖR. hatálya alá tartozónak – tehát öröklési jogi természetű intézménynek – a dologi hagyományt⁴³, a túlélő házastársat a német jog szerint házassági vagyoni igények rendezése címén megillető egynegyednyi többlet-örökrészt⁴⁴, továbbá a halál esetére szóló ajándékozást⁴⁵; nem öröklési, hanem szülői felelősségi jogkérdésként minősítette ezzel szemben a kiskorú örökös nevében a törvényes képviselő által a hagyatékek felosztása tekintetében kötött egyezség hatósági jóváhagyáshoz kötöttségét⁴⁶. Az ilyen ítéleteit az EuB az előzetes döntéshozatali eljárás sajátosságaiból eredően rendszerint egy konkrét uniós aktus értelmezése kapcsán hozza meg, ám döntései nemegyszer a kapcsolódó más uniós aktusok alkalmazási körének határai is kijelölik⁴⁷, figyelemmel a *kollíziós normák egymáshoz való pontos illeszkedésének (bézsg- illetve átfedésmentesség) követelményére*⁴⁸.

Mindemellett a hazai joggyakorlatból is ismertek már olyan esetek, amelyekben a bíróságnak bizonyos polgári jogi igények minősítését kellett elvégeznie. Nem öröklési, hanem kötelmi igénynek tekintette a Kúria az örökhagyó gondozását és ápolását ellátó személy ezzel kapcsolatos hagyatéki hitelezői igényét⁴⁹. A Debreceni Ítéltábla hasonlóképpen öröklési jogon kívüli, tehát az EuÖR. tárgyi hatálya alá nem tartozó igényként minősítette⁵⁰ az örökhagyó túlélő házastársa által az örökhagyó ingatlanának eszmei 1/2 hányadára házassági vagyoni közösség címén érvényesített tulajdoni igényt.

Az EuB, valamint a tagállami nemzeti bíróságok jogi minősítést érintő ilyen határozatai hozzájárulhatnak ahhoz, hogy idővel még inkább konkretizálódjon az „öröklés”, mint „az örökhagyó vagyonában bekövetkező jogutódlás” EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés *a)* pontja szerinti autonóm fogalma; ezáltal az öröklés ügyében eljáró jogalkalmazók egyre tisztábban láthassanak mind az EuÖR. és más nemzetközi magánjogi uniós aktusok tárgyi hatálya közötti elhatárolás, mind pedig a rendeleten belül „belső határvonalak” – azaz az egyes statútumok hatóköre közötti határok – kérdésében.

3. A rendelet főbb szabályozási jellemzői

3.1. Komplex szabályozás

A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés szakpolitikája terén legkorábban elfogadott uniós aktusok többnyire vagy nemzetközi eljárásjogi, vagy kollíziós

⁴² Részletesebben ld. GOMBOS (2020), 200-203.

⁴³ A *Kubicka*-ügyben hozott ítéletében (C-218/16 = ECLI:EU:C:2017:755).

⁴⁴ A *Mahnkopf*-ügyben hozott ítéletében (C-558/16 = ECLI:EU:C:2018:138).

⁴⁵ Az *UM és HW*-ügyben hozott ítéletében (C-277/20 = ECLI:EU:C:2021:531).

⁴⁶ A *Matoušková*-ügyben hozott ítéletében (C-404/14 = ECLI:EU:C:2015:653).

⁴⁷ *Matoušková*-ügyben hozott ítélet pl. értelemszerűen kihatott az EuÖR., a *Mahnkopf*-ügyben hozott ítélet pedig az EuHázVj-R. tárgyi hatályának értelmezésre is; ld. részletesebben SURI (2019), 151, továbbá SZŐCS (2021-2), 363, 374-375.

⁴⁸ Amint Maciej SZPUNAR, az EuB főtanácsnoka *Mahnkopf*-ügyben előterjesztett indítványában (ECLI:EU:C:2017:965) megfogalmazta, „mivel a kollíziós normák egy meghatározott rendszert alkotnak, ezt a minősítést úgy kell elvégezni, hogy az egyes kollíziós normák alkalmazási területe ne legyen egymással átfedésben” (ld. a főtanácsnoki indítvány 60. pontját).

⁴⁹ Kúria, Pfv.I.20.164/2019/4. Erre tekintettel jutott a Kúria arra a következtetésre, hogy az ilyen igény peres úton történő érvényesítése során a joghatóság kérdésében nem az EuÖR., hanem a Brüsszel-IA.R. szabályai irányadóak.

⁵⁰ Debreceni Ítéltábla, Pkf.II.20.810/2018/4.

jogkérdéseket szabályoznak: míg az ún. „Brüsszel-típusú”⁵¹ rendeletek szabályozási tárgykörét az eljárási kérdések (joghatóság, elismerés) képezik, addig az ún. „Róma-típusú” rendeletekét a kollíziós jog. Az uniós jogalkotás a későbbiekben már szakított ezzel a szabályozási megoldással: A kétezres évek második felétől már inkább mindhárom nagy kérdéskört (joghatóság, kollíziós jog, elismerés és végrehajtás) lefedő egységes, „komplex” rendeletek szabályozzák a polgári ügyeknek azt a néhány szegmensét, amelyeket az addig elfogadott „Brüsszel-típusú”, illetve „Róma-típusú” rendeletek még nem fedtek le. Ezt a szabályozási koncepciót tükrözik a családjogi tartási kötelezettségnek, a fizetéseképtelenségi jognak, a házassági vagyonjognak és a bejegyzett élettársak vagyoni viszonyainak nemzetközi magán- és eljárási kérdéseit rendező uniós aktusok, és ebbe a trendbe illeszkedik az EuÖR is.

3.2. Univerzális szabályozás

Az EuÖR. kollíziós és joghatósági szabályai egyaránt univerzális hatályúak. E szabályok hatálya attól függetlenül kiterjed valamennyi öröklési tényállásra, hogy abban a külföldi elemet valamely más tagállamhoz vagy pedig kizárólag harmadik államhoz fűződő kapcsolat jelenti-e.

A *kollíziós szabályok* tekintetében az univerzalitás korántsem új jelenség. Ugyanezt a megoldást követi lényegében valamennyi a kollíziós jogot egységesítő uniós aktus⁵², sőt az azok közvetlen előzményét jelentő 1980. évi Róma-I. Egyezmény⁵³. Az EuÖR. 20. cikke ezt az univerzalitást a többi uniós aktushoz hasonlóan⁵⁴ azzal a szabállyal juttatja kifejezésre, amely szerint az egységesített kollíziós szabályok által felhívott jogot akkor is alkalmazni kell, amennyiben az nem tagállam, hanem harmadik állam joga. Ennek következtében a magánjog több más szegmenséhez hasonlóan mára az uniós kollíziós szabályozás – mint *loi uniforme*⁵⁵ – kiszorította a tagállamok belső jogának ilyen szabályait. Öröklési jogviszonyok terén a nemzeti kollíziós szabályok alkalmazására már csak az EuÖR. időbeli hatálya alá nem tartozó – 2015. augusztus 17. előtt elhalálozott örökhagyók utáni öröklést érintő – ügyekben⁵⁶, továbbá némely, a rendelet tárgyi hatálya nem tartozó öröklési jogi jellegű maradvány kérdésben⁵⁷ kerülhet sor. Az univerzális szabályozás kétségtelenül korlátozza a tagállamok jogalkotási hatáskörét a kollíziós jog terén. „Kétszatomás” kollíziós jog fenntartása ugyanakkor jelentős gyakorlati jogalkalmazási nehézségeket eredményezett volna⁵⁸, főként a kétféle kollíziós rezsím alkalmazási körének elhatárolása kapcsán. Az ilyen helyzeteket – a „kollíziós jogok kollízióját” – az uniós jogalkotás egyébként azáltal is törekszik elkerülni, hogy tartózkodik a kollíziós jog uniós aktusokkal történő egységesítésétől az olyan jogterületek vonatkozásában, amelyek tekintetében e célt megvalósíthatónak látja többoldalú nemzetközi szerződésekhez történő csatlakozás révén (pl. családjogi tartási kötelezettség, szülői felelősségi viszonyok).

⁵¹ A „Brüsszel-típusú”, illetőleg „Róma-típusú” elnevezéseket a joghatóságot, határozatok elismerését és végrehajtását, illetőleg a kollíziós jogot érintő egységes európai szabályok két „archetípusa” – az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény, az 1980. évi Róma-I. Egyezmény – nyomán használom.

⁵² Kivéve a fizetéseképtelenségi kollíziós jogot. Az EuFizKépt.R. kollíziós szabályai csak tagállam (és nem harmadik állam) jogát hívják fel.

⁵³ Ld. a Róma-I. Egyezmény 2. cikkét.

⁵⁴ Ld. a Róma-I.R. 2. cikkét, a Róma-II.R. 3. cikkét és a Róma-III.R. 4. cikkét.

⁵⁵ VÉKÁS (2019), 326.

⁵⁶ Ún. „Altfälle” a közkezdvelt német terminológia szerint.

⁵⁷ Így a szóbeli végrendeletek alakjában való érvényessége kapcsán, továbbá az örökös nélkül elhalt örökhagyók hagyatékának állam általi megszerzésével kapcsolatos bizonyos esetek rendezése során (ld. az Nmtv. 64-65. §-ait).

⁵⁸ VÉKÁS (2011), 131.

Maga az EuÖR. is szolgáltat példát a párhuzamos kollíziós szabályozások kiküszöbölésére: a rendelet 27. cikke – szemben az eredeti koncepcióval – egységes kollíziós szabályokat fogalmazott meg a végintézkedések alaki érvényességére nézve, ám miután a tagállamok jelentős része már részese a kérdést szabályozó 1961. évi HgVégrEgy.-nek, az érintett tagállamokat a 75. cikk (1) bekezdése kifejezetten felmentette a 27. cikk alkalmazása alól⁵⁹.

A gyakorlati tapasztalatok is azt támasztják alá, hogy ugyanazon jogviszonyokra vonatkozó „kétcsatornás” kollíziós jog esetén ténylegesen is felmerülnek elhatárolási nehézségek, így pl. a tovább alkalmazható kétoldalú nemzetközi szerződések⁶⁰ – nem univerzális – öröklési kollíziós szabályai és az EuÖR. univerzális szabályainak egymáshoz való viszonya tekintetében. Ezt mutatja az is, hogy a közelmúltban az OKR-ügyben⁶¹ annak kérdése került az EuB elé előzetes döntéshozatali eljárásban, hogy élt-e végrendelkező az EuÖR. 22. cikkében biztosított jogválasztási lehetőséggel olyan esetben is, amikor az utána történő öröklésre irányadó jogot valamely tagállam és egy harmadik állam közötti kétoldalú megállapodás határozza meg, amelynek kollíziós szabályai nem teszik lehetővé a jogválasztást öröklési ügyekben⁶².

Ugyancsak az univerzalitás jellemzi az EuÖR. II. Fejezetében lefektetett *joghatósági szabályokat*. A rendelet szerinti joghatósági szabályok hatálya alá tartozik az összes öröklési tényállás, függetlenül attól, hogy az örökhagyónak tagállamban vagy harmadik államban volt-e a halálakor a szokásos tartózkodási helye. A joghatóság terén az univerzalitást az ún. kiegészítő joghatósági szabályoknak a rendeletbe történő felvétele juttatja kifejezésre. Ez utóbbi szabályok képezik a rendelet szerinti egységes joghatósági rend „második pillérét”: amíg az „első pillért” jelentő általános joghatóság⁶³ a tagállami szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökhagyókat érintő öröklési eljárásokra vonatkozik addig a 10. cikk szerinti kiegészítő joghatósági okok azokra az esetekre nézve nyújtanak lehetőséget tagállami fórum eljárására, amikor az örökhagyónak harmadik államban volt halálakor a szokásos tartózkodási helye⁶⁴. A két pillér együttesen *bézagmentes, zárt joghatósági rendszert* alkot valamennyi öröklési eljárásra. A nemzeti jog szerinti joghatósági szabályok alkalmazásának öröklési ügyekben így lényegében már nincs tere; azokra csak az EuÖR. időbeli hatálya alá nem tartozó ügyekben lehet hivatkozni.

Míg az egységes európai kollíziós szabályok már a kezdetektől univerzális hatályúak, addig a joghatósági szabályok univerzalitása viszonylag új tendenciaként jelentkezik az uniós jogalkotásban. A joghatóságot egységesítő régebbi uniós aktusok (illetőleg az azok átdolgozásának eredményeként elfogadott újabb aktusok) még nem szabályozták teljeskörűen a joghatóságot; a harmadik államhoz fűződő tényállások az ún. tagállami fennmaradó joghatóság (residual jurisdiction, Restzuständigkeit) hatókörébe esnek,

⁵⁹ Azok a tagállamok, amelyek részesei az 1961. évi HgVégrEgy.-nek, az EuÖR. 27. cikkét csak az öröklési szerződések alaki érvényességére irányadó jog meghatározása tekintetében kötelesek alkalmazni, miután erre a végintézkedés-típusra a HgVégrEgy. hatálya nem terjed ki.

⁶⁰ Az EuÖR. 75. cikke lehetővé teszi a tagállamok számára a harmadik államokkal hatályban lévő, az EuÖR. szabályozási tárgykörét érintő rendelkezéseket tartalmazó nemzetközi szerződések további fenntartását. Ilyen rendelkezéseket (pl. öröklésre alkalmazandó jog meghatározása) tartalmaz pl. a Magyarország által kötött, harmadik államokkal hatályban lévő kétoldalú jogsegélyszerződések egy része.

⁶¹ C-387/20 = ECLI:EU:C:2021:751. A kérdés érdemében az EuB nem döntött, miután arra a következtetésre jutott, hogy a kérdést előterjesztő lengyel szerv (közjegyző) nem jogosult előzetes döntéshozatali eljárást kezdeményezni.

⁶² A kérdésről részletesebben ld. SZÓCS (2021), 505-506.

⁶³ Ld. az EuÖR. 4. cikkét.

⁶⁴ Úgyszintén erre az esetkörre vonatkozik még a kivételes esetekben igénybe vehető *forum necessitatis* joghatósági szabálya (EuÖR. 11. cikk)

amelyekre a tagállamok belső joga szerinti joghatósági normák irányadóak⁶⁵. A kétezres évek első évtizedének végétől kezdve, főként családjogi téren elfogadott uniós aktusok⁶⁶ szabályaiban ezzel szemben a tagállami fennmaradó joghatóság helyébe az egységesített kiegészítő joghatósági szabályok lépnek, azaz az érintett jogviszonyok terén lényegében megszűnik a tagállamoknak a joghatóságra vonatkozó szabályozási mozgásterének a harmadik államokhoz fűződő ügyek tekintetében is⁶⁷.

Nem univerzális ezzel szemben a határozatok elismerésére és végrehajtására, valamint a közokiratok és bírósági egyezségek más tagállambeli joghatásaira vonatkozó szabályozás. Az EuÖR. IV-V. Fejezeteiben lefektetett szabályok az olyan aktusokra (határozatok, egyezségek, közokiratok) terjednek ki, amelyeknek származási helye valamelyik tagállam. A harmadik államokból származó aktusok joghatásainak elismerése tekintetében a tagállamoknak önálló szabályozási hatásköre van⁶⁸, amelyek a rendelet nem érint.

3.3. *A hagyatékek egységének elve*

3.3.1. *A hagyatékek egységének, illetve megosztásának elve általában*

Történetileg és nemzetközi összehasonlításban a nemzetközi magánjogi szabályokban kétféle megoldás alakult ki az öröklési jogviszonyokra alkalmazandó jog meghatározása tekintetében. A jogrendszerek egy része a – már a XIX. században Pasquale Stanislao MANCINI által is támogatott⁶⁹ – hagyatékek egységének (Nachlassseinheit, uniform system) elvét követi, amely szerint a teljes hagyatéki vagyon tekintetében egy és ugyanazon anyagi jog irányadó az öröklésre. A hagyatékek felosztásának elve (Nachlassspaltung, scission system) alapján álló jogrendszerek ezzel szemben eltérő öröklési jog uralma alá helyezik a hagyatéki vagyonhoz tartozó ingóságokat, illetve ingatlanokat. Ez utóbbi megoldás az ingók öröklésére rendszerint valamilyen személyi jellegű kapcsolóelvet (pl. örökösök állampolgársága, lakó- vagy szokásos tartózkodási helye) alkalmaz, míg az ingatlanokat a lex rei sitae uralma alá helyezi.

A magyar kollíziós jog a Legfelsőbb Bíróság 4804/1952. sz. határozata óta folyamatosan a hagyatékek egységének elvét követi; ezt a megoldást vette át 1979-ben az Nmtvr. 36. §-a is. Ugyanakkor a magyar joggyakorlatnak mindig is konfrontálódnia kellett a hagyatékek megosztásának elvével. Az öröklési ügyek egy részében ui. az alkalmazandó jogot a Magyarország által kötött kétoldalú jogsegélyszerződések alapján kellett – illetve részben kell ma is – meghatározni. E kétoldalú szerződések többsége pedig a hagyatékek megosztásának elvét követi öröklési ügyekben⁷⁰. Ezek alkalmazási körében nem ritkán

⁶⁵ Ld. pl. a Brüsszel-IIA.R. 7. és 14. cikkét, és a Brüsszel-IA.R. 6. cikkét.

⁶⁶ Ld. az Eu-Tartási-R. 6. cikkét, és az Eu-HázVj-R. 10. cikkét.

⁶⁷ Az Európai Bizottság 2006-ban kísérletet tett a házassági eljárásokra vonatkozó tagállami fennmaradó joghatósági szabályok (Brüsszel-IIA.R. 7. cikk) egységesített kiegészítő joghatósági szabályokkal történő felváltására is, a Brüsszel-IIA.R. rendelet akkor terbe vett módosítása során (COM(2006) 399 végleges; ld. [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2006\)399&lang=hu](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2006)399&lang=hu); (megtekintve 2021. augusztus 17. napján). Ez a tervezet azonban nem került elfogadásra.

⁶⁸ A hazai jogban ld. az Nmtv. XI. Fejezetét.

⁶⁹ JAYME (2009), 15.

⁷⁰ Az öröklési kollíziós szabályokat tartalmazó jogsegélyszerződések közül a *hagyatékek megosztásának* elvét követi a magyar-szovjet jogsegélyszerződés (kihirdette az 1958. évi 38. tvr.) 37. cikke, a magyar-román jogsegélyszerződés (kihirdette az 1959. évi 19. tvr.) 36. cikke, a magyar-albán jogsegélyszerződés (kihirdette az 1960. évi 25. tvr.) 39. cikke, a magyar-bolgár jogsegélyszerződés (kihirdette az 1967. évi 6. tvr.) 31. cikke, a magyar-csehszlovák jogsegélyszerződés (kihirdette az 1991. évi LXI. tv.) 41. cikke, továbbá a korábbi magyar-vietnami jogsegélyszerződés (kihirdette az 1986. évi 8. tvr.) 43. cikke. A *hagyatékek egységének* elvén alapult ezzel szemben a kollíziós szabályozás a magyar-jugoszláv jogsegélyszerződés (kihirdette az 1969. évi

fordul elő, hogy a magyar közjegyzőnek az ugyanazon örökhagyó után maradt belföldi ingatlan öröklése tekintetében a magyar jogot (mint a fekvés helye szerinti jogot), míg az ingóságok tekintetében a másik szerződő állam jogát (mint az örökhagyó hazai jogát) kell alkalmaznia⁷¹. Ugyancsak rést üt a hagyaték egységének elvén a renvoi részleges elfogadása. Azokban az esetekben ui., amikor az öröklési kollíziós szabály olyan jogrendszert hív fel, amelynek saját kollíziós szabályai a hagyaték megosztásának elvét alkalmazzák, utóbbiak a hagyatéki vagyon egy része – jellemzően a belföldi ingatlanok – tekintetében a magyar jogra utaltak vissza; ezt a visszautalást pedig az Nmtvr. 4. §-a alapján figyelembe kellett venni.

A hagyaték megosztásának elvét követő jogrendszerekben ennél fogva az örökhagyó után maradt hagyatéki vagyon több, jogilag elkülönülő vagyontömegre – részhagyatéokra – oszlik, amelyeknek jogi sorsára eltérő anyagi öröklési jogok irányadóak. Ez a gyakorlatban megnehezíti az öröklési viszonyok rendezését, miután valamennyi részhagyaték tekintetében eltérő jogok alapján kell vizsgálni olyan jogkérdéseket is, mint pl. az örökség megszerzésének módja, a visszautasítás feltételrendszere (módja, határideje stb.); eltérően alakul az egyes részhagyatékok tekintetében a hagyatéki tartozásokért való felelősség rendje, sőt akár az örökhagyó által hátrahagyott ugyanazon végintézkedés tartalmi érvényességét is külön-külön kell vizsgálni az egyes részhagyatékok tekintetében. Szintén hátrányokkal jár a hagyatékra a joghatóság terén történő feldarabolása, azaz az egyes rész-hagyatékok sorsának több államban, külön eljárásban történő rendezése.

A vázolt nehézségek folytán a hagyaték megosztásának elve nemzetközi összehasonlításban ma már visszaszorulóban van, jóllehet a jogrendszerek némelyike (pl. a common law jogok) ragaszkodik hozzá.

3.3.2. A hagyaték egységének elve a rendeletben

Az öröklési kollíziós szabályozás uniós egységesítése során tudatos törekvés volt a hagyaték egysége elvének érvényre juttatása, ami a rendelet (37) preambulumbekzdéséből is kiténik. Ez az elv mind az alkalmazandó jog meghatározása, mind pedig a joghatóság tekintetében érvényre jut. A kollíziós szabályok tekintetében ezt az öröklés fő statútumát meghatározó 21. cikk (1) bekezdése juttatja kifejezésre: mindezek a szabályok ui. az alkalmazandó jogot „az öröklés egésze” tekintetében szabályozzák.

Az „öröklés egésze” fordulat elsősorban *tárgyi tekintetben* értendő; az uniós jogalkotó ezzel – még ha a megfogalmazás nem a legszerencsésebbre sikerült is – az örökhagyó után maradt teljes hagyatéki vagyont kívánta megjelölni. Ezt kifejezésre juttatja a rendelet (37) preambulumbekzdése, amely szerint „...a hagyaték felosztásának elkerülése érdekében az említett jognak kell szabályoznia az öröklés egészét, *azaz a hagyatékba tartozó valamennyi vagyontárgyat*”⁷², tekintet nélkül a vagyontárgyak természetére, és függetlenül attól, hogy a vagyontárgyak valamely másik tagállamban vagy valamely harmadik államban találhatóak-e”. Az „öröklés egésze” fordulat ugyanakkor nézetem szerint nemcsak tárgyi, hanem

1. tvr.) 41. cikkében, a magyar-lengyel jogsegélyszerződés (kihirdette az 1960. évi 5. tvr.) 47. cikkében, a magyar-mongol jogsegélyszerződés (kihirdette az 1969. évi 11. tvr.) 37. cikkében, továbbá a magyar-kubai jogsegélyszerződés (kihirdette az 1984. évi 4. tvr.) 37. cikkében.

⁷¹ A jogsegélyszerződések joghatósági szabályai szerint az örökhagyó ingatlan tekintetében kizárólag a fekvés helye szerinti szerződő állam hatóságai folytathatják le a hagyatéki eljárást. Az ingó hagyaték tekintetében, jóllehet elsődlegesen az örökhagyó hazai államának hatóságai jogosultak eljárni, bizonyos feltételek teljesülése esetén azonban az ingóságok tekintetében is a másik szerződő állam hatóságait illeti a joghatóság.

⁷² A *dólt* betűs szövegrész kiemelése a szerzőtől (SzT.).

funkcionális tekintetben is értendő. Eszerint a teljes öröklési folyamat, az örökléssel kapcsolatos valamennyi anyagi jogi természetű jogkérdés egy és ugyanazon jog, a lex successionis hatálya alá tartozik, kivéve azokat, amelyeket nézve maga a rendelet valamely különös kollíziós szabállyal más jog uralma alá von⁷³. A lex successionis tárgyi hatókörét meghatározó 23. cikk ui. e jogot szintén „az öröklés egészére” nézve rendeli alkalmazni, ideértve különösen a (2) bekezdésben nevesített öröklési anyagi jogkérdéseket.

Jóllehet a jogirodalom a hagyaték egységének elvét elsősorban az öröklésre alkalmazandó jog meghatározásával összefüggésben említi, ez az alapelv határozza meg a rendelet joghatósági szabályait is. A 4. cikk szerinti általános joghatósági szabály, valamint a 10. cikk szerinti kiegészítő joghatósági szabályok többsége szintén „az öröklés egészében” történő eljárásra nyújt felhatalmazást. A rendelet tehát a hagyatéki vagyont eljárási tekintetben is jogi egységként, egységes vagyontömegként kezeli, amelynek öröklését főszabályként egy és ugyanazon tagállamban, *egy eljárásba koncentráltan* kell rendezni, a vagyontárgyak fekvésétől és jogi jellegétől függetlenül.

3.3.3. *Kivételek a hagyaték egységének elve alól a rendeletben*

A hagyaték egységének elve ugyanakkor a rendelet alkalmazása során nem érvényesül maradéktalanul. Bizonyos szabályozási csomópontok terén születtek olyan, más szempontokat inkább szem előtt tartó megoldások, amelyek következtében adódnak olyan esetek, amikor a felbomlik az alkalmazandó jog egysége, és a hagyatéki vagyon bizonyos részei eltérő anyagi öröklési jog uralma alá kerülnek, illetve az egyes rész-hagyatékok tekintetében a jogutódlás eltérő államokban, külön eljárásban kerül rendezésre.

A *joghatóság* terén törést szenved a hagyaték egységének elve azokban az esetekben, amikor az öröklési jogviszonyt semmilyen más kapcsolódási pont nem fűzi az Európai Unióhoz, mint a hagyaték fekvése. Ilyen esetekben, ha a hagyatéki vagyon különböző tagállamokban lelhető fel, a 10. cikk (2) bekezdése szerinti kiegészítő joghatósági szabály alapján ezeknek mindegyike a saját területén fellelhető vagyontárgyakra korlátozott joghatósággal rendelkezik⁷⁴. Úgyszintén kivételt jelent a hagyaték egységének elve alól a 12. cikk szerinti szabály, amely pragmatikus szempontokra tekintettel lehetővé teszi az eljárás (tárgyi tekintetben) történő korlátozását, az örökhagyó után harmadik államban maradt vagyontárgyak kihagyását az eljárásból, a harmadik állam tekintetében hiányzó elismerési lehetőségre figyelemmel⁷⁵.

A *kollíziós szabályozás* tekintetében az uniós jogalkotó – amint azt a már hivatkozott (37) preambulum-bekezdés is kifejezi – igen erőteljesen törekedett a hagyaték egységének tárgyi tekintetben való érvényrejuttatására; ezt az elvet azáltal is erősíteni törekedett, hogy az örökhagyó általi jogválasztás is csak „az öröklés egészére” vonatkozhat: a csupán bizonyos vagyontárgyakra, vagyonelemekre korlátozódó részleges jogválasztás nem vehető figyelembe. Annak, hogy tárgyi tekintetben mégis csorbát szenved ez az elv, elsősorban az az oka, hogy a rendelet 34. cikke – szemben az eredeti tervezettel – mégis előírja a renvoi figyelembevételét a tagállami jogra történő utalás, valamint más harmadik állam jogára történő egyszerű továbbutalás esetében. Ennek következtében a hagyaték

⁷³ Pl. a végintézkedések megengedettsége és tartalmi érvényessége (ld. 24-26. cikkek), azok alaki érvényessége (27. cikk), egyes öröklési jognyilatkozatok alaki érvényessége (28. cikk), a hagyatéki gondnokok jogállására vonatkozó egyes szabályok (29. cikk).

⁷⁴ Bővebben ld. a III. Fejezet 1.3.1. pontjában.

⁷⁵ Bővebben ld. a III. Fejezet 2. pontjában.

megosztásának elve a „hátsó bejáraton” át jut be a kollíziós szabályozás rendszerébe: a gyakorlatban számos esetben *résztleges renvoi* folytán eltérő anyagi jogokat kell alkalmazni a hagyatéki vagyon bizonyos részeire olyan esetekben, amikor az objektív kapcsolóelv által felhívott jogrendszer a hagyatékek megosztásának elvén alapuló kollíziós megoldást követ.

Tárgyi tekintetben bontja meg az alkalmazandó jog egységét (jóllehet csak egyetlen részkérdésre korlátozódva) a 27. cikk (1) bekezdés *e*) pontja szerinti kapcsolás is, amely lehetővé teszi az írásbeli végintézkedés alaki érvényességének – egyéb jogok mellett – az *ingatlan fekvésének helye szerinti jog* alapján történő vizsgálatát „ingatlan érintettsége esetén”. Ez a kapcsolóelv abból a szempontból kevésbé szerencsés, hogy az adott esetben a végrendelet részleges érvényességét eredményezheti. Az olyan ritka esetekben ui., amikor a végrendelet a 27. cikk (1) bekezdése szerinti egyéb kapcsolóelvek által felhívott jogok mindegyike alapján aggályos alaki tekintetben, és kizárólag az ingatlan hagyatékek fekvése szerinti jog alapján tekinthető alakilag érvényesnek; az uralkodó álláspont szerint⁷⁶ ez a kapcsolóelv csakis az ingatlan tekintetében menti meg a végrendeletet; az azonban a hagyatékek többi része tekintetében viszont nem tekinthető érvényesnek. Ez a rendelkezés amiatt került be a rendeletbe, hogy a szabályozás maradéktalanul megegyezzen szabályozási mintaként szolgáló 1961. évi HgVégrEgy.-nyel, miután a tagállamok többsége annak részese⁷⁷.

Megbonthatják az alkalmazandó jog egységét a bizonyos hagyatéki vagyontárgyakra vagy vagyonrészekre nézve az azok fekvési helye szerinti jog által előírányzott, *feltétlen érvényesülést igénylő szabályok*. A rendelet 30. cikke szerinti imperatív záradék az egyes különleges vagyontárgyak tekintetében mondja ki a fekvési hely szerinti jog „örökléssel kapcsolatos vagy arra kiható” imperatív szabályainak prioritását az „öröklés egészére” irányadó joggal szemben⁷⁸. Hasonló módon prioritást élveznek a 33. cikk értelmében az örökös nélkül elhalt örökösök után maradt hagyatékokra (*bona vacantia*) a fekvési hely szerinti jog tagállama által támasztott tulajdonbavételi igények (*escheat*, *Aneignungsrecht*); az ilyen szabályok ui. szintén azt eredményezhetik, hogy a hagyatéki vagyon egy része öröklés folytán, míg másik része öröklési jogon kívüli különös jogutódlási szabályok alapján száll át valamely államra⁷⁹.

Összességében véve viszont a rendelet kollíziós szabályrendszerében viszonylag széles körben jut érvényre a hagyatékek egységének elve. Az uniós jogalkotónak véleményem szerint sikerült viszonylag szűkre szabnia azon esetek körét, amikor a hagyatéki vagyon egyes részei tekintetében eltérő szabályok alapján következik be a halál esetére történő jogutódlás.

3.4. *A forum és ius egybeesése*

3.4.1. *A Gleichlaufprinzip a nemzetközi magánjogban általában*

Az alkalmazandó jog és a joghatóság egymáshoz kapcsolása (az ún. Gleichlaufprinzip) nem ismeretlen jelenség a nemzetközi magán- és eljárási jogban. Egyes nemzeti jogokban főként régebben léteztek olyan szabályozási megoldások, amelyek bizonyos jogviszonyok

⁷⁶ SÜß, Rembert, in: DUTTA/WEBER (2021), 258-259; RUDOLF, Claudia, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 290; ZOUMPOULIS, Christos G., in: PAMBOUKIS, 2017, 346; LAGARDE, Paul, in: BERGQUIST et al. (2015), 157.

⁷⁷ Ld. a 2011. első félévi évi magyar elnökség idején elfogadott Politikai Kompromisszum 18. pontját.

⁷⁸ Bővebben ld. az V. Fejezet 1.2. pontjában.

⁷⁹ Bővebben ld. az V. Fejezet 2.2. pontjában.

tekintetében ezt a megoldást követték. Öröklési nemperes eljárások tekintetében pl. a német jog egészen perenkívüli eljárások 2009. évi reformjáig nem is ismert kifejezett joghatósági szabályokat⁸⁰: a német hagyatéki bíróság rendszerint olyankor rendelkezett joghatósággal, amikor az öröklési jogviszonyra a hazai kollíziós szabályok alapján a német anyagi jog volt alkalmazandó⁸¹ (forum legis joghatóság)⁸². Erre tekintettel nevezte az érintett német öröklési kollíziós szabályokat Christian von BAR ún. „a kollíziós jog feletti” kollíziós szabályoknak („meta-kollíziós szabálynak”), miután azok – azáltal, hogy kijelölik a hazai jogalkalmazó joghatóságát – lényegében magának a német kollíziós jognak az alkalmazási alapját képezik⁸³.

Akad példa ugyanakkor arra is, hogy – éppen fordítva – az alkalmazandó jog függ a joghatóságtól: némely nemzetközi szerződés, amely mind a joghatóságot, mind az alkalmazandó jogot szabályozza, úgy rendelkezik, hogy a szerződő államok eljáró bíróságai joghatóságuk gyakorlása során saját jogukat alkalmazzák⁸⁴.

A joghatóság és az alkalmazandó jog egymáshoz kapcsolásának kétségtelenül vannak gyakorlati előnyei. Az „alkalmazandó jog közelsége” („Rechtsnähe”) a jogalkalmazót megkíméli a külföldi anyagi jog tartalma megismerésével, értelmezésével és annak hazai eljárásjogi környezetben való alkalmazásával járó nehézségektől, ami nem elhanyagolható könnyebbséget jelent az olyan jogterületeken, ahol az anyagi és az eljárási normák szorosan egymásba fonódnak, mint pl. az örökség jogosultak általi megszerzésének terén⁸⁵. A jogirodalom azonban *többször nem helyesli* e megoldást; azt inkább „archaikus jelenségnek”⁸⁶ tekinti. Több szerző az ilyen szabályozási megoldást pedig egyenesen a „nemzetközi magánjog tagadásának”⁸⁷, a „a differenciált kollíziós jog csődjének”⁸⁸ nevezi, amely alássa a nemzetközi magánjog egyik elérni kívánt maximáját, a nemzetközi döntési harmóniára való törekvést⁸⁹. A joghatóság és az alkalmazandó jog mechanikus egymáshoz kötése mindemellett nem veszi figyelembe, hogy mind a joghatósági rendszer, mind a kollíziós normák kialakításának megvannak a saját specifikus szempontjai⁹⁰. Ezt a szabályozási megoldást éppen ezért legfeljebb a polgári ügyek bizonyos szűkebb szegmenseiben, így különösen bizonyos nemperes eljárásokban tekintik elfogadottnak, ahol a peres eljárásokhoz képest jóval erősebb az anyagi és az aljárási jog kölcsönös függése⁹¹.

⁸⁰ SURI (2015), 334.

⁸¹ KROPHOLLER (2006), 449; SCHACK (2021), 228; KEGEL/SCHURIG (2004), 1019.

⁸² Más nemzeti jogokban is akad példa arra, hogy megalapozhatja a belföldi joghatóságot az, ha az adott jogviszonyra belföldi jog alkalmazandó; ilyen rendelkezést tartalmaz pl. a nemperes eljárások tekintetében az olasz DIP 9. cikke.

⁸³ BAR/MANKOWSKI (2003), 457-458.

⁸⁴ Így pl. a szülői felelősséggel kapcsolatos jogviszonyok tekintetében a HgSzülFegy. 15. cikke, továbbá a felnőttkorúak nemzetközi védelméről szóló, 2000. január 13. napján kelt Hágai Egyezmény (Magyarország nem részese) 13. cikke.

⁸⁵ Ld. részletesebben a IV. Fejezet 3.3. pontjában.

⁸⁶ SCHACK, (2021), 101

⁸⁷ SZÁSZY (1963), 343; BAR/MANKOWSKI (2003), 457; HELDRICH (1969), 57.

⁸⁸ EHRENZWEIG (1965), 352.

⁸⁹ SZÁSZY nem tartja kívánatosnak az ún. „törvényhozási joghatóság” – azaz egy bizonyos állam jogának alkalmazandó volta – és a bírói joghatóság együttes szabályozását; az ú. „a nemzetközi törvényhozási összhang követelményének megsértését jelenti”; ld. SZÁSZY (1963), uo.

⁹⁰ SCHACK szerint a kollíziós jog feladata, hogy elvezessen *egyetlen* jog alkalmazásához, ezzel szemben a joghatóság terén az érdekek – többször – a rugalmasabb megoldást, több, versengő fórum rendelkezésre bocsátását igénylik; ld. SCHACK, (2021), uo.

⁹¹ SCHRÖDER, (1971), 522-523; BAR/MANKOWSKI (2003), 456;

3.4.2. Az alkalmazandó jog és a joghatóság egybeesése a rendelet szabályai alapján

Az EuÖR. hatálya alá eső öröklési ügyekben az esetek jelentős részében egybeesik a joghatóság és az alkalmazandó jog. A rendelet szabályrendszere azonban a látszat ellenére nem a Gleichlaufprinzip megoldását követi: a rendelet nem kapcsolja egymáshoz a joghatóságot és az alkalmazandó jogot, hanem mindkettőt önállóan szabályozza. Sem a joghatóság meglétéből nem következik az eljáró tagállam saját anyagi öröklési jogának alkalmazása, sem pedig a hazai anyagi jogra történő kollíziós utalás önmagában még nem alapozza meg a belföldi joghatóságot. A forum és ius egybeesése a rendelet hatálya alá tartozó ügyek nagy részében csupán egy *ténybeli helyzet*: annak következményeként, hogy az EuÖR. rendszerében ugyanaz a kapcsolódási pont – az örökhagyó halálakor szokásos tartózkodási helye – szolgál mind az általános joghatóság megalapozására, mind pedig elsődleges kollíziós kapcsolóelvként, az eljáró tagállami jogalkalmazó az esetek jelentős részében saját anyagi öröklési jogát alkalmazhatja. Az uniós jogalkotó tehát az egybeesést nem a Gleichlauf megoldásával, hanem annál „elegánsabb” technikával valósította meg: a kollíziós a joghatósági kapcsolóelvek harmonizálásával⁹².

A forum és ius egybeesése eleve *nem valósul meg teljeskörűen* a rendelet rendszerében; a tagállami jogalkalmazónak a rendelet hatálya alá tartozó ügyekben változatlanul számolnia kell külföldi anyagi öröklési jog alkalmazásával. Az alkalmazandó jog és a joghatóság közötti egység felbomlásának egyik oka éppen a rendelet szerinti szabályrendszer univerzális jellege. A rendelet – kiegészítő joghatósági szabályokkal – tagállami fórumot nyújt a harmadik államban szokásos tartózkodási hellyel rendelkező örökhagyók ügyeire is, ám a szokásos tartózkodási helyen alapuló elsődleges kollíziós kapcsolóelv ilyen esetben az érintett harmadik állam jogát hívja fel. A felhívott harmadik állambeli jogrendszer kollíziós utaló szabályai adott esetben visszavezethetnek egy tagállami jog alkalmazására, ám a renvoi eredménye nem feltétlenül magának fórum tagállamának a joga, hanem adott esetben más tagállam joga⁹³. Felbomolhat a forum és ius egysége annak következtében is, hogy az öröklés egészére alkalmazandó jog az elsődleges objektív kollíziós szabály alóli két kivétel valamelyike – a 21. cikk (2) bekezdése szerinti menekülési klauzula vagy a 22. cikk szerinti jogválasztás – alapján kerül meghatározásra. Az alkalmazandó jognak a szokásos tartózkodási hely szerinti jogtól történő eltérése ezekben az esetekben nem hat ki automatikusan a joghatóságra. A joghatóság és az alkalmazandó jog közötti eltérés harmadik nagy esetköre az, amikor a rendelet különös kollíziós szabályai részlegesen, az öröklési jogviszony valamely részkérdése – pl. a végintézkedés tartalmi vagy alakai érvényessége – tekintetében vezetnek el a fórum tagállamtól eltérő jog alkalmazására.

Az EuÖR. megalkotása során ugyanakkor – amint azt a (27) preambulum-bekezdés is alátámasztja – *tudatos célkitűzés* volt⁹⁴ annak lehető legnagyobb mértékben történő megvalósítása, hogy az öröklési státútum azonos legyen a joghatósággal rendelkező

⁹² SCHRÖDER, (1971), 504.

⁹³ Az EuÖR. 34. cikk (1) bekezdés a) pontja értelmében a renvoi figyelembe veendő (egyebek mellett) akkor, ha a felhívott jog „*valamegy tagállam joga*”, tehát nem feltétlenül a fórum tagállamé. Így pl. ha az USA New York államában szokásos tartózkodási hellyel rendelkező magyar állampolgár örökhagyó után Magyarországon maradt hagyaték, a magyar közjegyző joghatósága a teljes hagyatékra fennáll a 10. cikk (1) bekezdés a) pontja alapján; ha azonban ez az örökhagyó ausztriai és németországi ingatlant is hátrahagyott, utóbbiaknak öröklése tekintetében (a new york-i jog általi utalás folytán) az osztrák, illetve a német jog lesz alkalmazandó.

⁹⁴ E preambulum-bekezdés kiemeli, hogy a rendeletben szereplő szabályok kidolgozására oly módon került sor, hogy azok biztosítsák, hogy az öröklés ügyében eljáró hatóság az esetek többségében a saját jogát alkalmazza.

tagállam saját jogával. Ezt támasztja alá, hogy a rendelet a joghatósági szabályok körében tartalmaz egy olyan – kissé nehezen áttekinthető – szabálycsoportot, amely lehetővé teszi azt, hogy a helyreálljon a forum és ius egysége abban az esetben, ha ennek az egységnek a meg bomlását az örökhagyó által történt jogválasztás idézte elő. Az 5-9. cikkeken rögzített különleges eljárási mechanizmusok közös eleme, hogy alkalmazásukra akkor kerülhet sor, ha az örökhagyó által tett, tagállami jogra vonatkozó jogválasztás áll fenn. E jogválasztásra figyelemmel az öröklési ügy jogi rendezése a 4. vagy 10. cikk alapján potenciálisan joghatósággal rendelkező tagállami jogalkalmazó részéről „átengedhető” a választott jog szerinti tagállam részére⁹⁵. Az 5-9. cikkeken által szabályozott egyes mechanizmusokban eltérő érdekek jutnak kifejezésre. Az egyik szem előtt tartott érdek az öröklési eljárásban érintett feleké: az uniós jogalkotó – ha már jogválasztási lehetőséget a részükre nem nyújtott – némi mozgásteret kívánt hagyni számukra a fórum meghatározása tekintetében: az 5. cikk szerinti joghatósági megállapodással elérhetik, hogy az öröklési eljárás lefolytatására az örökhagyó által választott jog szerinti tagállamban (lényegében az örökhagyó állampolgársága szerinti tagállamban) kerüljön sor. A forum non conveniens doktrínája jut kifejezésre ezzel szemben a 6. cikk a) pontja szerinti intézkedési lehetőségben, miszerint a tagállami bíróság akár az egyik fél egyoldalú kérelmére is elháríthatja magától az öröklési ügyet („megállapíthatja joghatóságának hiányát”), ha mérlegelés alapján arra jut, hogy az összes körülmény alapján az örökhagyó által választott jog tagállamának jogalkalmazói „alkalmasabbak az öröklés tárgyában történő határozathozatalra”.

3.5. Az akarati autonómia érvényesülése

3.5.1. A jogválasztás öröklési ügyekben általában

A nemzetközi magánjog fejlődésében a XX. század végétől egyértelmű tendenciaként figyelhető meg a jogválasztás szabadságának elismerése a szerződéses kötelmi jogon kívül a magánjog más területein is. Ez a folyamat lassanként mind az uniós, mind a nemzeti jogalkotásokban elérte a családi az öröklési jogot is. Ezekben a területeken a jogválasztási lehetőség elterjedése mára az identitás-kifejezés egyik eszközévé is vált; Hans-Peter MANSEL ebben az értelemben említi a jogválasztást az egyénnek egy adott jogrendszer hatálya alá történő „önbesorolásaként” („Selbstzuordnung des Einzelnen zu einer Rechtsordnung“)⁹⁶.

A jogválasztás szabadságának az öröklési viszonyokra történő kiterjesztésére irányuló egyik első nemzetközi kezdeményezés a Latin Közjegyzőség Nemzetközi Uniójától (UINL) származott. Utóbbi az 1963-ban Brüsszelben tartott VII. Kongresszusán konkrét javaslatokat fogalmazott meg, amelyben szorgalmazta, hogy a szervezethez tartozó (kontinentális jogrendszerű) tagállamok tegyék lehetővé az örökhagyók számára a lakóhely szerinti jog öröklési státútumként történő kikötését az egyként irányadó állampolgárság szerinti jog helyett⁹⁷.

A kezdeményezésnek eleinte csekély visszhangja volt. Még a 2002-ben megjelent DNotI-Studie is azt emelte ki, hogy az Európai Unió (akkori) tizenöt tagállama közül is csupán négy akadt, amelyeknek nemzeti kollíziós joga korlátozott jogválasztást engedett az

⁹⁵ Az EuÖR. 5-9. cikkeiben szabályozott egyes eljárási mechanizmusok részletes bemutatását ld. SZÓCS (2021), 196-218.

⁹⁶ MANSEL, Hans-Peter: Partiautonomie, Rechtsgeschäftslehre der Rechtswahl und Allgemeinen Teil des europäischen Kollisionsrechts, in: LEIBLÉ/UNBERATH, (2009), 241 (262).

⁹⁷ DUMOULIN (1964), 432; HOTZ (1969), 89.

öröklési jogviszonyok terén⁹⁸. A német jog az EGBGB 1986. évi reformja nyomán lehetővé tette ugyan az örökhagyó általi jogválasztást, de – szemben a Max Planck Intézet javaslataival⁹⁹ – csak „egyirányban”, a német jog javára: az örökhagyó a belföldön lévő ingatlan vagyona végrendelettel kiköthette a német jogot¹⁰⁰. Hasonlóan, a „hazafelé törekvés” jellemzi a dán bírói gyakorlat által elismert jogválasztási lehetőséget, amely kizárólag a dán jog választását teszi lehetővé az öröklési eljárásban érintett felek részére az egyébként irányadó külföldi jog helyett¹⁰¹. Komolyabb előrelépést jelentett a jogválasztás szabadságának érvényesülése terén az 1995. évi olasz DIP¹⁰², amely már lehetővé tette a szokásos tartózkodási hely szerinti jog kikötését kifejezett nyilatkozattal a teljes hagyatékra. Ez a folyamat folytatódott a nemzetközi öröklési szabályozás hollandiai (1996) reformjával; a holland jog már lehetővé tette az örökhagyó jogválasztáskor vagy halálakor fennállott állampolgársága vagy szokásos tartózkodási helye szerinti jog választását¹⁰³. Ehhez hasonló módon szabályozza a jogválasztást a 2004. évi belga CDIP is¹⁰⁴. Több jog közötti választást tett lehetővé a 2001. évi reform¹⁰⁵ óta a finn jog¹⁰⁶.

A tagállamokon kívül az 1987. évi svájci IPRG is lehetővé teszi, hogy az örökhagyó az egyébként irányadó jog (a lakóhely szerinti jog) helyett végintézkedéssel hazai jogának alkalmazását kösse ki¹⁰⁷. Az ezredfordulót követően számos egyéb európai államban sorra elfogadott új nemzetközi magánjogi törvények nagy többsége¹⁰⁸ immár elismeri bizonyos korlátok között az akarati autonómiát az öröklési viszonyok terén is.

Jóllehet a hazai jogirodalom már a kilencvenes években időszerűnek látta¹⁰⁹ a kollíziós jogválasztás elismerését a magánjog különböző területein, így az öröklési viszonyok terén is, Magyarországon ez a lehetőség egészen a kétezres évek első évtizedéig kizárólag a szerződéses kötelmi viszonyok terén érvényesült. Az azóta eltelt időszakban a jogválasztás lehetősége fokozatosan kiterjesztésre került egyre több más területre, ám e bővülés elsősorban nem a magyar törvényhozó tevékenységének, hanem az uniós nemzetközi magánjogi jogalkotásnak volt köszönhető. Ugyanez mondható el az öröklési viszonyokról

⁹⁸ Németország, Olaszország, Hollandia és Finnország; ld. DNotI-Studie, 242.

⁹⁹ A hamburgi Max Planck Intézet akkori javaslatában viszonylag széles körben vonta volna meg az örökhagyó által választható jogok körét (az örökhagyó meglévő, illetve megszerezni tervezett állampolgársága, a meglévő, illetve megalapozni tervezett szokásos tartózkodási helye szerinti jog, a házassági vagyoni viszonyaira irányadó joga, az ingatlan vagyontárgyának fekvési helye, illetve a vállalkozási vagyona esetén a vállalkozás székhelye szerinti jog); ld. MPI-Stellungnahme (1983), 595.

¹⁰⁰ Ld. a német EGBGB 25. cikkének (2) bekezdését (az EuÖR. hatálybalépése előtt).

¹⁰¹ STOLTENBERG (2019), 100-101; RING, Gerhard – OLSEN-RING, Line: Dänemark, in: SÜB (2020), 410.

¹⁰² Ld. az olasz DIP 46. cikk (2) bekezdését (az EuÖR. hatálybalépése előtt).

¹⁰³ Ld. az öröklésre vonatkozó kollíziós szabályokról szóló 1996. szeptember 4-i holland törvényt, amely lényegében az 1989. évi HgÖrEgy. rendelkezéseit emelte át a holland jogba.

¹⁰⁴ Ld. a belga CDIP 79. cikkét.

¹⁰⁵ Ld. a finn Ötv. 2001/1228. sz. törvénnyel módosított 26. fejezetének 6. §-át a jogválasztás tekintetében.

¹⁰⁶ Az örökhagyónak akár a jogválasztáskor, akár halálakor fennálló állampolgársága vagy lakóhelye szerinti jog, egy korábbi időpontban fennállott lakóhelye szerinti jog, továbbá házas örökhagyó esetében a házassági vagyoni jogi viszonyokra alkalmazandó jog.

¹⁰⁷ Ld. a svájci IPRG 90. cikkét.

¹⁰⁸ Így különösen a 2002. évi észt nemzetközi magánjogi törvény 25. §-a, a 2005. évi bolgár nemzetközi magánjogi törvény 89. cikke, a 2005. évi ukrán nemzetközi magánjogi törvény 70. cikke, a 2011. évi albán nemzetközi magánjogi törvény 33. §-a, a 2011. évi lengyel nemzetközi magánjogi törvény 64. cikke, a 2012. évi cseh nemzetközi magánjogi törvény 77. § (4) bekezdése, a 2011. évi román Cc. 2634. cikke, a 2013. évi montenegrói törvény 72. cikke, továbbá a 2017. évi monacói nemzetközi magánjogi törvény 57. cikke is. (A felsoroltak közül az EU-tagállamok törvényeiben fellelhető öröklési kollíziós szabályok helyébe időközben értelemszerűen az EuÖR. lépett).

¹⁰⁹ BURIÁN (1992) 714.

is, amelyek tekintetében az időközben hatálybalépett EuÖR. 22. cikke szabályozza a jogválasztás feltételeit, ennél fogva az új Nmtv. már nem rendelkezik e kérdésről.

3.5.2. A rendelet szerinti jogválasztási lehetőség főbb jellemzői

a) A választható jogok körének korlátozása

A magánjognak a szerződéses kötelmi viszonyoktól eltérő területein általános jelenség az ún. kötött jogválasztás¹¹⁰, miszerint a választás csak a törvényhozó által *a priori nevesített*, az adott jogviszonnyal személyi vagy tárgyi kapcsolatban álló jogok közül lehetséges. Egyértelműen ebbe az irányba mutatnak az öröklési kollíziós jogot érintő kodifikációk. A kérdéssel foglalkozó szerzők nagy része¹¹¹ ezt a korlátozást az akarati autonómia elismerése és bizonyos harmadik személyek – így különösen a kötelelésre jogosult hozzátartozók – érdekeinek védelme közötti kompromisszumra vezeti vissza: a korlátozás következtében ui. az örökhagyó számára jóval szűkebb lehetőség kínálkozik arra, hogy az objektív kapcsolóelv alapján felhívott jog kötelelésre vonatkozó szabályainak megkerülése céljából éljen jogválasztással¹¹²: kötelelést nem vagy csak jóval kisebb mértékben biztosító jog (pl. angol jog) választására csak akkor nyílik számára lehetőség, ha életviszonyai alapján őt tényleges kapcsolat fűzi e jogrendszer államához¹¹³.

Különbség mutatkozik azonban a választható jogok körének tekintetében. Az EuÖR. 22. cikke tekintetben meglehetősen restriktív, miután csupán az *örökhagyó állampolgársága* szerinti jog kikötését teszi lehetővé, jölehet kétféle kapcsolási időpontot (jogválasztáskori és a halál időpontjában fennálló állampolgárság) is nevesít. A jogválasztás feltételeinek az Európai Unióban történő egységesé válása így eltérő előjelű változást hozott¹¹⁴ az egyes tagállamok számára: míg a jogválasztást öröklési ügyekben addig nem ismerő tagállamok (így pl. Magyarország) jogalanyai számára az EuÖR. 22. cikke új lehetőséget hozott, addig némely tagállamban¹¹⁵ az addigi kollíziós szabályok által nyújtott lehetőséghez képest szűkült a választható jogok köre¹¹⁶.

Mindenképpen üdvözölhető az EuÖR. 22. cikkének a *többes állampolgárok* jogválasztását érintő rendelkezése, miszerint a többes állampolgársággal rendelkező végrendelkező bármelyik állampolgársága szerinti jogot kikötheti. E tekintetben egyértelműen érződik az EuB joggyakorlatának, így különösen a *Hadadi-ügyben*¹¹⁷ és a *Garcia Avello-ügyben*¹¹⁸ hozott ítéleteknek a hatása. Ezen ítéleteiben az EuB arra a következtetésre jutott, hogy a

¹¹⁰ NAGY CSONGOR István (2019), 196.

¹¹¹ BROSC (2019), 11; DAUMILLER (2003), 63; DENKINGER (2009), 377; EMMERICH (2016), 159; GRESKE (2014), 102-103; GRUBER (2016), 342-344; KROLL-LUDWIGS (2013), 502-503.

¹¹² Akad példa ugyanakkor arra is, hogy a kollíziós szabályok az öröklésre választható jogok körének korlátozottsága ellenére is tartalmaznak egyfajta imperatív „kötelelés-védelmi záradékot”, amely szerint az örökhagyó által tett jogválasztás nem érinti az objektív kollíziós kapcsoló szabály alapján felhívott jog által biztosított kötelelési igényeket. Ilyen rendelkezést tartalmaz pl. az olasz DIP 46. cikk (2) bekezdése, a belga CDIP 79. cikke, valamint a 2005. évi bolgár nemzetközi magánjogi törvény 89. cikk (5) bekezdése.

¹¹³ Maga az EuÖR. (38) preambulumbekkezdése is utal arra, hogy a választható jogok körének erőteljes korlátozása ezt a célt szolgálja.

¹¹⁴ STOLTENBERG (2019), 131.

¹¹⁵ Így pl. Hollandiában, ahol a jogválasztás időpontjában fennállott szokásos tartózkodási hely szerinti jog, vagy Finnországban, ahol ezen kívül még a házassági vagyoni jogi viszonyokra irányadó jog is kiköthető volt a 2015. augusztus 17. napját megelőző kollíziós szabályok alapján.

¹¹⁶ Más kérdés, hogy az EuÖR. 83. cikk (2) bekezdése szerinti időbeli átmeneti szabály garantálja a 2015. augusztus 17. napját megelőzően megtett jogválasztások további érvényességét.

¹¹⁷ C-168/08 = ECLI:EU:C:2009:474.

¹¹⁸ C-148/02 = ECLI:EU:C:2003:539.

tagállamok kötelesek figyelembe venni a saját állampolgáruknak valamely más tagállamhoz fűződő állampolgársági kötelekét is; a tagállamok számára nem megengedett, hogy „...a másik tagállam által nyújtott állampolgárság hatásait csökkentsék”¹¹⁹. Jóllehet az EuB ítéletei csupán a több tagállami állampolgársággal rendelkező személyekre vonatkoznak, a 22. cikk alkalmazási körében a tagállami és a harmadik államhoz fűződő állampolgársági kötelek egyenértékűsége is kifejezésre jut: a 22. cikk (1) bekezdése ui. az érintett személy állampolgársága szerinti állam – azaz nem feltétlenül tagállam – jogának választását teszi lehetővé. E rendelkezésből és a bekezdés többes állampolgárokra vonatkozó második fordulatából együttesen az következik, hogy a tagállami jogalkalmazóknak akkor is érvényesnek kell tekinteniük a jogválasztást, ha a tagállami és harmadik állambeli állampolgársággal rendelkező örökhagyó a harmadik állambeli állampolgársága szerinti jogot kötötte ki.

b) A jogválasztás teljeskörűsége

A jogválasztásnak teljeskörűnek kell lennie, az csak az „öröklés egészére” vonatkozhat. Amint arra a fentiekben¹²⁰ már utaltam a rendelet szövegében többször is szereplő „öröklés egészére” fordulatnak tárgyi és funkcionális vetülete egyaránt van. A jogválasztás tárgyi tekintetben való korlátozhatatlanságából következik, hogy – szemben némely nemzeti jogok kollíziós szabályaival – nem megengedett a csupán a hagyaték bizonyos részére, egyes vagyontárgyakra vagy vagyonelemekre kiterjedő részleges jogválasztás.

A jogválasztás korlátozásának tilalma funkcionális tekintetben is irányadó. Míg a szerződéses kötelmi jogviszonyt a felek jogválasztás útján akár „fel is darabolhatják”¹²¹, annak bizonyos elemekre eltérő jogokat köthetnek ki, addig az öröklési viszonyok terén nem megengedett a depeçage jogválasztás útján történő előidézése: az örökhagyó nem élhet jogválasztással az öröklési jogviszonynak csupán bizonyos rész kérdéseire (pl. kötelest rész iránti igények, hagyatéki tartozásokért való felelősség, hagyatéki osztály módja, stb.) korlátozva. A jogválasztás funkcionális tekintetben való egységét a rendelet mindazonáltal egy ponton áttöri. A végrendelező örökhagyó ui. a 24. cikk (2) bekezdése, illetve a 25. cikk (3) bekezdése értelmében élhet olyan ún. „*izolált jogválasztással*”, amely kizárólag a végintézkedés megengedettségre és tartalmi érvényességére (valamint öröklési szerződés esetében annak a felekre kötelező erejére) korlátozódik. Ilyen, funkcionális tekintetben korlátozott jogválasztás esetében az öröklési jogviszony körébe tartozó valamennyi egyéb jogkérdésre a 21. cikk szerinti objektív kapcsolóelv határozza meg az alkalmazandó jogot. A kérdéssel foglalkozó szakirodalmi álláspontok¹²² többsége szerint azokban a ritkább esetekben, amikor az örökhagyó – többes állampolgársága folytán – akár többféle jogot is választhat, nincs akadálya annak sem, hogy egyidejűleg éljen a végintézkedés megengedettségre és tartalmi érvényességére korlátozódó izolált jogválasztással, és egyúttal az összes egyéb öröklési jogkérdésre kiterjedő általános (22. cikk szerinti) jogválasztással oly módon, hogy eltérő jogokat köt ki a kétféle kérdéskörre.

¹¹⁹ Ld. a Garcia Avello-ügyben hozott ítélet indokolásának 28. pontját.

¹²⁰ Ld. fent, e Fejezet 3.3.2. pontjában.

¹²¹ KIRÁLY Miklós, in: CSEHI (2020), 707; PALÁSTI (2021), 214-215; CSÖNDES/NEMESSÁNYI (2010), 38.

¹²² FISCHER-CZERMAK, Constanze, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 264; METALLINOS, Alexander S., in: PAMBOUKIS, 2017, 291; DUTTA (2015), 1918; HAUSMANN/ODERSKY (2021), 795; LAGARDE, Paul, in: BERGQUIST et al. (2015), 146; KEIM (2013), 80. Ellentétes álláspontot képvisel Andrea BONOMI, aki szerint kétféle jogválasztás („double choix”) – a 22. cikk szerinti általános és a 24. cikk (2) bekezdése szerinti izolált – egyidejűleg nem megengedett; ld. BONOMI/WAUTELET (2013), 425.

c) Kizárólag anyagi jogi utalás

A 22. cikk szerinti kollíziós kapcsoló szabály korlátozott terjedelmű: a kikötött jogrendszernek kizárólag a közvetlen jogrendező (anyagi jogi) szabályait hívja fel; azaz anyagi jogi utalásról (Sachnormverweisung) van szó. E jogrendszer kollíziós utaló szabályai az EuÖR. 34. cikk (2) bekezdése értelmében figyelmen kívül maradnak azokban az esetekben is, amikor a renvoi egyébként a 34. cikk (1) bekezdése alapján figyelembevehető lenne. Okkal feltételezhető ui., hogy a jogválasztással élő örökhagyó akarata – különösen amennyiben a jogválasztást jogász szakértő közreműködése nélkül teszi meg – a hazai öröklési anyagi jogának alkalmazására irányul; nem életszerű abból kiindulni, hogy a jogválasztásnál tekintetbe venné a kikötött jog kollíziós utaló szabályait. Mindemellett, ha a 22. cikk szerinti kollíziós utalás felölelné a kikötött jog kollíziós szabályait is (Gesamtverweisung), az – harmadik állam jogának kikötése esetében – akár azt is eredményezhetné, hogy az utalás figyelembevétele máris érvénytelenné tenné a jogválasztást amiatt, hogy a kikötött jog kollíziós szabályrendszere nem engedi a jogválasztást öröklési jogviszonyok tekintetében¹²³.

d) A konkludens jogválasztás elismerése

További vonása végül az EuÖR. 22. cikke szerinti szabályozásnak, hogy az – szemben az Európai Bizottság eredeti koncepciójával¹²⁴ – a kifejezett mellett elismeri az ún. konkludens jogválasztást is, azzal, hogy annak „a végintézkedés rendelkezéseiből megállapíthatónak kell lennie”. Az öröklés terén jogválasztást lehetővé tevő korábbi nemzeti megoldások rendszerint csak a jogválasztás alakiságát (végintézkedéshez hasonló alaki követelmények) szabták meg, ám a jogválasztás módjáról többnyire hallgattak; egyedüli kivételt az olasz DIP 46. cikke képez, amely egyértelművé tette, hogy öröklési ügyekben csak a kifejezett nyilatkozattal történő jogválasztáshoz fűződhet joghatás.

Ilyen fokú rugalmasságot a jogválasztás módja tekintetében az uniós jogban mindeddig csak a kötelmi kollíziós rendeletek biztosítottak¹²⁵. Nem véletlenül hivatkoztak a rendelet előkészítése során a konkludens jogválasztást ellenző tagállamok arra, hogy a (szerződéses) kötelmi viszonyok terén a jogválasztás szabadsága már hosszú múltra visszatekintő „bevett” intézmény, szemben az öröklési viszonyokkal; utóbbi területen pedig annak bizonyítása, hogy az örökhagyó általi konkludens jogválasztás áll fenn, bizonyítási nehézségeket is eredményezhet arra figyelemmel, hogy az elbírálásra már az örökhagyó halálát követően kerülhet sor. A többségi álláspont mindazonáltal támogatta a konkludens jogválasztást abból a megfontolásból, hogy az öröklés ügyében eljáró bíróságnak feladatát képezi az örökhagyó feltehető akaratának kiderítése, még olyan esetekben is, amikor utóbbi – aki végintézkedésének megszerkesztéséhez nem vett igénybe jogász szakembert – a végintézkedésben kevésbé fogalmazott szakszerűen, és adott esetben homályosabb utalásokat tett hazai államának jogára¹²⁶.

3.5.3. Összegezés – a jogválasztás jelentősége a rendelet kollíziós szabályrendszerében

Az elmondottak alapján az EuÖR. által biztosított jogválasztási lehetőséget értékelve az alábbiak állapíthatók meg.

¹²³ SÜB, Rembert: Die Bestimmung des Erbstatuts nach der EuErbVO. in: SÜB (2020), 25 (42).

¹²⁴ Ld. az EuÖR-Javaslat 17. cikkét.

¹²⁵ Ld. a Róma-I.R. 3. cikk (1) bekezdését és a Róma-II.R. 14. cikk (1) bekezdését.

¹²⁶ A konkludens jogválasztásról bővebben ld. a IV. Fejezet 3.3.2. b) pontjában.

Arra figyelemmel, hogy a rendelet lényegében csak az állampolgárság szerinti jog kikötését teszi lehetővé, a 22. cikk szerinti jogválasztásnak az *elsődleges funkciója* nem is elsősorban az, hogy az örökgyó számára választást biztosítson különböző jogok által biztosított öröklési intézmények között, hanem inkább az, hogy számára *kiszámíthatóságot, az alkalmazandó jog tekintetében előrelátható helyzetet* teremtsen¹²⁷. Az örökgyónak ui. lényegében csak az (aktuális) állampolgársága szerinti jog kikötésével van módja arra, hogy az alkalmazandó jogot előre rögzítse teljes bizonyossággal. Ezt támasztja alá az is, hogy az EuÖR. 22. cikke szerint – ellentétben némely nemzeti megoldásokkal¹²⁸ – nem válik hatálytalanná az állampolgárság szerinti jogra vonatkozó kikötés akkor sem, ha az örökgyó utóbb elveszíti az érintett állampolgárságot.

Az állampolgárság szerinti jog kikötésének egyedüli alternatívája csupán a jogválasztástól történő tartózkodás, ami számos esetben bizonytalanná teheti az alkalmazandó jog prognosztizálását. Arra a lehetőségre tehát, hogy az örökgyó legalább egy jogot kiköthessen az egyébként irányadó jog helyett, a rendelet szerinti objektív kapcsolóelv képlékenysége miatt volt alapvető igény. A szokásos tartózkodási hely nem csupán tartalmát tekintve képlékeny, amelynek megállapítása a kétséges esetekben végső soron jogalkalmazói mérlegeléstől függ, de a tagállamok nagy része által addig alkalmazott állampolgársági kapcsolóelvhöz képest jóval flexibilisebb is; a státúmváltás bekövetkezésének esélye jóval nagyobb, mint az állampolgársági kapcsolóelv esetében.

Az öröklési viszonyok természetéből adódó sajátos vonása a 22. cikk szerinti jogválasztásnak, hogy az alkalmazandó jog *kikötésére kizárólag az örökgyónak van lehetősége*, azaz egy olyan jogalany, aki az öröklési jogviszony elbírálására irányuló, utóbb induló eljárásnak már nem lesz alanya. Öröklési ügyekben tehát minden esetben csak *ex ante* jogválasztásról lehet szó. Az örökgyó az általa megtett jogválasztást (illetve a jogválasztás hiányát) mintegy „hátrahagyja” az öröklésben érdekeltre, akik ezen a jogi helyzeten nem módosíthatnak. Más polgári jogviszonyoktól eltérően az öröklési ügyekben az eljárásban részes felek – legyen szó akár öröklési peres vagy nemperes eljárásról – nem élhetnek jogválasztással¹²⁹; bizonyos mozgásterük van azonban (az örökgyó általi jogválasztás esetén) az eljáró fórum meghatározására, figyelemmel az EuÖR. 5-8. cikkeire.

3.6. A szokásos tartózkodási hely elve

Az EuÖR. szabályaiban mind a joghatóság, mind az alkalmazandó jog meghatározása tekintetében vitathatatlanul a szokásos tartózkodási hely kapcsolótényezője játssza a főszerepet: az örökgyó szokásos tartózkodási helyén alapul mind az általános joghatóság, mind az objektív öröklési státútm. Meghatározó jelentősége az örökgyó *halálakor* szokásos tartózkodási helyének van; bizonyos szabályok alkalmazási körében azonban egy *korábbi* időszakban vagy időpontban – így pl. a végintézkedés tételének idején – fennállott szokásos tartózkodási helye is releváns lehet¹³⁰. Némely esetben ezenkívül az

¹²⁷ CORNELOUP (2013), 18-19.

¹²⁸ Ilyen rendelkezést tartalmaz pl. a 2002. évi észt nemzetközi magánjogi törvény 25. §-a.

¹²⁹ Ilyen lehetőséget az öröklési eljárásban érdekelt felek részére a nemzeti kollíziós jogok sem biztosítanak, eltekintve némely ritka kivételektől. A korábbi magyar Nmtvr. 9. §-a pl. lehetővé tette (öröklési ügyekben is), hogy a bíróság a felek közös kérelmére az egyébként irányadó külföldi jogot mellőzve a magyar jogot alkalmazza.

¹³⁰ Pl. 10. cikk (1) bekezdés *b*) pontja szerinti joghatóság megalapozása tekintetében jelentősége van az örökgyó egy korábbi időszakban fennállott – de öt évnél nem régebben megszűnt – tagállami szokásos tartózkodási helyének; szerepet játszik továbbá a végintézkedés megtételekor fennállott szokásos tartózkodási helye a végintézkedések tartalmi érvényességére irányadó ún. hipotetikus öröklési jog

öröklésben érdekeltnek a szokásos tartózkodási helye is jelentőséghez jut (az általa megtehető öröklési jognyilatkozatok tekintetében)¹³¹.

A XX. század nemzetközi magánjogát a két legfontosabb kapcsoló tényező – állampolgárság és szokásos tartózkodási hely – rivalizálása jellemzi, amely folyamat eredményeképpen mára az állampolgárság elvének háttérbe szorulása tapasztalható a szokásos tartózkodási hely javára. Az állampolgárság szerepe az EuÖR. szabályrendszerében másodlagos; ám jelentéktelennek korántsem mondható. A természetes személyek jogviszonyai tekintetében a XIX. századtól – Pasquale Stanislao MANCINI munkássága nyomán – ez a kapcsolóelv volt meghatározó jelentőségű a kontinentális¹³² nemzetközi magánjogban; akkoriban széleskörű elterjedése az *államnemzeti (politikai nemzeti) felfogás* előtérbe kerülésére vezethető vissza, amely szerint a nemzet – szemben a kulturális nemzet Johann Gottfried HERDER által megfogalmazott koncepciójával – az adott államhatárok között élők politikai-közjogi közösségét jelenti. Az állampolgárság elve értelmében ugyanazon nemzetállam valamennyi honosának a személyi jogviszonyai attól függetlenül a hazai joguk uralma alá kell, hogy tartozzanak, hogy az érintettek éppen hol tartózkodnak¹³³. Az állampolgárság kapcsolóelvének a kontinentális európai államok kollíziós jogában való széleskörű elterjedését néhány álláspont szerint az is magyarázza, hogy ezen államok a nemzetközi migrációs folyamatokban akkoriban elsődlegesen kibocsátó államként voltak érintettek; e kollíziós kapcsolóelv révén pedig egyfajta eszközt láttak a tengerentúlon letelepedett honosaik óhazához fűződő jogi kötelekeinek megőrzésére¹³⁴.

Az *állampolgárság elvének eróziója*¹³⁵, háttérbe szorulása figyelhető meg a második világháború utáni időszakban, aminek az okai összetettek. Szerepet játszott ebben mindenekelőtt az, hogy a háború, valamint az azt követő politikai és területi átrendeződések által kiváltott nagymértékű népmozgások (kitelepítések, menekültáradat) következtében nemegyszer bizonytalanná vált az érintettek állampolgárságának tisztázása. Hatással volt az állampolgárság elvének háttérbe szorulására az ekkor új erőre kapó nemzetközi magánjogi jogegységesítés: a *Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet* keretében a második világháború után kidolgozott egyezményekben már sokkal inkább a *szokásos tartózkodási hely* kapcsolóelvére kerül előtérbe¹³⁶ az állampolgárság helyett (vagy mellett), nem utolsósorban azzal a célkitűzéssel, hogy a kidolgozott egyezmények a common law-jogrendszerű államok számára is elfogadhatóak¹³⁷ legyenek¹³⁸. A hágai egyezményekben egyes nézetek szerint annak köszönhetően válhatott meghatározó jelentőségű kapcsolóelvvé a szokásos tartózkodási hely, hogy ez jelentette a „kompromisszumot”¹³⁹ az állampolgárság elvét

meghatározásában (24. cikk (1) bekezdés; 25. cikk (1) bekezdés), úgyszintén a végintézkedés alaki érvényességének vizsgálata körében (27. cikk (1) bekezdés *d*) pont).

¹³¹ Ld. EuÖR. 13. cikk, 28. cikk *b*) pont.

¹³² Az angolszász kollíziós jogok – amelyektől az állampolgárság elve jórészt idegen maradt – a domicílium elvét követék, és követik ma is.

¹³³ STERN (2008), 32.

¹³⁴ KRÄNZLE (2014), 15.

¹³⁵ MANSEL (2003), 123.

¹³⁶ RAAPE/STURM, (1977), 118-119; BAETGE (1994), 18-19; BURIÁN László, in: BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 131.

¹³⁷ Ellentétben a XX. sz. elején elfogadott, „első generációs” hágai kollíziós egyezményekkel, amelyek messzemenően az állampolgárság elvét követék; ennél fogva azok iránt az e kapcsolóelvtől idegenkedő angolszász jogrendszerek nem mutattak érdeklődést.

¹³⁸ STERN (2008), 35.; MANSEL (2003), *uo.*; KRÄNZLE (2014), 99-103.

¹³⁹ VIENENKÖTTER (2017) 26-27.

illetőleg a domicílium elvét favorizáló jogrendszerek között¹⁴⁰. Nem lebecsülhető ugyanakkor annak a hatása sem, hogy a nyugat-európai államok ezekben az évtizedekben – szemben a XIX-XX. század fordulójával – immár elsődlegesen bevándorló-országgént voltak érintettek a nemzetközi migrációs folyamatokban, aminek következtében erősen megnőtt az összlakosságon belül az idegen állampolgárságúak aránya. Az állampolgárság elvének széleskörű érvényesülése az ilyen személyek család- és öröklési jogviszonyai tekintetében így ahhoz vezetett, hogy ilyen ügyekben a jogalkalmazóknak egyre nagyobb gyakorisággal kellett idegen anyagi jogot alkalmazniuk. Erik JAYME megfogalmazásával, az állampolgárság, mint kapcsolóelv egyre kevésbé felelt meg a nagyfokú mobilitást magával hozó, széles társadalmi rétegeket érintő „posztmodern életformának”¹⁴¹. Nem véletlenül fogalmazódott meg a szakirodalomban is a természetes személyeket érintő kollíziós kapcsolóelvek rendszerének újragondolása¹⁴².

A szokásos tartózkodási hely nagymértékű előtérbe kerülése az állampolgárság elvének rovására azonban már az ezredforduló körüli és azt követő időkre tehető, köszönhetően az *európai uniós rendeletalkotásnak*. A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködés szakpolitikája keretében kidolgozott rendeletek a természetes személyek jogviszonyai tekintetében következetesen a szokásos tartózkodási hely elvét alkalmazták elsődleges joghatósági okként, illetve kollíziós kapcsolóelvként, mindenekelőtt a családjogi viszonyok¹⁴³ területén.

A szokásos tartózkodási hely elvének *előnyei* között elsősorban annak rugalmasságát szokás említeni: az állampolgárság elvéhez képest könnyebben kezelhetővé teszi az egyedi élethelyzeteket¹⁴⁴. Olyan esetben, amikor az érdekelt már hosszú ideje nem a hazai államában él, és azzal kapcsolata alig van, valóban indokolatlannak tűnhet az állampolgárság pusztán formálisan fennálló közjogi köteleke által meghatározott jogrendszer alkalmazása az érintett magánjogi jogviszonyaira¹⁴⁵, pl. az utána történő öröklésre; adott esetben ez méltánytalan eredményre is vezethet. Ilyen esetben a szokásos tartózkodási hely egyértelműen jobban kifejezi az érintettnek valamely jogrendszerhez való kötődését.

Némely álláspontok szerint a szokásos tartózkodási hely szerinti jog alkalmazása egy, a hazájától eltérő államban élő személynek az öröklési, illetve személyi és családi jogviszonyaira egyfajta *integrációt segítő faktorként* is működhet. Amennyiben ui. a mindennapi életvitelének helye szerinti államban a bírósági és hatósági jogi eljárásokban az ott hatályos helyi joganyagot – és nem az állampolgársága szerinti külföldi jogot – alkalmazzák, az érintett kevésbé érezheti magát az adott közegben „idegennek”¹⁴⁶. Ehhez hozzátehető, hogy az örökhagyó számára a hagyatéki vagyontervezéssel kapcsolatos kérdésekben a szokásos tartózkodási helye szerinti államban működő gyakorló jogász szakember értelemszerűen ezen állam jogáról tud megbízható jogi tanácsadást nyújtani, mintsem egy általa legfeljebb felületesen ismert jogról (ti. az örökhagyó hazai államának jogáról).

¹⁴⁰ Az állampolgárság elve a common-law jogrendszerű államoknak volt elfogadhatatlan, mint nemzetközi szinten egységesített kapcsolóelv, a domicílium elve pedig a kontinentális államok nagy részének, figyelemmel az egyes nemzeti jogrendszerek rendkívül eltérő lakóhely-fogalma miatt.

¹⁴¹ JAYME (2012), 27, 31-34.

¹⁴² Ld. pl. BASEDOW/DIEHL-LEISTNER (1990), 43.

¹⁴³ Ld. pl. a Brüsszel-IIA.R. 3. és 8. cikkét, a Róma-III.R. 8. cikkét és az Eu-Tartási-R. 3. cikkét.

¹⁴⁴ BAETGE (1994), 84.

¹⁴⁵ BURIÁN László, *uo*; KROPHOLLER (2006), 291-292.

¹⁴⁶ EMMERICH (2016), 76; VIENENKÖTTER (2017), 31; MÁDL/VÉKÁS (2022), 217.

A szokásos tartózkodási hely elvének alkalmazása mellett *gyakorlati szempontokat* is felhozunk: ez nagy valószínűséggel azonos azzal a hellyel, ahova az örökgyógy vagyoni érdekeltségének a súlypontja is esik: az esetek nagy részében ebben az államban lelhető fel vagyonának nagyobb része, így különösen ingatlantulajdona (amely átlagos körülmények között élő örökgyógyok esetében többnyire a legnagyobb értékű vagyontárgyat jelenti). Nagy a valószínűsége egyúttal annak, hogy a hagyatéki vagyonból részesülő érdekeltek (akik az esetek nagy részében az örökgyógyal közvetlen hozzátartozói kapcsolatban állnak), valamint az olyan „külső” érdekeltek, mint pl. a hagyatéki hitelezők egyaránt ebben az államban élnek¹⁴⁷. Mindez amellet szól, hogy az öröklési ügy rendezését szolgáló eljárásokra vonatkozó joghatóságot e tagállam hatóságaihoz célszerű telepíteni.

A szokásos tartózkodási hely elsődleges joghatósági okként és kollíziós kapcsolóelvként történő nevesítésének előnye¹⁴⁸ továbbá, hogy az csak egyetlen tagállamhoz, illetve egyetlen jogrendszerhez vezet el. A jogirodalom ui. lényegében osztatlanul azon az állásponton van¹⁴⁹, hogy valamennyi személynek szükségképpen kell, hogy legyen szokásos tartózkodási helye, és *csakis egyetlen* szokásos tartózkodási helye; a jogalkalmazónak a legösszetettebb tényállás mellett is képesnek kell lennie meghatározni, hogy összes körülmény figyelembevételével az örökgyógy halálakor szokásos tartózkodási helyének melyik állam tekinthető. Ugyanez az előny nem mondható már el viszont az állampolgárságról, a többes állampolgárság viszonylag gyakori előfordulására figyelemmel. A szokásos tartózkodási hely elve ekképpen a rendelet egyik célkitűzését, az *eljárás-koncentrációt* (ti., hogy az öröklési ügy jogi rendezése a teljes hagyatéék tekintetében egyetlen tagállamban történjen) is jól szolgálja¹⁵⁰.

A szokásos tartózkodási hely legfőbb *hátránya* éppen az elsődleges előnyéből a rugalmasságból adódik; ez pedig a képlékenység: szemben az állampolgársági kötelekkel, amely – még ha ez adott esetben időigényes is lehet – egzakt módon, közokirattal igazolható, a szokásos tartózkodási hely felleltározhatatlanul sokféle tényezőtől tevődik össze; az egyes tényezők ráadásul az egyedi élethelyzetekben eltérő súllyal esnek latba. A szokásos tartózkodási hely elve ellenkező irányba hat, mint az EuÖR. (7) preambulumbekzdésében is deklarált alapvető maxima¹⁵¹, a *hagyatéktervezés biztonsága*; részben a képlékenysége miatt, részben viszont amiatt, hogy a kollíziós kapcsolási időpont miatt (ti., hogy az örökgyógy halálakor szokásos tartózkodási helye a mérvadó), az alkalmazandó jog az esetek jelentős részében nem prognosztizálható kellő bizonyossággal. E képlékeny kapcsolódási pont elsődleges joghatósági okként történő nevesítése pedig viszonylag könnyen vezethet ahhoz, hogy két különböző tagállam jogalkalmazója *eltérő következtetésre jut joghatóságának fennálltát* illetően, így nem elhanyagolható annak kockázata, hogy két tagállamban is indul öröklési eljárás ugyanazon örökgyógy ügyében. Mindemellet némely összetett esetekben – különösen, ha az öröklésben érdekeltek között nincs konszenzus annak hollétét illetően – a szokásos tartózkodási hely megnyugtató módon történő tisztázása az örökgyógy *életviszonyainak olyan mértékű vizsgálatát* teheti szükségessé, ami a nemperes öröklési eljárásokban (pl. hagyatéki eljárásban) csak erősen korlátozott terjedelemben rendelkezésre álló bizonyításfelvétel keretében lehetséges.

¹⁴⁷ LÜBCKE (2013), 344-345; EMMERICH (2016), 77.

¹⁴⁸ WALTHER (2013), 237.

¹⁴⁹ TRAAR, Thomas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 101-102; DEIXLER-HÜBNER, Astrid, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020) 107; ODERSKY, Felix, in: HAUSMANN/ODERSKY (2021), 737; LEIN, Eva, in: DUTTA/WEBER (2021), 128.

¹⁵⁰ DUTTA (2015), 1804; WALTHER (2013), uo.

¹⁵¹ „Az európai igazságszolgáltatási térségben a polgároknak képesnek kell lenniük öröklésük előzetes megszervezésére.”

Előnyeivel és hátrányaival együtt mindenesetre a legtöbb tagállam számára a szokásos tartózkodási hely elvének a külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyekben való alkalmazása nagyfokú változást jelentett. A tagállamok nagyobbik része ui. az EuÖR. alkalmazásának kezdete előtt más tartalmú kollíziós kapcsoló szabályt (főként az állampolgárság elvén alapuló szabályt), illetve más joghatósági okot (pl. vagyon fekvése és/vagy örökhagyó állampolgársága) alkalmazott. Összességében véve annak révén, hogy az EuÖR. szabályrendszere a szokásos tartózkodási hely elvét az állampolgárság elvével ötvözte, és lehetővé teszi az alkalmazandó jognak az örökhagyó által az állampolgársága szerinti jog alá történő „visszaterelését” jogválasztás révén¹⁵², a jogbiztonságot szolgáló szabályozás jött létre. Amint arra az Európai Bizottság a Zöld Könyvben is utalt¹⁵³, olyan kollíziós kapcsolóelvet, illetve joghatósági okot, amely valamennyi egyedi élethelyzetben, az érdekeltek mindegyike számára ideális megoldást jelent, eleve lehetetlen megfogalmazni. Kétségtelen, hogy az állampolgárság szerinti jog kikötése nem minden esetben előnyös az örökhagyó számára, ám a hagyatéktervezésnél közreműködő gyakorló jogászok – így különösen a közjegyzők és ügyvédek – feladata az, hogy e lehetőséget mégis tudatosítsák az érdekeltekben.

¹⁵² SOLOMON (2014), 38.

¹⁵³ Zöld Könyv 4. o.

III. KÜLFÖLDI HAGYATÉKI VAGYON A HAZAI ELJÁRÁSBAN

„Az Európai Igazságügyi Térségben a territorialitás korábbi paradigmája változóban van A közösségi jognak olyan alapvető elvei, mint a kölcsönös bizalom és a kölcsönös elismerés a territorialitáson alapuló korábbi elvek helyébe lépnek.”

(Burkhard HESS: Study on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union, 11-12. o.)

1. Joghatóság az örökható után maradt hagyatéki vagyona a rendelet szabályai alapján

1.1. A hagyatéki fekvési helyének jelentősége a korábbi joghatósági szabályozásban

Az öröklési eljárásokra vonatkozó korábbi joghatósági szabályok körében meghatározó jelentősége volt a hagyatéki vagyon fekvési helyének. Az öröklési eljárások leggyakoribb típusára – a hagyatéki eljárásra fennállt a magyar joghatóság egymagában azon az alapon, hogy az örökható után belföldön hagyatéki vagyon maradt¹, tekintet nélkül az örökható állampolgárságára. Ezt a joghatóságot, amely csak a belföldi hagyatéokra korlátozódott, *célszerűségi szempontok* támasztották alá: a hagyatéki vagyonból részesülő érdekeltek számára a vagyon fekvésén alapuló joghatóság érthető okból megkönnyítette az igényérvényesítést²; közvetlenül abban az államban kezdeményezhették az eljárás lefolytatást, ahol a meghozott határozatnak joghatást kellett kiváltania. Azokban az esetekben ezzel szemben, amikor a hagyatéki belföldi fellelhetőségén kívül még egy személyi jellegű kapcsolódási pont, az örökható magyar állampolgársága is a belföldhöz kötötte az öröklési ügyet, a belföldi hagyatéki *kizárólagos magyar joghatóság* alá tartozott; kizárt volt ezzel szemben a magyar joghatóság a nem magyar állampolgár örökható után maradt külföldi hagyatéki tekintetében³. Ezeket a joghatósági szabályokat az új Nmtv. tartalmi változtatás nélkül vette át⁴ az EuÖR. időbeli hatálya alá nem tartozó hagyatéki eljárásokra nézve; nem szólt ui. számottevő indok mellett, hogy a jogalkotó a már 2015. augusztus 17. előtt megnyílt hagyatékok jogi sorsának rendezésére irányuló – idővel nyilván egyre ritkábban előforduló – hagyatéki eljárásokra nézve tartalmilag új joghatósági szabályokat fogalmazzon meg⁵.

A fent vázolt általános szabályoktól eltérő joghatósági szabályozás vonatkozott az örökható után maradt *ingatlan* hagyatéki vagyonra. Az ingatlanokon fennálló dologi jogviszonyokat érintő eljárásokat mind a régi, mind az új nemzetközi magánjogi kódex kizárólagos, illetve kizárt joghatósági szabályok hatálya alá vonja⁶, attól függően, hogy belföldi vagy külföldi ingatlanról van-e szó. Az ingatlanokon fennálló dologi jogviszonyok tekintetében a *forum rei sitae* kizárólagos eljárási jogosultsága, mint ismeretes, a nemzetközi polgári eljárásjognak igen erősen meggyökeresedett szabálya, amely főszabály szerint az európai polgári eljárásjogban máig is érvényesül⁷. E szabályt a régebbi felfogás még az állami szuverenitással – az államnak a területén fekvő ingatlanok feletti kizárólagos felségjogaival – hozta összefüggésbe⁸, amelyet a nemzetközi közjogból vezet le. Ez a

¹ Ld. az Nmtv. 2015. augusztus 17. napját megelőzően hatályban volt 58. § (2) bekezdését.

² Szócs (2021), 255.

³ Ld. az Nmtv. 2015. augusztus 17. napját megelőzően hatályban volt 62/A § b) pontját és a 62/C § b) pontját.

⁴ Ld. az Nmtv. 88. § b) pontját, 89. § b) pontját, továbbá 98. § (2) bekezdését.

⁵ Szócs (2018), 184.

⁶ Ld. az Nmtv. 88. § a) pontját és 89. § a) pontját, illetve az Nmtv. 62/A. § a) pontját és a 62/C. § a) pontját.

⁷ Ld. a Brüsszel-IA.R. 24. cikk 1. bekezdését.

⁸ RÉCZEI (1961), 105.

felfogás mutatkozik meg pl. német Reichsgericht 1921-ben hozott döntéseiben⁹, amelyekben leszögezte, hogy „... az ingatlan dolgokra vonatkozó ezen kizárólagos joghatóságban az állam területi közhatalma tükröződik vissza”, illetve „... a földbirtok és az azzal szilárdan egybekapcsolt dolgok az államterület elválaszthatatlan részét képezik, amelyek csak ezen állam uralmának vannak alávetve...”. A későbbi szakirodalom már vitatja¹⁰ e szabály nemzetközi közjogi eredetét, és azt inkább célszerűségi, pergazdaságossági szempontokkal – pl. bizonyításfelvétel könnyebbsége („Beweisnähe”), alkalmazandó jog és fórum egybeesése („Rechtsnähe”), a határozat fórum államában való érvényrejuttathatósága (Vollstreckungsnähe) stb. támasztja alá.

Belső jogunknak az ingatlanokon fennálló dologi jogviszonyokat érintő kizárólagos illetve kizárt joghatósági szabálypárosa felöleli a hagyatéki eljárásokat is, hiszen utóbbi eljárás is dologi jogviszonyokat érint: az örökléssel bekövetkező tulajdonszerzés jogi tisztázását és közhitelű igazolását szolgálja¹¹, és annak keretében kerül sor adott esetben a hagyatéki vagyontárgyakon fennálló tulajdonközösség megszüntetésére (osztályos egyezséggel) vagy hitelezői igények kielégítése céljából egyezséggel történő tulajdonátruházásra. E joghatósági szabályok alapján ennél fogva – az örökhagyó állampolgárságára való tekintet nélkül – kizárólagos a magyar közjegyző joghatósága a belföldi, kizárt viszont a külföldi ingatlan hagyaték átadása tekintetében, az EuÖR. időbeli hatálya alá nem tartozó ügyekben.

A vázolt szabályaink alapján az EuÖR. alkalmazásának kezdő időpontját megelőzően meghalt örökhagyók tekintetében a magyar közjegyző joghatósága soha nem terjed ki az örökhagyó után maradt külföldi ingatlan hagyatékra, legyen szó akár magyar, akár külföldi örökhagyótól. Belföldön fekvő ingatlan hagyatéki vagyontárgy tekintetében viszont nem számíthatott elismerésre külföldi hagyatéki bíróság vagy más szerv hozott határozat; annak alapján az örökösök által megszerzett tulajdonjog nem volt bejegyezhető a hazai ingatlan-nyilvántartásban. E szabályozási megoldást követték a *kétoldali jogsegélyszerződések* is. Jóllehet e szerződések némelyike az alkalmazandó öröklési jogot a vagyontárgyak jogi jellegétől függetlenül az örökhagyó állampolgárságához kapcsolta, a joghatóságot a hagyatéki ingatlanok tekintetében a szerződések kivétel nélkül a fekvés helye szerinti szerződő állam hatóságainak tartják fenn; eltérően az ingóságoktól¹², az öröklésben érdekeltnek nem kérelmezheték a hagyatéki eljárásnak a másik szerződő államban (ti. az örökhagyó halálakor állampolgársága szerinti szerződő államban) történő lefolytatását.

A magyar belső jog az ingatlan hagyaték tekintetében fenntartott kizárólagos belföldi joghatóság tekintetében nem tért el a többi uniós tagállam EuÖR-t megelőző szabályaitól. Amint arra 2002-ben készült előkészítő tanulmány is utal¹³, az akkori tizenöt tagállam jelentős részének belső joga biztosított joghatóságot öröklési eljárásokra a hagyatéki vagyon belföldi fellelhetősége

⁹ A német Reichsgericht 1921 június 7. napján (RGZ 102, 251, 253), illetve 1921. december 10. napján (RGZ 103, 274, 277) hozott ítéletei; hivatkozva SCHRÖDER (1971), 367-368.

¹⁰ SCHRÖDER (1971), uo.; KROPHOLLER (1982), 365-366; BERTELE (1998), 251; SCHACK (2021), 145; GEIMER (2020), 363, 379.

¹¹ Mindehhez hozzátehető, hogy amennyiben magyarországi hagyatéki eljárásban olyan külföldi anyagi jog kerül alkalmazásra, amely nem ismeri az ipso iure öröklés elvét, hanem a hagyaték a hatóság aktusával (pl. a hagyatékátadással) száll át, akkor a magyar hagyatékátadás *konstitutív, jogalakító hatást* vált ki a tulajdoni viszonyok tekintetében (ld. részletesebben a IV. Fejezet 4. pontjában elmondottakat).

¹² Az *ingó* hagyaték tekintetében a legtöbb jogsegélyszerződés bizonyos mozgásteret – lényegében egyfajta nagyon korlátozott fórum-választást – biztosít az öröklésben érdekeltnek: főszabályként e vagyontárgyak tekintetében az örökhagyó hazai hatóságai rendelkeznek joghatósággal; az érdekeltnek azonban kérelmezhetik a másik szerződő államban a hagyatéki eljárás lefolytatását, bizonyos feltételek egyidejű teljesülése esetén (a teljes ingó hagyaték a másik szerződő állam területén legyen fellelhető; a hagyatéki eljárás ottani lefolytatását az örökösök egyike kérelmezze; ebbe valamennyi ismert örökös beleegyezzen). Ld. pl. a magyar-jugoszláv jogsegélyszerződés 51. cikk (2) bekezdését, a magyar-román jogsegélyszerződés 39. cikkének (3) bekezdését, vagy a magyar-bolgár jogsegélyszerződés 34. cikkének (3) bekezdését.

¹³ DNotI-Studie, 195-197.

tekintetében, és egy részük a belföldi ingatlan hagyatékot érintő eljárásokat kizárólagos belföldi joghatóság alá vonta¹⁴, ami lényegében megakadályozta más tagállam (pl. az örökösök állampolgársága vagy szokásos tartózkodási helye szerinti tagállam) határozatainak érvényrejtését az ingatlanok tekintetében.

A vázoltakra figyelemmel a 2015. augusztus 17. előtti időszakban a hazai gyakorlat igen ritkán járt el az örökösök után maradt külföldi hagyatéki vagyontárgyak tekintetében. Külföldi ingatlanok átadására egyáltalán nem került sor a kizárt magyar joghatóságra figyelemmel. Külföldi ingóság tekintetében ugyan az örökösök magyar állampolgársága megalapozta a joghatóságot, ám a gyakorlatban a legtöbb esetben az örökösök e vagyontárgyak tekintetében is a fellelhetőségük helye szerinti államban kezdeményezték az eljárást figyelemmel arra, hogy a magyar közjegyző hagyatékátadó határozatának viszonylag ritkán lehetett külföldön érvényt szerezni.

1.2. A hagyatékek egységének elve a rendelet szerinti joghatósági szabályokban

A hagyatékek egységének elve a kollíziós szabályozás terén a tagállamok többsége számára nem jelentett újdonságot, miután korábban is ezt a megoldást követte a belső joguk. Annál nagyobb változást hozott azonban ennek az elvnek a joghatóság terén történő érvényesülése, miután a rendelet alkalmazását megelőzően, amint arra fentiekben utaltam, az öröklési eljárásokra vonatkozó nemzeti joghatósági szabályok terén többnyire területi korlátozások érvényesültek: a legtöbb tagállam jogában joghatóság csak a belföldön fellelhető hagyatékokra terjedt ki, illetve belföldi ingatlan hagyatékok tekintetében a tagállamok többnyire fenntartották saját jogalkalmazóik kizárólagos joghatóságát.

A rendelet szerinti joghatóság szabályok az „öröklés egészében” történő eljárásra jogosítják fel a tagállami hatóságokat. Ilyen, tárgyi tekintetben teljeskörű felhatalmazást nyújt a 4. cikk szerinti általános joghatóságon kívül a 10. cikk (1) bekezdése szerinti két kiegészítő joghatósági szabály is. A tagállami bíróság eljárási jogosultsága így kiterjed az örökösök után bárhol – a fórum tagállamában, más tagállamban, sőt akár harmadik államban – fellelhető, hagyatéki vagyontárgyakra, tekintet nélkül a vagyontárgyak jogi jellegére.

1.3. Kivételek az öröklés egészére kiterjedő joghatóság alól

1.3.1. A 10. cikk (2) bekezdése szerinti, területileg korlátozott joghatóság

A joghatósági szabályok közül ebben a tekintetben kivételt csak a 10. cikk (2) bekezdése szerinti, rangsorban utolsó kiegészítő joghatósági szabály képez; ez ui. csak a fórum tagállamának *területén fellelhető rész-hagyatékokra korlátozott* joghatóságot biztosít. E joghatósági szabályra történő hivatkozás feltétele azonban az, hogy a rendeletnek az ezt rangsorban megelőző egyéb kiegészítő joghatósági szabályainak egyike alapján sem állapítható meg egy tagállamnak sem a joghatósága az öröklés egészére. E joghatóság igénybevételére többnyire akkor kerül sor, ha az öröklési ügyet semmilyen jogilag értékelhető kapcsolat nem fűzi az Európai Unióhoz, attól eltekintve, hogy az örökösök után tagállamban is maradt hagyatéki vagyontárgy¹⁵. E joghatósági szabály alapján adott esetben

¹⁴ Pl. Ausztria (osztrák AuBStrG korábbi 22. §-a); továbbá azon tagállamok, amelyek az alkalmazandó jog meghatározása tekintetében az ingatlanokra és ingókra eltérő kapcsolóelvet alkalmaztak. Ilyen, a belföldi ingatlan hagyatékokra vonatkozó kizárólagos joghatóságra vonatkozó rendelkezést ismert az Európai Unióhoz 2004-ben és azt követően csatlakozott új tagállamok egy részének jogrendszere is; ld. LÜBCKE (2013), 87-89, 90-91.

¹⁵ Előfordulhatnak azonban olyan esetek is, amikor az örökösök állampolgársági kötelek ugyan az egyik tagállamhoz, ám mégis csak a 10. cikk (2) bekezdése szerinti (területileg korlátozott) joghatósági szabály alkalmazható amiatt, hogy az örökösök után maradt az Európai Unióban belül hagyatéki vagyontárgy, de nem ugyanabban a tagállamban, amelyeknek állampolgárságával rendelkezett. Így pl., ha az örökösök halálakor (és azt megelőző években) az USA

területileg korlátozott párhuzamos hagyatéki eljárások is lefolytathatóak különböző tagállamokban.

Üdvözölhető véleményem szerint, hogy a rendelet a kiegészítő joghatósági szabályok hierarchikus rangsorában csak végső esetre, „ultima ratio-megoldásként” nevesít olyan joghatósági szabályt, amely a vagyon fekvésén alapul, és területileg korlátozott. A 10. cikk (2) bekezdése szerinti joghatósági szabály hátránya ugyanakkor különösen azokban az esetekben mutatkozik meg, amikor az elbírálandó öröklési jogkérdés nem valamely konkrét hagyatéki vagyontárgy jogosultak általi megszerzésével, hanem a *hagyatékkal, mint vagyontömeggel kapcsolatos*. Nehezen válaszolható meg pl., hogy amennyiben az öröklési ügyet a hagyatéki vagyontárgyak fellelhetőségén kívül semmilyen más kapcsolódási pont nem fűzi uniós tagállamokhoz, és több tagállamban is maradtak vagyontárgyak, akkor ezek közül melyiknek a bírósága előtt indíthat keresetet pl. a kötelesrészre jogosult ezen igénye iránt, amennyiben a kötelesrészt az irányadó öröklési jog egy, az örökösrel szemben érvényesíthető kötelmi természetű pénzkövetelés formájában biztosítja. Ugyanez a probléma merülhet fel a kötelmi hagyomány (pl. az örökös által a végintézkedéssel juttatott pénzeszég) örökösrel szembeni érvényesítése esetén. Ezekben az esetekben ui. az elbírálandó kötelmi jellegű követelések nem lokalizálhatóak, azok nem kapcsolódnak valamely konkrét vagyontárgyhoz, így a 10. cikk (2) bekezdése szerinti joghatósági szabálynak az alkalmazhatósága, amely fórumot csak a fekvési hely szerinti tagállamban fellelhető „vagyontárgyak tekintetében történő határozathozatalra” biztosít, igen kérdéses. Az EuÖR. ugyanakkor az öröklési jogviszonyból eredő ilyen igények iránti kontradiktórius eljárásokra még kiegészítő jelleggel sem nem bocsát rendelkezésre egy a Brüsszel-IA.R. 4. cikk (1) bekezdéséhez hasonló, az alperes lakóhelyén alapuló joghatósági okot. Míután pedig a rendelet joghatósági szabályai zárt rendszert képeznek, a rendeleten kívüli joghatósági szabályokra hivatkozni nem lehet ilyen jogviszonyokat érintő eljárásokban. Megoldást véleményem szerint ezekben az esetekben csak a 10. cikk (2) bekezdésének olyan értelmezése jelenthet, miszerint a szóbanforgó igényeket a jogosult bármelyik olyan tagállam fóruma előtt érvényesítheti, amelynek területén maradtak hagyatéki vagyontárgyak¹⁶.

Az adott tagállam területén fellelhető rész-hagyatéokra korlátozódó eljárás nehézségeket vethet fel az örökös után maradt teljes hagyatéki vagyonnal kapcsolatos *hagyatéki osztály* megejtésével kapcsolatban. Előfordulhat, pl., hogy az öröklésre alkalmazandó anyagi jog – amelynek hatóköre az EuÖR 23. cikk (2) bekezdés *j*) pontjára figyelemmel a hagyatéki osztállyal kapcsolatos anyagi jogkérdésekre is kiterjed – a hagyatéki osztály egyezséggel történő véghezvitelének anyagi jogi feltételeként szabja azt, hogy az örökösöknek mindegyike részesüljön a hagyatéki vagyomból, ha csak minimális mértékben is. Ilyen feltételt szab a magyar jog is: amennyiben az öröklésre a magyar anyagi jog irányadó, az uralkodó álláspont¹⁷ szerint nem köthető osztályos egyezés olyan tartalommal, amely szerint az örökösök valamelyike egyáltalán nem részesedik a hagyatékból. Kérdés azonban, hogy amennyiben magyar közjegyző előtt a 10. cikk (2) bekezdése alapján a belföldi rész-hagyatékra korlátozott hagyatéki eljárás folyik, vajon abban köthető-e olyan osztályos egyezés, amely szerint a belföldi eljárás tárgyát képező rész-hagyatékból az örökösök valamelyike amiatt nem kíván részesedni, hogy ő az örökösök megállapodása folytán más tagállamban

New York államában szokásos tartózkodási hellyel rendelkező USA-magyar állampolgár volt, aki után Magyarországon ismert hagyatéki vagyon nem maradt, viszont maradt utána hagyatéki Ausztriában és Németországban, akkor a 10. cikk (1) bekezdése szerinti – az öröklés egészére kiterjedő – joghatósági okok nem vehetőek igénybe. Ebben az esetben párhuzamos joghatósággal rendelkeznek az osztrák és a német hagyatéki bíróságok, a saját államuk területén fellelhető rész-hagyatékra nézve.

¹⁶ Természetesen a per (pl. kötelesrész iránt) csak az egyik tagállam bírósága előtt indítható meg; a *lis pendens* 17. cikk szerinti szabálya ebben az esetben is irányadó.

¹⁷ ANKA (2014), 283; VÉKÁS (2014), 151.

fellelhető vagyontárgyakat szerzett meg, amelyek nem képezik tárgyát a belföldi eljárásnak¹⁸. A 10. cikk (2) bekezdésének szigorú logikája szerint az e joghatóság alapján több tagállamban indult rész-hagyatéki eljárásokban valamennyi eljáró tagállami fórum jogilag önálló, a többi tagállambeli vagyontól elkülönülő hagyatékként kell, hogy kezelje a saját tagállama területén fellelhető hagyatékot. Ugyanakkor az egyes eljárásokban azért nem hagyható teljes egészében figyelmen kívül az a körülmény, hogy az örökhagyó után másutt is maradt hagyatéki vagyon; ellenkező esetben ui. ellehetetlenülne, de legalábbis nagyon megnehezülne a különböző tagállamokban maradt vagyontömeg örökösök közötti méltányos megosztása. Ennek megfelelően a belföldi hagyatéki eljárásban, jóllehet abban a hagyatékátadás tárgyát a 10. cikk (2) bekezdése szerinti joghatóság esetében szigorúan a belföldi vagyon képezheti, véleményem szerint az örökösök által megkötött tervezett osztályos egyezség feltételeinek vizsgálata során tekintettel kell lenni arra a körülményre is, hogy az örökösök valamelyike már részesült a hagyatékából oly módon, hogy valamely más tagállamban fellelhető vagyontárgyat szerzett meg. Teljesülnie kell tehát tekinteni az osztályosegyezség-kötés kapcsán a „valamennyi örökös általi részesedés” feltételét akkor is, ha némely örökös tekintetében ez a részesedés más tagállamban fellelhető vagyon tekintetében valósul meg. Jóllehet a 10. cikk (2) bekezdése alapján nyújtott joghatóság csak az adott tagállamban fellelhető rész-hagyatékokra korlátozódik, mégis nemkívánt eredményre vezetne, ha e tagállami bíróságnak minden esetben mereven figyelmen kívül kellene hagynia az ugyanazon örökhagyó után más tagállamban maradt hagyatéki vagyon létét, és az örökösök abból történő részesedését. Ez nézetem szerint ellentmondana az EuÖR. alapvető céljainak, és annak, hogy az egy egységes, és *koordinált* joghatósági rendszert valósított meg.

1.3.2. A tárgyi tekintetben korlátozott joghatósági megállapodás

A joghatóság tárgyi tekintetben történő korlátozásának egy jóval kevésbé szembetűnő esete a rendeletnek a joghatósági megállapodásra vonatkozó szabályaihoz kapcsolódik.

Joghatósági megállapodás megkötésére öröklési ügyekben sokkal szűkebb körben van lehetőség, mint a Brüsszel-IA.R. hatálya alá tartozó egyéb polgári vagyoni jogi ügyekben¹⁹. Az ilyen megállapodás megkötésének az EuÖR. 5. cikke értelmében alapfeltétele az, hogy az örökhagyó *jogválasztással éljen*, és a választott jog tagállami jog legyen. Maga az örökhagyó fórumválasztással viszont nem élhet; ez utóbbi lehetőség csak az öröklésben érdekelteket illeti meg, akkor, ha az örökhagyó kikötötte az állampolgársága szerinti tagállam jogát az öröklésre. Öröklési ügyekben tehát annak, hogy érvényes joghatósági megállapodás jöhessen létre, szükség van mind az örökhagyónak, mind pedig az öröklésben érdekelteknek az akaratelhatározására: az örökhagyó teremtheti meg az előfeltételt – jogválasztás révén – annak, hogy az öröklési ügy jogi rendezésére a saját hazai tagállamában kerüljön sor; ezzel szemben az öröklési ügyben érdekelteken múlik, hogy realizálják-e ezt a lehetőséget, azaz ténylegesen kikötik-e e tagállam joghatóságát.

Kérdésként merülhet fel, hogy amennyiben az örökhagyó kikötötte az állampolgársága szerinti tagállam jogát az öröklésre, vajon élhetnek-e az öröklési ügyben érdekeltek joghatósági megállapodással *részlegesen, csupán a hagyatéki vagyon egy része*, illetve egy konkrét vagyontárgy tekintetében.

¹⁸ Ilyen helyzet merülhet fel pl. akkor, ha a halálakor USA-állampolgár (és Florida állambeli szokásos tartózkodási helyű), tagállami állampolgársággal és korábbi tagállami szokásos tartózkodási hellyel soha nem rendelkezett örökhagyó után bankszámla marad Ausztriában, valamint ingatlanok Magyarországon és Németországban. A magyarországi eljárásban (amelynek tárgyát csak a belföldi ingatlan képezi) az örökléssel kapcsolatos anyagi jogkérdésekre a magyar jogot kell alkalmazni, miután az EuÖR. 21. cikk (1) bekezdése alapján felhívott jog (az USA joga) kollíziós szabályai visszautalnak az ingatlan öröklése tekintetében a *lex rei sitae*-re; e visszautalást az EuÖR. 34. cikk (1) bekezdés a) pontja értelmében figyelembe kell venni. A belföldi hagyatéki eljárásban megkötendő osztályos egyezség anyagi jogi feltételeire tehát a magyar jog alkalmazandó.

¹⁹ Ld. a Brüsszel-IA.R. 25. cikkét.

Az EuÖR. (28) preambulumbekézése utal arra, hogy az 5. cikk szerinti joghatósági megállapodás alapján lehetőség van arra is, hogy csupán „...egy bizonyos kérdéssel” forduljanak a kikötött bírósághoz, „... amikor az adott bíróság által az adott ügyben hozott döntés nem érintené az öröklésben érintett többi fél jogait”. E preambulumbekézés alapján a kérdéssel foglalkozó szerzők²⁰ úgy vélik, hogy az uniós jogalkotó lehetővé kívánta tenni azt, hogy az öröklési ügy egésze helyett csupán valamely *izolált, önállóan eldönthető jogkérdés* (pl. a kötelesrész iránti igények érvényesítése, kötelmi hagyomány teljesítése, stb.) tekintetében állapodjanak meg az e jogkérdés eldöntésében érdekeltek az örökhagyó által választott jog szerinti tagállam bíróságainak joghatóságában. Ilyen esetben az adott örökhagyó utáni öröklést érintő összes egyéb részkérdés eldöntésére a joghatósággal egyébként (a 4. vagy 10. cikk alapján) rendelkező tagállam bírósága jogosult. Az ilyen részleges joghatósági megállapodás megengedettségét támasztja alá véleményem szerint a rendelet nyelvtani értelmezése is: a joghatósági megállapodásról rendelkező 5. cikk – szemben a 4. cikk, valamint a 10. cikk (1) bekezdése szerinti joghatósági szabályokkal – nem mondja ki azt, hogy az e rendelkezés alapján joghatósággal rendelkező tagállami bíróság mindenképpen „az öröklés egészében történő határozathozatalra” lenne feljogosítva.

A rendelet tehát megengedi a részleges joghatósági megállapodást, és ez a részlegesség lehet akár *tárgyi jellegű* is: az korlátozódhat csupán a *hagyatéki vagyon egy részére*²¹. Akadhatnak olyan élethelyzetek, amikor az érdekeltek jogérvényesítését az könnyíti meg, ha pl. csak az adott tagállamban fellelhető hagyatéki vagyonra kiterjedően állapodnak meg e tagállam joghatóságában (feltéve természetesen, hogy az örökhagyó e tagállam állampolgára volt, és kikötötte annak jogát). Ilyen helyzet merülhet fel különösen pl. akkor, ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye egy, a hazai tagállamától eltérő másik tagállamban volt, ahol hagyatéki vagyont hagyott hátra, és ahol már le is folytatták a hagyatéki eljárást, ám utóbb derül ki, hogy az örökhagyó után a hazai tagállamában is maradt valamilyen vagyontárgy, és az örökösöként érdekeltek is mindannyian e tagállamban élnek.

A közelmúltban konkrét ügyben a belföldi gyakorlatban is felmerült annak kérdése, lefolytatható-e belföldön, az örökhagyó általi jogválasztásra tekintettel a hagyatéki eljárás csupán a belföldi hagyatékokra korlátozva. Az örökhagyó után, aki Ausztriában szokásos tartózkodási hellyel rendelkező magyar állampolgár volt, mindkét országban maradt hagyatéki vagyon. Az ügyben az osztrák hagyatéki bíróság már eljárt, és a (csekély értékű) ausztriai hagyatékot a hagyatéki hitelezőnek adta át; az ausztriai eljárás a magyarországi hagyatékot nem érintette. A magyar közjegyző végzésével – az ausztriai szokásos tartózkodási helyre tekintettel – joghatóságának hiányát állapította meg és megszüntette a hagyatéki eljárást²². A végzése elleni fellebbezés nyomán eljárt törvényszék²³ azonban arra a következtetésre jutott, hogy az örökhagyó által hátrahagyott (Magyarországon, magyar nyelven tett, belföldön letétbe helyezett) írásbeli magánvégrendelet alapján megállapítható az örökhagyónak a magyar jogra vonatkozó konkludens²⁴ jogválasztása. Figyelemmel arra, hogy az örökösöként érdekeltek (akik Magyarországon élő magyar állampolgárok) egybehangzóan arról nyilatkoztak, hogy „elfogadják a magyar joghatóságot”, és kérték a belföldi hagyatékok tekintetében a hagyatéki eljárás belföldi lefolytatását, a törvényszék a közjegyző végzését megváltoztatta és az eljárás megszüntetését mellőzte. Álláspontja szerint azzal, hogy a magyar jogra vonatkozó jogválasztás áll fenn, és az érdekeltek az EuÖR. 7. cikk c) pontja

²⁰ DUTTA (2015), 1825; LEIN, Eva, in: DUTTA/WEBER (2021), 133-134; DEIXLER-HÜBNER, Astrid, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 122; HERTEL (2016), 246; TRAAR, Thomas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 113.

²¹ DEIXLER-HÜBNER, Astrid, *uo.*

²² 21021/N/448/2020. sz. hagyatéki ügy.

²³ Győri Törvényszék, 2.Pkf.50.275/2021.

²⁴ A „konkludens” (hallgatólagos) jogválasztás az EuÖR. 22. cikk (2) bekezdése szerinti esetkör, amikor is a jogválasztás „a végintézkedés rendelkezéseiből megállapítható”; ld. még IV. Fejezet 3.3.2. b) pontját.

alaján kifejezetten elfogadták²⁵ a választott jog szerinti tagállam joghatóságát, teljesült a magyar joghatóság megállapításához szükséges két konjunktív feltétel; mindemellett a különböző tagállamokban folyó párhuzamos eljárások veszélye sem áll fenn, miután „az osztrák hagyatéki eljárás a magyarországi hagyaték érintése nélkül befejeződött”. A másodfokon eljárt törvényszék ezzel véleményem szerint, ha hallgatólagosan is, de állást foglalt²⁶ amellett, hogy a rendelet 5-7. cikkei szerinti eljárási mechanizmusok (így pl. a joghatósági megállapodás vagy a joghatóságnak a 7. cikk c) pontja szerinti kifejezett elismerése) akár részlegesen – csak a hagyaték egy részére korlátozva – is lehetővé teszik az öröklési ügy jogi rendezésének „átkerülését” a választott jog szerinti tagállamba.

Ha tehát az örökgyó jogválasztással élt (és tagállami jogot választott), akkor a vázoltakra figyelemmel az érdekeltek számára a joghatósági megállapodás megkötésének kérdésében nem csupán a „mindent vagy semmit” döntési opciók állnak rendelkezésre: a *forum és ius egységét* akár csak részlegesen – pl. az örökgyó hazai államában maradt rész-hagyaték – tekintetében is helyreállíthatják. Más kérdés ugyanakkor, hogy ez a részlegesség ismét csak áttöri a rendelet szabályrendszerét messzemenően meghatározó másik alapvető elvet, a hagyaték egységének elvét: az egyes rész-hagyatékok sorsa különböző tagállamokban külön eljárásokban kerül rendezésre. Ez a szabályozási megoldás nem tűnik túl konzekvensnek arra figyelemmel, hogy az uniós jogalkotó magának a jogválasztásnak a szabályozása kapcsán nagyon is ragaszkodott a hagyaték egységének elvéhez: az örökgyó a hazai jogát csakis az öröklés egészére nézve kötheti ki; az egyes vagyonelemekre, vagyonrészekre korlátozódó részleges jogválasztás nem megengedett.

2. Az eljárás eljárás korlátozása harmadik államokban fellelhető hagyatéki vagyon tekintetében

2.1. Általában

Az EuÖR. 10. cikk (2) bekezdése szerinti kiegészítő joghatósági szabályon kívül megbontja a hagyaték egységét a joghatóság terén egy további szabály is, éspedig a 12. cikk által az eljárás korlátozására nyújtott lehetőség. Eszerint a joghatósággal rendelkező tagállami bíróság a felek egyikének kérelmére úgy dönthet, hogy mellőzi a határozathozatalt az örökgyó után harmadik államban maradt egy vagy több hagyatéki vagyontárgy tekintetében, amennyiben határozatát az érintett vagyontárgyak fekvési helye szerinti harmadik államban feltehetőleg nem ismerik el, illetve nem nyilvánítják végrehajthatónak. Ez a rendelkezés egyúttal a joghatósági szabályozás univerzalizálásának²⁷ elvét is áttör, hiszen tagállami illetőleg harmadik állambeli hagyatéki vagyon között tesz különbséget.

Az eljárás tárgyi tekintetben történő korlátozhatóságát lehetővé tevő rendelkezés az EuÖR-Javaslatból még hiányzott; az a tanácsi munkacsoportban való viták eredményeképpen, az előkészítés későbbi fázisában került be a tervezetbe. Ez a szabály egyfajta ellensúlyt képez a 10. cikk szerinti kiegészítő joghatósági szabályokkal szemben. Utóbbi joghatósági szabályok ui. lehetővé teszik a tagállami fórumok eljárását olyan esetekben is, amikor az öröklési ügynek jóval erősebb a harmadik államhoz való kötődése, mind fórum tagállamához. A 10. cikk (1) bekezdése

²⁵ Az EuÖR. 7. cikk c) pontja egy, az 5. cikk szerinti joghatósági megállapodáshoz részben hasonló esetkört nevesít. Eszerint az is megalapozhatja az örökgyó által választott jog szerinti tagállam bíróságának a joghatóságát, ha az eljárásban részt vevő felek „kifejezetten elfogadták” e bíróság joghatóságát.

²⁶ Szerencsésebb lett volna mindenestre, ha a törvényszék végzésének indoklásában kifejezetten is állást foglalt volna annak kérdésében, hogy a joghatósági megállapodás – illetve a joghatóság érdekeltek általi elfogadása (7. cikk c) pontja) – lehet-e részleges.

²⁷ Ld. a II. Fejezet 3.2. pontját.

szerinti két kiegészítő joghatósági ok alapján tagállami bíróság eljárhat akár olyan öröklési ügyben is, amelynek örökhagyója valamely harmadik állam polgára volt és a halálakor a szokásos tartózkodási helye is ebben a harmadik államban volt, ráadásul e joghatóság kiterjed a harmadik államban fellelhető vagyona is²⁸. Az ügynek ilyen viszonylag *szoros harmadik állambeli kötődése* esetén viszont csekély a valószínűsége annak, hogy a tagállami bíróság határozatának az érintett harmadik államban, az ott fellelhető vagyon tekintetében érvényt lehessen szerezni. Erre tekintettel szorgalmazta a tervezettel kapcsolatos viták során néhány tagállam egy olyan rendelkezés felvételét a joghatósági szabályok közé, amely lehetővé teszi, hogy a tagállami fórum – még ha joghatósággal rendelkezik is az öröklési ügyre az egységesített uniós joghatósági szabályok alapján – eljárását tárgyi tekintetben az örökhagyónak a tagállamokban fellelhető vagyona korlátozhatja az öröklési ügy erőteljes harmadik állambeli kötődése esetén. Az ilyen korlátozó szabály tartalmára nézve többféle elképzelés is napvilágot látott. Felmerült pl. a joghatóság kategorikus kizárása harmadik államban fekvő ingatlanok, valamint ottani közhiteles nyilvántartásban bejegyzett más vagyontárgyak tekintetében²⁹, valamint az eljárás tagállami vagyona történő korlátozhatósága olyan esetben, amikor harmadik államban megindult (*lis pendens*) az öröklési eljárás az ottani vagyona nézve³⁰. Úgyszintén szóba jött a harmadik állambeli vagyontárgyak kihagyása az eljárásból arra tekintettel, ha azokat a fekvés helye szerinti harmadik állam saját fórumainak kizárólagos joghatósága alá vonja³¹. Ez utóbbi elképzelés mentén körvonalazódott a 12. cikkben lefektetett végleges megoldás, amely a harmadik állambeli (feltehetőleg) hiányzó elismerési lehetőségre figyelemmel tette lehetővé az eljárás hatályának korlátozását.

A 12. cikk szerinti szabály felvétele a rendelet rendszerébe véleményem szerint üdvözölhető. E korlátozási lehetőséget támasztják alá mind az eljárás-ökonómiai érvek, mind pedig az öröklési ügy érdekeltjeinek méltányos szempontjai. E szabályban lényegében a SZÁSZY István által *respectus ipsius* elveként (az állam önbecsülésének elve) említett³² maxima fejeződik ki, amely szerint a joghatósági szabályrendszer kialakítása során a törvényhozónak arra kell törekednie, hogy saját államának bíróságai ne hozhassanak olyan határozatot, amelynek érvényrejuttatására nincs kilátás.

Az elfogadott megoldás két tekintetben is rugalmas. Egyfelől az a feltételek teljesülése esetén is az eljáró tagállami fórum *mérlegelésétől* („... az öröklés tárgyában eljáró bíróság ... úgy döntet, ...”) teszi függővé a harmadik állambeli vagyontárgyak kihagyását a tagállami öröklési eljárásból. Másfelől pedig az eljárás *korlátozásának mértéke* tekintetében is hagy mozgásteret a tagállami fórumnak: eljárása alól utóbbi kizárhat „egy vagy több” vagyontárgyat; nincs tehát akadálya annak, hogy a korlátozás tárgyában hozandó döntés során a tagállami bíróság eltérően kezelje a különböző államokban fellelhető vagyontárgyakat, sőt akár az azonos harmadik államban fellelhető, de eltérő jogi jellegű (pl. ingóságok, illetve ingatlanok) vagyontárgyakat is, amennyiben az egyes vagyontárgyak tekintetében eltérően alakulnak az elismerési feltételek.

²⁸ Így pl., ha az örökhagyó halálakor kanadai állampolgár volt, és szokásos tartózkodási helye Kanada Québec tagállamában volt, eljárhat pl. német hagyatéki bíróság, akkor, ha az örökhagyónak volt vagyona Németországban is, és emellett vagy rendelkezett (a kanadai mellett) német állampolgársággal vagy volt szokásos tartózkodási helye visszamenőleg számított öt éven belül Németországban. Ez a német joghatóság ilyen esetben kiterjed az örökhagyónak a Kanadában fellelhető hagyatéki vagyona is, még akkor is, ha a vagyon túlnyomó része ott található, és nem Németországban.

²⁹ Ld. az osztrák delegáció 2010. január 28. napján kelt javaslatát (a Tanács 5811/1 ADD 1 JUSTCIV 22 CODEC 69. sz. munkaanyaga).

³⁰ Ld. a brit delegáció 2010. január 29. napján kelt javaslatát (a Tanács 5811/10 ADD 10 JUSTCIV 22 CODEC 69. sz. munkaanyaga).

³¹ Ld. a magyar és a lengyel elnökség 2011. június 29. napján kelt átdolgozott szövegjavaslatát (a Tanács 11870/11 JUSTCIV 173 CODEC 1060 EJUSTICE 57. sz. munkaanyaga).

³² SZÁSZY (1963), 339.

Az eljárás harmadik államban fellelhető vagyontárgyak tekintetében történő korlátozhatóságához a 12. cikk szerint két alapvető feltételnek kell (egyidejűleg) teljesülnie.

2.2. Kérelem az eljárás korlátozása iránt

Az egyik feltétel az, hogy az eljárás korlátozása iránt legalább egy egyik fél kérelmet terjesszen elő. Hivatalból az eljáró bíróság (közjegyző) nem alkalmazhat ilyen intézkedést. Nem feltétel azonban, hogy az eljárásban érdekelt felek között konszenzus álljon fenn a korlátozás tekintetében; a bíróság a kérelemnek akkor is helyt adhat, ha csupán a *felek egyike egyoldalúan* kéri a korlátozást, és a többi fél azt ellenzi.

A 12. cikk szerint a korlátozást a „felek” valamelyike kérheti. Míg az öröklési viszonyokkal összefüggő peres eljárások tekintetében a fogalom meghatározása kevésbé problémás, jóval nehezebb annak megválaszolása, hogy a cikk alkalmazásában az öröklési ügyben *érdekelteknek mely köre tekinthető „félnek”* az öröklési pereknél nagyságrendekkel nagyobb számban előforduló *nemperes hagyatéki eljárásokban*. Az EuÖR. 3. cikke nem tartalmaz fogalom-meghatározást a „fél” fogalmára nézve, és a kifejezés a hazai hagyatéki eljárás fogalomrendszerében is nehezen értelmezhető. A magyar hagyatéki eljárás rendszere ui. az erősen kontradiktórius töltetű „felek” fogalmával nehezen tud mit kezdeni; a kifejezést a Hetv. jóformán csak az öröklési vitákkal és az egyezségkötéssel összefüggésben használja. A hagyatéki eljárás magyar jog szerinti rendszerében az érintett jogalanyok köre ennél jóval összetettebb: a törvény az érdekelteknek „koncentrikus körökként” egymásra épülő csoportjaiként nevesíti az örökösöként érdekelteket, az öröklésben érdekelteket és a hagyatéki eljárásban érdekelteket.

A magyar jog szerinti hagyatéki eljárás ui. egyfajta koncentrált eljárás, amelynek keretében az öröklés rendje átfogóan kerül tisztázásra, és amely jogi kereteket biztosít adott esetben nem öröklési jogviszonyból eredő bizonyos igények rendezésére is, így pl. a hagyatéki hitelezői igények a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti ún. átruházási egyezséggel a hagyatéki eljárás keretein belül rendezhetőek. A magyar hagyatéki eljárásba így az *érdekelteknek viszonylag széles köre* kerül bevonásra; köztük olyanok is, akiknek igénye nem öröklési jogi jellegű (pl. az örökhagyó tartozásainak hitelezője; az igénylő). Mindazonáltal a „fél” EuÖR. 12. cikke szerinti értelemben vett fogalmának meghatározásánál szem előtt kell tartani, hogy az EuÖR. tárgyi hatálya alá csak az öröklési jogviszonyok körébe sorolható jogkérdések tartoznak. Ennek megfelelően álláspontom szerint e cikk alkalmazásában a hagyatéki eljárásban érdekeltek közül „félnek” csak azok az érdekeltek tekinthetőek, akiknek az eljárás valamilyen *öröklési jogviszonyból eredő jogait vagy kötelezettségeit* érinti. Ide tartoznak mindazok a személyek, akik az örökhagyó hagyatékából akár a törvény alapján, akár végintézkedés alapján, akár pedig adott esetben éppen a végintézkedés ellenére részesednek, azaz

- a végintézkedéses örökösök és a törvényes örökösök;
- mind a dologi, mind a kötelmi hagyományos, továbbá a meghagyás jogosultja, valamint
- a kötelelésre jogosult.

Az EuÖR. 12. cikke szerinti értelemben vett „fél” fogalmának meghatározása során döntő jelentősége tehát véleményem szerint annak van, hogy az, érintett igényének *jogalapja az öröklési jogban gyökerezzen*. Nincs jelentősége annak, hogy az érintettnek az igénye a hagyatékban való dologi hatályú részesedés-e (örökös, dologi hagyományos), vagy pedig őt az örökösrel szembeni kötelmi természetű követelés illeti meg; tekintetben az öröklésre alkalmazandó jog (lex successionis) irányadó.

A fél EuÖR. 12. cikkének alkalmazási körében használt fogalma tehát nem esik teljesen egybe a magyar Hetv. által használt egyik fogalommal sem. Az „örökösöként érdekelt” fogalmánál³³ tágabb,

³³ Ld. a Hetv. 6. § (1) bekezdés *n*) pontját.

miután felöleli a kötelesrészre jogosultat és a kötelmi hagyományost is; ezzel szemben az „öröklésben érdekelt” fogalmánál³⁴ szűkebb, miután nem tartozik bele nem tartozik sem az igénylő³⁵, sem a hagyatéki hitelezőknek mindegyike. Utóbbiak közül csak azok tartoznak bele a „fél” 12. cikk szerinti fogalmába, akiknek igénye öröklési jogviszonyból ered (tehát a kötelmi hagyományos és a meghagyás jogosultja).

A fent megnevezett személyi körön kívül ugyanakkor a fél fogalma alá sorolható a *végrendeleti végrehajtó*, továbbá a *hagyatéki vagyonkezelő* is, mint olyan személyek, akiket az öröklési jogviszony rendezésével összefüggően, akár végintézkedésből, akár bíróság általi kirendelésből eredően meghatározott feladatok terhelnek, és az azok teljesítéséhez szükséges jogosítványok illetnek meg. E személyek jogai és kötelezettségei egyértelműen az öröklési jogban gyökereznek.

2.3. Negatív elismerési prognózis

Az eljárás korlátozásának másik feltétele a 12. cikk szerint az, hogy a tagállami bíróság által meghozandó határozat a vagyontárgyak fekvési helye szerinti harmadik államban feltehetőleg ne legyen elismerhető (végrehajthatóvá nyilvánítható).

A külföldi határozatok belföldi elismerése tekintetében az egyes nemzeti jogrendszerekben rendszerint egy összetett szabályrendszer létezik. Annak vizsgálata, hogy az idegen határozat belföldi elismeréséhez megkívánt feltételek teljesülnek-e, maradéktalanul csakis az elismerni kért határozat meghozatalának alapjául szolgáló eljárás befejezését követően válik lehetségessé. Az elismerési feltételek egy része (pl. a belföldi közrend védelme; az érintett fél eljárási jogainak tiszteletben tartása az alapeljárásban) ui. kizárólag a határozat tartalmának és az alapeljárás körülményeinek az ismeretében lehetséges. Erre tekintettel az öröklési eljárást lefolytató tagállami bíróság soha nincs abban a helyzetben, hogy *teljes bizonyossággal prognosztizálhatná*, hogy a meghozandó határozata a hagyatéki vagyontárgyak fekvési helye szerinti harmadik államban vajon elismerésre kerül-e; nem is szólva arról, hogy az ottani elismerhetőség kérdésében kötelező erővel állást foglalni eleve csak az érintett harmadik állam valamely bírósága vagy hatósága jogosult. Ezért fogalmaz úgy az EuÖR. 12. cikkének (1) bekezdése, miszerint az eljárás korlátozására akkor kerülhet sor, ha a meghozandó határozatot *feltehetőleg* nem ismerik el a vagyontárgy fellelhetőségi helye szerinti harmadik államban. A harmadik államban történő *elismerhetőség hiányát elegendő tehát valószínűsíteni*.

Minderre figyelemmel olyan esetben, amikor a tagállami bíróságnak az előtte folyó öröklési eljárásban annak kérdésében kell határoznia, hogy kizárjon-e az eljárásából bizonyos harmadik államokban fellelhető vagyontárgyakat, a harmadik államban hatályos elismerési feltételek közül csak azokat kell vizsgálat alá vennie, amelyeknek teljesülése (vagy nem teljesülése) már az eljárásnak e szakaszában prognosztizálható. Álláspontom szerint az elismerési feltételrendszerben két ilyen – előzetesen is vizsgálható – feltétel létezik.

2.3.1. Az indirekt joghatóság hiánya

Vizsgálható előfeltétel mindenekelőtt az ún. indirekt joghatóság hiánya. A külföldi határozatok elismerési feltételeinek rendszerében a legtöbb állam joga nevesíti az ún. indirekt joghatóságot, mint elismerési feltételt.

³⁴ Ld. a Hetv. 6. § (1) bekezdés *l*) pontját.

³⁵ A Hetv. 6. § (1) bekezdés *g*) pontja értelmében az *igénylő* az az érdekelt, aki a leltározott vagyontárgyra (dologra, jogra, követelésre) a hagyatéki eljárásban olyan jogcímen terjeszt elő igényt, amely szerint az nem tartozik az örökgyógyó hagyatékaéhoz, hanem (tulajdonosként, engedményesként stb.) magát az igénylőt illeti meg. Követelése tehát *öröklési jogon kívüli* (pl. kötelmi, dologi) jogviszonyból ered.

A nemzetközi polgári eljárásjogi szakirodalom a joghatósági szabályoknak két funkcionálisan megkülönböztethető csoportját ismeri, az ún. direkt és indirekt joghatósági normákat. A *direkt* joghatósági normák (competence directe) arra kérdésre adnak választ, hogy a hazai jogalkalmazót megillet-e joghatóság valamely eljárás lefolytatásához és érdemi határozat meghozatalához. Ezzel szemben az *indirekt* joghatósági szabályok (competence indirecte) arra nézve tartalmazzak iránymutatást, hogy a belföldi jogrend valamely külföldi bíróságot (hatóságot) adott ügyben „belföldi szempontból” joghatósággal rendelkezőnek tekint-e. Az indirekt joghatóság szabályai ennél fogva nem a polgári jogviszony érdemi elbírálására irányuló eljárás során, hanem egy külföldi határozat belföldi elismerése során játszanak szerepet³⁶. A nemzeti jogrendszerek ui. a külföldi határozatok belföldi elismeréséhez megkívánt feltételek rendszerében általában bizonyos *joghatósági kontrollt* is alkalmaznak; azaz a külföldi határozat belföldi elismerhetőségének vizsgálata rendszerint kiterjed arra a kérdésre is, hogy az ügyet az eljáró külföldi bíróság államához kellően szoros kapcsolat fűzte-e.

Ezen előfeltétel értelmében a külföldi határozat belföldi elismerésére csak akkor számíthat, ha az ügyben eljáró külföldi bíróság az ügy elbírálására joghatósággal rendelkezett, mégpedig az elismerés iránt megkeresett állam joghatósági szabályrendszerének alapulvételével³⁷. Ilyen esetben tehát az az állam, amelyben a határozat elismerését kérelmezik, a *saját joghatósági szabályainak hipotetikus betartását* kéri számon a határozatot hozó külföldi bíróságon³⁸. Rendszerint akadályát képezi az elismerésnek az a körülmény, ha azon állam, amelyben az elismerést kérelmezik – a saját joghatósági szabályai alapján – nem tekinti eljárásra hivatottnak a területén fellelhető hagyatéki vagyron tekintetében az eljáró tagállami bíróságot. Különösen ez a helyzet akkor, ha az érintett állam a saját szabályai alapján az adott jogviszonyt saját fórumainak *kizárólagos joghatósága* alá vonja.

Minél több kapcsolódási pont fűzte az örökagyót halálakor ahhoz az érintett harmadik államhoz, amelyben vagyona maradt (így különösen, ha állampolgára volt az érintett államnak vagy ott rendelkezett szokásos tartózkodási hellyel), annál valószínűbb, hogy az érintett állam az öröklési ügy jogi rendezésére a saját hatóságait tekinti hivatottnak. Ilyen esetben kevésbé valószínű, hogy az uniós tagállamban meghozott határozat elismerésre kerülhetne ebben a harmadik államban, miután ezen állam saját joghatósági szabályainak szemszögéből az ügyben eljáró uniós tagállam nem rendelkezett indirekt joghatósággal. Különös körülményt igényelnek azok az esetek, amikor harmadik államokban fekvő *ingatlan* hagyatékot hagyott hátra az örökagyó; az ilyen vagyontárgyakon fennálló dologi jogviszonyokat érintő eljárásokat, ideértve ezek öröklését is, számos állam a saját bíróságainak vagy hatóságainak *kizárólagos joghatósága* alá vonja.

2.3.2. A viszonyosság megléte

Az elismerés akadályba ütközhet akkor is, ha az a harmadik állam, amelyiknek területén hagyaték maradt, a külföldi határozatok elismeréséhez feltételként szabja, hogy a határozatot meghozó bíróság államával e tárgykört érintő nemzetközi szerződés legyen hatályban, vagy szerződés hiányában viszonyosság álljon fenn a két állam között, ám az eljáró uniós tagállam és az érintett harmadik állam között nem áll fenn sem nemzetközi szerződés, sem viszonyosság.

³⁶ A legáltalában ezt a kétféle joghatóság megjelölésére szolgáló német terminológia – Anerkennungszuständigkeit („elismerési joghatóság”) az indirekt joghatóságra, illetve Entscheidungszuständigkeit („döntési joghatóság”) a direkt joghatóságra – fejezi ki.

³⁷ Az indirekt joghatóság követelményét, mint elismerési előfeltételt a magyar Nmtv. 109. § (1) bekezdés *a*) pontja, illetve (2) bekezdése is nevesíti. Eszerint a hazai elismerésnek feltétele, hogy „az eljáró külföldi bíróság joghatósága *e törvény alapján* megalapozott volt”; amennyiben az Nmtv. eltérően nem rendelkezik, az eljáró külföldi bíróság joghatóságát akkor kell megalapozottnak tekinteni, ha „olyan joghatósági ok alapján járt el, amely *e törvény alapján magyar bíróság joghatóságát megalapozná*”.

³⁸ BRÁVÁCZNÉ/SZŐCS (2003), 194-195.

Ez szintén olyan elismerési előfeltétel, amely már előre – a tagállamban indult öröklési eljárás folyamatban léte alatt – tisztázható a 12. cikk szerinti elismerési prognózis felállítása során.

Annak kérdése, hogy *nemzetközi szerződés* van-e hatályban, könnyen megállapítható. Magyarországnak számos harmadik állammal van hatályban olyan kétoldalú jogsegélyszerződése, amely a polgári ügyekben hozott határozatok kölcsönös elismerését érintő szabályokat is tartalmaz. Olyan többoldalú nemzetközi elismerési szerződés ugyanakkor, amely az öröklési ügyekre is kiterjedne, és amelynek Magyarország is részese, nincs hatályban³⁹. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a kétoldalú jogsegélyszerződések egy része amiatt irreleváns az EuÖR. 12. cikkének alkalmazási körében, mert azok egyúttal az öröklési eljárásokra irányadó joghatóságot is szabályozzák (direkt joghatósági normákkal), így amennyiben e szerződések valamelyike irányadó az öröklési ügyre, akkor – az EuÖR. 75. cikkének (1) bekezdésére⁴⁰ figyelemmel – az EuÖR. egész joghatósági szabályrendszere figyelmen kívül marad.

Jóval nehezebb kérdés már annak tisztázása, hogy *viszonosság* áll-e fenn Magyarország és az érintett harmadik állam között. A határozatok elismerését viszonosság fennállásához kötő jogrendszerek ui. eltérő megoldást követnek abban a tekintetben, hogy mely szerv és milyen módon állapíthatja meg a viszonosság fennállását. A magyar jog, amely vagyoni jogi ügyekben főszabályként viszonossághoz köti⁴¹ a külföldi határozatok elismerését, az osztrák eredetű ún. *adminisztratív modell*⁴² követi, amely szerint az igazságügyért felelős miniszternek van hatásköre a viszonosság fennálltának rendelettel történő megállapítására. Más államok ezzel szemben a viszonosság fennállásának megállapítását nem kötik valamely állami szerv formális aktusához, hanem vagy az egyedi ügyekben eljáró bíróságra bízzák annak vizsgálatát, vagy esetleg az ellenkező bizonyításáig vélelmezik annak fennállását; az ilyen államok viszonossággal kapcsolatos joggyakorlatának vizsgálata meglehetősen körülményes és bizonytalan lehet.

Véleményem szerint összességében abból lehet kiindulni, hogy amennyiben a hagyatéki vagyontárgyak fekvése szerinti harmadik állam belső jogának elismerési szabályrendszere a külföldön (öröklési ügyekben) meghozott határozat elismerését nemzetközi szerződés vagy viszonosság fennállásától teszi függővé, akkor *pozitív elismerési prognózis* csak akkor állítható fel, ha Magyarország és az érintett állam között fennáll nemzetközi szerződés, vagy pedig a magyar igazságügy-miniszter rendeletében⁴³ nyilvánította ki az adott állammal a viszonosság fennálltát. Egyéb esetekben teljesültnek lehet tekinteni az EuÖR. 12. cikke szerinti azon előfeltételt, miszerint a magyar határozatot az érintett harmadik államban fellelhető vagyontárgyak tekintetében feltehetőleg nem fogják elismerni; azaz ilyenkor helye van az eljárás korlátozásának.

3. A külföldi vagyontárgyra vonatkozó adatok megszerzése

³⁹ A 2007. évi LugEgy. tárgyi hatálya, amely Magyarország és Svájc., Norvégia, valamint Izland vonatkozásában teszi lehetővé a polgári ügyekben hozott ítéletek kölcsönös elismerését és végrehajtását, a Brüsszel-IA.R.-hez hasonlóan nem terjed ki az öröklési ügyekre (LugEgy. 1. cikk (2) bekezdés a) pont).

⁴⁰ E rendelkezésre figyelemmel az EuÖR. szabályaival szemben elsőbbséget élveznek a tagállamok valamelyike és valamely harmadik állam között hatályban lévő olyan nemzetközi egyezmények, amelyek „a rendelet hatálya alá tartozó kérdésekre vonatkoznak” (így pl. öröklési eljárásokra vonatkozó joghatóságot szabályoznak).

⁴¹ Ld. az Nmtv. 113. § (1) bekezdését.

⁴² Bővebben ld. SZŐCS Tibor – GOMBOS Katalin, in: VÉKÁS/NEMESSÁNYI/OSZTOVITS (2020), 505-506.

⁴³ Azon államok körét, amelyekkel viszonosság áll fenn, a 36/2017. (XII. 29.) IM rendelet állapította meg. Ezek között jelenleg egyetlen olyan harmadik állam sincs, amelynek tekintetében az *öröklési jogviszonyt* érintő határozatokra is kiterjedő viszonosság állna fenn.

3.1. Külföldi hagyatéki vagyon bevonása a hazai hagyatéki eljárásba általában

Miután az EuÖR. szabályai – főszabályként – függetlenítették a joghatóságot a hagyatéki vagyon fekvésétől, új kihívásként jelent meg a jogalkalmazás számára a külföldi hagyatéki vagyontárgy hazai hagyatéki eljárásba történő bevonása. Az ezzel járó gyakorlati nehézségek többretegűek. Ide tartozik mindenképp a külföldi vagyontárggyal kapcsolatos adatok megszerzésével járó – az alábbiakban részletesebben bemutatandó – problémák. Ha sikerrel jár az adatszerezés, nem minden esetben egyszerű a külföldi vagyonra vonatkozó *okirati igazolások értelmezése*. Ez különösen elmondható a vagyontárgyakra vonatkozó külföldi közhitelű nyilvántartások kivonatairól. Az ingatlan-nyilvántartások (illetve más vagyontárgyakra vonatkozó nyilvántartások) tagállami rendszerei között ui. nagyfokú különbségek állnak fenn: adott esetben pl. az első látszatra nagyon is ismertnek tűnő jogi jellegű vagyontárgyon a tulajdonjognak egészen eltérő alakzata áll fenn, mint ahogyan az a magyar jog ismeri⁴⁴, ezért különösen óvatosan kell eljárni annak meghatározásánál, hogy a tulajdonjog az örökagyót pontosan mely vagyontárgyon és mekkora eszmei hányad szerint illette meg. Különös körültekintést igényel esetenként annak tisztázása is, hogy egy adott külföldi vagyontárgy egyáltalán az örökagyónak a hagyatékához tartozik-e. Nem kizárt ui., hogy bizonyos vagyoni jogok némely esetben az öröklési jog szabályrendszerén kívüli, *különös jogutódlási rezsim* alapján szállnak át más kedvezményezettre; az ilyen jogszerzés az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés g) pontja értelmében pedig nem tartozik a rendelet tárgyi hatálya alá⁴⁵. Ha tehát magára az öröklés rendjére a magyar jog alkalmazandó is, a külföldi vagyontárgyakkal kapcsolatban esetenként külföldi dologi, szerződéses kötelmi, társasági, iparjogvédelmi stb. szabályok megismerése is szükségessé válhat.

Főként külföldi ingatlanok esetében jelenthet nehézséget az *érték megállapítása*, figyelemmel arra, hogy a magyar jogban ismert adó- és értékbizonyítványhoz⁴⁶ hasonló hatósági igazolást nem minden külföldi jog ismer⁴⁷. Ilyen hatósági igazolás beszerezhetőségének hiányában a hagyatékhoz tartozó külföldi ingatlan értékének megállapítására csak az aránytalan költségkihatással járó – ezért a hagyatéki eljárás céljával összhangban nem álló – értékbecslői szakvélemény külföldről történő beszerzése, vagy az értéknek az érdekeltek nyilatkozata alapján történő becslése révén kínálkozik lehetőség⁴⁸.

Megjegyzendő, hogy a más tagállambeli hagyatéki vagyonnal kapcsolatos vázolt kihívások nem azonos súlyú problémát jelent az egyes tagállamok számára. A tagállamok nagy részében ui. a hagyaték jogi sorsának rendezésében közjegyző, hagyatéki bíróság vagy egyéb szerv kizárólag az öröklésben érdekeltek, illetve azok valamelyikének kérelmére működik közre; a kérelemre induló eljárásban pedig rendszerint az érdekeltnek kell igazolnia a más tagállambeli hagyatéki vagyontárgy meglétét. Mindemellett a tagállamok egy részében az eljáró szervnek nem is feladata a hagyatéki vagyon állagának, értékének tisztázása, hanem közreműködése kizárólag az örökösök (egyéb jogosultak) személyének, a hagyatékából való részesedésük jogcímének és eszmei hányadának tisztázására szorítkozik⁴⁹. Más helyzetben van ezzel szemben a hagyatéki eljárást lefolytató magyar

⁴⁴ Példaként említhető erre az osztrák jogban ismert „lakástulajdon” (Wohnungseigentum) tulajdoni alakzata; ld. bővebben az V. Fejezet 3.1. pontjában.

⁴⁵ Bővebben a kérdésről ld. az V. Fejezet 1.1. pontjában kifejtetteket.

⁴⁶ Ld. az Illtv. 101. §-át.

⁴⁷ Hasonló intézményt ismer pl. az osztrák jog, ahol a pénzügyi hivatal (Finanzamt) kérelemre, illetve hatóságok megkeresésére az ausztriai ingatlanok az adózás tekintetében irányadónak tekintett ún. „egységes értékét” (Einheitswert) megállapító határozatot (Einheitswertbescheid) hoz.

⁴⁸ Utóbbi lehetőséget a Hetv. 26. § (2) bekezdése kifejezetten csak az ingó hagyatéki vagyontárgyak tekintetében teszi lehetővé, a gyakorlat azonban ezt a szabályt alkalmazza analóg módon a külföldi ingatlan értékének meghatározására is.

⁴⁹ Erre jellemző példaként említhető Németország. A német jogban az örökös minőség közhiteles igazolására a forgalomban az öröklési bizonyítvány (Erbschein) szolgál, amely csak az örökösök személyére és a hagyatéki vagyonból való részesedésük eszmei hányadára és annak jogcímére (törvényes vagy végintézkedéses öröklés) nézve

közjegyző. A hazai hagyatéki eljárás – amelynek rendszere a többi közép-európai államhoz hasonlóan a XIX. században kialakult osztrák modellt követi – hivatalból indul; annak lefolytatására a törvényben meghatározott esetekben abban az esetben is sort kell keríteni, ha az öröklésben érdekelt teljes passzivitást tanúsítanak, és nem működnek együtt pl. adatszolgáltatás révén a leltárelőadóval és a közjegyzővel. Másrészt a hagyatéki eljárásnak e modellben *integráns részét képezi annak pontos számbavétele*, hogy a hagyatékhoz milyen aktív és passzív vagyontárgyak tartoznak; ezen információk ismeretében kerülhet sor még a hagyatéki eljárás jogi keretei között a hagyatéki osztály megejtésére, illetve adott esetben a hagyatéki hitelezők követeléseinek hagyatéki vagyon átruházásával történő kielégítésére.

3.2. A külföldi hagyatékkal kapcsolatos adatok beszerzése általában

A belföldön fellelhető hagyatéki vagyon állagának és értékének megállapítására a hazai hagyatéki eljárásban a leltározás szolgál; ennek eljárási cselekményeit a Hetv. részletesen szabályozza. A hagyatéki vagyon felderítését segíti elő a hatóságokat, egyéb állami vagy önkormányzati szerveket és más adatkezelő szerveket vagy személyeket a jegyzővel, illetve a közjegyzővel szemben terhelő adatszolgáltatási kötelezettség⁵⁰, amely még az egyébként banktitok körébe tartozó adatokra nézve is fennáll⁵¹. Külföldi vagyon magyarországi hagyatéki eljárásban történő átadására azonban az EuÖR. alkalmazásának kezdetéig a már vázolt okokból nagyon ritkán került sor; ennek fényében érthető, hogy a Hetv.-ben egészen 2015-ig nem is létezett kifejezett eljárási szabályozás a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatszerzés kérdésében.

Az a körülmény, hogy a rendelet joghatósági szabályrendszere alapján immár rendszerint az örökhagyó után külföldön maradt hagyaték jogi sorsát is belföldön kell rendezni, amennyiben magyar joghatóság áll fenn, új kihívást jelentett a hagyatéki eljárást lefolytató hazai közjegyzők számára. Az ügyek egyre növekvő hányadában válik ui. szükségessé külföldi vagyontárgy átadása, amelyre vonatkozólag viszont az esetek nagy részében nem állnak rendelkezésre elegendő adatok. Az új uniós joghatósági szabályozásra tekintettel az EuÖR. hatálybalépésével összefüggő 2015. évi módosítás a Hetv. rendelkezései közé első ízben felvett néhány, a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos szabályt⁵². A Hetv. 81/A. §-a értelmében a külföldi vagyontárgy átadásának alapvető feltétele, hogy annak *megléte és hagyatékhoz tartozása igazolt legyen*; a 43/A. § értelmében a külföldi vagyontárgyat e kettős feltétel teljesülése esetén kell felvenni a hagyatéki leltárba. Néhány évvel később a 2018. évi XCI. törvénnyel történt módosítás⁵³ újabb rendelkezéseket iktatott be a Hetv.-be (43/B. §), amelyek az öröklésben érdekelt által a külföldi hagyatéokra vonatkozó adatszerzés egyes eljárási kérdéseit rendezik.

A Hetv. mindezen rendelkezéseiből két lehetséges út rajzolódik ki az örökhagyó külföldi vagyonával kapcsolatos információszerzés mikéntjére nézve: egyfelől a közjegyző intézkedése az információk beszerzése iránt, másfelől pedig magának az érdekeltnak az ezzel kapcsolatos eljárása.

3.3. A közjegyző intézkedése a külföldi hagyatéki vagyon megállapítása iránt

tartalmaz adatokat, a hagyatéki vagyonra nézve azonban nem. A német hagyatéki bíróságnak (Nachlassgericht) nem is képezi feladatát a hagyatéki vagyon állagának és értékének felderítése. Hagyatéki leltár (Nachlassinventar) felvételére csak viszonylag ritkán kerül sor, így pl., ha az örökös ismeretlen hagyatéki tartozásoktól tartva korlátozni kívánja felelősségét; ám a leltár felvétele ilyen esetben is az örökös jogcselekménye, és nem hatósági aktus.

⁵⁰ Ld. a Hetv. 16. §-át.

⁵¹ Ld. a Hpt. 161. § (2) bekezdés b) pontját.

⁵² Ld. a 2015. évi LXXI. tv. 17. § (2) és (5) bekezdését.

⁵³ Ld. a 2018. évi XCI. tv. 7. § (1) bekezdését.

Az adatszerzés egyik leginkább kézenfekvő módja a közjegyző által eziránt – hivatalból vagy az érdekelt indítványára – történő intézkedés. A Hetv. 43/A. § (3) bekezdése kifejezetten is említi azt a lehetőséget, miszerint a közjegyző akár hivatalból is intézkedhet a külföldi hagyatéki vagyontárgy meglétének és hagyatékhhoz tartozásának tisztázása iránt. Ezt az eszközt a közjegyzők különösen az örökhatyó külföldi pénzügyintézetnél kezelt vagyonával (pl. külföldön vezetett számla) kapcsolatos adatok beszerzése céljából veszik igénybe.

3.3.1 Külföldi pénzügyintézetekhez intézett közvetlen felhívás adatszolgáltatás iránt

A gyakorlatban a hazai közjegyzők időnként próbálkoznak azzal a megoldással, hogy az örökhatyó után feltételezhetően maradt bankszámlát kezelő külföldi pénzügyintézet – A Hetv. 16. § alkalmazásával – *közvetlen megkereséssel* hívják fel adatszolgáltatásra, határidő tűzésével. Az ilyen megkeresések mindazonáltal az esetek nagy részében nem vezetnek eredményre. A legtöbb esetben a megkeresett pénzügyintézetek, ha válaszolnak is, többnyire a működésük helye szerinti államnak a banktitokra vonatkozó rendelkezéseire hivatkozással elutasítják az adatszolgáltatást. Eleve nem minden tagállam nemzeti joga tartalmaz olyan, a magyar Hpt. 161. § (2) bekezdés *b*) pontjához hasonló kifejezett szabályt, amely a hagyatéki eljárást lefolytató szervekkel szemben feloldja a titoktartási kötelezettséget az örökhatyónak a pénzügyintézet által kezelt pénzügyi eszközeire vonatkozó adatok tekintetében. Ilyen rendelkezések – érthető okból – azon tagállamok pénzügyintézeti szabályaiban⁵⁴ találhatóak meg, amelyekben a hagyatéki eljárásnak a magyar szabályokhoz hasonlóan szerves részét képezi a hagyatéki vagyon körének megállapítása, a leltárfelvétel⁵⁵. Még ha vannak is azonban ilyen kifejezett rendelkezések egyes nemzeti jogokban, az érintett tagállamokban működő pénzügyintézetek azokat – saját szempontjukból érthető óvatosságból – többnyire restriktív módon értelmezik, és rendszerint csak a saját hazai államuk bíróságainak vagy hatóságainak felhívására teljesítenek adatszolgáltatást. A tagállami jogokban ui. még nem tisztázott egyértelműen, hogy ahol a törvény a titoktartás alóli kivétel körében hagyatéki bíróságot vagy közjegyzőt említ, ezalatt érteni kell-e más tagállam ugyanilyen funkciót gyakorló szervét is.

Megjegyzendő, hogy a gyakorlat néha ugyanazon állam esetében sem egységes: akad példa arra is, hogy külföldi pénzügyintézet némely esetben a magyar közjegyző hozzá intézett közvetlen felhívására is kiadja az örökhatyó ott vezetett számlájával kapcsolatos adatokat, míg más alkalommal ugyanazon államban működő – így nyilván ugyanazon titoktartási szabályozás hatálya alá tartozó – pénzügyintézet azzal hárítja el az adatszolgáltatást, hogy csak saját államának bíróságai részére adhat ki banktitok körébe tartozó adatokat.

A tapasztalatok szerint ezzel szemben gyakrabban vezetnek eredményre a pénzügyintézeteken kívüli egyéb külföldi szervezetekhez intézett, az örökhatyó vagyonával kapcsolatos adatok szolgáltatására irányuló közvetlen felhívások, így pl. az örökhatyó külföldi munkáltatójához (az örökhatyó részére járó esetleges ki nem fizetett munkabérről vagy munkaviszonyból eredően őt megillető egyéb juttatással kapcsolatban), külföldi egészség- vagy nyugdíjpénztárhoz, gépjármű-

⁵⁴ Ilyen rendelkezést tartalmaz az osztrák BWG 38. § (2) bekezdés 3. pontja, amely szerint a pénzügyintézet titoktartási kötelezettsége nem áll fenn (egyebek mellett) „az ügyfél halála esetén a hagyatéki bírósággal (Abhandlungsgericht) és a bírósági megbízottal (Gerichtskommissär) szemben. Hasonló kifejezett rendelkezés fordul elő még azon közép-európai államok jogában fordul még elő, amelyeknek hagyatéki eljárási rendszerére meghatározó hatással volt az osztrák jog: a magyar jogon kívül ide tartozik, még a szlovák jog (ld. a szlovák Zb. 91. cikk (4) bekezdés *a*) pontját), a cseh jog (ld. a cseh Zb. 38. cikk (3) bekezdését), úgyszintén a horvát jog (ld. a horvát Zki. 157. cikk (3) bekezdés 8) pontját), valamint a szlovén jog (ld. a szlovén ZBan. 126. cikk (3) bekezdés 3) pontját).

⁵⁵ Értelemszerűen nincs szükség ilyen, a titoktartási kötelezettség alól a pénzügyintézetet mentesítő szabályra azon tagállamokban, ahol a hagyatéki bíróságnak (közjegyzőnek) nem feladata a hagyatéki vagyon állagának megállapítása; e tagállami jogrendszerekben az örökösök – immár az örökös minőségüket igazoló okirat (Erbschein, acte de notoriété, stb.) birtokában – igényelhetnek adatszolgáltatást banktól.

nyilvántartást⁵⁶ vezető külföldi hatósághoz, külföldi székhelyű gazdasági társasághoz (az örökható társasági részesedésével kapcsolatban) intézett felhívások.

3.3.2. Nemzetközi jogsegély – gyakorlati nehézségekkel

A gyakorlatban jobb hatáskörrel működik a nemzetközi jogsegély igénybevétele, amikor is az eljáró magyar közjegyző a külföldi vagyontárgy fellelhetősége szerinti – azaz pénzügyi intézményénél kezelt vagyon esetében a számlavezető pénzügyi intézmény vagy annak fiókja működési helye szerinti – külföldi bíróságot keresi meg aziránt, hogy utóbbi *megkeresett bíróságként* tegyen intézkedést az örökható ottani számlájával kapcsolatos információk, így különösen arra vonatkozó adatok beszerzése és a hagyatéki eljárás céljára történő kiadása iránt, hogy a kérdéses bankszámla valóban létezik-e, mi volt annak egyenlege az örökható halálakor illetve a megkeresés időpontjában, jelentett-e be esetleg az örökható haláleseti kedvezményezettet, áll-e fenn a pénzügyi intézménnyel szemben tartozása, ha igen, annak mi a jogcíme és az összege, stb.

A külföldi bírósághoz intézett ilyen tárgyú megkeresések lényegében *bizonyításfelvétel* iránti jogsegélykérelemnek tekinthetők, így a magyar közjegyző rendszerint a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet keretében kidolgozott többoldalú nemzetközi jogsegélyszerződések (esetleg valamely kétoldalú jogsegélyszerződés), uniós tagállami bíróság megkeresése esetében pedig a tagállamok között a bizonyításfelvétel terén történő igazságügyi együttműködést érintő uniós szabályok által nyújtott lehetőségeket tudja igénybe venni.

Az Európai Unió tagállamai között ezen a téren az igazságügyi együttműködést a közelmúltig az EuBizf.R. szabályozta; ezt váltotta fel 2022. július 1. napjától az átdolgozott új rendelet, az EuBizf-II.R. A hagyatéki eljárásban előterjesztett, az örökható után maradt hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatok beszerzésére irányuló megkeresések egyértelműen a rendelet tárgyi hatálya alá tartoznak, hiszen a hagyatéki eljárások kétségtelenül „*polgári és kereskedelmi ügynek*” tekintendők⁵⁷. A megkeresés e rendelet alapján történő előterjesztésének nem akadály a hagyatéki eljárás *nempereus* jellege sem, miután az EuBizf.R. nem tesz különbséget, hogy a megkereső bíróság előtt folyó alapeljárás a polgári igazságszolgáltatásnak melyik útjára tartozik.

Kétségtelen, hogy az EuBizf.R. szerinti együttműködési mechanizmus jellemzően a polgári peres eljárások céljára, az azok során szükségessé váló bizonyítási cselekmények – így pl. külföldi tanú meghallgatására, külföldi szemle vagy szakértői bizonyítás – foganatosítására került kialakításra. Ugyanakkor a rendelettel kapcsolatos szakirodalom többségében azon az állásponton van, miszerint a „bizonyítás-felvétel” rendelet szerinti autonóm fogalmát viszonylag széleskörűen kell értelmezni. Az e rendelet alapján előterjeszhető megkeresések így felölelik mindenfajta külföldről történő „*igazságügyi információbeszerzésre*” irányuló *intézkedést* (Informationsbeschaffung vom Ausland)⁵⁸, amelyek a megkereső tagállamban folyamatban lévő alapeljárás céljára szolgálnak.

A korábbi EuBizf.R. által nyújtott jogsegély-mechanizmus magyar hagyatéki eljárásban történő igénybevétele kapcsán a tapasztalatok szerint a gyakorlatban inkább amiatt merültek fel esetenként akadályok, hogy a rendelet kifejezetten a „*bíróságok közötti*” együttműködést nevesítette határon átnyúló bizonyítás-felvételi ügyekben. Bizonytalan volt tekintetben, hogy a rendelet hatálya alá tartoztak-e azok esetek, amikor valamely polgári ügy jogi rendezése a megkereső tagállam belső joga szerint nem bíróság, hanem polgári ügyben eljáró más szerv (pl. közjegyző, gyámhatóság) hatáskörébe tartozik. Az EuBizf.R. – eltérően néhány más uniós aktustól – nem tartalmazott

⁵⁶ Pl. a 23011/Ü/641/2018. sz. hagyatéki ügyben.

⁵⁷ Megjegyzendő, hogy az EuBizf.R. – és az EuBizf-II.R. – tárgyi hatálya alá tartozó polgári ügyek közül – ellentétben a joghatóságra és a határozatok elismerésére vonatkozó Brüsszel-IA.R.-tel – nincsenek kizárva az öröklési ügyek sem.

⁵⁸ von HEIN (2015), 910; KNÖFEL (2018), 562/47.

kifejezett meghatározást a „*bíróság*” fogalmára nézve; emiatt időről-időre előfordult, hogy néhány tagállam megkeresett bírósága a „*bíróság*” fogalmat szűken értelmezve, arra való hivatkozással utasította el a hagyatéki eljárást lefolytató magyar közjegyző által előterjesztett megkeresés teljesítését, hogy a megkeresést nem arra jogosult szerv terjesztette elő. Az ilyen okból történő elutasításra mindazonáltal idővel egyre csökkenő számban került sor: a tapasztalatok szerint ez többnyire megelőzhető volt azzal, ha a megkereső közjegyző a megkeresés előterjesztésére szolgáló formanyomtatvány megfelelő rovatában⁵⁹ – az alapeljárással kapcsolatos háttérinformációk között – lényegretörően vázolta a *magyar közjegyzőknek hagyatéki eljárásban betöltött szerepét, jogállását*. A megkeresésben célszerű ezzel kapcsolatban különösen arra utalni, hogy a magyar jog szerint a közjegyző eljárása az elsőfokú bíróságéval azonos hatályú, a közjegyző az eljárás során tárgyalást tart, alakszerű határozatokat hoz, és az érdekeltet azzal szemben jogorvoslatok illetik meg; azaz a magyar közjegyző a hagyatéki eljárás során lényegében a némely más államban ismert „*hagyatéki bíróság*” hatáskörét gyakorolja⁶⁰.

Az ezzel kapcsolatos félreértéseket várhatóan orvosolja a közelmúltban hatályba lépett új EuBizf-II.R. Az új rendelet 2. cikk 1. pontja immár a meghatározza a „*bíróságnak*” a rendelet alkalmazási körében irányadó fogalmát. Eszerint a rendelet alkalmazásában e fogalom felöleli a tagállamoknak azokat az egyéb hatóságait is, „*amelyek igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, amelyek egy igazságügyi hatóság felhatalmazása alapján járnak el vagy amelyek egy igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt járnak el, és amelyek a nemzeti jog alapján hatáskörrel rendelkeznek a polgári és kereskedelmi ügyekben folytatott bírósági eljárások céljából történő bizonyításfelvételre*”⁶¹. E fogalom egyértelműen felöleli a hagyatéki eljárást lefolytató magyar közjegyzőt is, figyelemmel a Hetv. 2. § (2) bekezdésére. Teljesültnek tekinthető véleményem szerint a magyar közjegyző tekintetében az a fordulat is, miszerint valamely „*igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt jár el*”, figyelemmel a közjegyző határozataival szemben tevékenységét benyújtható – a törvényszék által elbírálandó – jogorvoslatra. Azt, hogy az új EuBizf-II.R. szerinti bíróság-fogalomnak az uniós jogalkotó szándéka szerint is fel kell ölelnie a hagyatéki ügyekben bírói minőségben eljáró tagállami közjegyzőket, alátámasztja a rendelet (5) preambulum-bekezdése is, amely kiemeli, hogy „...e fogalomba beletartoznak különösen az olyan hatóságok, amelyek egyéb uniós jogi aktusok, például a 650/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet alapján bíróságnak minősülnek”. Az új EuBizf-II.R. ekképpen egyértelművé teszi, hogy a bizonyítás-felvételi megkeresés előterjesztésére jogosult „*bíróságok*” körét *funkcionális értelemben* kell felfogni.

Külföldi bírósághoz a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos információk, illetve az azokra vonatkozó okiratok beszerzése iránt megkeresést előterjeszteni mindazonáltal csak *ésszerű korlátok között* lehetséges. Az EuBizf.R. eszközrendszere csak konkrét hagyatéki vagyontárgy (pl. az örökhagyó egy bizonyos pénzügyi intézetnél kezelt vagyontárgyai) tekintetében vehető igénybe, amikor is a hagyatéki eljárásban legalább valószínűsíthető e vagyontárgy megléte, és annak azonosításra megfelelő támpontok állnak rendelkezésre. Nem várható el a megkeresett tagállami bíróságtól, hogy maga kutassa fel az örökhagyó adott tagállamban fellelhető, addig nem ismert vagyontárgyait, ez ui. már egy olyan összetett cselekmény-sorozat – lényegében a hagyatéki leltározás elvégzését – jelentene, amely meghaladja az EuBizf.R. kereteit.

⁵⁹ Erre szolgál az EuBizf.R. „A” formanyomtatványának („kérelem bizonyítás-felvételre”) 11. pontja („Az ügy jellege, tárgya, valamint a tényállás rövid ismertetése”).

⁶⁰ Külön célszerű utalni az ilyen megkeresésben a háttérinformációk körében arra is, hogy a magyar közjegyző hagyatéki eljárás lefolytatására vonatkozó eljárási jogosultsága *ex lege* a Hetv. 2. § (2) bekezdésén alapul; őt az eljárásra (ellentétben pl. az osztrák és a cseh szabályokkal) nem a bíróság rendeli ki, és nem is az érdekelt (örökösök) megbízottjaként jár el.

⁶¹ A tagállamoknak az EuBizf-II.R. hatálya alá tartozó ilyen egyéb hatóságait be kell jelenteniük az Európai Bizottság felé.

A EuBizf.R. alapján a magyar közjegyzők által előterjesztett megkereséseknek a külföldi megkeresett bíróságok többnyire eleget tesznek. Általánosságban megfigyelhető azonban, hogy e rendeletnek a hagyatéki ügyekben, a vagyonnal kapcsolatos adatszerezés céljára történő igénybevétele leginkább azon tagállamokkal zajlik súrlódásmentesen, amelyekben – a hagyatéki eljárás hasonló rendszere folytán – a belföldi hagyatéki bíróságoknak is feladatát képezi hagyatéki ügyekben az örökhagyó vagyonának számbavétele (pl. Ausztria, Szlovákia). Más tagállamok megkeresett bíróságainak részéről ezzel szemben gyakrabban megfigyelhető az ilyen – számukra, saját joguk alapján „szokatlan” tárgyú – bizonyításfelvételi kérelemmel szembeni idegenkedés. Időnként előfordul, hogy a megkeresett tagállami bíróság az EuBizf.R. 14. cikk (2) bekezdés *b)* pontjára hivatkozva azzal az indokolással utasítja el a megkeresés teljesítését, hogy az a megkeresett bíróság tagállamának joga értelmében nem tartozik bírói hatáskörbe.

Erre a megtagadási okra történő hivatkozással a szakirodalom szerint a megkeresett tagállami bíróságok olyan esetben utasíthatják el a bizonyításfelvétel iránti megkeresés teljesítését, ha a foganatosítani kért eljárási cselekmény saját belső joguk szerint „igazságszolgáltatási funkciójukkal teljesen összeegyeztethetetlen”, attól „lényegileg idegen” (wesensfremd) lenne⁶², azaz amennyiben a megkeresett bíróságnak még csak arra sincs hatásköre, hogy elrendelje a kért bizonyítási cselekményt (Anordnungszuständigkeit)⁶³. Esetenként a külföldi bíróságok túlzottan is kiterjesztően értelmezik e megtagadási okot. A német bíróságok néhány alkalommal⁶⁴ azzal az indokolással utasították el az örökhagyó bankszámlájára vonatkozó adatok beszerzését a (konkrétan megjelölt) pénzügyintézetektől, hogy „a német *hagyatéki* (!) bíróságnak nem tartozik a feladatkörébe az örökhagyó hagyatékával kapcsolatos adatok beszerzése”. Véleményem szerint azonban az EuBizf.R. alapján megkeresett német bíróságnak a megkeresés teljesítése során nem a német „hagyatéki bíróság” pozíciójából kellett volna vizsgálnia a kérelem teljesíthetőségét, hanem – mint „jogsegélyt nyújtó bíróságnak” (Rechtshilfegericht) – azt kellett volna *absztrakt módon* vizsgálnia, hogy a foganatosítani kért cselekmény (vagyontárgyra vonatkozó adatok beszerzése harmadik személytől) *általában* belefér-e azoknak az eljárási cselekményeknek a kereteibe, amelyeket (saját joga szerint) egy polgári bíróság elvégezhet⁶⁵. Jóllehet az EuBizf.R. 10. cikk (2) bekezdése értelmében a megkeresett tagállami bíróság a megkeresés teljesítése során saját államának joga (lex fori) szerint jár el, álláspontom szerint már helytelen gyakorlat lenne a megkeresés teljesítéséhez azt feltételként szabni, hogy a megkeresett bíróságnak pontosan *ugyanabban a fajtájú* polgári eljárásban, mint ami a megkereső bíróság előtt az alapügyben folyamatban van, álljon rendelkezésére ugyanolyan széles terjedelmű intézkedési eszköztár, mint a megkereső bíróságnak.

A magyar közjegyzői gyakorlatban az *Európai Unióhoz nem tartozó államok* közül a leggyakrabban svájci pénzügyintézetnél kezelt hagyatéki vagyonnal kapcsolatban válik szükségessé jogsegélykérelem előterjesztése. Ilyen esetben a megkeresés a HgBizf.Egy. kerülhet alkalmazásra. Utóbbinak tárgyi hatálya szintén a „polgári és kereskedelmi ügyekre” terjed ki, az öröklési jogviszonyok kizárása nélkül. Ezen egyezmény alkalmazási körében bizonyításfelvétel fogalma szintén viszonylag kiterjesztően értelmezendő, amire az 1. cikk első bekezdésének azon megfogalmazása is utal,

⁶² von HEIN (2015), 1020;

⁶³ KNÖFEL (2018), 562/128.

⁶⁴ Így pl. a 32013/Ü/1064/2018. sz. hagyatéki ügyben az Amtsgericht Waiblingen (üz.: 706 AR 69/19), a 24012/N/201/2021. sz. hagyatéki ügyben az Amtsgericht Ellwangen (üz.: 721 AR 1805/21), az 51016/N/527/2021 sz. hagyatéki ügyben az Amtsgericht Laufen (üz.: 2 AR 44/21).

⁶⁵ Azt, hogy az ezzel kapcsolatos joggyakorlat még ugyanazon tagállamon belül sem egységes, jól szemlélteti, hogy az előbbi lábjegyzetben említettekkel szemben más német bíróságok több alkalommal is aggálytalannak ítélték az ilyen tárgyi megkeresések teljesíthetőségét. Az Amtsgericht Krefeld (üz.: 45W AR 342/20) pl. a magyar közjegyző által a 14022/N/83/2020. sz. hagyatéki ügyben előterjesztett megkeresésnek helyt adva „bizonyítást elrendelő végzéssel” (Beweisbeschluss) kötelezte a német pénzügyintézetet az örökhagyó nála vezetett számlájával kapcsolatos adatok kiadására.

amely szerint a megkeresés arra irányulhat, hogy a megkeresett szerződő állam igazságügyi hatósága „bizonyítást fogantatosítson *vagy egyéb bírói cselekményt teljesítsen*”.

A HgBizf.Egy. alapján megkeresett svájci bíróságok rendszerint helyt adnak az örökhagyó svájci pénzügyi intézetnél kezelt vagyonával kapcsolatos adatok beszerzése iránti magyar közjegyzői megkereséseknek. Az adatszolgáltatást elrendelő végzéseik indokolásában a svájci bíróságok több alkalommal is kiemelték, hogy az egyezmény alapján megkeresés előterjesztésére jogosult „bírók” fogalmát bizonyos fokú rugalmassággal kell kezelni; annak eldöntésében, hogy valamely szerv e fogalom alá tartozik-e, döntő jelentősége annak van, hogy „bírói hatalmat” (richterliche Gewalt) gyakorol-e, azaz „konkrét jogkérdéseket az eljárásban érdekeltre nézve kötelező erővel eldönthet-e”; ennek során pedig nem a hatóság alaki megnevezése, hanem az általa ellátott funkció a mérvadó; nem függhet ui. a megkereső állam „hatósági szervezetrendszerének véletlenségétől” az, hogy az adott ügy a HgBizf.Egy. hatálya alá tartozik-e. A vázolt szempontok alapján jutottak a svájci bíróságok arra a következtetésre, hogy a hagyatéki ügyben eljáró magyar közjegyző a HgBizf.Egy. alkalmazási körében megkeresés előterjesztésére jogosult bíróságnak tekinthető⁶⁶.

3.4. Az öröklésben érdekelt eljárása adatszérés iránt

3.4.1. Az öröklésben érdekelt adatszérés mint főszabály

A külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatok beszerzésének elsődleges útja mindazonáltal nem a közjegyző erre irányuló intézkedése (pl. jogsegélykérelem), hanem maguknak az érdekeltnek az ezzel kapcsolatos eljárása. Ezt támasztja alá a Hetv. 43/A. § (1) bekezdésének megfogalmazása, amely szerint a külföldi vagyontárgy hagyatéki leltárba történő felvételének feltétele az, hogy „... annak meglétét és hagyatékhöz tartozását igazolták”. A külföldi vagyontárgy meglétének és hagyatékhöz tartozásának igazolása eszerint elsődlegesen az érdekeltet terheli, mégpedig az *öröklésben* érdekeltet. A következő 43/B. § ui. következetesen „öröklésben érdekeltet” említ, mint azon személyeket, akiket a külföldi vagyonnal kapcsolatos adatszérés kötelezettsége terhel.

Az öröklésben érdekelt ugyanakkor nem mindig van abban a helyzetben, hogy az örökhagyó külföldi vagyonával kapcsolatos adatokhoz, illetve az azokat alátámasztó okiratokhoz hozzájusson. Külföldi ingatlan-nyilvántartások és más vagyontárgyakra vonatkozó közhiteली nyilvántartások kivonatának beszerzése, jóllehet adott esetben körülményes lehet számára, ám rendszerint nem ütközik különösebb jogi akadályba. Nem mondható ez el viszont minden esetben az örökhagyó után maradt, *más tagállambeli pénzügyi intézetnél kezelt vagyonról*. Immár tömegesen fordul elő a hazai gyakorlatban is, hogy az örökhagyó után másik uniós tagállamban bankszámla, befektetési vagy értékpapír-számla, sőt néhány esetben – ismeretlen tartalmú – bérelt széf maradt. Az öröklésben érdekelt számára rendszerint megghiúsul az ilyen vagyontárgyakkal kapcsolatos adatszérés, miután a külföldi pénzügyi intézetek az adatszolgáltatást a banktitokra vonatkozó rendelkezések folytán az örökös (vagy egyéb jogosult, pl. hagyományosi) jogállás igazolásától teszik függővé. Utóbbi jogállás igazolására viszont éppen, hogy a lefolytatott és jogerősen befejezett hagyatéki eljárás eredményeként meghozott jogerős hagyatékátadó végzés vagy az annak alapján a Hetv. 102/B. § (1) bekezdése alapján kiállított EÖB révén nyílik csupán lehetőség.

⁶⁶ A Bezirksgericht Zürich indokolása a 32015/Ü/459/2017. sz. hagyatéki ügyben (svájci bíróság üsz.: FR180517-L/U), valamint a 11058/Ü/456/2016. sz. hagyatéki ügyben (svájci bíróság üsz.: FR180589-L/U).

Az ilyen „huszonkettes csapdája”-helyzetek feloldására vezette be a törvényhozó 2015-ben a „*hagyatéki eljárási igazolás*” intézményét⁶⁷. Ezt az igazolást a közjegyző a hagyatéki eljárás folyamán végzéssel bocsáthatta ki, amelyben igazolta, hogy az abban megjelölt örökhagyó hagyatéka tekintetében előtte hagyatéki eljárás van folyamatban, és abban az eljárás adatai szerint mely személyek az öröklésben érdekeltek. Az igazolás célja⁶⁸ az (lett volna), hogy az öröklésben érdekelt azzal legitimálhassa külföldön – elsősorban külföldi pénzügyintézetek előtt – az örökhagyó vagyonával kapcsolatos információk (számlaegyenleg az örökhagyó halála és az adatszolgáltatási kérelem időpontjában, számlakivonatok rendelkezésre bocsátása stb.) megszerzéséhez fűződő jogi érdekét. A hagyatéki eljárási igazolás intézménye mindazonáltal nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Azt a külföldi pénzügyintézetek a tapasztalatok szerint a legritkább esetekben fogadták csak el; ahelyett legtöbbször EÖB bemutatását kívánták volna meg az adatszolgáltatáshoz. Meg kell jegyezni, hogy a hagyatéki eljárási igazolás kudarcáért valószínűleg az intézményre vonatkozó eddigi hazai szabályozás is felelőssé tehető. A Hetv. 2018. december 31. napjáig hatályos 101/B. § (3) bekezdése ui. jóformán csak azt határozta meg, hogy mire nem alkalmas a kiállított hagyatéki eljárási igazolás. Eszerint a hagyatéki eljárási igazolás „nem minősül jogot keletkeztető vagy kötelezettséget megállapító okiratnak, nem jogosít fel a hagyatéki vagyon birtokba vételére, használatára, hasznosítására, haszonélvezetére és a hagyatéki vagyonnal való rendelkezésre, nem képez továbbá érvényes jogcímet nyilvántartásba való bejegyzéshez”; mindezekre a korlátozásokra magában az igazolásban is utalni kellett. A külföldi pénzügyintézetek negatív hozzáállásán így nem volt mit csodálni; különösen elbizonytalanító lehetett az a kitétel, miszerint az igazolás „nem minősül jogot keletkeztető vagy kötelezettséget megállapító okiratnak”. A hagyatéki eljárási igazolás félresikerült szabályozása is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az a gyakorlatban alkalmatlan volt az abban igazolt öröklésben érdekelt banktitok körébe eső adatokhoz való hozzáférési jogosultságának igazolására.

3.4.2. Az öröklésben érdekelt adatokhoz való hozzáférési jogosultságának igazolása EÖB útján

A Hetv. 2018. évi XCI. törvénnyel történt módosítása 2019. január 1. napjától – a hagyatéki eljárásról szóló igazolás hatékonynak nem bizonyult intézménye helyett – egy új lehetőséget teremtett arra, hogy az eljáró közjegyző megkönnyítse az öröklésben érdekelt számára az örökhagyó külföldi pénzügyintézetnél kezelt vagyonával kapcsolatos információbeszerzést.

A Hetv. 43/B. §-ának a fent említett törvénnyel kiegészített rendelkezései lehetővé teszik, hogy közjegyző az öröklésben érdekeltek valamelyikét (vagy akár több érdekeltet együttesen) kérelemre – végzéssel – kifejezetten feljogosítsa a külföldön lévő hagyatéki vagyontárgyakra vonatkozó adatok, valamint az azokra vonatkozó okiratok (pl. számlakivonat) beszerzésére. Szemben a korábbi hagyatéki eljárásról szóló igazolással⁶⁹, az ilyen feljogosító végzésből immár kifejezetten kitűnik az abban megjelölt egy vagy több öröklésben érdekeltnek azon jogosultsága, hogy megismerjen az örökhagyó külföldi hagyatéki vagyonával kapcsolatos adatokat, illetőleg birtokba vegyen ezekre vonatkozó okiratokat.

⁶⁷ Ld. a Hetv.-nek a 2018. évi XCI. törvénnyel történt módosítását megelőzően hatályos 43/A. § (2) bekezdését és 101/B. §-át.

⁶⁸ Ld. a 2015. évi LXXI. tv. 17. §-ához fűzött miniszteri indokolást.

⁶⁹ A hagyatéki eljárásról szóló igazolás intézményét (Hetv. 101/B. §) a 2018. évi XCI. tv. nem törölte el. Jóllehet ez az igazolás az öröklésben érdekelt külföldi hagyatékkal kapcsolatos információszerzésének elősegítésére nem bizonyult alkalmasnak, az öröklésben érdekelt számára adódhatnak olyan élethelyzetek, amikor – akár külföldön, akár belföldön – a belföldi hagyatéki eljárásnak a pusztá folyamatbanlétét és megindulásának időpontját kell igazolnia. Ilyen helyzet lehet az pl., amikor a magyarországi eljárásnak az EuÖR. 14. cikke szerinti megindulási időpontját kell más tagállamban igazolni. A hagyatéki eljárásról szóló igazolás ugyanakkor a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos információk beszerzése terén már nem lényegében nem játszik szerepet.

A jogerős végzéssel feljogosított érdekelt számára kétféle mód kínálkozik a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatokhoz történő hozzáférési jogosultságának külföldi pénzügyintézet (vagy egyéb szerv) előtt történő igazolására:

- benyújthatja külföldön magát a Hetv. 43/B. § szerinti jogerős végzést, vagy
- e jogerős feljogosító végzés alapján EÖB kiállítását kéri az eljáró közjegyzőtől, ugyanezen jogosultságának igazolására.

Más kérdés, hogy a külföldi pénzügyintézetek az esetek nagyobb részében az EÖB bemutatását követelik meg annak igazolására, hogy az érdekeltet bármilyen jogosultság (akár csupán az azzal adatokhoz és okiratokhoz történő hozzáférés joga) illeti meg a náluk kezelt hagyatéki vagyonnal kapcsolatban.

A pénzügyintézetek e hozzáállása némileg érthető: az EÖB jogintézményéhez ui. az uniós szabályozás szintjén szabályozott egységes joghatások fűződnek, amelyek egyike az EuÖR. 69. cikk (2) bekezdésében deklarált *legitimációs hatás*⁷⁰. Eszerint az EÖB-ben igazolt személyről vélelmezni kell, hogy őt ténylegesen megilletik a bizonyítványban feltüntetett jogosítványok és e jogosítványokhoz (a bizonyítványban feltüntetettekén túl) semmiféle feltétel vagy korlátozás nem fűződik. Ehhez hasonló egységes, uniós szinten garantált legitimációs hatás a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú határozatokhoz – így pl. a magyar közjegyzőnek a Hetv. 43/B. § alapján meghozott feljogosító végzéséhez – nem fűződik. Jóllehet a nemzeti jogok szerinti határozatokat is el kell ismerni más tagállamban az EuÖR. 39-42. cikkeiben szabályozott feltételek szerint, ám az ilyen határozatok joghatásai – szemben az EÖB-höz fűződő egységes joghatásokkal – a *lex fori*-tól, a határozatot meghozó tagállam belső jogától függenek⁷¹. Más tagállambeli pénzügyintézet így okkal érzi magát nagyobb biztonságban akkor, ha akár teljesítést (vagyon tárgyak kiadása), akár csupán adatszolgáltatást olyan személy részére teljesít, akinek az ehhez fűződő jogosultságát EÖB tanúsítja.

Joggal merül fel a kérdés, hogyan juthat hozzá a közjegyző által a külföldi vagyonra vonatkozó adatok, okiratok megszerzésére feljogosított érdekelt az EÖB-höz, hiszen e feljogosító végzést a közjegyző *még a hagyatéki eljárás folyamán*, a hagyaték átadását megelőzően – sőt éppen a külföldi hagyaték átadhatósági feltételeinek megteremtése érdekében – hozza meg, és az érdekeltnek az örökös minősége az eljárás ezen szakaszában még nem igazolható. Ennek magyarázata az, hogy az ilyen típusú EÖB révén a közjegyző *még nem örökös minőséget* igazolja, hanem azt, hogy az EÖB-ben igazolt érdekelt jogosult hozzáférni az örökhagyó hagyatéki vagyonával kapcsolatos valamennyi adathoz, mégpedig hagyatéki vagyonkezelői minőségben! Megjegyzendő ui., hogy az EÖB *némileg „multifunkcionális” jogintézmény*⁷²: ez a bizonyítvány az uniós szabályozás szerint nem csupán olyan személyek számára bocsátható ki, akik (törvény vagy végintézkedés alapján) az örökhagyó után maradt hagyatéki vagyonból részesednek (örökös, dologi hagyományos), hanem olyan egyéb személyek számára is, akiket – törvény, végintézkedés vagy hatósági rendelkezés alapján – a hagyatéki vagyonnal kapcsolatban akár átmenetileg, akár tartósabb jelleggel bizonyos vagyonkezelési jogosítványok illetnek meg. Az EÖB-nek ez utóbbi – az EuÖR. 63. cikk (2) bekezdés *c)* pontjában nevesített – típusa bocsátható ki az örökhagyó által nevezett végrendeleti végrehajtó, avagy az egyes nemzeti jogrendszerek által ismert, különféle jogállással felruházott *hagyatéki vagyonkezelők* részére, amennyiben az ilyen személyeknek az őket megillető jogosultságokat más tagállamban kell igazolniuk.

A végrendeleti végrehajtók és hagyatéki vagyonkezelők jogosultságainak igazolására szolgáló EÖB tartalmilag is eltér a hagyatéki vagyonból részesülő jogosultak (örökös, hagyományos) részére

⁷⁰ Ld. bővebben a VI. Fejezet 3.2.1. pontjában.

⁷¹ A tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú (öröklési eljárásban hozott) határozatok elismerésének problémáiról ld. a VI. Fejezet 2.2.2. és 4. pontjaiban kifejtetteket.

⁷² Bővebben ld. a VI. Fejezet 3.1.2. *c)* pontjában.

kibocsátható EÖB-től: míg az örökös, illetve a hagyományos jogállás igazolására az EÖB formanyomtatványának IV., illetve V. melléklete szolgál, addig a hagyatéki vagyongazdálkodói, illetve a végrendeleti végrehajtói jogállás igazolására egy külön nyomtatvány, az EÖB VI. melléklete került rendszeresítésre. Nagyon fontos kiemelni, hogy a Hetv. az EÖB e típusának kibocsátási időpontját is eltérően szabályozza: a Hetv. 102/B. § (2) bekezdése értelmében az EÖB-nek e típusa nem csupán a hagyatéki eljárás jogerős befejezését követően, hanem már korábbi időpontban, még a hagyatéki eljárás folyamatbanléte alatt is kiállítható.

Arról van tehát szó, hogy amennyiben a közjegyző a hagyatéki eljárás folyamán a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatok és okiratok beszerzésére jogosítja fel végzéssel az öröklésben érdekelt valamelyikét, akkor ez az érdekelt bizonyos tekintetben a hagyatéki vagyongazdálkodói jogi pozíciójába kerül azzal, hogy „vagyongazdálkodói” jogosítványai rendkívül szűkkörűek: őt ilyen esetben nem illeti meg rendelkezési jog a külföldi hagyatéki vagyontárgyak felett, nem jogosult vagyontárgyakat (pl. hitelezők kielégítése céljából) elidegeníteni, sem a hagyatékhhoz tartozó követeléseket a saját nevében érvényesíteni; jogosult viszont megismerni a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos a mindennemű adatot, illetve birtokba venni az azokra vonatkozó okiratokat. E jogosultságainak feltüntetésére az EÖB formanyomtatványának VI. melléklete kifejezetten is alkalmas: a VI. melléklet 4. pontja az ott megjelölhető hagyatéki vagyongazdálkodói jogosítványok között eleve külön nevesített opcióként tünteti fel „a hagyatéki vagyontárgyakra és tartozásokra vonatkozó valamennyi információ beszerzésére”, úgyszintén a „valamennyi végrendelet és a hagyatékhhoz kapcsolódó egyéb dokumentum megismerésére” vonatkozó jogosítványokat⁷³.

A más tagállambeli pénzügyintézet nem tagadhatja meg az örökhagyó általa nála fellelhető vagyontárgyaival kapcsolatos az adatszolgáltatást, amennyiben az érdekelt az adatokhoz és a vagyonnal kapcsolatos okiratokhoz való hozzáférési jogosultságát EÖB útján igazolja előtte. Nincs is erre oka, hiszen az EÖB-höz a rendelet 69. cikk (2) bekezdése alapján fűződő legitimációs joghatás folytán biztos lehet abban, hogy az abban igazolt személy valóban jogosult az örökhagyó vagyonával kapcsolatos valamennyi információ megszerzésére, így az EÖB joghatásai a pénzügyintézetet is védik. E tekintetben véleményem szerint az EÖB-ben igazolt hagyatéki vagyongazdálkodói jogállás, illetve az abból eredő adatszerezési jogosultság prioritást élvez a tagállamoknak a banktitokra vonatkozó szabályaival szemben.

A Hetv. 43/B. § (3) bekezdése értelmében a közjegyző határidőt szab az adatszerezésre feljogosított öröklésben érdekelt számára, az eljárásának eredményeként külföldön megszerzett adatok, okiratok közjegyzővel történő közlésére, illetve benyújtására. Az eljárás elhúzódásának elkerülését szolgálja a (4) bekezdés azon szabálya, amely szerint a határidő lejártá után bejelentett adatokat, illetve benyújtott okiratokat a közjegyző figyelmen kívül hagyja. Ez a rendelkezés természetesen semmiféle jogvesztéssel nem jár az érdekelt számára; nem gátolja azt, hogy a késedelmesen közölt adatok, illetve okiratok által érintett külföldi vagyontárgy utóbb póthagyatéki eljárásban mégis átadásra kerüljön.

Az Hetv. 43. § (2) bekezdése azt is lehetővé teszi, hogy a külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatszerezésre a közjegyző akár több öröklésben érdekeltet is feljogosítson. Ennek feltétele, hogy az érdekelt e kérelmüket közösen – ugyanabban az okiratban – terjesszék elő. Ilyen esetben a feljogosított érdekelt együttesen jogosultak eljárni. Több, együttesen eljárni jogosult érdekelt feljogosítása lehet indokolt különösen pl. olyan esetben, ha az örökhagyó után külföldi pénzügyintézetnél bérelt, ismeretlen tartalmú széf maradt, és az abban fellelhető vagyonnak az érdekelt általi leltározása, számbavétele válik szükségessé azok hagyatékként történő átadhatósága érdekében, ám az egyes érdekelt között nem áll fenn olyan fokú bizalom, amelynél fogva

⁷³ Ld. az EÖB VI. mellékletének 4.1. és 4.2. pontjait.

elegendő lenne csupán az egyikük felhatalmazása a széfbe történő betekintésre⁷⁴. Ha a közjegyző végzésével több érdekeltet jogosít fel, a kibocsátandó EÖB-ben mindkét érdekeltnek az adatszerzési (azaz a széfbe történő betekintési) jogát fel kell tüntetni⁷⁵. Fontos azonban ilyen esetben az EÖB erre szolgáló rovatában⁷⁶ azt is jelezni, hogy e személyek csak együttesen eljárva jogosultak az adatszerzésre, így pl. csak egymás jelenlétében jogosultak az örökgyő által bérelt széfbe betekinteni. Az EÖB-höz fűződő legitimációs joghatás ui. kiterjed az abban igazolt jogosítványokhoz fűződő korlátozásokra is: vélelem áll ui. fent emellett, hogy az igazolt jogosítványokhoz a bizonyítványban feltüntetettek túl semmiféle egyéb *feltétel vagy korlátozás* nem fűződik.

Megjegyzendő, hogy a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatszerzési igény fordított viszonylatban is felmerülhet. Egyre életszerűbb jelenség ui., hogy olyan örökgyő után marad belföldön bankszámla vagy pénzügyintézetnél kezelt egyéb vagyon, aki után a hagyatéki jogi sorsának rendezésére más uniós tagállamban kerül sor. Ilyen esetben a külföldi eljárás céljára kell felderíteni a magyarországi hagyatékkal kapcsolatos adatokat. Kérdéses véleményem szerint, hogy a banktitokra vonatkozó hazai tételes jogi szabályozás az új öröklési joghatósági szabályokkal összhangban áll-e. A Hpt. már hivatkozott 161. § (2) bekezdés *b)* pontja ui. a hagyatéki ügyek tekintetében csupán „a hagyatéki ügyben eljáró közjegyzővel és jegyzővel” szemben oldja fel a pénzügyintézet titoktartási kötelezettségét. E fogalom alatt a hazai törvényalkotó nyilvánvalóan a hagyatéki eljárást lefolytató magyar hatóságokra gondolt, holott ma már egyáltalán nem magától értetődő, hogy az örökgyő belföldi pénzügyintézetnél lévő vagyona tekintetében mindenképpen belföldön folytatják le a hagyatéki eljárást. Kérdéses ezért, hogy a jelenleg hatályos szabály alapján a magyar pénzügyintézet jogszerűen adhat-e ki adatokat pl. az Ausztriában folyó hagyatéki eljárásban az uratlan hagyatéki képviselőre és annak kezelésére esetenként kirendelt hagyatéki gondnoknak (Nachlasskurator) vagy a német hagyatéki bíróság által kirendelt hagyatéki gondnoknak (Nachlasspfleger); utóbbiaknak a külföldi eljárásban betöltött szerepe, jogállása ui. nem feleltethető meg sem a magyar jegyzőének, sem a közjegyzőének.

4. Ideiglenes intézkedés a külföldi hagyatékkal kapcsolatban

Miután az EuÖR. által nyújtott joghatóság immár – főszabályként – az örökgyő után külföldön maradt hagyatéki vagyona is kiterjed, felmerülhet a kérdés, hogy melyik tagállam hatósága jogosult ideiglenes intézkedéseket elrendelni: a fekvési hely szerinti vagy az öröklési ügyre joghatósággal rendelkező tagállamé. A rendelet a joghatóságot szabályozó más uniós aktusokhoz hasonlóan különös szabályt tartalmaz a kérdésben, amelyet lényegében szó szerint vett át a „Brüsszel-I rendszer” szabályaiból⁷⁷. A változtatás nélküli átvétel az uniós jogalkotó érthető óvatosságát mutatja, hiszen jóllehet az ideiglenes és biztosítási intézkedésekre vonatkozó szabálynak immár több évtizedes múltja van, ám annak alkalmazási gyakorlata csak a polgári és kereskedelmi kontradiktórus eljárások terén alakult ki; az öröklési ügyekben ezzel szemben, ahol mindeddig messzemenően a területi korlátozottság érvényesült, a határokon átnyúló biztosítási intézkedés kérdése egyfajta „terra incognita”-t képez.

⁷⁴ Pl. a 11038/Ü/236/2016. sz. hagyatéki ügyben (az örökgyő után maradt, ausztriai banknál bérelt széf tartalmának megállapítása során).

⁷⁵ Ilyen esetben a gyakorlatban az EÖB VI. mellékletét (amely a hagyatéki vagyongazdálkodási jogosítványok igazolására szolgál) külön-külön kell a feljogosított érdekeltek mindegyike számára – azonos tartalommal – kiállítani és azt az EÖB fő nyomtatványához kell csatolni.

⁷⁶ Az EÖB által igazolandó jogosítványokhoz fűződő feltételek és korlátozások feltüntetésére a VI. melléklet 8. rovata szolgál (amennyiben a bizonyítványt hagyatéki vagyongazdálkodási jogállás igazolására bocsátják ki).

⁷⁷ Ld. a Brüsszel-I.R. 31. cikkét, illetve a Brüsszel-IA.R. 35. cikkét.

A „Brüsszel-I rendszerből” átvett szabály értelmében ilyen intézkedés megtételére jogosultsággal rendelkeznek az ügy érdemére joghatósággal rendelkező tagállamon kívül más tagállam bíróságai is, a 19. cikk nyújtotta különös felhatalmazás alapján. E cikknek a címzettjei voltaképpen nem is az öröklési ügyre érdemben joghatósággal rendelkező tagállamnak a bíróságai, hiszen ezek már a 4-11. cikkek által nyújtott joghatóság alapján eleve jogosultak – az öröklési ügy érdemi eldöntésén kívül – ideiglenes intézkedéseket is elrendelni, az örökhagyó után maradt – bárhol fellelhető – hagyatéki vagyon tekintetében.

4.1. Biztosítási intézkedés elrendelése az öröklési ügyre joghatósággal nem rendelkező tagállamban

A 19. cikk nem határozza meg közelebbről, hogy az e cikk szerinti felhatalmazás alapján közelebbről a *tagállamoknak melyike* jogosult – saját joga szerint – ideiglenes intézkedés megtételére; csupán általánosságban említi a tagállamokat („valamely tagállam”). Az EuB a *van Uden*⁷⁸- és a *Denilauler*⁷⁹- ügyekben hozott ítéleteiben⁸⁰ akként foglalt állást, miszerint ilyen intézkedést – az ügy érdemére vonatkozó joghatóság hiányában – annak a tagállamnak a bírósága tehet, amelyikhez az elrendelendő intézkedés tárgyát „*reális kapcsolat*” fűzi, azaz amelyik abban a helyzetben van, hogy elbírálja a kért intézkedés elrendelésének, avagy megtagadásának alapjául szolgáló körülményeket. Az EuB által – még „Brüsszel-I rendszer” alkalmazási körében – megfogalmazott fenti kritériumot a szakirodalom nagy része az EuÖR. 19. cikke kapcsán is irányadónak tekinti⁸¹.

Ilyen „reális kapcsolat” különösen akkor áll fenn, ha az intézkedésnek az azt elrendelő tagállam saját területén kell érvényt szerezni. Ennek legkézenfekvőbb esete az, amikor az intézkedéssel érintett *vagyontárgy az adott tagállam területén lelhető fel* (pl. a hagyatékhhoz tartozó, zárolandó bankszámlát e tagállamban vezetik), vagy az *intézkedéssel érintett személy* (pl. a hagyatékhhoz tartozó követelés adósa) ebben a tagállamban rendelkezik lakó- vagy szokásos tartózkodási hellyel. A 19. cikk szerinti szabály célja⁸² lényegében éppen az, hogy halaszthatatlan esetben az ideiglenes intézkedést közvetlenül lehessen elrendelni abban az államban, ahol annak ténylegesen érvényt kell szerezni, azaz biztosítsa a *forum loci executionis*-t. E rendelkezésnek nem célja az, hogy az alapján elrendelhető intézkedés exterritoriálisan, más tagállamban is érvényre jusson. Ha ui. ilyen intézkedés elrendelése kizárólag az ügy érdemére joghatósággal rendelkező tagállamban lenne lehetséges, óhatatlanul idővesztéssel járna, hiszen annak határozatát egy más tagállamban kellene elismerni, sőt adott esetben végrehajthatóvá nyilvánítani. Mindemellett az ügy érdemére joghatósággal rendelkező tagállam bírósága nem feltétlenül van abban a helyzetben, hogy egyszerűen és gyorsan meggyőződjön pl. a másik tagállamban fellelhető vagyontárggyal összefüggő ideiglenes intézkedés szükségességéről.

Szerencsés lett volna ugyanakkor, ha a rendelet *értesítési kötelezettséget* írt volna elő a 19. cikk alapján intézkedést elrendelő bíróság számára az öröklési ügyre érdemben joghatósággal rendelkező tagállam hatóságai irányában (legalább azokban az esetekben, amikor az ügy adatai alapján meg tudja állapítani, hogy melyik tagállamnak van érdemben joghatósága); ennek hiányában ui. némileg esetleges, hogy az ügyre érdemben joghatósággal rendelkező bíróság értesül-e az elrendelt ideiglenes intézkedésről⁸³.

⁷⁸ C-391/95. = ECLI:EU:C:1998:543; ld. az ítélet indokolásának 39-40. pontjait.

⁷⁹ C-125/79. = ECLI:EU:C:1980:130; ld. az ítélet indokolásának 16. pontját.

⁸⁰ Az EuB ezeket az ítéleteket ugyan még a Brüsszel-I.R. közvetlen előzményét jelentő 1968. évi Brüsszeli Egyezmény 24. cikkének értelmezése kapcsán hozta, e szabály azonban lényegében megegyezik az EuÖR. 19. cikkével.

⁸¹ LEIN, Eva, in: DUTTA/WEBER (2021), 182; GITSCHTHALER, Edwin, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 185-186; JÄGER, Torsten, in: DÖBEREINER et al. (2018), 578/205; ODERSKY, Felix, in: BERGQUIST et al. (2015), 117; MEIDANIS, Haris, in: PAMBOUKIS (2017) 198; DUTTA (2015), 1862.

⁸² FARINA, Pasqualina, in: CARAVACA/DAVÌ/MANSEL (2016), 282.

⁸³ Pozitív példaként említhető a német Amtsgericht Besigheim lépése, amely ideiglenes intézkedésként hagyatéki gondnokságot (Nachlasspflegschaft) rendelt el a Németországban maradt hagyatéki vagyon biztosítására (üsz.: 23 VI

További kulcsfontosságú kérdés, hogy a 19. cikk szerinti felhatalmazás *milyen intézkedések* megtételére jogosít fel. Maga a 19. cikk normaszövege látszólag nem tartalmaz etekintetben korlátozást, hanem az intézkedések jellegét, jogi tartalmát illetően csupán utal az intézkedést elrendelő tagállam saját jogára (lex fori). Bizonytalan pl. annak kérdése, hogy a 19. cikk alapján megtehetőek-e olyan, a hagyaték biztosítása körébe sorolható intézkedések, amelyek bizonyos vagyontárgyaknak a hagyatékból való kikerüléséhez vezetnek, (pl. egyes vagyontárgyak értékesítésének elrendelése). E kérdésben ugyanakkor ismét csak hagyatkozni lehet az EuB által a „Brüsszel-I rendszer” alkalmazási körében meghozott ítéletre. A *St. Paul Dairy Industries NV*-ügyben hozott ítéletében⁸⁴ az EuB kiemelte, hogy „az ideiglenes vagy biztosítási intézkedések” fogalma alatt azok az intézkedések értendők, amelyeknek valamely „ténybeli vagy jogi helyzetet kell *fenntartaniuk* azért, hogy megvédjék azt a jogot, amelynek elismerését az alapügyben eljáró bíróságtól kérték”. Több alkalommal is hangsúlyozta⁸⁵ az EuB azt is, hogy ezek az intézkedések nem veszíthetik el az *ideiglenes* és biztosítási jellegüket⁸⁶. E döntésekből az EuB azon álláspontja rajzolódik ki, miszerint meghaladják a kereteit a 19. cikk szerinti felhatalmazásnak az olyan intézkedések, amelyek irreverzibilis változásokat idéznek elő a ténybeli vagy jogi helyzetet tekintetében. Ez a cikk tehát csak olyan intézkedések megtételére jogosít fel, amelyeknek *jogkövetkezményei visszafordíthatóak*, az intézkedés hatályon kívül helyezése útján.

Más kérdés ugyanakkor, hogy az EuB a vázolt álláspontját a *jogviták* rendezését szolgáló, már többször említett „Brüsszel-I rendszer” közegében, tehát alapvetően a kontradiktórius eljárások sajátosságainak figyelembevételével alakította, ahol is az intézkedés célja elsősorban az érvényesített követelés majdani kielégítésének biztosítása. A túlnyomórészt *jogvita nélkül* rendeződő öröklési ügyekben ezzel szemben a legtöbb esetben sokkal inkább a hagyatéki vagyoni *állagának/értékének megóvása érdekében* válik szükségessé biztosítási intézkedések megtétele, és az ezt szolgáló lehetséges intézkedések tárházában olyanok is vannak, amelyek vagyontárgyak értékesítésével járnak⁸⁷.

Ha tehát az EuB eddigi joggyakorlatában kifejezésre juttatott követelményt – az intézkedés „feloldhatósága” – az EuÖR. 19. cikkével kapcsolatban is irányadónak tekintjük, az azzal jár, hogy az öröklési eljárás folyamán valamennyi olyan intézkedés elrendelésére, amely bizonyos vagyontárgyak hagyatékból való kikerüléséhez vezet (így pl. hagyatéki vagyontárgy elidegenítése, bizonyos hitelezőknek a hagyatéki vagyontárgyból történő kielégítése stb.) csak azon tagállam bírósága jogosult, amelyik az öröklési ügy érdemében – „az öröklés egészére” – joghatósággal rendelkezik. Ennek kapcsán már lényegében a *hagyatéki vagyontárgy kezelés körébe tartozó jogcselekményekről* van szó. Ezeknek az elrendelésére a 19. cikk szerinti felhatalmazás nem terjed ki.

Az olyan esetekben tehát, amikor még az öröklési jogviszony végleges rendezése előtt válik szükségessé olyan intézkedés, amely bizonyos vagyontárgyaknak a hagyatékból való (végérvényes) kikerülését idézi elő – pl. a vagyontárgy értékének/állagának megóvása vagy hitelezői igények

126/21.), majd – miután ismert volt számára, hogy a német örökható szokásos tartózkodási helye Magyarországon volt halálakor – a magyar külképviseleti hatósághoz küldte meg végzését azzal, hogy azt továbbítsák „az öröklési ügyre illetékes magyar bírósághoz vagy hatósághoz”; ennek eredményeképpen az eljáró magyar közjegyző (üzsz.: 21018/N/314/2020) tudomást szerzett a Németországban elrendelt intézkedésről.

⁸⁴ C-104/03 = ECLI:EU:C:2005:255; ld. az ítélet indokolásának 13. pontját.

⁸⁵ Ld. a *van Uden*-ítélet indokolásának 39. pontját, a *St. Paul Dairy Industries NV*-ítélet indokolásának 14. pontját, valamint a *Denilauler*-ügyben hozott ítélet (C-125/79. = ECLI:EU:C:1980:130) indokolásának 15. pontját.

⁸⁶ Az EuB álláspontja szerint pl. polgári peres ügyben a kötelezettség előzetes teljesítésének elrendelése csak annyiban fél bele az ideiglenes, illetve biztosítási intézkedések kereteibe, amennyiben garantált annak visszafizetése a (biztosítási intézkedés által kötelezett) alperes részére, a felperes peresztesége esetén (ld. a *van Uden*-ítélet 47. pontját).

⁸⁷ Ilyen tartalmú biztosítási intézkedéseket a magyar jog is ismer, így pl. a gyorsan romló, a huzamos tárolásra alkalmatlan hagyatéki vagyontárgyak értékesítése, illetve az olyanoké, amelyek huzamosabb kezelése, tárolása aránytalan költségekkel is jár (ld. a Hetv. 32. § (1) bekezdés *f*) pontját).

kielégítése céljából – akkor annak elrendelésére vagy engedélyezésére csak az öröklési ügyre érdemben joghatósággal rendelkező tagállam bírósága jogosult.

4.2. A külföldi hagyatéki vagyonnal kapcsolatos biztosítási intézkedés kérdése

A hazai jogban a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos biztosítási intézkedések elrendelésének feltételeit a Hetv. 32-33. §-ai szabályozzák. A 32. § (1) bekezdése egy, a határokon átnyúló öröklési ügyeket érintő komoly korlátozást ír elő: az e §-ban felsorolt biztosítási intézkedések elrendelésére *csak belföldi hagyatéki vagyon* tekintetében kerülhet sor. Furcsa módon ezt a korlátozást éppen az a 2015. évi LXXI. törvény vezette be⁸⁸ (2015. augusztus 17. napjától) ismeretlen okból⁸⁹, amely véghezvitte a Hetv. szabályain az EuÖR. rendelkezéseihez történő illeszkedést célzó módosításokat, annak ellenére, hogy maga az uniós rendelet tette egyetemessé – a teljes hagyatéki vagyonra kiterjedővé – a joghatóságot. Hiába is áll fenn tehát a magyar közjegyzőnek az EuÖR. 4. cikke vagy 10. cikkének (1) bekezdése alapján a joghatósága az örökhagyó után bárhol maradt hagyaték tekintetében, a külföldön fellelhető vagyon tekintetében belső eljárásjogi korlátozó szabály folytán nem rendelheti el a Hetv. 32. §-ában felsorolt intézkedések egyikét sem.

A Hetv. 32. § (1) bekezdése szerinti területi korlátozás nézetem szerint ellentétes az EuÖR.-nek azzal – a hagyaték egységének elvéből eredő – szabályozási logikájával, amely szerint az öröklési viszonyok rendezésére lehetőleg egyetlen tagállamban, *egy eljárásba koncentráltan*⁹⁰ kerüljön sor. A korlátozásnak mindemellett gyakorlati hátrányai is adódhatnak bizonyos esetekben. Abban az esetben ui., ha a hagyatéki ügy magyar joghatóság alá tartozik, és valamely külföldi hagyatéki vagyontárgy elidegenítése lenne indokolt még a jogerős hagyatékátadást megelőzően, az értékesítést adott esetben egyetlen tagállam hatósága sem tudja elrendelni. A hagyatéki ügy rendezésére érdemben joghatósággal rendelkező magyar közjegyző a belső eljárásjogból eredő említett korlátozás miatt nem hozhat ilyen intézkedést, a vagyontárgy fellelhetőségi helye szerinti másik tagállam bírósága pedig amiatt utasítaná el annak elrendelését, mert – követve az EuB-nak a *St. Paul Dairy Industries NV*-ítéletében lefektetett álláspontját – úgy ítéli meg, hogy a vagyontárgy hagyatékából való kikerülését eredményező intézkedés már meghaladja az EuÖR. 19. cikke szerinti felhatalmazást; az ilyen intézkedés ui. már nem lenne utólag feloldható.

Erre figyelemmel olyan esetben, amikor a hagyatéki eljárásra magyar joghatóság áll fenn, gyakorlatilag kivitelezhetetlen egy, a hagyatékhoz tartozó külföldi ingatlannak vagy más vagyontárgynak még a hagyatéki eljárás folyamán elengedhetetlenül szükségessé váló értékesítése⁹¹, bármennyire is indokolt lenne az.

5. Összegezés

Az EuÖR. azon célkitűzése, hogy az örökhagyó utáni jogutódlás a teljes hagyatéki vagyon tekintetében egyetlen eljárásba koncentráltan, ugyanazon tagállamban kerüljön rendezésre, a rendelet joghatósági szabályai alapján jórészt teljesült. Az EuÖR. II. Fejezetében lefektetett joghatósági szabályok lényegében túlléptek a korábbi joghatósági szabályok szerinti területi korlátozásokon; a hagyatéki vagyon fekvési helye már csak alárendelt szerepet játszik. A joghatósággal rendelkező tagállami bíróságnak eljárásába immár rendszerint be kell vonnia az

⁸⁸ Ld. 2015. évi LXXI. tv. 17. § (1) bekezdésének *d*) pontját.

⁸⁹ A korlátozás okainak kifejtésével a 2015. évi LXXI. tv. 17. §-ához fűzött miniszteri indokolás is adós maradt.

⁹⁰ Ld. a II. Fejezet 3.3.2. pontjában elmondottakat.

⁹¹ Kivétel ezalól az az eset, amikor maga az örökhagyó végrendeleti végrehajtót nevezett, a hagyatéki vagyontárgyak értékesítésre is kiterjedő jogosítvánnyal. Ebben az esetben azonban már nem „ideiglenes, illetve biztosítási intézkedésről” van szó.

örökhagyó után maradt külföldi vagyont is, tekintettel annak jogi jellegére. A rendelet joghatósági szabályrendszere ugyan tesz ezalól kivételeket; ezek azonban indokoltak és viszonylag szűk körűek.

A külföldi hagyatékkal kapcsolatban a gyakorlatban a legnagyobb kihívást az arra vonatkozó *információk megszerzése* jelenti. Véleményem szerint etekintetben még a tagállamok egymás közötti viszonylatában sem tekinthető igazán kielégítőnek az együttműködés jogi intézményrendszere. Ennek fejlesztése terén az EuÖR. szabályrendszere meglehetősen csekély előrelépést hozott. A rendelet csupán egyetlen szabályozási ponton, a 66. cikk (5) bekezdésében az EÖB kibocsátása iránti eljárással kapcsolatban utal arra, hogy a tagállamok illetékes hatóságai „megkeresés alapján megküldik más tagállam EÖB-öt kibocsátó hatóságának a saját államukban vezetett közhitelű nyilvántartásokban – ideértve a vagyontárgyakra vonatkozó nyilvántartásokban (pl. ingatlan-nyilvántartás) – tárolt adatokat, és az azokra vonatkozó okiratokat (pl. kivonatokat), „amennyiben az illetékes hatóság a nemzeti jog alapján átadhat ilyen információkat egy másik belföldi hatóságnak”. Ez a rendelkezés lényegében a más tagállami hatóságok számára a belföldi hatóságokkal azonos elbánást biztosít a közhitelű nyilvántartások adattartalmához való hozzáférés tekintetében. A közhitelű nyilvántartásokból származó kivonatokat azonban az öröklési ügyben érintettek rendszerint maguk is be tudják szerezni az öröklési eljárás céljára (legfeljebb jogi érdeküket kell valószínűsíteni). Ennek, a hatóságok általi adatszerzést megkönnyíteni törekvő rendelkezésnek a hiányossága véleményünk szerint az is, hogy az nem bármilyen öröklési eljárásban, hanem csak az EÖB kibocsátására irányuló eljárásban vehető igénybe.

Nem segít ugyanakkor még a fent említett rendelkezés sem az örökhagyók által külföldön kifejezetten gyakran hátrahagyott egyik fajta vagyontárgy, a *pénzintézetnél kezelt vagyona* vonatkozó információszerezés tekintetében. A hazai gyakorlat, amint bemutattam, különböző megoldásokat dolgozott ki az örökhagyó külföldön kezelt pénzeszközeire vonatkozó információk megismerésére (az érdekelt feljogosítása adatszerzésre, és e jogállásának igazolása EÖB útján; a nemzetközi bizonyítás-felvételi jogsegély keretében külföldi bíróság megkeresése), ám ezek alkalmazása jóval körülményesebb is időigényesebb annál, mintha az eljáró közjegyző közvetlenül kereshetné meg a külföldi pénzintézeteket adatszolgáltatás iránt, ugyanolyan módon, mint a hazaiakat. Ehhez a tagállamok pénzügyi titokra vonatkozó nemzeti szabályainak egy bizonyos ponton (titoktartás alóli mentességek esetei) történő harmonizálására lenne szükség: a nemzeti szabályoknak kifejezetten is utalniuk kellene az adatoknak a más tagállambeli hagyatéki eljárás céljára közvetlen megkeresés alapján történő kiadhatóságára.

A felülvizsgálat szükségessége ugyanakkor nem korlátozható csupán pénzügyi titokra vonatkozó nemzeti szabályokra. Akadhatnak ui. a nemzeti jogokban olyan a vagyonnal kapcsolatos *információszerezést korlátozó további normák*, amelyeket szintén indokolt lenne összhangba hozni az új öröklési joghatósági szabályokkal. Ilyenre akad példa a hazai jogban is. Az Inyvtv. 70. §-a korlátozza a hazai ingatlan-nyilvántartás elektronikus adatbázisából történő olyan adatigénylést, amely egy *bizonyos személy – mint tulajdonos – valamennyi belföldi ingatlanának megállapítására* vonatkozik. Ilyen átfogó adatigénylésre csak az Inyvtv. 70. § (2) bekezdésében meghatározott alanyi kör jogosult, az ott meghatározott célok valamelyikére. Ilyen módon adatot igényelhetnek egyebek mellett a hagyatéki eljárást lefolytató hatóságok, konkrétan a jegyző a hagyatéki leltár elkészítéséhez, és a közjegyző a hagyatéki eljárás lefolytatásához⁹². Miután a törvényhozó itt – éppúgy, mint a Hpt. 161. § (2) bekezdés *b)* pontjában – a belföldi hagyatéki eljárásra hatáskörrel rendelkező szerveket (jegyző, közjegyző) és a belföldi hagyatéki eljárás egyik jellegzetes eljárási szakaszát (leltárfelvétel) említi, nyilvánvalóan csak az említett hazai hagyatéki hatóságok számára kívánta megnyitni ezt az adatigénylési lehetőséget; ezt nézetem szerint

⁹² Ld. az Inyvtv. 70. § (2) bekezdés *c)* pontját.

alátámasztja az is, hogy a szabály keletkezésének idején a belföldi ingatlanokat érintő hagyatéki eljárás minden esetben kizárólagos magyar joghatóság alá tartozott.

Megjegyzendő, hogy a *vagyonok transzparenciájának* kérdése felmerült már az Európai Unión belüli jogérvényesítésnek egy másik csomópontja, éspedig a követelések más tagállamban történő behajtása kapcsán is. Amint arra az Európai Bizottság megbízásából Burkhard HESS által készített tanulmány⁹³ is rámutat, a banktitokra vonatkozó nemzeti szabályok nemegyszer képezik akadályát annak, hogy a követelését érvényesíteni kívánó hitelező az adós más tagállamban vezetett bakszámlájáról szerezzen információkat. Ezen a téren az uniós jogalkotásban is történt előrelépés az ilyen akadályok felszámolásában: A határokon átnyúló számlazárolást lehetővé tevő aktus, az EuSzámlZ.R. 14. cikke részletes szabályokat tartalmaz a más tagállamban vezetett számlákkal kapcsolatos információk beszerzésének rendjéről. Ez a rendelet megkönnyíteni törekszik az ilyen információk beszerzését még azokra az esetekre is, amikor a kérelmező csak feltételezi, hogy az adósnak egy adott tagállamban pénzügyi eszközei vannak, ám azok pontos azonosító adatairól, sőt még a számlát vezető pénzintézetéről sincs tudomása.

⁹³ HESS (2004), 28-29.

IV. A HAGYATÉK MEGSZERZÉSÉRE VONATKOZÓ ANYAGI JOGI SZABÁLYOK ALKALMAZÁSA IDEGEN ELJÁRÁSJOGI KÖRNYEZETBEN

„Aki otthon marad, semmit nem él meg, aki viszont elbarangol a távolba, még rábukkan néhány, számunkra idegenszerűnek tűnő jogi alakzatra, amelyek gyakran nem kevésbé régi hagyományúak, mint a mi jogunk intézményei.”

(Max KELLER – Kurt SIEHR: Allgemeine Lehren des Internationalen Privatrechts, 457. o.)

1. Problémafelvetés: A *depeçage* jelensége öröklési ügyekben

A külföldi elemet tartalmazó tényállások elbírálása során ismert jelenség az ún. *depeçage*, amikor is a kollíziós szabályok az egységes tényállással kapcsolatban felmerülő különböző jogkérdésekre eltérő jogot rendelnek alkalmazni. Az egyetlen életbeli tényállás kollíziós kapcsolóelvek általi „felszeletelésére” – amit Werner GOLDSCHMIDT a nemzetközi magánjog „analitikus módszerének” nevez¹ – kifejezetten gyakori példát szolgáltatnak az öröklési ügyek, részben ezeknek az életviszonyok más szegmenseivel (pl. a családi viszonyokkal) való szoros kapcsolatának, részben pedig annak következtében, hogy az öröklés – mint halál esetére szóló *egyetemes* jogutódlás – során egy vagyontömeg jogi sorsát kell rendezni. Utóbbinak összetétele pedig rendkívül heterogén lehet: ingó és ingatlan dolgok tulajdonjoga éppúgy beletartozhat, mint különböző jogviszonyból eredő követelések és vagyoni értékű jogok. Az öröklési jogviszonyok rendezése során így dologi jogi, kötelmi jogi, családjogi stb. rész- vagy előkérdések egész sora merülhet potenciálisan. Az elbírálendő egyes jogkérdések ugyanakkor eltérő kollíziós statútumok uralma alá tartozhatnak. Nem lehetetlen, hogy egyetlen öröklési ügy rendezése során akár négy-ötféle jogrendszer szabályait is alkalmazni kell egyidejűleg a különböző rész- vagy előkérdésekre:

- Az örökhagyó utáni *öröklési jogviszonyra általában* alkalmazandó jog az öröklés fő statútuma, a *lex successionis* uralma alá tartozik;
- Bizonyos különös öröklési jogkérdésekre ettől eltérő kollíziós kapcsolóelvek irányadóak, így pl. az örökhagyó által hátrahagyott *végintézkedés tartalmi, illetve alaki érvényességére*;
- Az örökhagyó által hátrahagyott bizonyos *különleges jogi jellegű vagy rendeltetésű vagyontárgyak* tekintetében a fekvés helye szerinti jog (*lex rei sitae*) korlátozásokat kimondó imperatív szabályai adott esetben áttörik az öröklési statútum uralmát; úgyszintén különös kollíziós statútum irányadó adott esetben bizonyos vagyontárgyak (pl. némely vagyoni értékű jogok) hagyatékhoz tartozására;
- Amennyiben az örökhagyó után túlélő házastárs is maradt, a közöttük fennálló házassági vagyoni jogi rendszer kihatással lehet az öröklés rendjére; a *házassági vagyoni jogi jogviszonyra* irányadó jog azonban nem feltétlenül esik egybe az öröklési jogkérdésekre irányadó joggal.
- Adott esetben *egyéb családjogi kérdések* is felmerülhetnek, amelyek eltérő statútum hatálya alá tartoznak, így pl. a szülői felügyeleti jog egyes részjogosítványainak (törvényes képviselő, vagyonkezelés) kérdése, amikor a kiskorú örökösök nevében annak törvényes képviselője kíván az örökléssel összefüggő jognyilatkozatot tenni (pl. örökség visszautasítása, hitelező igény elismerése, osztályos egyezség kötése, stb.);
- Mindemellett pedig a lefolytatásra kerülő hagyatéki eljárás során felmerülő *eljárás jogkérdésekre* a *lex fori processualis*, az eljáró bíróság vagy más hatóság saját államában joga alkalmazandó².

¹ GOLDSCHMIDT (1952), 208.

² Ha pl. az örökhagyó szokásos tartózkodási helye Magyarországon volt, az öröklésre általában irányadó jog a *magyar jog* (EuÖR. 21. cikk (1) bekezdés); ha a végrendeletét Hollandiában tette, annak alaki érvényességére *holland jog* is

A joggal szemben megfogalmazott olyan maximáknak, mint a szabályozás hézagmentessége és ellentmondásmentessége egy adott jogrendszeren belül kell teljesülniük³. A különböző jogágazatokba sorolható jogi normák, jogintézmények *ugyanazon jogrendszeren belül* képeznek koherens egységet⁴; ha nem így van, az többnyire az adott nemzeti jogalkotás hiányosságaira vezethető vissza. Jogintézmények szabályozása során a nemzeti jogalkotó mintegy magától értetődőnek tekinti, hogy az adott intézmény szabályai teljes egészében „hazai jogi közegben”, és nem külföldi jogintézményekkel együtt kerülnek alkalmazásra. A gyakorló jogász is, akinek valamely jogkérdésben a külföldi jog tartalmát kell megismernie, nemegyszer szembesül azzal, hogy az adott állam magánjogi kódexének családjogi, dologi, öröklési kötelmi stb. szabályai – néha implicit módon, néha kifejezetten – egymásra hivatkoznak. Példaként hozható fel erre a német jognak az Európai Bíróság előtt folyamatban volt *Mahnkopf*-ügyben⁵ széles körben ismertté vált jellegzetes – házassági vagyoni jogi gyökerű – intézménye, az özvegyi negyed (Ehegattenviertel), amelynek német jog szerinti anyagi szabályai lényegében feltételezik a német törvényes öröklési szabályok alkalmazását⁶.

2. Exkurzus: a depeçage okozta koherencia-zavarok és kiküszöbölésük nemzetközi magánjogi eszköze – a hozzáigazítás

2.1. A hozzáigazítás általában

Az említett koherencia azonban messze nem mindig valósul meg különböző jogok egyidejű alkalmazása esetén. A depeçage jelensége lényegében egy rendszer egységét bontja meg: a kollíziós kapcsoló szabály a rendszer egyik elemét emeli ki, és készíti a jogalkalmazót arra, hogy azt egy másik rendszer keretében próbálja meg működtetni. A különböző jogrendszerek szabályai, intézményei azonban egymással korántsem minden esetben alkalmazhatóak súrlódásmentesen. Ezeknek az *illeszkedési zavaroknak* – amelyeket találóan nevez Adolf F. SCHNITZER a kollíziós jog „üzemtechnikai balesetének” (betriebstechnischer Unfall)⁷ – a kiküszöbölésére szolgáló jogalkalmazási művelet a hozzáigazítás. A nemzetközi magánjogi hozzáigazítás szükségessége tehát végső soron a kollíziós kapcsolás részlegességére, tárgyi tekintetben való korlátozottságára (Teilanknüpfung)⁸, a „több törvény részleges alkalmazása” miatt előállott „homogenitás-hiányra”⁹ vezethető vissza.

alkalmazható (EuÖR. 27. cikk (1) bekezdés a) pont). Ha az örökhagyó túlélő házastársa francia állampolgár, és a közöttük fennálló házassági vagyoni viszonyokra kikötötték a *francia jogot*, e kérdésre ez a jog alkalmazandó (Nmtv. 28. § (1) bekezdés a) pont). Ha ugyanez az örökhagyó svájci biztosítóval kötött életbiztosítási szerződést, a *svájci jog* irányadó abban a kérdésben, hogy a biztosítási összeg a hagyaték részét képezi-e, vagy pedig azt az öröklés rendjén kívül szerzi-e meg valamely kedvezményezett. Ha az örökhagyó örökösként érdekelt kiskorú unokái egyikének szokásos tartózkodási helye Írországból van, az *ír jog* irányadó a törvényes képviselővel összefüggő jogkérdésekre, így pl. arra, hogy a törvényes képviselő által tenni kívánt öröklési jognyilatkozatokhoz (pl. osztályos egyezség kötése) szükség van-e hatósági jóváhagyásra (HgSzülEgy. 17. cikk). A felmerülő eljárási kérdésekre pedig a *magyar jog* alkalmazandó (Nmtv. 66. §).

³ SCHRÖDER (1961), 17.

⁴ SCHURIG, Klaus, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 357-358; RAUSCHER (2017), 143; HAUSMANN, Rainer, in: HAUSMANN/ODERSKY (2021), 121.

⁵ C-558/16 = ECLI: EU:C:2018:138.

⁶ Bővebben ld. SZÓCS (2021-2), 358-361.

⁷ SCHNITZER (1957), 115.

⁸ KELLER/SIEHR (1986) 451-452; BAR/MANKOWSKI (2003), 708.

⁹ SZÁSZY (1973), 135.

A hozzáigazítás művelete a nemzetközi magánjognak sok tekintetben egyfajta „terra incognita”-ját képezi. A tételes jogi szabályok rendkívül elvétve tesznek róla említést¹⁰; némi ismertségre az intézmény az utóbbi időben éppen az EuÖR. 31. cikkének, valamint az újabb kollíziós rendeletek ennek mintájára megfogalmazott szabályainak¹¹ köszönhetően tett szert, amelyek a hozzáigazításnak egy különös esetét nevesítik. Azt, hogy a nemzetközi magánjog általános tanának egy viszonylag kiforratlan intézményéről van szó, jól mutatja a *terminológiai bizonytalanság* is: a német szakirodalom hol az Angleichung, hol inkább az Anpassung kifejezést használja. Ez utóbbi fogalmat javasolta már a hatvanas évek elején Heinrich Paul NEUHAUS, figyelemmel arra, hogy az „Angleichung” kifejezés sokkal inkább a különböző jogrendszerek megoldásainak közelítésére – a jogharmonizációra, illetve a jogegységesítésre – emlékeztet¹². A legújabb német szakirodalomban már inkább az „Anpassung” kifejezés használatos. A régebbi hazai szakirodalomban SZÁSZY István még a latin eredetű adaptáció kifejezéssel jelölte az intézményt¹³; a legutóbbi időben BURIÁN László már a hozzáigazítás fogalmát javasolta¹⁴. Ebbe az irányba mutat a magyar tételes jog nyelvezte is, legalábbis az említett uniós rendeletek magyar nyelvű szövegváltozatai ezt tükrözik. A hazai terminológiai bizonytalanságot azonban jelzi, hogy az EuÖR. 31. cikkének hazai alkalmazása céljából 2015-ben megalkotott MegfEljtv. a „megfeleltetés” fogalmat használja, ami amellet, hogy a rendelet szóhasználatával sem áll összhangban, véleményem szerint tartalmi tekintetben sem helytálló¹⁵.

A hozzáigazítást jogirodalom egyértelműen a *kollíziós jogalkalmazás „általános része”* körébe tartozó intézménynek tekinti¹⁶, még ha az a tételes jogi szabályokban többnyire nem is jut kifejezésre. Sajátos álláspontot képvisel Leo RAAPE¹⁷, aki szerint a hozzáigazítás nem a nemzetközi magánjog, hanem az *általános magánjogi jogalkalmazás* tárgykörébe tartozó probléma. Álláspontja szerint a nemzetközi magánjog területe véget ér azon ponton, ahol a kollíziós kapcsolat befejeződik. A hozzáigazítás nézete szerint már nem a kollíziós kapcsolást, hanem a „kapcsolás tárgyát” (das Angeknüpft), tehát az irányadóként kiválasztott jogrendszert, illetve annak valamely szabályát érinti. Ez a megközelítés véleményem szerint túlzottan is restriktíven fogja fel a nemzetközi magánjog körébe tartozó problémákat. Ilyen megfontolás alapján nem csupán a hozzáigazítás, hanem a külföldi jog alkalmazásával kapcsolatos olyan egyéb korrekciós mechanizmusok is kirekeszthetőek lennének a nemzetközi magánjog tárgyköréből, mint pl. a közrendi klauzula vagy a kedvezőbb jog elve, hiszen ezeknek az igénybevételére is egy *már lezárult kollíziós kapcsolási folyamat* eredményéhez képest, a már megállapított külföldi jog tartalmának ismeretében kerülhet sor.

2.2. A koherencia zavarok-típusai és a hozzáigazítás műveletének mikéntje

2.2.1. A koherencia zavarok-típusai

¹⁰ A hozzáigazítás műveletének tételes jogban említett egyik – alig ismert – példája a *trust* nemzetközi magánjogi kérdéseit szabályozó 1985. évi HgTrustEgy. 15. cikkének (2) bekezdésében lelhető fel. Eszerint amennyiben (más szerződő államban létesített) trust belföldi elismerése bizonyos imperatív szabályok elsődlegessége miatt akadályba ütközik, a bíróság megkísérli, hogy „a trust céljait más jogi eszközök útján valósítsa meg”, azaz lényegében az ahhoz rendeltetésében legközelebb álló belföldi jogintézményt alkalmazza helyette.

¹¹ Ld. az EuHázVj.-R. 29. cikkét és a Eu-BétVj.-R. 29. cikkét.

¹² NEUHAUS (1962), 248.

¹³ SZÁSZY (1973), 135.

¹⁴ BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 171-172.

¹⁵ Ld. az e Fejezet 2.3.1. pontjában kifejtetteket.

¹⁶ BAR/MANKOWSKI (2003), 706-712; KROPHOLLER (2006), 234-240; RAUSCHER (2017), 143-147; KEGEL/SCHURIG (2004), 357-370; KELLER/SIEHR (1986), 450-459; BURIÁN László, in: BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 171-174.

¹⁷ RAAPE/STURM, (1977), 259.

A szakirodalom viszonylag részletesen foglalkozott a különböző jogrendszerek normái között felmerülő koherencia-zavarok típusaival. A legelterjedtebb csoportosítás megkülönbözteti egymástól az ún. normahalmazódás és a normahiány esetkörét¹⁸. *Normahalmazódás* (Normenhäufung) akkor merül fel, ha a párhuzamosan alkalmazandó statútumok mindegyike – a két érintett jogrendszer általi eltérő minősítés folytán – a saját hatókörébe tartozónak tekint egy bizonyos felmerülő jogkérdést, így mindkettő igényt tart annak rendezésére. Ennek ellentétét (a negatív ütközés esetét) jelenti a *normahiány* (Normenmangel), amikor is mindkét érintett statútum – a saját jogrendszere minősítéséből kiindulva – a másik statútum hatálya alá tartozóként kezeli a felmerült jogkérdést; ennek eredményeként a kérdésre egyik érintett jog sem ad választ. Ezt a csoportosítást egészíti ki néhány szerző egy harmadik kategóriával, mégpedig az ún. „*minőségi jellegű normaellentét*” (qualitative Normdiskrepanz) esetével, amikor is a kétféle statútum között ugyan nincs sem hézag, sem átfedés (azaz „mennyiségi jellegű” ütközés), ám azok normái egymással tartalmi tekintetben nem egyeztethetőek össze¹⁹. Leggyakoribb példaként erre az érintett szerzők éppen azt az esetet említik, amelyet az uniós jogalkotó immár a tételes jog szintjén megemlít, az EuÖR. 31. cikkében: az öröklési statútum hatálya alatt adott esetben olyan fajtájú dologi jog is keletkezhet, amelyet a vagyontárgy fekvése szerinti jogrendszer dologi jogi szabályrendszere nem ismer, így abban az államban e jog nem juttatható (legalábbis hozzáigazítás nélkül) érvényre.

A fent vázolt, *tartalmi szempontú* csoportosításon kívül ismert a jogirodalomban a koherencia-zavaroknak egy *logikai szempontú* csoportosítása is. Ez a megközelítés megkülönbözteti egymástól a különböző statútumok normái közötti logikai ütközést és a teleológiai ütközést²⁰. *Logikai ütközésről* olyankor van szó, amikor az ütközés nyíltan merül fel, amikor is a különböző jogrendszerek normáinak párhuzamosan alkalmazása már csak fogalmilag, logikailag is kizárt. A *teleológiai ütközés* ezzel szemben jóval rejtettebb: az egyes részkérdésekre irányadó különböző törvények egyidejű alkalmazása logikailag ugyan lehetséges lenne, ám a közöttük fennálló koherencia-hiány a belföldi jogérzettel össze nem egyeztethető, méltánytalan eredményre vezetne, a jogalkalmazási eredmény végső soron mindkét érintett jogrendszer céljával ellentétes lenne. Erre figyelemmel nevezi Klaus SCHURIG a logikai ütközés esetkörét találóan ún. „*Seinwiderspruch*”-nak („so kann es nicht sein”, „ez nem lehetséges”), míg a teleológiai ütközést ún. „*Sollenwiderspruch*”-nak („so soll es nicht sein”, „ennek nem szabad így lennie”)²¹.

2.2.2 A hozzáigazítás műveletének módja

A hozzáigazításnak egzakt meghatározása mindmáig nem létezik; a kérdéssel foglalkozó szakirodalom inkább a művelet leírására szorítkozik. Több megközelítés is rámutat, hogy a hozzáigazítás a kollíziós kapcsolat eredményének egyfajta *utólagos korrekcióját*²² jelenti; ez a korrekció lényegében a kollíziós szabályok által felhívott jogok – illetve azok valamelyikének – módosított alkalmazását²³ jelenti²⁴. A különböző anyajogrendszerekhez tartozó normák egymással történő együttes alkalmazása – azok „interoperabilitása” – ui. nemegyszer csak azon az áron

¹⁸ BURIÁN László, in: BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 171; NEUHAUS (1962), 252; KELLER/SIEHR (1986), 452-457; SCHURIG, Klaus, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 358.

¹⁹ KROPHOLLER (1982), 235; HAUSMANN, Rainer, in HAUSMANN/ODERSKY (2021), 122; DITTMERS (2019) 64-65, 74-75. Lényegében ugyanezt az esetkört nevezi Thomas RAUSCHER „norma-összeférhetetlenségnek” (Normunverträglichkeit; ld. RAUSCHER (2017), 145; Christian von BAR pedig „valódi normaellentétnek” (echter Normwiderspruch; ld. von BAR/MANKOWSKI (2003), 712.

²⁰ SCHURIG, Klaus, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 359-360; STURM, Fritz /STURM, Gudrun, in: HENRICH/STAUDINGER (2012), 102-103; von Hein (2018), 109-110; DERSTADT (1998), 124-130.

²¹ SCHURIG, Klaus, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 359.

²² RAUSCHER (2017), 140; BURIÁN László, 171; DERSTADT (1998), 117.

²³ NEUHAUS, (1962), 248; KROPHOLLER (2006), 234; SEEGER (2018), 206; von HEIN, in: von HEIN (2018), 109.

²⁴ Erre a jellegzetességre figyelemmel rokonítják némely szerzők a hozzáigazítás műveletét a közrendi záradékhoz; ld. GÖSSL (2018), 623.

valósulhat meg, hogy azok valamelyike nem juthat érvényre a maga teljes terjedelmében. A hozzáigazítás szükségessé válása esetén a jogalkalmazó nem tud maradéktalanul eleget tenni annak a nemzetközi magánjog elmélete által lényegében osztatlanul vallott²⁵, és esetenként a kollíziós kódexekben normatív módon is megfogalmazott²⁶ maximának, miszerint a felhívott külföldi jogot úgy kell alkalmazni, ahogyan azt a *lex causae* jogrendszerének saját bírója tenné.

A jogirodalom a korrekció elvégzésének két lehetséges szintjét különbözteti meg, a kollíziós jogi és az anyagi jogi hozzáigazítást. A *kollíziós jogi hozzáigazítás* – találó megnevezéssel – a kollíziós jogi normák „határainak eltolását” (*kollisionsrechtliche Grenzverschiebung*)²⁷ jelenti; ilyen esetben a kollíziós normák valamelyikének tárgyi hatókörét a jogalkalmazó egyedi esetben olyan jogkérdésre is kiterjeszti, amely eredendően nem tartozik annak hatókörébe. Ez a „határeltolás” értelemszerűen valamely másik kollíziós norma hatókörének rovására történik. E módszer esetén tehát a kollíziós normák valamelyike nem (vagy nem teljes terjedelemben) jut érvényre; a jogalkalmazó részben vagy egészben ignorálja az e norma általi kollíziós utalást. Azon jogrendszereknek egyike tehát, amelyet a kollíziós szabályok eredendően alkalmazni rendelték valamely jogkérdésre, ennél fogva figyelmen kívül marad; a hozzáigazítás kollíziós jogi útja így lényegében valamely részkérdés önálló kapcsolásának a feladását jelenti.

A másik lehetséges megoldás a *közvetlen jogrendező szabályok szintjén elvégzett hozzáigazítás*. Ennek alkalmazása esetén az illeszkedési zavarok kiküszöbölésére a jogalkalmazás folyamatnak egy későbbi fázisában kerül sor. A jogalkalmazó maradéktalanul tiszteletben tartja a kollíziós szabályok közötti határokat, így az egymással összefüggő jogkérdéseknek mindegyike tekintetében eljut a felhívott jogrendszereknek a közvetlen jogrendező (anyagi vagy eljárásjogi) szabályaihoz. Az illeszkedési zavarokat e szabályoknak a megfelelő „alakításával” küszöböli ki. Ez a megoldás megint csak azzal jár, hogy az ütköző jogrendszerek egyike bizonyos fokú „sérelmet” szenved el, miután annak valamely normája alkalmazásától a jogalkalmazó el kell, hogy tekintsen, és helyette a másik érintett jogrendszer egy bizonyos normáját alkalmazza.

A kollíziós jog szintjén elvégzett hozzáigazítással szemben a jogirodalom számos kritikát hozott fel. E módszernek fő gyenge pontját Fritz és Gudrun STURM abban látják, hogy az felborítja a nemzetközi magánjogi jogalkalmazás logikai láncolatát²⁸. A jogalkalmazásnak abban a fázisában ui., amikor egyáltalán észlelhető a különböző jogrendszerekhez tartozó normák közötti illeszkedési zavar, már lezárult a kollíziós jogi utalás folyamata: megtörtént az egyes jogkérdések minősítése, annak alapján az azokra alkalmazandó jogrendszerek meghatározása, és utóbbiak konkrét alkalmazandó szabályai tartalmának kiderítése. E módszer alkalmazása esetében tehát lényegében az egyszer már elvégzett jogi minősítés kerül utólag, az eredményre tekintettel felülvizsgálatra²⁹ és korrigálásra. Christian von BAR szerint a kollíziós jogi szinten elvégzett hozzáigazítás lehetősége az önkényes döntés lehetőségét helyezheti némely, a „nemzetközi magánjoggal szemben eleve bizalmatlan” jogalkalmazó kezébe, aki így a „neki nem tetsző” kollíziós szabályokat egyszerűen figyelmen kívül hagyná; a hozzáigazításnak ez a lehetősége így szerinte a kollíziós szabályozás normatív jellegét aknázza alá³⁰. Az anyagi jogi hozzáigazítás elsőbbségét hangsúlyozza Rainer HAUSMANN is, aki szerint a különböző jogrendszerek egyenértékűségével – mint a modern nemzetközi magánjog egyik alapelvével – lenne ellentétes az, ha a jogalkalmazó az érintett jogok egyikét teljes terjedelmében mellőzné az illeszkedési zavarok

²⁵ MÁDL/VÉKÁS (2022), 165; SZABÓ Sarolta, in: VÉKÁS/NEMESSÁNYI/OSZTOVITS (2020), 78; KROPHOLLER (2006), 212; SCHACK, (2021), 276-277.

²⁶ Ld. pl. a magyar Nmtv. 7. § (2) bekezdését, az osztrák IPRG 3. §-át, és a belga Nmtv. 15. cikkét.

²⁷ STURM, Fritz /STURM, Gudrun, in: HENRICH/STAUDINGER (2012), 105-106; von HEIN, in: von HEIN (2018), 113; SCHURIG, Klaus, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 361; FIRSCHING (1965), 34.

²⁸ STURM, Fritz /STURM, Gudrun, uo.

²⁹ HAUSMANN, Rainer, in: HAUSMANN/ODERSKY (2021), 123.

³⁰ BAR/MANKOWSKI (2003), 713.

feloldása érdekében³¹; az anyagi jogi szinten elvégzett hozzáigazítás ehhez képest kellően restriktív, miután az ütköző jogrendszerek valamelyikének csak bizonyos konkrét normáit hagyja figyelmen kívül. Ez a megoldás így – a kollíziós jogi utalás eredményét tiszteletben tartva – a nemzetközi magánjog eredeti céljait sokkal inkább megvalósítja³².

Véleményem szerint a kollíziós jogi hozzáigazításnak napjainkban már erősen határt szab a nemzetközi magánjogi *kollíziós normák egyre fokozódó nemzetközi egységesítése*. E normákat egyre inkább az uniós aktusok, illetve nemzetközi szerződések tartalmazzák; ezek pedig a bennük lefektetett kollíziós normák tárgyi hatályát rendszerint pontosan szabályozzák. Erre szolgálnak az egyes uniós aktusok, illetve nemzetközi szerződések tárgyi hatályát – nemegyszer pozitív és negatív módon is – meghatározó bevezető rendelkezések, továbbá az egyes kollíziós statútumok hatókörét felsoroló rendelkezések. A jogalkalmazó a saját állama nemzeti jogában felelhető kollíziós szabályok közötti határvonalakat még csak-csak átlépheti egyedi mérlegelés alapján az esetenként fellépő koherenzavarok kiküszöbölésére, ám a nemzetközileg egységesített kollíziós szabályok határainak ilyen „tetszés szerinti” jogalkalmazói módosítása már ellentétben áll az ilyen normák *egységes és autonóm értelmezésének* követelményével.

A hozzáigazítás műveletének mikéntjére nézve egységes megoldás nem létezik; kizárólag a konkrét ügy körülményeit, a normailleszkedési zavar jellegét tekintetbe vevő *egyedi megoldások kereshetőek*. Ez különösen elmondható véleményem szerint a hozzáigazításnak a közvetlen jogrendező szabályok szintjén történő elvégzése esetén, hiszen az egymással érintkező jogrendszerek konkrét normái közötti ütközések szóba jöhető változatai lényegében felleltározhatatlanok. A minden esettípusra alkalmazható általános megoldási szabály hiányát mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a kérdéssel foglalkozó jogirodalmi művek is rendszerint konkrét esettípusokat felsorakoztatva mutatják be a hozzáigazítás mikéntjét. Mindebből következik, hogy a hozzáigazítást magának a felmerült komplex tényállást elbíráló *jogalkalmazónak* kell elvégeznie. A hozzáigazítás eredményeként a különböző jogrendszerek közegébe tartozó normák közötti ellentmondásokat *új szintézisben kell feloldania*³³, azokat neki kell – Leo RAAPE megfogalmazásával – „tűrhető egészszé” („ein leidliches Ganzes”)³⁴ formálnia. Ez kétségtelenül nagyfokú kreativitást és egy bizonyos fokú összehasonlító jogi szemléletet kíván meg a jogalkalmazótól; tagadhatatlan azonban e művelet bizonyosfokú szubjektivitása³⁵. SZÁSZY István is utal arra, hogy a hozzáigazítás műveletével szemben a korabeli jogirodalmi kritikák többnyire annak ötletszerű, sőt „intuitív” jellegét rótták fel³⁶.

Más szerzők is óvnak a hozzáigazítás elvégzésével összefüggésben a jogalkalmazó „önkényes” döntéseitől, és szerencsésnek tartanak bizonyos „iránymutatások” megfogalmazását számára a hozzáigazítás tekintetében³⁷. Úgy tűnik, ennek az elvárásnak a jogalkotók is igyekeznek eleget tenni. Hozhatóak fel példák arra, hogy egyes nemzeti jogok nevesítik a különböző jogrendszerek konkrét normái közötti illeszkedési zavarok némely különös esettípusát, és szabályokat fogalmaznak meg azok feloldásának módjára nézve. A külföldi jog alkalmazásával kapcsolatban egyre inkább felhalmozódó gyakorlati tapasztalatok tehát elősegítik azt, hogy a törvényhozók esettípusonként – nem az általános, hanem a *különös* szabályok szintjén – már megfogalmazzanak a jogalkalmazó által követendő *normatív* megoldásokat a hozzáigazítás mikéntjére nézve. Ennek egyik legfrissebb példáját az osztrák jog szolgáltatja, ahol is a törvényhozó néhány éve éppen az öröklési viszonyok tekintetében alkotott egy különös hozzáigazítási szabályt, amelynek célja, hogy

³¹ HAUSMANN, Rainer, in: HAUSMANN/ODERSKY (2021), 123.

³² DITTMERS (2019), 166.

³³ HAUSMANN, Rainer, in: HAUSMANN/ODERSKY (2021), 121; SZÁSZY (1973), 135.

³⁴ RAAPE/STURM (1977), 260.

³⁵ MERKLE (2008), 411.

³⁶ SZÁSZY (1973), uo.

³⁷ DERSTADT (1998), 119.

a külföldi anyagi öröklési jognak osztrák hagyatéki eljárási jogi környezetben történő súrlódásmentes alkalmazását biztosítsa. Az osztrák AußStrG³⁸ immár kifejezetten is kimondja, hogy amennyiben az öröklési státutum külföldi anyagi jog, a hagyatéki eljárásnak azokat a szabályait, amelyek bizonyos jellegzetes osztrák anyagi jogintézményekhez – a hagyatékátadáshoz (Einantwortung) és az örökös ún. örökségbe lépési nyilatkozatához (Erbantrittserklärung) – kapcsolódnak, a hagyatéki eljárásban csak annyiban kell alkalmazni, amennyiben az irányadó öröklési státutum ezt az örökös jogszerzéséhez megkívánja. Ezzel az osztrák törvényhozó lehetővé tette a hagyatéki eljárást lefolytató osztrák bíró, illetve közjegyző számára, hogy „legálisan” tekintsen el bizonyos belföldi eljárási szabályok alkalmazásától, amennyiben azok nem lennének összeegyeztethetőek az EuÖR. alapján alkalmazandó külföldi anyagi joggal. A jogalkotó által megfogalmazott különös hozzáigazítási szabályokra példa az uniós jogalkotásból is hozható: az EuÖR. a már említett 31. cikkén kívül több olyan szabályt is tartalmaz, amely hozzáigazítási szabálynak tekinthető³⁹.

Ha nem is nagy számban, de azért akadnak példák arra is, hogy a nemzetközi magánjogi jogalkotás szabályozás már az *általános szabályok között* is szót ejt a hozzáigazítás problémájáról⁴⁰. Ezek, ha konkrét megoldásokat értelemszerűen nem is nyújtanak, bizonyos elveket megfogalmaznak a hozzáigazítás bíró általi elvégzésével kapcsolatban. Figyelemreméltó etekintetben a nemzetközi magánjog általános szabályairól szóló 1979. évi Inter-amerikai Egyezmény⁴¹ 9. cikke⁴², amely kimondja, hogy amennyiben ugyanazon jogviszony különböző elemeire eltérő jogok alkalmazandóak, azokat „*harmonikusan kell alkalmazni*” annak érdekében, hogy azok mindegyike által *követett célok* érvényre jussanak; az együttes alkalmazás folytán fellépő esetleges nehézségeket pedig „*az igazságosság követelményének az egyedi esetben történő szem előtt tartásával*” kell megoldani. E rendelkezést több latin-amerikai állam beépítette saját nemzeti kollíziós kódexébe⁴³. A különböző jogok „harmonikus módon” történő együtt-alkalmazásának maximája lényegében a bírónak a már említett szintézis-teremtő feladatát juttatja kifejezésre. A hivatkozott szabályban, ha implicite is, de benne rejlik véleményem szerint annak deklarációja, hogy a hozzáigazítás műveletét nem a kollíziós jog, hanem a közvetlen jogrendező szabályok szintjén kell elvégezni. A jogviszony különböző elemeire irányadó eltérő jogok „harmonikus” alkalmazásának alapelveivel legalábbis nehezen lenne összeegyeztethető az, ha a felhívott jogrendszerek egyike – a kollíziós szabályok módosított alkalmazása folytán – egészében mellőzésre kerülne. A két (vagy több) jogrendszer normáinak harmonikus együtt-alkalmazása kapcsán e szabály két fontos követelményt nevesít: Elvár egyfelől a jogalkalmazótól egyfajta *teleologikus szemléletet*. Eszerint tekintettel kell lennie az alkalmazandó – különböző jogrendszerbeli – normák által elérni kívánt célkitűzésekre. Ha tehát az érintett normák mindegyikét nem is lehet ugyanolyan terjedelemben érvényre juttatni, mint az anyajogrendszerük közegében, de a saját nemzeti jogalkotójuk által követett célnak – akár más eszközökkel is – de a lehető legnagyobb mértékben meg kell valósulniuk⁴⁴. Másfelől a hozzáigazítás konkrét megvalósítása tekintetében a zsinórmértéket végső soron a jogalkalmazó

³⁸ Ld. osztrák AußStrG 181a. §-át.

³⁹ Ld. lentebb, e Fejezet 2.3.2. pontjában.

⁴⁰ A kérdéstről részletesen ld. DITTMERS (2019), 309-311.

⁴¹ Inter-American Convention on General Rules of Private International Law; angol nyelvű szövege: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/b-49.html> (megtekintve 2021. július 7. napján).

⁴² “The different laws that may be applicable to various aspects of one and the same juridical relationship shall be *applied harmoniously* in order to attain the *purposes pursued by each of such laws*. Any difficulties that may be caused by their simultaneous application shall be resolved in the light of the *requirements of justice in each specific case*.”

⁴³ Ld. pl. az 1998. évi venezuelai nemzetközi magánjogi törvény (Ley Venezolana de 1998 sobre derecho internacional privado) 7. cikkét és a 2014. évi argentin Nemzeti Polgári és Kereskedelmi Törvénykönyv (Codigo Civil y Comercial de la Nacion) 2595. cikkét.

⁴⁴ Ez az elvárás mindazonáltal nem könnyíti meg az eljáró jogalkalmazó feladatát, ha a szóbanforgó külföldi joganyagról a pusztán normaszövegen túl nem áll rendelkezésre a külföldi jogalkotói szándékot tükröző háttéranyag (kommentár, indoklás stb.).

saját jogérzete jelenti. Olyan megoldást kell alkalmaznia, amely az érdekeltek egyikére nézve sem jelent méltánytalan.

2.3 A hozzáigazításnak a rendeletben nevesített egyes különös esetei

2.3.1. Idegen dologi jogok hozzáigazítása

Az EuÖR. normaszövege a 31. cikkben tesz kifejezett említést a hozzáigazítás jogintézményéről. Ez a rendelkezés arra az esetkörüre vonatkozik, amikor koherenciazavar a *lex successionis* és az egyes hagyatéki vagyontárgyak fekvési helye szerinti jog (*lex rei sitae*) dologi szabályai között merül fel.

A 31. cikk háttérében az 1. cikk (2) bekezdés *k*) pontja szerinti szabály áll, amely a rendelet tárgyi hatálya alól kifejezetten kizárja a dologi jogok „természetét”. A rendelet legtöbb nyelvi változatában ez az első olvasásra kissé homályos fordulat szerepel⁴⁵, amelynek pontos jelentése a jogalkotói cél ismeretében érthető meg. A kizárás célja⁴⁶ az volt, hogy érvényre juttassa azt a két – egymással szorosan összefüggő – alapelvet, amely a tagállamok nagy részének jogrendszere⁴⁷ számára lényegében evidenciát⁴⁸ jelent: a dologi jogok zártkörűségének és tartalmi kötöttségének elvét. A *zártkörűség* (*numerus clausus*) elve a dologi jogok típuskényszerét jelenti: a forgalom résztvevői, a jogalanyok kizárólag olyan fajtájú dologi jogokat alapíthatnak, amelyet az adott nemzeti jogrendszer ismer⁴⁹; újfajta dologi jogot csak a törvényalkotó hozhat létre⁵⁰. Ezzel szorosan összefügg a dologi jogok *tartalmi kötöttségének* elve, amely szerint a jogalanyok számára az egyes dologi jogok tartalmi szabályai is eleve meghatározottak⁵¹; az azokra vonatkozó törvényi rendelkezések rendszerint kógensek⁵². Azzal tehát, hogy a *k*) pontban az uniós jogalkotó a dologi jogok „természetét” említette, a dologi jogokra vonatkozó nemzeti szabályok kógens-jellegének mindkét aspektusára utalni kívánt: a rendelet hatálya alól nem csupán a dologi jogok típusai, hanem az egyes dologi-jog-típusok jogi tartalmát érintő jogkérdések is ki vannak zárva.

A *k*) pont szerinti kizárás folytán tehát annak kérdése, hogy a hagyatékhhoz tartozó egyes vagyontárgyakon milyen típusú dologi jogok állhatnak fenn, és e dologi jogviszonyoknak mi a tartalma – milyen részjogosítványokat foglalnak magukba, a részjogosítványok milyen korlátozásoknak vannak alávetve, a jogosultat milyen védelem illeti meg, stb. – nem tartozik az öröklési statútum hatókörébe. E kérdésekre a dologi jogi statútum irányadó, még akkor is, ha a kérdéses dologi jog öröklés folytán száll át, vagy éppen örökléssel összefüggésben keletkezik (pl. a több jogrendszerben is ismert özvegyi haszonélvezet). A dologi jogi statútumot az EuÖR. szabályrendszerén kívüli kollíziós normák határozzák meg⁵³; etekintetben világviszonylatban szinte egyeduralkodónak tekinthető a *lex rei sitae* kapcsolódva. Uniós aktus, illetve nemzetközi szerződés a dologi jog kollíziós szabályainak átfogó egységesítése tekintetében még nem létezik⁵⁴.

⁴⁵ Pl. „la nature des droits réels”, „the nature of rights in rem”, „la natura dei diritti reali”, szemben pl. a német szövegváltozattal, amely „a dologi jogok *fajtái*” – „die Art der dinglichen Rechte” – fordulatot használja.

⁴⁶ SCHMIDT, Jan Peter, in: DUTTA/WEBER (2021), 98.

⁴⁷ A *numerus clausus* elvének a tagállami nemzeti jogokban való elterjedtségére vonatkozó elemzést ld. von BAR (2015), 82-106.

⁴⁸ VÉKÁS (2021), 379; von BAR (2015), 83.

⁴⁹ MENYHÁRD (2007), 136.

⁵⁰ LENKOVICS (2014), 22.

⁵¹ LENKOVICS (2014), 23.

⁵² MENYHÁRD (2007), uo.

⁵³ A magyar jogban ld. az Nmtv. 39-47. §-ait.

⁵⁴ CSEHI (2016), 137, 143.

A dologi jogokra vonatkozó zártkörűség és tartalmi kötöttség maximája az egyes nemzeti jogokban lényegében imperatív szabálynak tekinthető⁵⁵, hiszen a jogrendszerek saját dologi jogi rendszerük integritását nem engedik áttörni külföldi jog alkalmazásával. Az EuÖR. nem kötelezi tagállamokat arra, hogy a területükön fellelhető hagyatéki vagyontárgyak vonatkozásában érvényesülni engedjenek „idegen dologi jogokat”, azaz olyan fajtájú dologi jogokat, amelyeket saját jogrendszerük nem ismer, még akkor sem, ha ilyen jogok öröklés folytán keletkeznek, az EuÖR. szerinti öröklési statútummal összhangban.

Az ilyen helyzetek kezelésére kínálja fel az EuÖR. 31. cikke a hozzáigazítás mechanizmusát: amennyiben valamely érdekelt más tagállamban egy, a lex successionis alapján keletkezett, őt megillető olyan dologi jogra hivatkozik, amelyet utóbbi tagállam dologi jogi rendszere nem ismer, akkor e tagállamban az érvényesített jogot „az ahhoz legközelebb álló” – ott ismert – dologi joghoz kell hozzáigazítani. Ez többnyire azt a tagállamot jelenti, amelyben az a vagyontárgy található, amelyiken létrejött a szóbanforgó jog. Az öröklésre alkalmazandó jog alapján keletkezett dologi jogot tehát rendszerint a dolog fekvése szerinti tagállami joghoz (lex rei sitae) kell hozzáigazítani.

A 31. cikk szerinti hozzáigazítás elvégzése szükségesé teszi mindenekelőtt a kérdéses „idegen” dologi jognak a *tartalmi vizsgálatát*. Tisztázást igényel különösen az, hogy a kérdéses jog anyajogrendszere szerint e jognak mi a pontos jogi tartalma, azaz milyen részjogosultságokat, illetve kötelezettségeket foglal magába, e jogosultságoknak milyen korlátai léteznek; elengedhetetlen annak vizsgálata is, hogy e jogrendszer szabályai szerint valóban dologi hatályú – abszolút szerkezetű, kirekesztő jellegű – jogosultságról van-e szó. A körülmények ismeretében lehet meghatározni, hogy a vizsgálatot végző tagállam hazai jogában melyik az a jogviszony, amely tartalmát, joghatásait tekintve a legközelebb áll a külföldi jog alapján létrejött vizsgált joghoz, illetve egyáltalán van-e ahhoz a közel álló jog. A hozzáigazítás műveletének eredményeként belföldön a fenti módon meghatározott jog juthat érvényre a kérdéses külföldi jog helyett. A vizsgálat módszerei közé tartozik a *funkcionalitás*: a jogalkalmazónak feltétlenül tisztázni kell a kérdéses idegen dologi jognak a saját anyajogrendszerében betöltött célját; meg kell találnia az ahhoz *céljában legközelebb álló* belföldi jogintézményt.

A 31. cikk szerinti hozzáigazítás jogalkalmazói műveletét a 31. cikk megfogalmazása szerint „szükség esetén”, illetve „amennyire lehetséges” kell elvégezni. Értelemszerűen nem kell rá sort keríteni akkor, ha az öröklésre alkalmazandó jog alapján keletkezett dologi jogot az érvényrejuttatás helye szerinti tagállam joga maga is ismeri ugyanolyan tartalmú dologi hatályú jogként. Az „amennyire lehetséges” fordulat ugyanakkor azt fejezi ki, hogy az idegen dologi jog belső jogrendhez történő hozzáigazítása nem abszolút kötelezettsége az érintett tagállamnak: lehetnek olyan esetek, amikor az öröklés folytán keletkezett dologi jog olyan mértékben idegen az érvényrejuttatás helye szerinti tagállam jogrendjétől, hogy utóbbi egyáltalán nem ismer ahhoz hasonló jogot; ez – szélsőséges esetekben – lényegében akadályát képezi a kérdéses jog e tagállamban való érvényrejuttatásának⁵⁶.

Érdekes kérdésként vetődik fel, hogy a hozzáigazítást elvégző tagállami jogalkalmazó vajon juthat-e a művelet eredményeként olyan eredményre, hogy az ismeretlen külföldi jog helyett a jogosult számára egy, a saját jogrendszerében ismert olyan jogosultságot bocsát rendelkezésre, amely nem dologi hatályú, hanem csupán kötelmi természetű. Az EuÖR. 31. cikkének normaszövege erre – első látásra – nem nyújt lehetőséget. A hozzáigazítást elvégző tagállami jogalkalmazónak ui. a

⁵⁵ Akad álláspont, amely éppen emiatt a *k)* pont szerinti kizárást az EUMSZ 345. cikkéből vezeti le, amely szerint „az [uniós] Szerződés nem sérthetik a tagállamokban fennálló tulajdoni rendet”; ld. MANKOWSKI, Peter, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 52.

⁵⁶ SCHWARTZE, Andreas, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 351; SCHMIDT, Jan Peter, in: DUTTA/WEBER (2021), 307.

saját nemzeti jogrendszerében létező, „...hozzá legközelebb álló *dologi* joghoz” kell hozzáigazítania a kérdéses idegen dologi jogot. A kérdést vizsgáló jogirodalmi álláspontok⁵⁷ mindazonáltal úgy vélik, hogy a 31. cikk mégsem tiltja azt, hogy a jogosult az érvényrejuttatás helye szerinti államban *kötelmi természetű jogot* szerezzen a hozzáigazítás eredményeként. Nem biztos ui., hogy a hozzáigazítást végző tagállam saját dologi jogának „eszköztárában” akad egyáltalán olyan dologi hatályú jogosultság, amelynek megfeleltethető a lex successionis jogrendszere szerinti dologi jog⁵⁸. A vizsgált idegen dologi jognak tehát akár más – *nem dologi hatályú – jogintézmény is megfeleltető*, amennyiben csak ezáltal biztosítható az, hogy a jogosultat az érintett másik tagállamban is megillessen valamilyen szintű jogvédelem. A fenti álláspontot véleményem szerint az is alátámasztja, hogy a hozzáigazítás mikéntjére nézve a rendelet a tagállami jogalkalmazónak viszonylag széles mozgásteret biztosít (hozzáigazítást „amennyire lehetséges” kell elvégezni); ebbe a mozgástérbe kivételes esetekben – amint arra a fentiekben utaltam – akár még a hozzáigazítás teljes elutasítása is belefér, ha az végképp lehetetlen. Utóbbinál viszont mindenképpen kedvezőbb helyzetbe kerül a jogosult akkor, ha egy, a dologi jogokhoz képest valamivel gyengébb jogosultságot legalább megszerez az érintett másik tagállamban.

Elengedhetetlen feltétel ugyanakkor, hogy a hozzáigazítás műveletének „inputja” valamely *dologi jog* legyen. A 31. cikk szerinti művelet nem vehető igénybe a hagyatéki vagyontárgy fekvése szerinti állam jogrendszere számára *ismeretlen öröklési jogi intézmények* hozzáigazítására. Ilyen törekvésre volt példa a rendelet alkalmazásának első időszakában. Az EuB elé került *Kubiczka*-ügyben⁵⁹ annak kérdése (is) felmerült, hogy az olyan tagállam (a konkrét esetben Németország), amelyiknek saját öröklési joga nem ismeri a dologi hagyomány (Vindikationslegat) intézményét, vajon jogosult-e arra, hogy a külföldi öröklési státutum alapján keletkező dologi hagyományra az EuÖR. 31. cikke szerinti hozzáigazítás műveletét alkalmazza, és azt csak, mint kötelmi hagyományt engedje érvényre jutni a saját területén fellelhető hagyatéki vagyontárgy tekintetében⁶⁰. Amint arra az EuB is rámutatott⁶¹, maga a dologi hagyomány jogintézménye nem tekinthető „dologi jognak”, hanem egy öröklési jogi intézménynek, amelyen keresztül a kedvezményezett egy bizonyos vagyontárgy feletti *tulajdonjogot* szerzi meg; utóbbit pedig – mint a lehető legteljesebb dologi jogosultságot – valamennyi tagállami jogrendszer ismeri⁶².

Eljárási tekintetben a rendelet szabad kezet ad a tagállamoknak a hozzáigazítás elvégzésére. Miután a hozzáigazítás szükségességének kérdése többnyire előkérdésként merül el – jellemzően az érvényesíteni kívánt jognak a közhitelű nyilvántartásba történő bejegyzésével összefüggésben, – a rendelet szerint nem lenne akadálya annak, hogy a kérdést akár az alapeljárást végző tagállami hatóság vizsgálja. A magyar jogalkotó azonban mégis inkább a hozzáigazítás külön eljárásban történő elvégzése mellett döntött. A hazai jogszabály, a MegfEljtv. bírósági hatáskörbe tartozó újfajta *nemperes eljárás*, vezetett be, az ún. megfeleltetési eljárást, amelyre elsőfokon egyetlen bíróságnak – a Budai Központi Kerületi Bíróságnak – van hatásköre és kizárólagos illetékessége. Az eljárásnak egyetlen bírói fórumhoz történő koncentrációja véleményem szerint már csak amiatt is üdvözölhető, mert az EuÖR. 31. cikke szerinti hozzáigazítási művelet nem egyszerűen a külföldi

⁵⁷ SCHMIDT, Jan Peter, in: DUTTA/WEBER (2021), uo.; NIKOLAOU, V. Eirini, in: PAMBOUKIS (2017), 382; CALZOLAIO, Ermanno – VAGNI, Laura, in: CARAVACA/DAVÍ/MANSEL (2016), 448.

⁵⁸ CALZOLAIO, Ermanno – VAGNI, Laura, in: CARAVACA/DAVÍ/MANSEL (2016), uo.

⁵⁹ C-218/16 = ECLI:EU:C:2017:755.

⁶⁰ Ezt a gyakorlatot folytatták a német bíróságok az EuÖR. alkalmazásának kezdő időpontját megelőző öröklési ügyekben. A német jog kizárólag a haláleseti egyetemes jogutódlást (Gesamtrechtsnachfolge) – azaz öröklést – ismeri; idegen azonban tőle a halál esetére történő egyedi jogutódlás (Einzelrechtsnachfolge) intézménye, azaz a dologi hagyomány. A külföldi öröklési jog szerinti dologi hagyományt így a korábbi német joggyakorlat hozzáigazítás (Anpassung) révén minden esetben kötelmi hagyományként kezelte; annak dologi joghatásait a németországi hagyaték tekintetében nem engedte érvényesülni; részletesebben ld. VÉKÁS (2021), 382;

⁶¹ Ld. a *Kubiczka-ügyben* hozott ítélet 49. és 62. pontjait.

⁶² VÉKÁS (2021), 388;

jog tartalmának megismerését és annak alkalmazását teszi szükségessé, hanem *magasabb szintű nemzetközi magánjogi jártasságot*, egyfajta *összehasonlító jogi szemléletet* is igényel⁶³. Az ezzel kapcsolatos személyi feltételek a koncentráció révén hatékonyabban megteremthetők, arra is figyelemmel, hogy az EuÖR. 31. cikke szerinti hozzáigazítási eljárások várhatóan viszonylag csekély számban fordulnak majd elő.

Hiányosságnak tartom ugyanakkor, hogy a MegfEljtv. 2. § a) pontja értelmében az EuÖR. 31. cikke szerinti megfeleltetési eljárást a BKKB előtt kérelmezőként *kizárólag a belföldi közhiteles nyilvántartást vezető szerv* indíthatja meg; erre az eljárásra csakis akkor kerülhet sor, ha belföldön ilyen szerv előtti bejegyzési eljárás („alapeljárás”) van folyamatban. Maga az anyagi jogosult – az öröklési ügyben érintett⁶⁴ – megfeleltetési eljárást nem kezdeményezhet. Kétségtelen, hogy az ismeretlen dologi jogok belföldi érvényrejtetésének legjellemzőbb esetköre a közhitelű nyilvántartásba történő bejegyzés; nem zárható azonban ki olyan élethelyzetek felmerülése a jövőben, amikor öröklés folytán keletkezett, a magyar jogban ismeretlen dologi jogra a jogosult belföldön egy nem lajstromozott⁶⁵ vagyontárggyal összefüggésben hivatkozik majd. Indokolt lenne ezért véleményem szerint néhány kiegészítő rendelkezéssel kiterjeszteni a MegfEljtv. ezekre az esetekre is, és lehetővé tenni, hogy ilyen eljárást közvetlenül indítsion meg a kérdést dologi jog jogosultja. Kevésbé tartom szerencsésnek emellett magát a „megfeleltetési eljárás” elnevezést. A „megfeleltetés” terminus ui. azt az érzetet kelti, mintha az eljárás tárgya mindenképpen a belföldön érvényre juttatni kívánt idegen dologi joggal egyenértékű, azzal ekvivalens jog meghatározása lenne. A 31. cikk azonban a fentiekben kifejtettekre figyelemmel erre nem kötelezi a tagállamokat.

Az EuÖR. 31. cikke a vázoltakra figyelemmel olyan hozzáigazítási szabálynak tekinthető, amely a két ütköző státútum, a lex successionis és a lex rei sitae közötti ellentétet az *anyagi jog szintjén oldja fel*: az egymással össze nem egyeztethető normák közül az öröklési joginak kell „engednie”: ennek a más tagállamban való érvényesülése szenved adott esetben csorbát annak érdekében, hogy utóbbi tagállam dologi jogi intézményrendszere intakt maradjon.

2.3.2. A hozzáigazítás egyéb esetei a rendelet alkalmazási körében

Az EuÖR. kollíziós szabályrendszerében akadnak további olyan normák, amelyek lényegében szintén a nemzetközi magánjogi hozzáigazítás egyes különös eseteinek tekinthetők. Az alábbiakban ezeket csak röviden mutatom be.

A 32. cikk a *közös veszélyben elhalálozott örökbagyók* esetét érinti, akiknek elhalálozási sorrendje nem állapítható meg, és akikre eltérő öröklési státútum vonatkozik⁶⁶. A felhívott öröklési jogok adott esetben egymással logikailag összeegyeztethetetlen szabályozást nyújtsanak a közös veszélyben, nem megállapítható sorrendben elhalt személyek egymás utáni öröklésének kérdésére (pl. eltérő vélelmeket állítanak fel). A 32. cikk szerinti szabály az ilyen normaütközést anyagi jogi módon oldja fel méghozzá úgy, hogy maga fogalmaz meg egy közvetlen jogrendező (anyagi jogi) szabályt, amely kiszorítja a mindkét felhívott öröklési státútum vonatkozó normáit: ilyen esetben az elhalt személyek mindegyike a rendelet erejénél fogva kiesik az öröklésből; az elhaltak egyike javára sem

⁶³ A külföldi jog rendszeres alkalmazásával együtt járó ügytípusokra vonatkozó koncentrált illetékességi szabályok előnyeire ld. MÁDL/VÉKÁS (2022), 158.

⁶⁴ A MegfEljtv. 2. § b) pontja értelmében az „öröklési ügyben érintett” alatt az értendő, „aki a Rendelet 62. cikkének (1) bekezdése szerinti európai öröklési bizonyítvány vagy a Rendelet hatálya alá tartozó határozat, bírósági egyezség vagy közokirat alapján a nyilvántartást vezető szervnél bejegyzés iránti kérelmet terjeszt elő”.

⁶⁵ A „lajstromozott vagyontárgy” kifejezés alatt azon vagyontárgyakat értem – a Hetv. 6. § (1) bekezdés i) pontjával összhangban – amelyek tekintetében a tulajdonjog vagy (más bejegyzett jog) megszerzését közhiteles nyilvántartásba történő bejegyzés igazolja.

⁶⁶ Így pl. különböző államokban van a szokásos tartózkodási helyük, avagy ugyanazon államban van, de egyikük kikötötte az állampolgársága szerinti jog alkalmazását, amely a szokásos tartózkodási helyüktől eltérő állam joga.

következik be sem törvényes, sem végintézkedésen alapuló öröklés a többinek a hagyatéka tekintetében.

Úgyszintén a hozzáigazítás egyik esetkörének tekinthető a *hagyatéki gondnokok jogállására* vonatkozó 29. cikk. Némely jogrendszerek szerint az öröklési viszonyok rendezésében kiemelkedő szerep jut a hagyatéki vagyongazdálkodóknak, akiknek közreműködése lényegében a más jogrendszerekben ismert formális hagyatéki eljárást helyettesíti. Előfordulhatnak esetek, amikor az öröklési ügyben eljáró tagállam öröklési eljárási rendszere erőteljesen a vagyongazdálkodó személy közreműködésére épül, ám az öröklésre olyan idegen öröklési anyagi jog irányadó, amelynek anyagi öröklési joga nem nyújt kielégítő szabályozást e kérdésben amiatt, mert az adott jogi kultúrában marginális szerepet játszik a végrendeleti végrehajtó vagy a hagyatéki vagyongazdálkodó intézménye⁶⁷. Az ilyen esetekben előáll a normahiany orvosolására a 29. cikk nehezen áttekinthető szabályai azt a megoldást nyújtják, hogy a joghatósággal rendelkező tagállam számára lehetővé teszik saját joguk (a *lex fori*) hagyatéki vagyongazdálkodóknak vonatkozó bizonyos normáinak kiegészítő, hégzagpótló alkalmazását (pl. a hagyatéki vagyongazdálkodó kötelező kirendelése, a vagyongazdálkodó személyének meghatározása, jogosítványainak terjedelme tekintetében)⁶⁸.

Különös hozzáigazítási normának tekinthető ezenkívül az EuÖR. 33. cikke is, amely az „*örökös nélküli hagyatéka*” tekintetében több állam részére tulajdoni igényt biztosító eltérő státutumok közötti ütközést oldja fel; a kérdésről a későbbiekben lesz szó⁶⁹.

3. A hozzáigazítás egy potenciális alkalmazási térsége öröklési ügyekben: az örökség megszerzésére vonatkozó anyagi jogi szabályok alkalmazása idegen fórum által

Az örökség megszerzésének problémaköre kapcsán nem csupán a dologi jog és az öröklési jog egymás közötti viszonylatában merül fel elhatárolási kérdés, hanem az öröklési jog és az eljárásjogi viszonylatában is. Közhangos az a megállapítás, hogy az öröklési jog a magánjogi viszonyoknak azt a szegélyét képezi, ahol leginkább egybefonódnak egy adott jogrendszer anyagi jogi és eljárásjogi intézményei; az anyagi és eljárásjogi jogintézmények e téren szoros kölcsönhatásban állnak⁷⁰. Ez különösen elmondható az öröklési anyagi jog azon szabályozási csomópontjairól, amelyeket a német szakirodalom⁷¹ – megkülönböztetve az ún. „*Nachlassverteilung*”⁷² körébe tartozó jogkérdésektől – a „*Nachlassabwicklung*”⁷³ fogalma alá sorol. Ide tartoznak voltaképpen mindazon szabályok, amelyek az öröklés „jogi menetét” rendezik, az örökös halálának pillanatától kezdve egészen a hagyatéki vagyon örökösök általi végleges megszerzéséig. Ide sorolható csomóponti kérdések különösen

- az örökség (vagy a hagyatékból való egyéb részesedés) megszerzésének időpontja és módja;
- a jogosult ezzel kapcsolatos jogcselekményei (elfogadás, visszautasítás);

⁶⁷ Hangsúlyozandó, hogy az EuÖR. autonóm minősítési rendszerében a hagyatéki vagyongazdálkodó személyek (hagyatéki gondnokok, végrendeleti végrehajtók) jogállása – figyelemmel a 23. cikk (2) bekezdés *f*) pontjára – nem eljárási, hanem anyagi jogkérdésnek tekintendő, amelyre az öröklési státutum irányadó.

⁶⁸ E szabályokról részletesebben ld. SZÖCS (2021), 378-386.

⁶⁹ Ld. az V. Fejezet 2. pontját.

⁷⁰ SURI (2019), 114.

⁷¹ Ld. pl. HERWEG (2004), 97-98; BERENBROK (1989), 152-154; FERID (1975), 31-32.

⁷² Szó szerinti fordítással: *hagyatékfelosztás*; e körbe azonban a német szakirodalom nem a hagyatéki osztállyal kapcsolatos kérdéseket sorolja, hanem azokat az öröklési anyagi jogi szabályokat, amelyek az örökös által hátrahagyott *hagyatéki vagyonból való részesedés rendjét* – a részesedésre jogosult személyek körét, a részesedés mértékét és annak jogcímét – határozzák meg. Ide tartozik különösen a törvényes öröklés rendje, a végintézkedések alapuló öröklés szabályai, valamint azok a normák, amelyet adott esetben az örökös akarata ellenére kívánnak valamely érdekelten juttatásban részesíteni (a kötelesrész szabályai).

⁷³ Hozzávetőleges szó szerinti fordítással: „az öröklés lebonyolódása”.

- a hagyatéki vagyon kezelése, illetve annak esetleges különleges jogállása (pl. nyugvó hagyaték) a végleges megszerzésig terjedő időszakban;
- a hagyatéki tartozásokért való felelősség kérdései (pl. a felelősség módja, terjedelme, korlátozásának lehetőségei, a tartozások rangsora);
- az örökösársak egymás közötti jogviszonya és a hagyatéki osztály;

tehát mindazon jogkérdések, amelyeket a magyar Ptk. Hetedik Könyvének Ötödik Része együttesen „az öröklés joghatásai” problémaköréhez sorol.

Mindezek a jogkérdéseket együttesen az öröklési anyagi jognak egyfajta „*dinamikus részének*” is nevezhetjük⁷⁴, amit jól kifejezi e területnek a széles körben alkalmazott másik német megnevezése, az „Erbgang” kifejezés is; szemben az öröklési anyagi jog „*statikus részével*”, amely a hagyatéki vagyonból részesedésre jogosultak körét, részesedésük mértékét, illetve annak jogcímeit (törvény, végintézkedés) szabályozzák.

Az öröklés e jogi folyamata a jogrendszerek nagy többségében igényli az állami közhatalom közreműködését; ennek terjedelme, intenzitása azonban meglehetősen változatos⁷⁵. Némely jogrendszerekben ez csak az örökös minőségnek, illetve az örökös által az örökség megszerzésével összefüggésben végzett jogcselekmények (pl. elfogadás) közhiteles tanúsítására szorítkozik, másutt viszont részletesen szabályozott formális bírói eljárás („justizförmiges Verfahren”) formáját ölti.

3.1. Az örökség megszerzésére vonatkozó rendszerek nemzetközi összehasonlításban

Az örökség jogosultak általi megszerzésének módja tekintetében nemzetközi összehasonlításban többféle modell létezik. A szakirodalom többnyire két alaptípust különböztet meg, az örökség ipso iure átszállásának rendszerét és az ún. addicionális rendszert⁷⁶. Mindazonáltal az addicionális rendszerhez tartozó nemzeti jogok megoldásában a közös elem csak az, hogy valamiféle jogcselekmény elvégzését kívánják meg ahhoz, hogy az örökséget a jogosultak megszerezzék. Az egyes nemzeti megoldások ugyanakkor számos ponton eltérnek egymástól, különösen tekintetben, hogy milyen jellegű jogcselekményt (közhatalmi vagy magánjogi) tesznek szükségessé; azt kinek és milyen módon kell elvégeznie; mi a hagyatéki vagyon jogállása a közbenső időszakban stb. Az addicionális rendszeren belül véleményem szerint megkülönböztethető egymástól a jogosult általi elfogadó nyilatkozaton alapuló modell, a hatósági hagyatékátadáson alapuló modell, valamint a főként az angolszász jogok által követett megoldás, amely egyfajta közbenső vagyonkezelésen alapul.

3.1.1. Az ipso iure öröklés rendszere

Miután a hazai jog már a régi Ptk. hatálybalépését megelőzően is ezt a megoldást követte, a hazai jogászok számára a legismertebb – sőt néha külföldi öröklési ügyek jogi rendezésekor is „magától értetődőnek” tekintett – szabályozási megoldás az ipso iure öröklés, amely a hagyaték átszállásához nem kíván sem a jogosultak részéről jognyilatkozatot, sem hatósági közreműködést. Erre tekintettel használja a német szakirodalom⁷⁷ e modellre a gyakran a „Vonselbsterwerb”⁷⁸ találó kifejezést. Kifejezett aktivitást ez a modell a jogosult részéről csak abban az esetben kíván

⁷⁴ VÉKÁS Lajos az öröklési jognak e szegmensét az öröklési jog *általános részének* nevezi; ld. VÉKÁS (2019), 327.

⁷⁵ Ld. ezzel kapcsolatban még a VI. Fejezet 2.1. pontjában elmondottakat.

⁷⁶ Ld. pl. SZLADITS – TELLER (1939), 511.; SZÁSZY (1938), 516; VÉKÁS (2018), 2535; OROSZ Árpád, in: PETRIK (2021), 1-2.

⁷⁷ MUSCHELER (2010), 542-665. WEIDLICH, Dietmar, in: Grüneberg BGB Kommentar (2022), § 1922, 2320; HAUSMANN, Rainer, in: HAUSMANN/HOHLACH (2010), 20.

⁷⁸ Hozzávetőleges fordításban: „magától bekövetkező szerzés”.

meg, ha utóbbi nem kíván örökössé lenni, és visszautasítás útján „meg nem történtté” kívánja tenni a törvény erejénél fogva már bekövetkezett jogutódlást. Ez a rendszer nem ismeri a hagyatéki vagyonnak egyfajta közbenső, „ideiglenes” jogállását, így pl. a nyugvó hagyaték (hereditas iacens) intézményét; a hagyatéki vagyontömeg egyetlen pillanatig sem marad uratlanul. A magyar jog mellett ezt a megoldást követi pl. a német⁷⁹, a francia⁸⁰, a holland⁸¹ és a lengyel⁸² jog.

A német jogirodalomban Karlheinz MUSCHELER mutat rá arra, hogy e modellnek a nemzetközileg bevett elnevezése („ipso iure” rendszer) csupán annak az egyik lényegi attribútumát fejezi ki, nevezetesen azt, hogy az örökség átszállása a törvény erejénél fogva (tehát külön jogcselekmények nélkül) következik be. Legalább ilyen fontosnak tartja azonban a szerző az ipso iure öröklési rendszerek másik fontos sajátosságát, miszerint a szerzés *ipso morte*, azaz az örökhagyó halálánál fogva, annak időpontjában nyomban bekövetkezik⁸³. Ez utóbbi sajátosságnak a következménye ui. az, hogy e rendszerben (legalábbis annak ideáltípusában) kizárt a nyugvó hagyaték létezése.

3.1.2. Az elfogadó nyilatkozaton alapuló modell

Jellemzően a romanista jogrendszerek követik az örökség megszerzésének azt a modelljét, amely szerint az örökséget a jogosult elfogadó nyilatkozat megtételével szerzi meg. Klasszikus példája ennek az olasz⁸⁴, a spanyol⁸⁵, a portugál⁸⁶ és a bolgár⁸⁷ jog, továbbá számos latin-amerikai jogrendszer. A hazai joggyakorlat mindazonáltal többnyire a számos tekintetben hasonló megoldást követő osztrák szabályozás kapcsán találkozunk e modellel.

E modell szerint az örökség megnyíltával (az örökhagyó halálával) nem következik be a hagyatéki vagyontömeg átszállása a jogosultakra. Utóbbiak számára csak „örökléshez fűződő jog” (a bevett osztrák kifejezéssel: subjektives Erbrecht⁸⁸) nyílik meg, tehát az arra vonatkozó jogosultság, hogy az örökséget elfogadják. Ez az alanyi jog rendszerint örökíthető: ha az örökös már az örökhagyó halálát követően, de még azt megelőzően elhalálozik, hogy gyakorolhatta volna azt, az örökség elfogadására vonatkozó jogosultság átszáll az utóbb elhalálozó örökös saját örökösire (transmissio)⁸⁹.

E szabályozási modellben jellegzetes jelenség a *nyugvó hagyaték* (hereditas iacens) intézménye. Az örökség megnyílt (delatio hereditatis) és az annak az örökös általi elfogadása (additio hereditatis) közötti időszakban a hagyaték uratlan vagyontömeget képez, ám annak pontos jogállása tekintetében az egyes nemzeti szabályok már eltérnek egymástól. A legerőteljesebb jogállást e vagyontömegnek az osztrák jog nyújtja: az osztrák jogfelfogás azt már korábban is önálló jogalanyként tekintette⁹⁰, amely egyebek mellett perképeséssel rendelkezik, a 2015. évi öröklési jogi reform óta azonban az osztrák ABGB 546. §-a immár kifejezetten is jogi személynek

⁷⁹ A német BGB 1922. § (1) bekezdése értelmében „valamely személy halálával (öröklés megnyílt) annak vagyona (örökség) mint egész száll át egy vagy több más személyre (örökösök).

⁸⁰ A francia Cc. 711. cikke szerint „a dolgokon fennálló tulajdont megszerzik örökléssel.”

⁸¹ A holland BW 4:182. cikk 1. bekezdése értelmében „az örökhagyó halálával annak örökösai törvényenél fogva a jogaiba lépnek az átszállásra képes jogai, valamint saját birtoka tekintetében”.

⁸² A lengyel Kc. 925. cikke szerint „az örökös az öröklés megnyíltával megszerzi az örökséget”. (A 924. cikk értelmében az öröklés megnyílt az örökhagyó halálával következik be.)

⁸³ MUSCHELER (2010), 546.

⁸⁴ Ld. az olasz Cc. 459. cikkének első mondatát.

⁸⁵ Ld. a spanyol Cc. 988-989. cikkeit.

⁸⁶ Ld. a portugál Cc. 2050. cikk 1. bekezdését.

⁸⁷ Ld. a bolgár ZN 48. cikkét.

⁸⁸ LINDER, Florian, in: GRUBER et al. (2018), 450; LIKAR-PEER, Gundula Maria in: FERRARI/LIKAR-PEER (2020), 53-55.

⁸⁹ Ld. az olasz Cc. 479. cikkét, a spanyol Cc. 1006. cikkét, valamint az osztrák ABGB 537. §-át.

⁹⁰ FERRARI, Susanne, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2007), 2

nyilvánítja a nyugvó hagyatékot, amely az örökgyő „vagyonai jogi pozícióit” – azaz lényegében a vagyonai jogalanyiságát – folytatja⁹¹. Jóval kevésbé kimunkált pl. a spanyol jog. A spanyol Cc. sehoh nem ejt szót kifejezetten a nyugvó hagyaték intézményéről. A jogfelfogás nem tekinti jogképesnek a hagyatéki vagyontömeget⁹²; ugyanakkor a spanyol LEC 6. cikkének 4. bekezdése azt polgári eljárásban perképességgel ruházza fel.

Az elfogadást megelőzően az örökösök rendszerint csak korlátozottan jogosultak jogcselekményeket végezni a nyugvó hagyatékkal kapcsolatban; ilyen cselekményeket rendszerint csak a hagyatéki vagyon állagának és értékének megóvása, valamint bizonyos hagyatéki tartozások kiegyenlítése céljából végezhetnek; e cselekményeket adott esetben a törvény bíróság engedélyéhez köti. A nemzeti szabályok rendszerint lehetővé teszik azt is, hogy a bíróság szükség esetén – hivatalból vagy az érdekeltek valamelyikének kérelmére – gondnokot vagy más vagyonkezelőt⁹³ rendeljen ki a nyugvó hagyaték kezelésére, illetve – amennyiben e vagyontömeg jogképességgel rendelkezik – annak képviselőjére⁹⁴.

Az örökség megszerzése az elfogadó nyilatkozat megtételével következik be. Az ilyen nyilatkozat megtételének határideje⁹⁵, annak módja (kifejezett vagy hallgatólagos), a kifejezett elfogadó nyilatkozat alakításai tekintetében eltérőek az egyes nemzeti szabályok. Úgyszintén eltérő lehet az egyes nemzeti jogok szerint az elfogadó nyilatkozat lehetséges tartalma: az lehet feltétlen vagy adott esetben feltételes; az erre vonatkozó szabályok az adott nemzeti öröklési jognak a hagyatéki tartozásokért való felelősségre vonatkozó szabályrendszerével állnak összhangban. Jellemző megoldása viszont az e szabályozási modellt követő jogrendszereknek az, hogy a megtett elfogadó nyilatkozat joghatásaként az örökös az örökgyő elhalálzásának időpontjára visszamenőleges (ex tunc) hatállyal szerzi meg a hagyatéki vagyont⁹⁶; ez a mozzanat némileg az ipso iure öröklési rendszerhez közelíti ezt a modellt.

3.1.3. A hatóságai hagyatékátadáson alapuló modell

Az elfogadó nyilatkozaton alapuló rendszerek körébe sorolható az osztrák jog is. Az osztrák ABGB 547. cikke értelmében annak, hogy az örökös az örökséget megszerezze, előfeltételét képezi az ún. örökségbe lépési nyilatkozat (Erbtrittserklärung) megtétele, amely – tartalmát illetően – lényegében az örökséget elfogadó egyoldalú jognyilatkozat⁹⁷. Az osztrák jog szerint ugyanakkor az örökség megszerzéséhez az örökösnek ez a jogcselekménye még nem elegendő: ahhoz mindenképpen szükség van egy *állami közhatalmi aktusra* is, nevezetesen a hagyaték alakszerű bírósági határozattal történő átadására (Einantwortung). Ez a sajátosság egy lényegi ponton különbözteti meg az osztrák jogot az elfogadó nyilatkozaton alapuló többi addicionális szerzési rendszertől. Utóbbiakról eltérően ui. az osztrák jog szerint az örökös az örökséget a *hagyatékátadó határozat jogerőre emelkedésével* szerzi meg. Az osztrák jogban ekképpen az örökség átszállása nem jogügylet (elfogadás), hanem a hagyatéki bíróság közhatalmi aktusa folytán

⁹¹ WELSER (2019), 45.

⁹² HIERNEIS (2017), Rz. 558a.

⁹³ Pl. a portugál Cc. 2048. cikke szerint curador de herança jacente, az olasz Cc. 529. cikke szerinti curatore.

⁹⁴ Pl. az osztrák AußStrG 173. §-a szerinti Verlassenschaftskurator.

⁹⁵ Az olasz Cc. 480. cikke tízéves – elvülés-jellegű – elfogadási határidőt ír elő; nincs törvényi határidő az elfogadásra a spanyol jogban. Az osztrák jog szerint az örökségbe lépési nyilatkozat (Erbtrittserklärung) megételére az örökösrel szemben a bírósági megbízottként eljáró közjegyző határidőt tűzhet.

⁹⁶ Ld. az olasz Cc. 459. cikkének második mondatát, a spanyol Cc. 989. cikkét, a portugál Cc. 2050. cikk 2. bekezdését és a bolgár ZN. 48. cikkének második mondatát.

⁹⁷ Az örökség elfogadására irányuló nyilatkozat az osztrák ABGB 800-802. §-ai értelmében lehet feltételes (bedingt), amikor az örökös a felelősségét korlátozandó, csak a „hagyatéki leltár fenntartásával” fogadja el az örökségét, vagy feltétlen (unbedingt), amelynek joghatásaként az örökös korlátlanul, a saját vagyonával is helytáll a hagyatéki tartozásokért.

következik be⁹⁸. A hagyatékátadás intézményére figyelemmel az osztrák jogban egy részletesen szabályozott nemperes bírósági hagyatéki eljárás fejlődött ki, amely mintaként szolgált az osztrák jog hatása alatt fejlődött közép-európai államok számára is; ennek nyomán honosodott meg a magyar eljárási jogban is a hagyatékátadás intézménye. Lényegi különbség azonban, hogy miután a magyar jog az ipso iure öröklés elvét követi, utóbbi szerint a hagyatékátadás funkciója rendszerint⁹⁹ csupán a törvénytől fogva már bekövetkezett jogszerzés kívülálló felé történő közhiteles igazolása; ezzel szemben az osztrák jogban a hagyatékátadásnak jogkeletkeztető, konstitutív hatálya van.

3.1.4. A „personal representative” általi közbelső vagyonekezelésen alapuló modell

A főként kontinentális jogrendszerekben ismert előbbi modellektől markánsan eltér a common law jogrendszerek által követett megoldás. E rendszerekben a hagyatéki vagyon sorsának jogi rendezéséhez elengedhetetlen egy közbelső vagyonekezelő személy közreműködése. E személy elsődlegesen az örökhagyó által nevezett végrendeleti végrehajtó (executor of will), vagy annak hiányában¹⁰⁰ a hagyatéki bíróság (probate court) által kirendelt hagyatéki vagyonekezelő (estate administrator); a kettőt együtt az angolszász jogok az örökhagyó ún. „személyes képviselője” (personal representative) gyűjtőfogalma alatt említik¹⁰¹.

A personal representative közreműködése bizonyos fokig inkább emlékeztet egyfajta „felszámolási eljárásra”, mintsem a kontinentális jogokban ismert hagyatéki eljárásra. Fő feladatai¹⁰² közé tartozik az aktív és passzív hagyatéki vagyontárgyak leltárba vétele, azok kezelése, szükség esetén intézkedések megtétele azok állagának megóvására, továbbá a hagyatékhhoz tartozó kinnlévőségek behajtása. Különösen fontos kötelezettségét képezi a hagyatéki tartozások kiegyenlítése, beleértve az örökléssel kapcsolatban felmerülő adókötelezettségek teljesítését is; ennek során akár egyezséget hagyatéki hitelezőkkel¹⁰³. Az angolszász szabályok szerint ui. a hagyatéki tartozások nem szállnak át az örökösökre; azokat a meglévő aktív hagyatéki vagyontömeg „felszámolása” útján kell rendezni. Ebben az összefüggésben érthető meg leginkább a „personal representative” megnevezés is: maga a törvényi szabályozás¹⁰⁴ is abból a jogi fikcióból indul ki, hogy ez a vagyonekezelő személy az örökhagyónak egyfajta – halál utáni – „személyes képviselője” azon vagyoni jogosultságok tekintetében, amelyek az örökhagyó halálával nem szűnnek meg. Eljárása során legalább annyira szem előtt kell tartania a hagyatéki hitelezők, mint a hagyatéki vagyonból részesülő (végakarati vagy törvényes) kedvezményezettek érdekeit; az örökhagyó után maradt teljes hagyatéki vagyon ui. elsődlegesen a hagyatéki tartozások kiegyenlítésére szolgál¹⁰⁵. A hagyatékot a personal representative saját vagyonától elkülönítve (separatio bonorum) köteles kezelni; saját személyes hitelezői e vagyontömegeből kielégítést nem nyerhetnek¹⁰⁶.

⁹⁸ NEMETH, Kristin, in: SCHWIMANN/KODEK 4., (2018), 323.

⁹⁹ A konstitutív, jogkeletkeztető elemek mindazonáltal jelen vannak a magyar jog szerinti hagyatékátadó végzés intézményében is; ld. a IV. Fejezet 4. pontjában.

¹⁰⁰ Így pl., ha az örökhagyó illet nem nevezett vagy a nevezett végrendeleti végrehajtó a megbízatást nem vállalja, illetve azt ellátni a bíróság megítélése szerint pl. egészségi állapota, előrehaladott életkora vagy egyéb körülményei miatt nem tudja.

¹⁰¹ FIRSCHING (1965), 13.

¹⁰² Ld. az angol AEA 25. cikkét.

¹⁰³ KEATING (2015), 251.

¹⁰⁴ Az angol AEA 1. cikk (3) bekezdése értelmében „The personal representatives shall be the representative of the deceased in regard to his real estate to which he was entitled for an interest not ceasing on his death as well as in regard to his personal estate.”

¹⁰⁵ Ld. az angol AEA 32. cikkét.

¹⁰⁶ ODERSKY (2001), 16.

Abban az esetben, ha a personal representative feladatait végrendeleti végrehajtó látja el, már az örökgyó halálával átszállnak rá az örökgyó (örökíthető) vagyoni jogosultságai; azokat már a jogállását igazoló hagyatéki bírósági okirat (grant of probate) kiállítását megelőzően is gyakorolhatja; ennek az okiratnak csak deklaratív jelentősége van¹⁰⁷. A bírósági okirat csak tanúsítja, „megerősíti” e jogállását, ami az angol jogfelfogás szerint magából a végrendeletből ered¹⁰⁸. Lényegében az örökgyó halálával átszállnak rá az örökgyó örökíthető vagyoni jogosultságai, mind az ingó, mind az ingatlan vagyona tekintetében¹⁰⁹. Az estate administrator ezzel szemben csak a bíróság általi kirendeléséről szóló ún. letters of administration kézhezvételét követően járhat el; jogállását ez a bírósági aktus keletkezteti.¹¹⁰

Az ellátandó feladatok és a jogosítványok terjedelme tekintetében viszont megegyezik a kétféle personal representative jogállása¹¹¹. E személyt trustee-minőségében teljeskörű vagyongazdálkodási jog illeti meg a hagyaték felett; a vagyont ui. lényegében trust-ként kell kezelnie¹¹² („...that estate shall be held in trust by his personal representatives”)¹¹³. Ezzel kapcsolatos jogosítványait közelebbről a trustee-k jogait szabályozó törvények rendezik¹¹⁴. Jogosítványai kiterjednek a hagyatéki vagyontárgyak elidegenítésére vagy más módon történő megterhelésére (pl. bérbeadására) is.

A personal representative feladata, hogy hagyatéki tartozások kiegyenlítése után fennmaradó vagyongazdálkodást (residuary estate) felossza hagyatéki vagyongazdálkodásból (az örökgyó végakarati rendelkezései vagy annak hiányában a törvény alapján) részesülő kedvezményezettek (beneficiaries) között. Ennek módja többféle lehet, így pl. a vagyontárgyak értékesítéséből befolyt pénzüsszeg kifizetése, vagy bizonyos vagyontárgyaknak egyes kedvezményezettek részére történő „kiadása” az ún. assent¹¹⁵ (jóváhagyás) útján¹¹⁶. A kedvezményezetti igényének kielégítési módja tekintetében értelemszerűen jelentősége van annak, hogy az örökgyó a végintézkedésben milyen juttatást rendelt az egyes kedvezményezettek részére. Míután a kedvezményezettek nem egyes konkrét vagyontárgyakat szereznek meg a hagyatéki vagyongazdálkodásból, fogalmilag nem ismert az örökgyó részének az örökgyó halálával beálló eszmei hányadok szerinti jogközössége sem¹¹⁷.

A kedvezményezetteket, a hagyatéki vagyongazdálkodás időtartama alatt semmilyen jogcím nem illeti meg a hagyatéki vagyongazdálkodás felett. Azon nem szereznek tulajdont az örökgyó halálával; a hagyatéki vagyongazdálkodás fennállása alatt csupán egyfajta várományuk áll fenn¹¹⁸. Kizárólag a hagyatéki vagyongazdálkodás gondos és szakszerű kezelését („due administration”) követelhetik a végrendeleti végrehajtótól¹¹⁹, ami magában foglalja természetesen az örökgyó végakarati juttatásainak

¹⁰⁷ SHERRIN/BONEHILL (2004), 59; ODESKY (2020), 675.

¹⁰⁸ KERRIDGE/BRIERLEY (2009), 429; LEHANE (2022), 152.

¹⁰⁹ SHERRIN/BONEHILL (2004), uo.; SPIERIN (2017), 49.

¹¹⁰ Az örökgyó halálától a letters of administration kiállításáig terjedő közbenső időszakban a hagyatéki vagyontömeg jogosultja az angol AEA 9. cikke értelmében a Public Trustee. Utóbbinak feladatkörét különböző állami hivatalok látják el az egyes angolszász jurisdikciókban; Angliában pl. az Official Solicitor and Public Trustee.

¹¹¹ Hacsak az örökgyó a törvényben foglaltaktól eltérően nem szabályozta a végintézkedésében az általa nevezett executor jogállását.

¹¹² Nem véletlenül nevezi ezt az angolszász hagyatéki eljárási modellt a német jogirodalomban Jan Peter SCHMIDT „Treuhandmodell”-nek (bizalmi vagyongazdálkodási modellnek), ld. SCHMIDT (2014), 456.

¹¹³ Ld. pl. az angol AEA 33. cikkét, valamint az ír SA 10. cikk (3) bekezdését.

¹¹⁴ Így különösen a Trustee Act (1925) 12-25. cikkei.

¹¹⁵ Ld. az angol AEA 36. cikkét.

¹¹⁶ KERRIDGE/BRIERLEY (2009), 582-583; ODESKY (2020), 679.

¹¹⁷ MANSEL (2012), 184.

¹¹⁸ HENRICH (2017), Rz. 252.

¹¹⁹ ODESKY (2001), 26.; SPIERIN (2017), 51.

teljesítését is. A personal representative-val szembeni igényük eleve csak egy bizonyos – rendszerint egyéves – időtartam (ún. executor's year) elteltével válik esedékessé¹²⁰.

Az angolszász modellnek összességében fontos jellemzője, hogy az örökhagyó halálát követően a hagyaték átmenetileg idegen vagyongazdálkodás alá kerül. Annak jogosultjává, „*kvázi tulajdonosává*” (*legal owner*) a vagyongazdálkodás időtartama alatt a personal representative válik, mind az örökhagyó után maradt ingóságok (personal property), mind az ingatlanok (real property) tekintetében¹²¹. Az ilyen vagyongazdálkodás a common law öröklési rendszereknek olyan lényegi sajátossága, hogy anélkül elképzelhetetlen a hagyaték sorsának rendezése. Ezt a modellt tehát markánsan megkülönbözteti az előbb ismertetett egyéb modellektől, hogy a vagyomból részesülő kedvezményezetteknek az *örökhagyótól történő közvetlen megszerzése nem következik be*; a hagyatéki vagyon tartozások kiegyenlítése utáni maradékát (residue) a jogosultak a personal representative-től szerzik meg. Hiányzik tehát az az elem, ami a kontinentális öröklési jogoknak – mind az ipso iure szerzésen, mind pedig az elfogadó nyilatkozaton vagy hatósági átadáson alapuló rendszereknek – közös sajátossága, ti., hogy a jogosultak megszerzése az örökhagyótól ered, és az ő halálának időpontjában, vagy arra visszamenőlegesen áll be.

3.1.5. Vegyes megoldások

Akadnak példák nemzetközi összehasonlításban arra is, hogy egy adott jogrendszer örökség megszerzésére vonatkozó szabályrendszerében a fent vázolt modellek közül többnek az elemei is felfedezhetőek.

Némely jogrendszerben eltérő szabályozási megoldások érvényesülnek a *juttatások egyes fajtáinak* megszerzése tekintetében. A német jog pl. az örökös tekintetében markánsan az ipso iure szerzés elvét követi, legyen szó akár törvényes, akár végintézkedéses öröklésről; ám nem ezt a megoldást követi a hagyomány tárgyának megszerzése terén. A német jog a hagyománynak kizárólag a kötelmi fajtáját ismeri (Damnationslegat), aminek következtében a hagyományos javára az örökhagyó halálával nem következik be dologi hatályú megszerzés a hagyomány tárgyán, hanem csupán egy kötelmi természetű követelés válik esedékessé. Utóbbinak kötelezettje az örökös, mint az örökhagyó egyetemes jogutódja. Ahhoz tehát, hogy a hagyományos megszerezhesse az örökhagyó által neki jutott vagyontárgyat, külön jogügyletre, a hagyomány teljesítésére (Vermächtniserfüllung) van szükség az örökös részéről. Mindenképpen bekövetkezik tehát az örökös közbenső megszerzése a hagyomány tárgyán; a hagyományos nem szerez közvetlenül az örökhagyótól¹²²; a hagyomány tárgyát az örököstől – élők között – szerzi meg akkor is, ha az egy, az örökhagyó halálakor a hagyatékban meglévő konkrét vagyontárgy.

Ugyancsak a német jog szolgál példával arra is, hogy egyazon jogrendszeren belül az általánostól eltérő szabályrendszer vonatkozik bizonyos, *különleges rendeltetésű vagyontárgyak* öröklés útján történő megszerzésére. A mező- és erdőgazdasági ingatlanok öröklését szabályozó német HöfeO 14. § (3) bekezdése pl. lehetővé teszi, hogy az ilyen ingatlan tulajdonosa végintézkedéssel a túlélő házastársat ruházza fel azzal a jogosítvánnyal, hogy ő jelölje ki a leszármazók közül a gazdasági egység működtetését tovább folytató örököst (ún. Hoferbe), aki az ilyen rendeltetésű ingatlant

¹²⁰ SLOAN/BORKOWSKI (2017), 356; ODERSKY (2001), 23; LEHANE (2022), 160.

¹²¹ Az örökhagyó ingóságai már a common law szerint is az örökhagyó halálával szálltak át a personal representative-ra, ld. SLOAN/BORKOWSKI (2017), 364. Az ingatlanok (real estate) tekintetében ezt csak későbbi jogfejlődés során a tételes jog (statutory law) mondta ki; jelenleg az AEA. 1. cikke rendelkezik az ingatlanok personal representative-re történő átszállásáról.

¹²² A német jogban fogalmilag ismeretlen a halál esetére szóló különös jogutódlás; a hagyományos tehát nem jogutódja az örökhagyónak.

öröklés útján megszerezni jogosult¹²³. Amennyiben a túlélő házastárs gyakorolja e jogosultságát, akkor az általa kijelölt kedvezményezett az érintett mező- vagy erdőgazdasági ingatlan tekintetében annak a helyébe lép, aki azt az örökhagyó halálának pillanatában és törvénynél fogva (tehát ipso morte és ipso iure) megszerezte. A kijelölt kedvezményezett (Hoferbe) jogszerzésének azonban nincs az örökhagyó halálára visszamenőleges hatálya; nem érvényesül tehát az ő tekintetében az ipso iure öröklési rendszerek egyik lényeges sajátossága, a szerzés ipso morte bekövetkezése¹²⁴.

Sajátos, az ipso iure és az addicionális rendszert ötvöző „hibrid” megoldást követ a román jog¹²⁵. Utóbbi szerint az öröklés megnyíltával bekövetkezik ugyan az örökség átszállása¹²⁶, ám ahhoz, hogy az örökös „véglegesen” megszerezze a hagyatékot, a törvényben meghatározott határidőn belül elfogadó nyilatkozatot kell tennie; ennek elmulasztása esetén ui. ex tunc hatállyal eselik az örökségtől, miután elfogadó nyilatkozat hiányában a román Cc. 1112. cikke értelmében vélelmezni kell az örökség visszautasítását. E sajátos hibrid megoldás okát a jogirodalom az ipso iure öröklési rendszerre történő – „félresikerült” – áttérési kísérletben látja¹²⁷.

A hibrid megoldásokra példaként említhetőek az Amerikai Egyesült Államok bizonyos tagállamainak jogrendszerei is, amelyekben az angolszász hagyatéki vagyonkezelési modell és az ipso iure öröklés jellemvonásai ötvöződnek. Az USA-tagállamok jogrendszerei alapvetően a common law által kialakított hagyatéki vagyonkezelés rendszerét honosították meg; e jogokban is elengedhetetlen az örökhagyó personal representative-jának közreműködése. Mindazonáltal a tagállami jogok egy részében mégis megfigyelhető az ipso iure öröklési rendszerek azon fő sajátossága, miszerint az örökhagyó halálával az örökség közvetlenül az örökösökre (devisee, heirs¹²⁸) száll¹²⁹. Ezt a megoldást követi a tagállamok számára javasolt modelltörvény, a UPC (1969)¹³⁰ is. Ennek 3-101. cikke kifejezetten kimondja, hogy az örökhagyó halálával annak ingó és ingatlan hagyatéka magukra a juttatásban részesülő kedvezményezettek, illetve végintézkedés hiányában a törvényes örökösökre száll¹³¹. E közvetlen hagyatékátszállásról rendelkezik számos USA-tagállam saját öröklési törvénye¹³² is, közöttük olyanoké¹³³ is, amelyek a UPC (1969)-et egyébként nem vették át. Ugyanakkor az USA-tagállami jogok lényegében ugyanolyan széleskörű jogositványokkal ruházzák fel a personal representative személyét, mint a „klasszikus” common law. Az örökhagyó halálával a juttatásban részesülők (vagy a törvényes örökösök) javára bekövetkező vagyonátszállás ellenére a hagyatéki vagyon a personal representative teljeskörű

¹²³ A német HöfeO e szabálya kivételt képez a német BGB 2065. § (2) bekezdése szerinti általános tilalom alól, miszerint az örökhagyó nem bízhatja harmadik személyre annak meghatározását, hogy a juttatást ki szerezze meg.

¹²⁴ MUSCHELER (2010), 549.

¹²⁵ VERESS – SZÉKELY (2020), 194.

¹²⁶ VERESS – SZÉKELY (2020), 179.

¹²⁷ VERESS – SZÉKELY (2020), 194.

¹²⁸ Az USA öröklési jogi szaknyelvében a „devisee”, illetve „legatee” az örökhagyó által végintézkedéssel juttatásban részesülő kedvezményezetteket jelöli; az „heir” („örökös”) fogalma ezzel szemben túlnyomórészt csak a törvényes örökösökre használatos.

¹²⁹ SEEGERT (1947), 899.

¹³⁰ E modelltörvényt máig az USA 19 tagállama vette át; ld. <https://www.uniformlaws.org/committees/community-home?CommunityKey=a539920d-c477-44b8-84fe-b0d7b1a4cca8> (megtekintve 2021. május 26. napján).

¹³¹ „...Upon the death of a person, his real and personal property devolves to the persons to whom it is devised by his last will or to those indicated as substitutes for them in cases involving lapse, renunciation, or other circumstances affecting the devolution of testate estate, or in the absence of testamentary disposition, to his heirs, or to those indicated as substitutes for them in cases involving renunciation or other circumstances affecting devolution of intestate estates, ...”.

¹³² Pl. *Arizona*: Arizona Revised Statutes, Title 14 (Trusts, Estates and Protective Proceedings) 14-3101. cikk; *Massachusetts*: Massachusetts General Laws, Chapter 190B (Massachusetts Uniform Probate Code), Article II, sec. 3-101; *New Jersey*: New Jersey Revised Statutes, Title 3B (Administration of Estates – Decedents and Others) sec. 3B:1-3.

¹³³ Pl. *Alabama*: Alabama Code, Title 43 (Wills and Decedent’s Estates), sec. 43-2-830; *Texas*: Texas Estate Code Sec. 101.001; *Kalifornia*: California Probate Code, § 7000-7001.

rendelkezése alá kerül, aki – amint azt a UPC (1969) 3-711. cikke is kiemeli¹³⁴ – az „abszolút tulajdonoshoz” hasonló jogosítványokkal rendelkezik hagyaték felett, ám a hagyatékot „a hitelezők és egyéb érdekelték javára” kell kezelnie. E jogosítványai így a vagyonkezelés időtartama alatt lényegében kiüresítik az örökösök tulajdonjogát. Ezzel a megoldással az érintett USA-tagállamok joga lényegében függetlenítette egymástól¹³⁵ a hagyaték jogosultakra való átszállásának és a hagyatéki vagyonkezelésnek a kérdését¹³⁶: az előbbi inkább az ipso iure örökléshez, a második viszont a common law által követett megoldáshoz áll közel.

3.2. Az örökség megszerzésére alkalmazandó jogot meghatározás kollíziós szabályok

3.2.1. Nemzeti megoldások – törekvések az idegen anyagi jog alkalmazásának elkerülésre

A jogrendszerek jelentős része az örökség megszerzése tekintetében nem alkalmaz különös kollíziós kapcsolást: rendszerint az örökség fő kollíziós státútumát rendelik alkalmazni az ezzel összefüggő jogkérdésekre is. Mégis akadnak olyan nemzeti kollíziós megoldások, amelyek annak lehetővé tételére irányulnak, hogy az öröklés jogi rendezése tárgyában eljáró hazai hatóság az örökség megszerzésével összefüggő kérdések tekintetében ne kényszerüljön az idegen, gyakran nehezen megérthető – és a saját eljárási jogához nehezen illeszkedő – megoldások alkalmazására, hanem ahelyett a lex fori ezzel kapcsolatos szabályait alkalmazhassa.

a) Ausztria

Az egyébként a hagyaték egységének megoldását követő osztrák nemzetközi magánjog az EuÖR. alkalmazásának kezdetét megelőző időszakban kollíziós különkapcsolást alkalmazott az örökség átszállásával kapcsolatos jogkérdésekre. Az öröklésre általában alkalmazandó jog az osztrák IPRG 28. § (1) bekezdése értelmében az örökhagyó halálakor személyes joga¹³⁷ volt. Az öröklés fő státútumát azonban a (2) bekezdés szerinti – egyoldalú – kollíziós norma áttörte az „Erbgang” körébe tartozó jogkérdések tekintetében: abban az esetben, ha a hagyatéki eljárás lefolytatására Ausztriában került sor, az örökség megszerzésére, továbbá a hagyatéki tartozásokért való felelősségre az osztrák jog volt irányadó, az örökhagyó személyes jogára való tekintet nélkül. E különös kollíziós szabály alapján jutottak osztrák bíróságok számos esetben¹³⁸ arra a következtetésre, hogy az örökösnek olyan esetekben is meg kell tennie az osztrák jog által megkívánt örökségbe lépési (elfogadó) jognyilatkozatot, amikor az öröklés fő státútuma egyébként valamely, az ipso iure öröklés elvét követő idegen anyagi jog; az örökös jogszerzése pedig ilyen esetekben is csak az osztrák bíróság hagyatékátadó végzésének jogerőre emelkedésével áll be.

Az osztrák joggyakorlat mindezen ítéleteiben hivatkozott az IPRG 28. § (2) bekezdése szerinti különös kollíziós szabálynak az osztrák törvényhozói indoklására: eszerint az örökléssel összefüggő bizonyos jogkérdések, így különösen az örökség megszerzése tekintetében „*az anyagi jognak az eljárásjogtól történő elválasztása jószerével lehetetlen*”, ezért a két szegmens eltérő kapcsolóelv alá vonása a gyakorlatban jogalkalmazási nehézségeket vetne fel¹³⁹. Az osztrák IPRG így

¹³⁴ „...a personal representative has the same power over the title to property of the estate *that an absolute owner would have*, in trust however, for the benefit of the creditors and others interested in the estate.”

¹³⁵ KOPP (1997), 42-43.

¹³⁶ PFALLER (2002), 14, 140-141 (a kaliforniai öröklési jog kapcsán).

¹³⁷ Utóbbi az IPRG 9. § (1) bekezdése értelmében főszabályként az érintett személy állampolgársága határozza meg.

¹³⁸ Az e kérdés tárgyában hozott számos határozat közül példaként említhető az OGH-nak a 2Ob81/03f. sz. ügyben 2003. június 12. napján (német állampolgár örökhagyó hagyatéka kapcsán), a 3Ob303/04m sz. ügyben 2005. január 26. napján (írani állampolgár örökhagyó hagyatéka kapcsán), továbbá a 2Ob105/15b. sz. ügyben 2016. június 28. napján (Csehországban lakó cseh és osztrák kettős állampolgár hagyatéka kapcsán) hozott végzése.

¹³⁹ KOPP (1997), 34.

ugyanazon jog (az osztrák *lex fori*) uralma alá vonta az örökség megszerzésével összefüggő anyagi jogkérdéseket is, mint amelynek hatálya alá a hagyatéki eljárás rendje is tartozik. E különös kollíziós kapcsoló szabály révén az EuÖR előtti osztrák jogalkalmazás így Ausztriában lényegében nem engedte érvényre jutni a külföldi öröklési státútum szerinti *ipso iure* megszerzést, hanem az osztrák jog által ismert nyugvó hagyatéki jogi állapotát „kényszerítette rá” az egyébként külföldi jog uralma alá tartozó hagyatékokra is.

Az osztrák kollíziós jog tehát jóllehet a hagyatéki egységének elvét követte, az IPRG 28. § (2) bekezdése szerinti különös szabállyal azon mégis rést ütött, nem tárgyi, hanem funkcionális tekintetben: az öröklési jog egy fontos szegmensét, az örökség megszerzésével összefüggő szabályrendszert kiemelte az öröklés egészére alkalmazandó jog hatóköréből, és a *lex fori* uralma alá helyezte.

b) common law-jogrendszerek

Az örökség megszerzésére vonatkozó szabályok általános öröklési státútumtól eltérő kollíziós kapcsolása a legmarkánsabb módon azonban a common law jogrendszerekben jut kifejeződésre. E jogrendszerekben teljes mértékben elkülönül egymástól az öröklési jognak a már említett¹⁴⁰ „statikus” és „dinamikus” része: az angol jog, amely a kontinentális fogalmak szerinti értelemben vett öröklési jogviszonyokat a „property law” (vagyonjog) részeként kezeli, megkülönbözteti egymástól a succession és az administration fogalmát. A tulajdonképpeni „öröklés” (succession) problémakörébe a common law felfogásában csak az ún. distribution tartozik bele, tehát az a szabályrendszer, amely meghatározza, hogy az örökgyó után a tartozások rendezése után fennmaradó hagyatéki vagyonból mely személyek és milyen mértékben jogosultak részesedni¹⁴¹. A hagyatéki vagyontömeg jogi „felszámolásának” folyamatára vonatkozó szabályrendszer – ideértve a hagyatéki tartozásokért való felelősség rendjét is – ezzel szemben a már vagyonjognak egy, a „succession”-tól megkülönböztetett önálló szegmensét, a hagyatéki vagyonkezelést (administration) képezi.

A succession és az administration kettőssége egyértelműen megjelenik a common law kollíziós jogában is. Míg az előbbi kérdésre a common law kollíziós szabályai a vagyontárgyak jellegétől függően a *lex domicilii*, illetve a *lex rei sitae* kapcsolóelvét alkalmazzák, addig az administration körébe tartozó jogkérdésekre a personal representative-ot *kirendelő bíróság saját joga* (*lex fori*) alkalmazandó¹⁴². Ennek révén a common law „megsprórolja magának” a hagyatéki vagyonkezelő megbízatásának keletkezésével és ellátásával összefüggésben az anyagi és az eljárási jogkérdések elhatárolását is. E megoldás révén a common law jogrendszerekben az öröklési jogkérdésekre alkalmazandó jog nem csupán tárgyi tekintetben (eltérő jog a vagyontárgyak jellegétől függően), hanem funkcionális tekintetben is törést szenved.

3.2.2. Hágai jogegységesítési kísérletek és az európai uniós kollíziós szabályrendszer

Az örökség megszerzésének kérdésköre kifejezetten neuralgikus kérdésnek bizonyult az öröklési kollíziós jognak a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet által az 1980-as években tervbe vett egységesítése során is. A szakértői tárgyalások során megmutatkozott, hogy a common law- és a kontinentális jogrendszerű államok igen eltérően minősítik az öröklés fogalma alá tartozó jogkérdéseket: ez a fogalom a common law jogrendszerek minősítési rendszerében az örökség átszállásával összefüggő kérdéseket (a fent már vázolt okokból) nem öleli fel. E különbségek

¹⁴⁰ Ld. e Fejezet 3. pontjának bevezetésénél.

¹⁴¹ Ez lényegében a végrendeletekre (wills) vonatkozó joganyagot és a törvényes öröklés rendjét (intestacy) öleli fel.

¹⁴² ODERSKY (2001), 66; HENRICH (2017), Rz. 72-74; BURROWS, 2013, 1237; BRIGGS, 2014, 785.

áthidalhatatlannak bizonyultak¹⁴³, ezért a szakértői tárgyalások eredményeként kidolgozott és 1989-ben aláírásra megnyílt egyezmény, a HgÖrEgy.¹⁴⁴ nem is vonta az öröklési státútum hatókörébe tartozó jogkérdések körébe mindezeket a kérdéseket¹⁴⁵.

Mintegy két és fél évtized elteltével sikert hozott ezzel szemben ezen a téren az uniós jogegységesítés. Az EuÖR. 23. cikkének (2) bekezdése, amely meglehetősen terjedelmes – de csak példálózó – felsorolást tartalmaz az öröklési státútum hatókörébe tartozó anyagi jogkérdésekre, kifejezetten ezek között nevesíti az öröklés „jogi folyamatához” („Erbgang”) sorolható lényegi jogkérdéseket¹⁴⁶, így

- az örökség megszerzését;
- az örökösök (illetve egyéb jogosultak) által a megszerzéssel összefüggésben megtehető jognyilatkozatok (elfogadás vagy visszautasítás);
- a hagyatéki vagyon kezelésével összefüggő jogosítványokat (ideértve a végrendeleti végrehajtók jogosítványait);
- a hagyatéki tartozásokért való felelősség kérdéseit; továbbá
- a hagyatéki osztály kérdését.

A lex successionis egyeduralmát a rendelet e kérdésekben lényegében csak egyetlen ponton töri át, éspedig az örökös (egyéb jogosult) által a megtehető bizonyos jognyilatkozatok *alaki érvényességére* irányadó jog meghatározásánál: a 28. cikk – a *favor negotii* elvét követve – akként rendelkezik, hogy az örökség (hagyatékából való egyéb hagyatéki részesedés) elfogadására vagy visszautasítására, továbbá a hagyatéki tartozásokért való felelősség korlátozására irányuló jognyilatkozatok alaki tekintetben egyaránt érvényesek akkor, ha akár a lex successionis, akár pedig a nyilatkozó érdekelt saját szokásos tartózkodási helye szerinti jog által támasztott követelményeknek megfelelnek.

Megjegyzendő, hogy az EuÖR-Javaslat még tartalmazott olyan rendelkezést, amely a hagyatéki vagyon megszerzésével összefüggésben bizonyos tekintetben lehetővé tette volna vagyontárgyak fekvési helye szerinti tagállami jog érvényesülését az öröklési státútum rovására. Az öröklési státútumra való tekintet nélkül ui. alkalmazhatóak lettek volna a lex rei sitae szabályai annyiban, amennyiben azok a hagyaték megszerzéséhez kötelező jelleggel hagyatéki vagyonkezelő személy közreműködését írják elő¹⁴⁷. Az Európai Bizottság indoklásában kifejezetten is utal arra, hogy e rendelkezéssel a common law-jogrendszerű tagállamok számára kívánt engedményt nyújtani. Ez a rendelkezés azonban a tagállamok nagy többségének ellenállásába ütközött, és azt más szakmai vélemények¹⁴⁸ is bírálták; túlzottan is széles körben törte volna át a lex successionis érvényesülését a lex rei sitae javára. A tagállamok aggálya főként az volt, hogy e rendelkezés folytán a joghatósággal rendelkező tagállamban kiállítandó EÖB-nek a common law-jogrendszerű tagállamokban – az ott fellelhető hagyatéki vagyon tekintetében – történő közvetlen érvényrejtethetősége illuzórikus lesz: e szabály alapján ui. az ilyen tagállamokban fellelhető rész-hagyaték tekintetében minden esetben egy területileg korlátozott – költséges és időigényes – külön eljárást kellene lefolytatni.

¹⁴³ BRANDI (1996), 337-339; Actes et documents, 257, 565.

¹⁴⁴ Ez az egyezmény a Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet egyik sikertelen projektjének bizonyult; kellős számú megerősítés hiányában nem lépett ui. hatályba.

¹⁴⁵ Az. 1989. évi HgÖrEgy. egy sajátos kompromisszumos megoldást alkalmazott: az örökség megszerzésével összefüggő kérdéseket nem zárta ki magának az egyezménynek a tárgyi hatálya alól (1. cikk (2) bekezdés), de ugyanakkor nem is vonta az egyezmény szerinti öröklési státútum hatálya (7. cikk (2) bekezdés) alá. Az öröklési jognak ezt a terepnumát ehelyett az ún. „szürke zónába” sorolta, amelyre a 7. cikk (3) bekezdés irányadó. Utóbbi szerint a szerződő államok az egyezmény szerinti öröklési státútum, a lex successionis hatókörét még kiterjeszthetik olyan egyéb jogkérdésekre is, amelyek saját jogfelfogásuk szerint öröklési joginak minősülnek. A HgÖrEgy. e megoldással végső soron nyitva hagyta az örökség megszerzésével összefüggő kérdések minősítését.

¹⁴⁶ Ld. az EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés e)-g) és j) pontjait.

¹⁴⁷ Ld. az EuÖR-Javaslat 21. cikk (2) bekezdés a) pontját.

¹⁴⁸ MPI Comments (2010), 641; VÉKÁS (2011-2) 48.

A rendelet előkészítése során jelentkeztek olyan – sikertelen – törekvések is, amelyek az öröklés megszerzésének egész folyamatát kiemelték volna az általános öröklési státútum hatálya alól, és az eljárási státútum alá helyezték volna. Erre irányult pl. Ausztria által a rendelet tervezethez benyújtott javaslat¹⁴⁹, amely az öröklés folyamatának körébe sorolható mindazon anyagi jogkérdésekre, amelyeket az elfogadott rendelet végül is a 23. cikk (2) bekezdésének e)-g) pontjaiban nevesít, a *lex fori*, az öröklési ügyben eljáró tagállam saját anyagi jogának alkalmazását írta volna elő. Az osztrák delegáció azt azzal az indokkal kívánta alátámasztani, miszerint „komoly nehézségekkel járna”¹⁵⁰ az idegen anyagi jog öröklés megszerzésével összefüggő szabályainak hazai eljárásjogi környezetben történő alkalmazása¹⁵¹. Ez a megoldás – amelyet a tagállamok túlnyomó többsége az Európai Bizottsággal együtt nem támogatott – eredményét tekintve egy, az osztrák IPRG 28. § (2) bekezdésében foglalt, már említett¹⁵² kollíziós szabályhoz hasonló – csak éppen többoldalúvá tett – kollíziós norma lett volna. E törekvés sikertelenségére figyelemmel utóbb az osztrák törvényhozó a hagyatéki eljárás hazai szabályrendszerébe beépítette azt a már említett¹⁵³ rugalmas hozzáigazítási szabályt, amely kifejezetten lehetővé teszi, hogy az osztrák jogalkalmazó külföldi öröklési státútum alkalmazása esetén figyelmen kívül hagyjon bizonyos olyan hazai eljárási normákat, amelyet az örökség megszerzésére vonatkozó osztrák anyagi szabályokhoz kerültek „testreszabva”¹⁵⁴.

A 23. cikk (2) bekezdésének e)-g) és j) pontjai a rendelet végső szövegváltozatában mindazonáltal nem hagynak kétséget afelől, hogy mindezeket a jogkérdéseket valamennyi tagállamban anyagi jogkérdésként kell kezelni, amelyekre a mindenkorin öröklési státútum irányadó. Az EuÖR. egységes és autonóm jogi minősítési szabályai ekképpen nem hagynak már mozgásteret sem a tagállami jogalkalmazók részére; utóbbiak immár nem tekinthetik mindezeket a jogkérdéseket (a *lex fori* szerinti minősítés módszerét követve) az öröklési eljárásjogi részeként. Éppúgy nincs immár lehetősége a tagállami jogalkotóknak sem arra, hogy az öröklési eljárásra vonatkozó nemzeti kollíziós szabályokat olyan irányban alakítsa, amely esetlegesen azok hatókörébe vonná a fent említett jogkérdések valamelyikét; ez ui. az uniós kollíziós szabályrendszer integritását sértené.

3.3. Lehetséges súrlódási pontok az örökség megszerzésével kapcsolatban az öröklési státútum és a lex fori között

Az öröklési ügyek jogvita nélkül történő rendezése során a nemzeti jogalkalmazó „szerencsés” esetben a saját államának anyagi öröklési jogát kell, hogy alkalmazza, amelynek alkalmazására „szabták” a hazai államának hagyatéki eljárási intézményrendszerét. De nemegyszer fordul elő olyan eset, amikor a Gleichlauf felbomlik, és hazai eljárás során idegen *lex successionis* örökség megszerzésére vonatkozó normáinak. Utóbbi akár markánsan eltérő lehet a *lex fori* jogrendszerének ugyanezt a kérdést rendező anyagi jogi normáitól. Ilyen esetben potenciálisan felmerülhetnek azzal kapcsolatos nehézségek, hogy a *lex successionis* örökség átszállásával kapcsolatos szabályai kevésbé illeszkednek a *lex fori* által felkínált eljárásjogi környezethez. Ilyen esetekben az öröklési ügyben eljáró jogalkalmazónak a hozzáigazítás előbbiekben már tárgyalt nemzetközi magánjogi műveletével kell összhangot teremteni a két kétféle szabályrendszer között.

¹⁴⁹ Ld. az osztrák delegáció 2010. január 28. napján kelt javaslatát (a Tanács 5811/1 ADD 1 JUSTCIV 22 CODEC 69 sz. munkaanyaga).

¹⁵⁰ „It would prove to be very difficult to conduct the inheritance proceedings in Austria according to Austrian procedural rules but apply foreign material inheritance law concerning the transfer of the assets to the heirs and the questions that are directly related to the transfer, ...”

¹⁵¹ Az osztrák szakirodalomban megfogalmazott hasonló álláspontra ld. TRAAR (2011), 102-103.

¹⁵² Ld. a 3.2.1. a) pontban.

¹⁵³ Az osztrák AußStrG 181a. §-áról van szó; ld. az e Fejezet 2.2.2. pontjában elmondottakat.

¹⁵⁴ WELSER (2019), 510.

Az alábbiakban ennek két ilyen esetet kívánok közelebbről megvizsgálni. Az egyik a német joggyakorlatban merült fel, és a bírói hagyatékátadás (Einantwortung) osztrák anyagi jogintézményének német eljárásban történő alkalmazhatóságát érinti. A másik vizsgált eset a hazai hagyatéki eljárási gyakorlatban merült fel, és a common law-jogrendszerek szerinti végrendeleti végrehajtó (executor of wills) igen erőteljes jogállásának a hazai hagyatéki eljárással való összeegyeztethetőségével kapcsolatos.

3.3.1. Különösen: az osztrák jog szerinti „Einantwortung” alkalmazhatósága német hagyatéki bíróság előtt

a) Problémafelvetés: a hagyaték megszerzésének eltérő modellje az osztrák és a német jogban

Illeszkedési zavarok akár olyan jogrendszerek öröklési anyagi, illetve eljárásjogi szabályainak találkozásakor is előfordulhatnak, amelyek egymáshoz egyébként igen közel állnak. Az egyaránt a germán jogkörhöz tartozó osztrák, illetve német jog pl., amint arról a fentiekben már szó volt, markánsan különböző szabályokat ismer az örökség átszállása tekintetében: Ausztriában az örökös általi szerzést a hagyaték bírói határozattal történő átadása (Einantwortung) idézi elő; a német jog ezzel szemben az ipso iure öröklés elvét követi. Ennek megfelelően, jóllehet mindkét állam joga ismer egyfajta formális bírósági eljárást, azok között jelentékeny eltérések állnak fenn. A német joggyakorlat és jogirodalom számára már évtizedekkel ezelőtt fejtörést okozott annak kérdése, hogy amennyiben az öröklési státútum az osztrák jog, vajon alkalmazniuk kell-e az eljáró német hagyatéki bíróságoknak az Einantwortung-nak az osztrák ABGB 797. §-a szerinti jogintézményét, amely a német jogban teljesen ismeretlen.

A német nemzetközi polgári eljárásjogban általánosan elterjedt az ún. „*lényegileg idegen hatáskör*” (*wesensfremde Zuständigkeit*) doktrínája. Eszerint a belföldi igazságszolgáltatásnak az (egyik) korlátozását jelenti az a körülmény, ha a fél a belföldi fórumtól olyan – külföldi anyagi jog szerinti – jogintézmény alkalmazását, illetve jogcselekmény elvégzését kérelmezi, amely a belföldi bíróság tevékenységétől teljes mértékben idegen¹⁵⁵, amely teljesen kívül esik a hazai bíróságoknak a „belföldi anyagi jog által meghatározott tevékenységi körén”¹⁵⁶. Ez a helyzet – Jochen SCHRÖDER találó megfogalmazása szerint – akkor, amikor „...az [idegen] anyagi jog a belföldi bírótól többet várna el, mint amennyit utóbbi legjobb szándéka mellett is nyújtani képes lenne”¹⁵⁷. A szakirodalom képviselői között konszenzus áll fenn abban a tekintetben, hogy a belföldi eljárás erre hivatkozással történő megtagadása csak abban az esetben indokolt, ha az alkalmazandó külföldi jogintézmény és a német eljárásjogi keretek egymással történő összhangba hozatala még a hozzáigazítás (Anpassung) művelete révén sem megoldható¹⁵⁸.

b) A német bírói gyakorlat

Ezt a doktrínát hívta segítségül az elmúlt évtizedekben a német bírói gyakorlat az „Einantwortung” osztrák anyagi jogintézménye német eljárásjogi környezetben történő alkalmazhatóságának kérdésében is. A hosszú ideig uralkodónak tekinthető joggyakorlat szerint az irányadó osztrák jog szerint megkívánt örökségbe lépési nyilatkozat (Erbantrittserklärung) ugyan megtehető a német hagyatéki bíróság előtt is, ám a hagyatéknak bírói határozattal történő átadására Németországban nem kerülhet sor. A német hagyatéki bíróságtól még osztrák öröklési státútum alkalmazása esetén sem várható el, hogy alakszerű határozattal „átadja” az örökösnek a hagyatéki vagyont; az ehhez szükséges eljárásjogi szabályrendszer ui. a német jogban hiányzik. A

¹⁵⁵ Ld. különösen GEIMER (2009) 388; NAGEL/GOTTWALD (2020), 20, 235; SCHACK (2021), 228-229; NEUHAUS (1962), 233-234.

¹⁵⁶ NEUHAUS (1962), uo.

¹⁵⁷ SCHRÖDER (1971), 556.

¹⁵⁸ SCHACK (2021), uo.; NAGEL/GOTTWALD (2020), uo.; NEUHAUS (1962), uo.

fenti következtetésre jutott egy 1967-es – szudétanémet származású örökhagyó utáni öröklést érintő – jogesetben¹⁵⁹ a müncheni BayObLG.

A fent hivatkozott határozatában a BayObLG természetesen észlelte, hogy az irányadó osztrák jogra figyelemmel az örökös általi szerzés bekövetkezéséhez mindenképpen szükség van a németországi hagyatéki eljárásban is valamiféle bírói közhatalmi aktus meghozatalára. Ennek elmaradása ui. a jogvédelem megtagadását (Rechtsverweigerung) idézné elő, miután ahhoz vezetne, hogy a Németországban fellelhető hagyatéki vagyon nem szállhatna át az örökös tulajdonába¹⁶⁰. A német bírói fórum így a hozzáigazítás nemzetközi magánjogi műveletéhez folyamodott. A szudétanémet örökhagyó ügyében követett megoldás lényege, hogy a BayObLG az osztrák jog szerinti Einantwortung aktusa helyett az ahhoz legközelebb állónak ítélt német jogintézményt, az Erbschein-t (öröklési bizonyítvány) alkalmazta. A két intézmény lényegi közös vonásának tekintette a bíróság, hogy mindkettőt megilleti a legitimációs joghatás (Legitimationswirkung), tehát azok kívülálló harmadik személyek felé hitelesen tanúsítják az igazolt örökös e jogállását. Utóbbi joghatás pedig olyan széles terjedelmű, hogy akár a nem jogosulttól történő jóhiszemű szerzést¹⁶¹ is jogvédelemben részesíti¹⁶². Közös vonásnak találta a BayObLG azt is, hogy sem az osztrák Einantwortungsbeschluss-hoz, sem pedig a német Erbschein-hez nem járul ugyanakkor olyan fokú kötelező erő (az anyagi jogerőhatás), amely akadályát képezné annak, hogy utóbb a jogosultak valamelyike kérdésessé tegye az azokban megállapított öröklési rendet és peres úton érvényesítse öröklési igényét. A vázoltakra figyelemmel a német bíróság arra a következtetésre jutott, hogy a német nemperes eljárási szabályok eszköztárában az Erbschein az a „legmegfelelőbb” intézmény, amely – osztrák anyagi öröklési jog alkalmazása esetén – kiválthatja a hagyatéki vagyon átszállását az örökösre. E gyakorlatot utóbb több más német felsőbbbírósági döntés is megerősítette¹⁶³.

A német bíróságok gyakorlata tehát a konkrét probléma kapcsán a közvetlen jogrendező szabályok (Sachrecht) szintjén végezte el a hozzáigazítás műveletét: azon a ponton, ahol az egymással érintkezésbe kerülő két jogrendszer – a német eljárási statútum és az osztrák öröklési statútum – között súrlódást tapasztalt, a külföldi anyagi öröklési jogot kényszerítette engedményre, azt csak bizonyos korrekcióval tekintette belföldön alkalmazhatónak. Utóbbi egy konkrét intézményének az alkalmazását mellőzte, és helyette a belföldi jog egy hasonlóknak talált intézményéhez fűzte az elérni kívánt anyagi joghatást (az örökös tulajdonszerzését).

c) Kritikák a német szakirodalomban

Összhangban a kialakult bírói gyakorlattal, Németországban a szakirodalom is évtizedeken át elutasítóan viszonyult az osztrák jog szerinti „Einantwortung” német hagyatéki bíróságok általi alkalmazhatóságához¹⁶⁴. Ezen álláspontok szerint nemperes eljárást lefolytató német hagyatéki bíróság túllépné a hatáskörét az olyan bírói aktus meghozatalával, amelyben tulajdonjogot ruház valamely személyekre¹⁶⁵; ezen osztrák intézmény alkalmazása a belföldi eljárásjogi szabályoknak

¹⁵⁹ A BayObLG által a BReg. 1 a Z 95/66.1967. sz. ügyben május 8. napján hozott végzés.

¹⁶⁰ SOLOMON, Dennis: Länderbericht Österreich. in: BURANDT/ROJAHN (2019), 1654.

¹⁶¹ Így pl. amikor az Erbschein vagy az osztrák Einantwortungsbeschluss olyan személy örökösét igazol, aki harmadik személyek javára rendelkezik valamely hagyatéki vagyontárggyal.

¹⁶² Ezt a két joghatást az EÖB jogintézménye tekintetében az EuÖR. 69. cikke már elkülönítve szabályozza: a 69. cikk (2) bekezdése nevesíti az EÖB legitimációs hatását, a (3)-(4) bekezdések pedig a jóhiszemű harmadik személyeket védő közbizalmi hatásokat (Drittschutzwirkungen).

¹⁶³ Pl. a BayObLG a BReg. 1 b Z 61/67 sz. ügyben 1967. szeptember 18. napján hozott végzésében, ugyanezen bíróság az 1 Z BR 159/94. sz. ügyben 1995. február 2. napján hozott végzésében, továbbá a LG Köln a 11 T 222/90. sz. ügyben, 1990. október 8. napján hozott végzésében.

¹⁶⁴ FIRSCHING (1963), 336.

¹⁶⁵ von CRAUSHAAR (1961), 96.

már olyan mértékű rugalmas kezelést jelentené, amely nem egyeztethető össze a jogbiztonság követelményével¹⁶⁶.

Lényeges változás figyelhető meg a kilencvenes évektől kezdve napvilágot látott német szakirodalmi álláspontokban. Ezek többsége már jóval megengedőbb az osztrák jog szerinti Einantwortung német eljárásjogi környezetben való alkalmazhatóságával kapcsolatban. Franz HAUNSCHMIDT álláspontja szerint mindazon eljárási cselekmények, intézkedések köre, amelyet egy osztrák bíróság végez el a hagyatékátadást megelőzően – így pl. az öröklésre jogosultak körének megállapítása, az elfogadó nyilatkozatuk felvétele, stb. – „olyan mértékben átfedést mutat” a német bíróságnak az öröklési bizonyítvány (Erbschein) kiállítását megelőző cselekményeivel, hogy a két bíróság tevékenységi köre között „lényegi különbség nem állapítható meg”. Az osztrák anyagi jogból eredő azon sajátosság, miszerint a bíróság érdemi határozatának konstitutív (az örökös tekintetében tulajdonjogot keletkeztető) joghatása van, „nem befolyásolja a német hagyatéki bíróság által követendő eljárást”¹⁶⁷.

Christian BACHMAYER lényegi hasonlóságnak tartja, hogy a hagyatékátadó határozat meghozatal során az osztrák hagyatéki bíróság is nemperes eljárásban jár el, és a döntéshozatali mozgásterének megfelelően a perbíróságokéval összevetve viszonylag csekély: amennyiben tisztázásra került az öröklés rendje, és az örökösök megtették az örökségbe lépési jognyilatkozatot, akkor át kell adnia a hagyatékot; valójában tehát az osztrák jogban sem a tulajdonjog bírói mérlegelés eredményeként történő „odaítéléséről” van szó az Einantwortung esetében. Erre figyelemmel az osztrák és a német jog közötti különbséget alapvetően ő is csak az érdemi határozat jogkövetkezményeiben látja, és korántsem a határozat alapjául szolgáló eljárás rendjében és a bíróságok mozgásterében¹⁶⁸.

Egy másik szerző, Daniel SCHAAL rámutat arra, hogy jóllehet a német Erbschein-hez, szemben az osztrák jog szerinti hagyatékátadó határozattal *jogalakító hatás* nem fűződik, azért ez a fajtájú joghatás nem tekinthető teljesen idegennek a német hagyatéki eljárásjog rendszerétől; ilyen joghatást kiváltó határozatot (Gestaltungsakt) ui. bizonyos esetekben a német hagyatéki bíróság is hozhat¹⁶⁹. A szerző erre tekintettel nem látja akadályát annak, hogy a német hagyatéki bíróság adott esetben külföldi anyagi jogi norma szerinti jogalakító határozatot hozzon meg a német lex fori szerinti hagyatéki nemperes eljárásban¹⁷⁰. Sőt egyenesen arra a következtetésre jut, hogy osztrák öröklési statútum esetén a német hagyatéki bíróság alaptalanul állítaná ki az öröklési bizonyítványt¹⁷¹ az Einantwortung bírói kimondása nélkül, hiszen az irányadó osztrák jog alapján az utóbbi aktus hiányában az örökös nem vált a hagyatéki vagyon tulajdonosává, örökösi minősége még nem végleges.

Kritikát fogalmazott meg a neves szerzők közül Reinhold GEIMER is, aki nem tartotta meggyőzőnek a német hagyatéki bíróságok azon álláspontját, miszerint az osztrák anyagi jog által megkívánt bírói hagyatékátadáshoz „hiányzik a német eljárásjogi szabályozás”. Álláspontja szerint

¹⁶⁶ FERID (1975), 35.

¹⁶⁷ HAUNSCHMIDT, Franz: Erbrecht in Österreich. in: SÜB (2008), 1135-1136.

¹⁶⁸ BACHMAYER (2010), 177.

¹⁶⁹ Így pl. a német BGB 2200. §-a alapján, amely lehetővé teszi, hogy – amennyiben az örökös a végintézkedésben így rendelkezett – a végrendeleti végrehajtót a hagyatéki bíróság nevezze; utóbbinak jogállása ebben az esetben a hagyatéki bíróság által nemperes eljárásban (német FamFG 345. §) hozott határozatból ered. Hasonlóan jogalakító bírói aktusnak tekinthető a végrendeleti végrehajtónak a hagyatéki bíróság által a BGB 2227. §-a alapján történő elmozdítása.

¹⁷⁰ SCHAAL (2007), 158.

¹⁷¹ Az ún. „idegen jog szerinti öröklési bizonyítványról” (Fremdrechtserbschein, BGB 2369. §) van szó; az EuÖR. hatálybalépése előtt a német BGB korábbi 2369. §-a alapján a német hagyatéki bíróság az öröklési bizonyítványnak csak ezt a – kizárólag a németországi hagyatéki vagyonra korlátozódó – típusát állíthatta ki az olyan esetekben, amikor az öröklési statútum külföldi jog volt.

a perenkívüli eljárásjognak éppen, hogy lényegi sajátossága a nagyfokú flexibilitás, szemben a meglehetősen szigorúan formalizált peres eljárásrenddel¹⁷². Érdekes érvelésként szerepel némely szerzőnél¹⁷³, hogy a hagyatéki bíróságoknak már csak amiatt sem szabadna idegenkedniük a hagyatékátadás – kétségtelenül szokatlan tartalmú – kimondásától osztrák jog uralma alá tartozó öröklési ügyekben, mert az öröklési jog egyéb vonatkozásban is szolgáltat példát arra, hogy külföldi anyagi jogra tekintettel olyan tartalmú bírói rendelkezést kell meghozni, amely a német jogtól egészen idegen: ez a helyzet akkor, amikor pl. francia, olasz, svájci stb. anyagi öröklési jog alapján indítanak német bíróság előtt keresetet a kötelesrész iránti igény érvényesítése iránt, és a német perbíróságnak – amennyiben a keresetnek helyt ad – az örökgyógó bizonyos végakarati juttatásainak leszállításáról kell rendelkeznie ítéletében¹⁷⁴. Ilyen tartalmú – az örökgyógó végrendelezési szabadságát is némileg csorbító – bírói rendelkezés pedig a német jogban teljesen ismeretlen¹⁷⁵.

d) Változó hozzáállás a német joggyakorlatban

Az újabb német jogirodalomban egyre több olyan vélemény lát napvilágot, amely szakítást sürget azzal a korábban uralkodó állásponttal, miszerint az osztrák jog szerinti hagyatékátadás „lényegileg idegen” lenne a német hagyatéki bíróságok tevékenységétől, hatásköreitől, ezért ilyen tartalmú határozat német eljárásban nem hozható¹⁷⁶. Változást mutat a bírói gyakorlat is: immár létezik ismert példa olyan német hagyatéki bírósági határozatra, amelyben a bíróság – osztrák öröklési statútumot alkalmazva – kifejezetten rendelkezett a hagyaték átadásáról. A Notariat II Villingen egy 2012-ben elhalálozott osztrák állampolgár örökgyógó ügyében hozott határozatában¹⁷⁷ kifejezetten is hangsúlyozta, hogy a hagyaték bírói határozattal történő átadása nem tekinthető lényegileg idegennek a német hagyatéki bíróság hatásköreitől, és a német kollíziós szabály (az EGBGB 25. §-a) által felhívott osztrák jog „autentikus alkalmazása” az osztrák (anyagi) jog által megkívánt hagyatékátadás bírói kimondását követeli meg. Ismert más példa is a német hagyatéki bírósági gyakorlatból, amely hasonlóképpen felvállalta a hagyatékátadásról történő kifejezett bírói rendelkezést osztrák örökgyógó hagyatéki ügyében¹⁷⁸.

Az EuÖR. hatálybalépése óta megjelent német álláspontok lényegében egyöntetűen azt vallják, hogy az új nemzetközi magánjogi kollíziós környezet immár eleve rákényszeríti a német bíróságokat arra, hogy – amennyiben osztrák anyagi jog irányadó az öröklésre – ne mellőzzék az osztrák jog szerinti hagyatékátadás bírói határozattal történő kimondását¹⁷⁹. Amennyiben ui. az öröklési statútum az osztrák jog, annak hatóköre az EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés *e*) pontjára figyelemmel a hagyaték átszállásának módjára is kiterjed. Jan Peter SCHMIDT szerint ez a megoldás

¹⁷² GEIMER (1995), 232.

¹⁷³ Ld. pl. GEIMER, uo.; SCHMIDT, Jan Peter, in: DUTTA/WEBER (2021), 209.

¹⁷⁴ A romanista jogok nagy része olyan módon védi a végrendelező közeli hozzátartozóinak kötelesrész iránti igényét, hogy előbbinek vagyonán belül elkülöníti egymástól a hozzátartozókat megillető kötelesrészt (réserve) a végrendelező szabad rendelkezése alá eső hányadtól (quotité disponible, verfügbarer Teil). Abban az esetben, ha az örökgyógó akár végintézkedéssel halál esetére, akár pedig élők közötti juttatás útján túllépi vagyonának szabad rendelkezés alá eső részét, a kötelesrészt jogosult ezen igényének kielégítése céljából a juttatás arányos bírói leszállítása iránt indíthat keresetet (pl. „action en réduction” a francia Cc. 920. cikke szerint; „azione di riduzione” az olasz Cc. 553. cikke szerint; „Herabsetzungsklage” a svájci ZGB 522. cikke szerint) a juttatásban részesülővel szemben.

¹⁷⁵ Utóbbi a kötelesrészt a magyar joghoz hasonlóan az örökösrel szemben érvényesíthető – kötelmi természetű – pénzkövetelésként ismeri.

¹⁷⁶ KEGEL, Gerhard, in: KEGEL/SCHURIG (2004), 1021; DÖRNER/STAUDINGER (2007), 357.

¹⁷⁷ Ld. a Notariat II Villingen 2019. szeptember 12. napján hozott II NG 801 sz. határozatát, közzétéve: ZEV 2013/3, 150.

¹⁷⁸ Így pl. az Amtsgericht Leipzig a 501 VI 1261/07. sz. ügyben.

¹⁷⁹ SOLOMON (2016), 211; DUTTA (2015), 1906; SCHMIDT, Jan Peter, in: DUTTA/WEBER (2021), 209.

jelenti a rendelet kollíziós szabályai által az osztrák jogra történő utalás „komolyan vételét”¹⁸⁰. Szerinte a hagyatékátadás német bíróságok általi formális kimondása mellett még gyakorlati érvek is szólnak; ennek hiányában ui. bizonytalanság áll fenn abban a tekintetben, hogy az örökös pontosan mely időpontban is válik a hagyatéki vagyon tulajdonosává¹⁸¹.

3.3.2. Különösen: angolszász jogok szerinti „executor” magyarországi jogállása

a) Problémafelvetés: bírói hatáskört gyakorló magyar közjegyző kontra hagyatéki vagyongazdálkodó

A hazai hagyatéki eljárási gyakorlatban különösen az utóbbi években fordulnak elő egyre gyakrabban olyan öröklési esetek, amelyekben az öröklési státútum valamely common law jogrendszer. Amint azt az előzőekben bemutattam¹⁸², e jogrendszerek a hagyatéki vagyonnak az abból részesedni jogosultak által történő végleges megszerzéséig tartó folyamatot a kontinentális jogrendszerektől markánsan eltérően, egy hagyatéki vagyongazdálkodó személy közreműködésével rendezik. Az utóbb években felmerült hazai jogesetek azt mutatták, hogy az ilyen külföldi anyagi jogi szabályok alkalmazása hazai eljárási környezetben fokozott kihívást jelent.

A magyar hagyatéki eljárásnak lényegi vonása, hogy állami közhatalmi aktus – a közjegyző által hozott hagyatékátadó végzés – állapítja meg a hagyatéki vagyonnak, illetőleg az egyes hagyatéki vagyontárgyaknak a jogosultak általi megszerzését. A common law rendszerében ezzel szemben a főszerep a personal representative-ra jut: utóbbi végez olyan jogcselekményeket, amelyekkel a vagyont, illetve annak a tartozások kiegyenlítése után fennmaradt részét átruházza a jogosultakra. A közhatalmat képviselő angolszász hagyatéki bíróság (probate court) szerepének a magyar hagyatéki eljárás rendszerében a közjegyző feleltethető meg, figyelemmel a Hetv. 2. § (2) bekezdésére¹⁸³; utóbbira azonban a magyar hagyatéki eljárás lefolytatásában jóval aktívabb szerep jut, mint a viszonylag háttérben maradó angolszász hagyatéki bíróságra. A magyar hagyatéki eljárás rendszerében a Hetv. 70. §-ára figyelemmel a közjegyző feladata a hagyatékátadás alapjául szolgáló tényállás felderítése, így a hagyatéki vagyon körének, az örökösöként érdekelt személyi körének, illetve a hagyatékából való részesedésük jogcímének tisztázása¹⁸⁴. Ennek érdekében törvényi rendelkezések egész sora ír elő a közjegyző számára intézkedési kötelezettséget; így pl. hivatalból köteles gondoskodni a törvényben meghatározott érdekelt szabályszerű megidézéséről¹⁸⁵, szükség esetén hirdetmény¹⁸⁶ közzétételéről, a végintézkedés, illetve egyéb iratok és adatok beszerzéséről¹⁸⁷, szükség esetén a hagyatéki leltár kiegészítéséről¹⁸⁸; kérelemre elrendelhet a törvényi feltételek teljesülése esetén biztosítási intézkedést¹⁸⁹, stb. A magyar jog szerinti hagyatéki eljárás tehát erőteljes mértékben a közjegyző, mint magyar „hagyatéki bíróság” eljárás-vezetése

¹⁸⁰ SCHMIDT (2014), 458.

¹⁸¹ Más kérdés, hogy az EuÖR. joghatósági és kollíziós szabályrendszerében immár viszonylag ritkábban fordul elő, hogy német hagyatéki bíróságnak az osztrák anyagi öröklési jogot kellene alkalmaznia. Ilyen helyzet fordulhat elő pl. akkor, ha a németországi szokásos tartózkodási helyű osztrák állampolgár örökhagyó kikötötte az osztrák jogot; úgyszintén akkor, ha pl. a német állampolgár örökhagyó szokásos tartózkodási helye common law-jogrendszerű államban volt, és a német hagyatéki bíróság joghatósága az EuÖR. 10. cikke (1) bekezdése a) pontja szerinti kiegészítő joghatósági szabályon alapul, ám az örökhagyó ausztriai ingatlant is hagyott hátra (ennek tekintetében ui. a szokásos tartózkodási hely szerinti common law-állam kollíziós szabályai az osztrák jogra, mint lex rei sitae-re utalnak).

¹⁸² Ld. e Fejezet 3.1.4. pontjában.

¹⁸³ A Hetv. e rendelkezése deklarálja, hogy a hagyatéki eljárásban a közjegyző eljárása az elsőfokú bíróság eljárásával azonos hatályú. Ezzel összhangban mondja ki a Hetv. 113. § (1) bekezdése, továbbá a Kjt. 5. § (2) bekezdése, hogy a közjegyző végzése a jogorvoslat szempontjából a járásbíró végzésével azonos hatályú.

¹⁸⁴ ANKA (2014), 161.

¹⁸⁵ Ld. a Hetv. 53. §-át.

¹⁸⁶ Ld. a Hetv. 58-66. §-ait.

¹⁸⁷ Ld. a Hetv. 46. §-át, 43., § (3)-(4) bekezdését, valamint 16. §-át.

¹⁸⁸ Ld. a Hetv. 43. § (2) bekezdés c) pontját.

¹⁸⁹ Ld. a Hetv. 32. §-át.

alatt zajlik le. Annak formalizáltsága folytán nem véletlenül nevezi MOLNÁR Tamás a hagyatéki eljárást a polgári perhez legközelebb eső közjegyzői nemperes eljárásnak¹⁹⁰.

Okkal merül fel tehát a kérdés, mennyiben egyeztethető-e össze hagyatéki eljárás magyarországi lefolytatása esetén a közjegyzőnek az eljárást vezető, fentekben vázolt aktív szerepével a felhívott common law-jogrendszer anyagi joga, amely viszont egy másik személynek, a personal representative-nak az aktív közreműködésén alapul. Hogyan koordinálható a hagyatéki eljárás e két „szereplője” – a közhatalmi jogosítványokat gyakorló közjegyző és a magánjogi vagyongazdálkodási jogosítványokkal felruházott végrendeleti végrehajtó – tevékenysége?

b) A hagyaték megszerzésére vonatkozó common law-szabályok hazai alkalmazásának esetei

Mindenekelőtt azt szeretném röviden megvizsgálni, melyek azok az esetkörök, amikor az EuÖR. kollíziós szabályai alapján egyáltalán felmerül valamely angolszász jogrendszer örökség megszerzésére vonatkozó anyagi jogi szabályainak alkalmazása belföldi hagyatéki eljárásban. Amint arról már volt szó¹⁹¹, az EuÖR. joghatósági és kollíziós szabályrendszerének egyik meghatározó elve a forum és ius egybeesése, aminek köszönhetően a tagállami jogalkalmazó az esetek jelentős részében saját államának eljárásjogán egyúttal az anyagi öröklési jogát is alkalmazhatja. Akad azonban néhány olyan tényállás-típus, amikor ez az egybeesés nem valósul meg; ez a jelenség jórészt a kollíziós és a joghatósági szabályok univerzális jellegére vezethető vissza.

Az egybeesés hiányának egyik esetköre az, amikor az örökhagyó szokásos tartózkodási helye harmadik államban volt, ám a 10. cikk szerinti kiegészítő joghatósági szabályok valamelyike lehetővé teszi valamely tagállami fórum eljárását. Ebben az esetben az öröklési anyagi jogviszonyra a 21. cikk (1) bekezdése alapján – tekintettel a kollíziós normák univerzális jellegét deklaráló 20. cikkre is – az érintett harmadik állam jogát kell alkalmazni. Ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye pl. az Egyesült Királyságban volt, az „öröklés egészére” az Egyesült Királyság joga – közelebbről annak az EuÖR. 36. cikk (2) bekezdése szerinti alkapsolási szabály¹⁹² alapján felhívott területi rész-jogrendszere – alkalmazandó. Ezt a kollíziós kapcsolási eredményt azonban módosítja a renvoi szabálya. A 34. cikk (1) bekezdés *a)* pontja értelmében ui. a rendelet szerinti kollíziós utalás teljes terjedelmű (Gesamtverweisung), azaz magában foglalja a felhívott harmadik állambeli jogrendszer kollíziós utaló szabályait is, feltéve, hogy ezek az utaló normák tagállami jogra vezetnek vissza¹⁹³. Ezen a ponton nyer jelentőséget az a körülmény, hogy az angolszász jogok – amint arról már volt szó¹⁹⁴ – az öröklési jog „dinamikus részét”, tehát a hagyatéki vagyongazdálkodási jogosultak általi megszerzésének körébe tartozó jogkérdéseket nem az „öröklés” (succession) joganyagának részeként kezelik, hanem egy önálló vagyongazdálkodási terület, a „vagyongazdálkodás” (administration) hatókörébe sorolják; utóbbi jogterületre pedig saját kollíziós szabályaik a lex fori kapcsolóelvét rendelik alkalmazni. A hagyatéki vagyongazdálkodással, annak kezelésével, a hagyatéki osztállyal, a hagyatéki tartozásokért való felelősséggel stb. kapcsolatos jogkérdéseknek a felhívott common law-jogrendszer általi *eltérő kollíziós jogi minősítése* ekképpen visszautalást idéz elő; így, ha tagállami fórum jár el, az nem csupán az eljárási jog, hanem a hagyatéki vagyongazdálkodás

¹⁹⁰ MOLNÁR (2019), 136.

¹⁹¹ Ld. a II. Fejezet 3.4.2. pontjában.

¹⁹² Jóllehet az EuÖR. 36. cikk (1) bekezdése több, területileg elkülönülő rész-jogrendszerrel rendelkező állam esetében a lex causae saját belső területközi kollíziós normáinak elsődlegességét mondja ki; *egységesített* területközi kollíziós normákkal az Egyesült Királyság nem rendelkezik; ld. SZÖCS (2021), 488.

¹⁹³ A renvoi figyelembevételének másik esete az EuÖR. 34. cikk (1) bekezdés *b)* pontja szerint az, amikor a felhívott jog kollíziós szabályai olyan egyéb harmadik állam jogához vezetnek, amely immár a saját jogát alkalmazná.

¹⁹⁴ Ld. e Fejezet 3.2.1. *b)* pontjában.

megszerzésével összefüggő anyagi jogkérdések tekintetében is a saját jogát alkalmazhatja¹⁹⁵. A tagállami hagyatéki eljárást lefolytató magyar közjegyző nem kényszerül tehát arra, hogy a felhívott angol, ír, ontario-i stb. jognak a belföldi hagyatéki eljárás számára „rendszeridegen” szabályai alapján vagyonkezelőt (estate administrator) rendeljen ki a hagyatéki vagyon kezelésére, jogosultak közötti szétosztására, a tartozások hagyatéki vagyonból történő kiegyenlítésére.

Másként alakul azonban az alkalmazandó jog abban az esetben, ha az örökgyó *jogválasztással* élt, és kikötötte az állampolgársága szerinti common-law jogrendszerű állam jogát. A jogválasztás szintén egyik potenciális esetköre a forum és ius közötti egység felbomlásának. Tagállami jog választása esetén az EuÖR. 5-9. cikkei ugyan felkínálnak különböző eljárási mechanizmusokat¹⁹⁶ a forum és ius közötti egység helyreállítására, azaz arra, hogy az öröklési ügy jogi rendezése mégiscsak „átengedésre” kerüljön a választott jog szerinti tagállam bíróságának; ha azonban az örökgyó az állampolgársága szerinti *harmadik állam jogát kötötte ki*, ilyen lehetőség nincs. Mindemellett jogválasztás esetén a renvoi szabálya sem nyújt segítséget arra, hogy a felhívott common-law jogrendszer hagyatéki vagyonkezelésre (administration) vonatkozó szabályrendszerének mellőzésével az eljáró tagállami bíróság saját anyagi jogát alkalmazza. Az EuÖR. 34. cikk (2) bekezdése ui. kifejezetten is kizárja a renvoi figyelembevételét abban az esetben (is), ha az öröklésre alkalmazandó jog meghatározása az örökgyó általi jogválasztás alapján történt.

Az örökgyó általi jogválasztásra gyakorlatilag minden esetben végintézkedésben, az örökgyó által tett egyéb végakarati rendelkezések mellett kerül sor, jóllehet a rendelet szerint nincs akadálya annak, hogy az örökgyó bárminemű egyéb végakarati rendelkezés nélkül éljen jogválasztással¹⁹⁷. A hazai gyakorlatban eddig előfordult eseteknek jelentős részében ugyanakkor a jogválasztásra nem kifejezett nyilatkozattal, hanem az EuÖR. 22. cikk (2) bekezdésének második fordulatában említett *konkludens módon* került sor. A jogválasztás utóbbi módja alatt a rendelet azt az esetet érti, amikor az örökgyó általi jogválasztás „...a végintézkedés rendelkezéseiből megállapítható...”. A konkludens jogválasztással kapcsolatban a rendelet normaszövege nem nyújt közelebbi támpontokat; a 22. cikke csekély tartalmi követelményeket támaszt a jogválasztás e módjával szemben; még azt sem szabja a konkludens jogválasztás érvényességének feltételül, hogy az az eset körülményeiből „kellő bizonyossággal” legyen megállapítható¹⁹⁸. Ilyen konkludens jogválasztás állapítható meg különösen akkor, ha az örökgyó az állampolgársága szerinti jogrendszernek jellegzetes jogintézményeire hivatkozik, különösen, ha azokat az objektív kapcsolólév szerinti jog egyébként nem ismeri¹⁹⁹, vagy ha az adott tartalmú végakarati rendelkezést éppen, hogy érvénytelennek tekintene²⁰⁰. A konkludens jogválasztás mellett szólhat adott esetben az érintett jogrendszerben jellegzetes jogi kifejezéseinek végrendelkező általi használata is²⁰¹. Találón fogalmazza meg véleményem szerint a konkludens jogválasztás vizsgálatának zsinórmértékét Carl Friedrich NORDMEIER német szerző: minél „idegenszerűbbek” az örökgyó

¹⁹⁵ A „succession” körébe tartozó jogkérdésekre (kik, mekkora hányadok szerint részesülnek a hagyatékból, milyen öröklési jogosítványok illetik meg a túlélő házastársat, jár-e valakinek kötelesrész stb.) viszont ebben az esetben is a felhívott common law-jogrendszer anyagi jogi szabályai irányadóak; más a helyzet azonban akkor, ha a hagyatékhöz ingatlan (is) tartozik, miután az ilyen vagyontárgyakra a common law kollíziós szabályai szerint a lex rei sitae alkalmazandó.

¹⁹⁶ Részletesen ezekről az eljárási mechanizmusokról ld. SZÓCS (2021), 196-217.

¹⁹⁷ Az EuÖR. 22. cikk (2) bekezdése eleve nem is azt írja elő, hogy a jogválasztásra végintézkedésben kell sort keríteni, hanem azt, hogy arról „... végintézkedés *formájában* tett nyilatkozatban kell rendelkezni”; ha tehát az örökgyó egyéb, halál esetére szóló vagyoni rendelkezések nélkül kíván jogot választani, e nyilatkozatának ugyanolyan alaki kellékek irányadóak, mint a végintézkedésekre.

¹⁹⁸ Eltérően a szerződéses kötelmi viszonyokra vonatkozó jogválasztástól; ld. a Róma-I.R. 3. cikk (1) bekezdését.

¹⁹⁹ HERTEL (2016), 305; BAUER, Frank – FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 192.

²⁰⁰ DUTTA (2015), 1894.

²⁰¹ BAUER, Frank – FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), *uo.*; ODESKY Felix, in: HAUSMANN/ODESKY (2021), 764; MPI Comments (2010), 613.

által a végintézkedésben hivatkozott jogintézmények az objektív kapcsolóelv által felhívott jogtól, és minél inkább ismertek – illetve minél egyértelműbben beazonosíthatóak – azok a végrendelezők hazai jogában, annál inkább van ok abból kiindulni, hogy konkludens jogválasztás áll fenn az örökhagyó állampolgársága szerinti joga javára²⁰².

Angolszász jogrendszerű állam állampolgárságával rendelkező örökhagyók végrendeletük tartalmát többnyire jellegzetesen a *saját hazai jogi kultúrájukban szokásos végrendelezési gyakorlatnak megfelelően* alakítják. Ennek leggyakoribb példája az, hogy az örökhagyó végrendeleti végrehajtót (executor) nevez, akit a hagyaték felett teljes vagyonkezelési joggal ruház fel, és ezzel kapcsolatban utasításokkal lát el az eltemetetésével járó költségek és egyéb hagyatéki terhek megfizetése, valamint a vagyonmaradvány (residue, residuary estate) kedvezményezettek közötti szétosztása („I direct him ... to pay my debts, ... and to divide and distribute as follows”). Az örökhagyó nemegyszer az általa tett juttatásokra is az angolszász jogokban ismert jellegzetes fordulatokat használja („I give, devise and bequeath...”).

A hazai gyakorlat ilyen végrendeletek tartalmi elemzésének eredményeképpen jutott több esetben is arra a következtetésre²⁰³, hogy az örökhagyó nyilvánvalóan számolt a saját hazai jogának az öröklésre történő alkalmazásával, azaz konkludens jogválasztás áll fenn. Némely esetekben ezt még inkább erősítik a végrendeletében fellelhető olyan végakarati rendelkezések is, amelyekben az örökhagyó említést tesz – pl. az általa nevezett executor vagyonkezelési jogosítványai kapcsán – az állampolgársága szerinti jog (vagy annak valamely területi rész-jogrendszere) hagyatéki vagyonkezelési törvényének valamely szabályára²⁰⁴. Azt az esetet, amikor „... az örökhagyó végintézkedésében hivatkozott az állampolgársága szerinti állam valamely jogszabályának konkrét rendelkezéseire...”, az EuÖR. (39) preambulumbekzdése maga is példaként említi a jogválasztás konkludens módjára.

Összegezve tehát, amennyiben jogválasztás áll fenn – legyen szó akár kifejezett, akár konkludens jogválasztásról – „megkerülhetetlenek” a kérdéses külföldi jog hagyatéki vagyonkezeléssel összefüggő normái a hazai hagyatéki eljárásban. Azokat a belföldi hagyatéki eljárásban a renvoi figyelembevételének kizártsága folytán mindenképpen alkalmazni kell, akkor is, ha a felhívott jog kollíziós szabályai a hagyaték megszerzése, kezelése stb. kérdésében visszaútnának a magyar lex fori-ra.

c) *A potenciális megoldások*

A hazai gyakorlatnak a fentiekre figyelemmel választ kellett találnia arra a kérdésre, hogyan teremthető összhang a végrendeleti végrehajtó igen erőteljes jogállására vonatkozó idegen szabályok és a hagyaték átszállásának egy merőben más modelljéhez kialakított magyar eljárási jog között.

²⁰² NORDMEIER, (2013), 152.

²⁰³ Így pl. ír örökhagyó tekintetében a 11025/N/22/2020. sz. hagyatéki ügyben; brit állampolgár örökhagyó ügyében – az angol jog alkalmazása kapcsán – a 14032/N/298/2020. sz., a 24017/N/138/2021 sz., valamint a 24012/Ü/436/2021. sz. hagyatéki ügyekben, továbbá – északír öröklési jog alkalmazása kapcsán – a 14013/N/320/2021. sz. hagyatéki ügyben.

²⁰⁴ A hazai jog konkrét rendelkezéseire történő hivatkozásnak az egyik érdekes esete az, amikor a végrendelező negatív módon hivatkozott hazai jogrendszerre egy bizonyos rendelkezésére. Angliai szokásos tartózkodási hellyel rendelkező brit állampolgár örökhagyó pl. végrendeletében akként rendelkezett, hogy „a Trust of Land and Appointment of Trustees Act (1996) 11. cikke (konzultáció a kedvezményekkel) nem alkalmazható” (24012/Ü/436/2021. sz. hagyatéki ügy). Véleményem szerint akár az ilyen – konkrét jogszabályi rendelkezés kizárására vonatkozó – hivatkozás is alátámaszthatja a konkludens jogválasztást, miután az arra enged következtetni, hogy a végrendelező egyébként a hazai jogának alkalmazásával számolt.

ca) *A végrendeleti végrehajtóra vonatkozó hazai szabályok alkalmazása.* Az egyik potenciális megoldásként a végrendeleti végrehajtóra vonatkozó hazai szabályok megfelelő alkalmazása jöhet szóba. Mint ismeretes, hazai jogunkban a végrendeleti végrehajtó intézményére vonatkozó szabályozást teljes egészében az eljárási kódex, a Hetv. tartalmazza. Ezek között azonban valójában nem csupán eljárásjogi, hanem anyagi jogi természetűek is akadnak. Eljárásjogi szabályok azok, amelyek a közjegyző által a végrendeleti végrehajtói nevezése esetén megteendő eljárási cselekményeket határozzák meg²⁰⁵. Azok a szabályok ezzel szemben, amelyek a végrendeleti végrehajtó feladatait, és az azok ellátását szolgáló jogosítványait és kötelezettségeit rendezik²⁰⁶, anyagi jogi szabálynak tekinthetők. Anyagi jogi minősítésük levezethető az EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés f) pontjából is, amely mindezen kérdésekre az öröklési státútum hatókörébe vonja. Úgyszintén anyagi jogi szabálynak tekintendők a végrendeleti végrehajtó és az öröklésben érdekelték közötti jogviszonyt rendező szabályok²⁰⁷. Mindezek a szabályok tehát annak dacára, hogy azok a Hetv.-ben kerültek elhelyezésre, figyelmen kívül, kell hogy maradjanak az olyan esetekben, amikor az öröklési státútum idegen jog.

Külföldi anyagi öröklési státútum esetén is alkalmazni kell azonban a 98. §-ban lefektetett hazai *eljárási* szabályokat. E szabályok értelmében amennyiben az örökhagyó végrendeleti végrehajtót nevezett, a közjegyzőnek a nevezettet határidő tűzésével nyilatkoztatnia kell megbízatás elfogadásáról; a nyilatkozatától függően *végzéssel kell megállapítania* a megbízatás létrejöttét (vagy létre nem jöttét), és a végzésben kell feltüntetnie a végrendeleti végrehajtó jogait és kötelezettségeit.

Ez a szabályozás meglehetősen rugalmasnak tűnik; első látszatra ezek az eljárási normák „testhezálloak” a végrendeleti végrehajtónak erőteljes jogállást nyújtó angolszász anyagi jog számára is. A magyar Hetv. 98. § (4)-(5) bekezdése szerinti *végzés funkcionálisan megfeleltethető* az angol probate court által kiállítandó okirat, a grant of probate intézményének.

A nehézségek főként a hagyatéki vagyontárgyak feletti rendelkezési jog gyakorlása folytán merülnek fel. Ez a jogosítványa a végrendeleti végrehajtónak az angolszász jogok szerint kulcsfontosságú: a hagyatéki vagyontárgyak elidegenítésére szükség lehet akár a hagyatéki tartozások megfizetése, akár a hagyatéki vagyon kedvezményezettek közötti felosztásának (distribution) véghezvitele céljából²⁰⁸; nemegyszer maga az örökhagyó végakarati rendelkezései írják elő számára bizonyos vagyontárgyak értékesítését²⁰⁹. E jogosultságának igazolására a végrendeleti végrehajtónak Magyarországon csak a közjegyző által hozott, a Hetv. 98. § (4)-(5) bekezdése szerinti jogerős végzés áll rendelkezésére. Ennek a végzésnek a funkciója az, hogy kívülálló harmadik személyek – így pl. a hagyatékhhoz tartozó ingatlan potenciális vevője – felé igazolja a végrendeleti végrehajtó e jogállását, és az elidegenítésre vonatkozó jogosultságát. E jogerős végzéshez közhitelesség fűződik. Ez levezethető a Kjt. 1. § (1) bekezdésének azon alapvető szintű rendelkezéséből, amely szerint a törvény közhitelességgel ruházza fel a közjegyzőket. A közhitelesség a magyar közjegyzőség valamennyi tevékenységi körére jellemző, így a hagyatéki eljárásra is²¹⁰; lényegében elválaszthatatlan a közjegyzői hatáskörbe tartozó eljárások lefolytatására

²⁰⁵ Ld. a Hetv. 98. §-át.

²⁰⁶ Ld. a Hetv. 99. §-át.

²⁰⁷ Így pl. a végrendeleti végrehajtó öröklésben érdekelték általi utasíthatóságának, illetve a megbízatás érdekelték általi visszavonhatóságának, úgyszintén a végrendeleti végrehajtó öröklésben érdekeltékkel szembeni felelősségének kérdése; ld. a Hetv. 100. § (1) és (2) bekezdéseit és a 101. § (3) bekezdését.

²⁰⁸ KEATING (2015), 251.

²⁰⁹ Az angolszász hagyatéktervezési gyakorlatban kifejezetten gyakran fordul elő, hogy az örökhagyó az egyes végakarati kedvezményezettek javára a vagyonának értékesítéséből befolyt vételár százalékosan meghatározott mértékű pénzbeli juttatást rendel.

²¹⁰ MOLNÁR (2019), 228-229.

vonatkozó közjogi felhatalmazástól. A közhitelesség a valódiság vélelmét²¹¹ jelenti; e vélelem folytán a közjegyzőnek a hivatása gyakorlása folytán végzett cselekménye, illetve annak tartalma törvény erejénél fogva valódi és jogszerű. Erre figyelemmel amennyiben a közjegyző a hagyatéki eljárás folyamán meghozott végzéssel igazol az örökléssel összefüggő valamely jogállást, illetve abból eredő bizonyos jogosítvány fennállását, azok a kívülálló harmadik személyek, akik a végzésben igazolt jogosulttal lépnek jogviszonyba, okkal bízhatnak a jogszerzésükben.

Kérdéses azonban, hogy a közjegyző által a végrendeleti végrehajtói jogállás tárgyában a Hetv. 98. § (4)-(5) bekezdése szerint hozott végzés az *ügyleti forgalomban* valóban betölti-e ezt a szerepét. Ezzel kapcsolatos kétségek különösen a hagyatéki ingatlanok (illetve egyéb lajstromozott vagyontárgyak) végrendeleti végrehajtó által tervbe vett értékesítése esetében merülnek fel, hiszen a hazai ingatlan-nyilvántartási rendszer – némely külföldi jogoktól²¹² eltérően – nem teszi lehetővé annak tényként vagy jogként történő bejegyzését, hogy az adott ingatlan végrendeleti végrehajtó vagyonekezelése alá tartozik. Ennek hiányában pedig életszerűtlen lenne azt feltételezni, hogy harmadik személy hajlandó lenne vevőként szerződést kötni az ingatlanra az annak eladójaként fellépő végrendeleti végrehajtóval, aki elidegenítési jogosultságának igazolására csak a közjegyző végzését tudja vele szemben bemutatni. Az ilyen fajtájú végzéshez ui. a fent vázolt közhitelesség ellenére a hazai jogi kultúrában – annak csekély fokú ismertsége folytán²¹³ – nem fűződik olyan fokú bizalom, mint amilyen az angolszász jogokban az ott jóval nagyobb múltra visszatekintő és összehasonlíthatatlanul szélesebb körben alkalmazott hasonló rendeltetésű okirathoz, a grant of probate-hez²¹⁴.

További problémát jelent, hogy a hazai hagyatéki eljárási szabályok nem tisztázzák kellőképpen a *végrendeleti végrehajtó jogállásának tárgyában hozott végzésnek a hagyatéki eljárás további menetére gyakorolt hatásait*. Olyan esetben, amikor a végrendeleti végrehajtót az irányadó külföldi anyagi öröklési jog szerint az elidegenítésre is kiterjedő teljeskörű vagyonekezelési jog illeti meg a hagyatékon, a közreműködése könnyen „kiüresítheti” a hagyatéki eljárást. Ha pl. az örökhatározó után kizárólag nem lajstromozott vagyontárgyak (ingóságok, bankszámlák, stb.), előfordulhat, hogy a végrendeleti végrehajtó a Hetv. 98. § (4)-(5) bekezdése szerinti végzés birtokában – tehát jogszerűen – már lényegében „felszámolja” a hagyatéki vagyont (értékesíti vagyontárgyakat, a befolyt ellenértékből pedig kielégíti a hagyatéki hitelezőket, illetve a fennmaradó vagyont vagy annak ellenértékét felosztja a végrendeleti kedvezményezettek között) addigra, mire a hagyatékátadó végzés meghozatalra kerülne. Ilyen esetben ezért lényegében feleslegessé válik a hagyatékátadás, hiszen a hagyatékából részesedni jogosult kedvezményezettek a végrendeleti végrehajtó közreműködése folytán anélkül is hozzájutottak a részükre rendelt vagyonhoz. A hagyatéki eljárás megszüntetésére azonban ebben az esetben sincs törvényi ok, a Hetv. 78. § *ba*) pontja alapján sem, miután a hagyatéki vagyon tárgyaiban utóbb, a hagyaték megnyíltát követően beállt változás az eljárás lefolytatása szempontjából közömbös²¹⁵.

A Hetv.-nek a végrendeleti végrehajtó nevezése esetén követendő *eljárási jellegű* szabályait (98. §) – a végrendeleti végrehajtó intézményének hazai jogi kultúrában betöltött jóformán jelentéktelen szerepe miatt – a külföldi, főként angolszász vonatkozású ügyek tölthetnék meg tartalommal. A

²¹¹ TÓTH Ádám: A közjegyzői nemperes eljárások. 4) Alapvetés. in: VARGA (2013), 698.

²¹² Példaként említhető a német jog; a német GBO 52. §-a ismeri ún. „végrendeleti végrehajtási feljegyzés” (Testamentsvollstreckungsvermerk) intézményét, amellyel a telekkönyvben feltüntetésére kerülhet, hogy az érintett ingatlan végrendeleti végrehajtó vagyonekezelése alá tartozik.

²¹³ Jóllehet a régi He. is tartalmazott néhány rendelkezést a végrendeleti végrehajtó jogállásáról (ld. a He. 77-80. §-ait), a végrendeleti végrehajtó megbízatása létrejöttének végzéssel történő megállapítását és jogainak végzéssel történő igazolását nem ismerte; az ilyen fajtájú végzést csak a Hetv. vezette be.

²¹⁴ Ennek oka véleményem szerint elsősorban magának a végrendeleti végrehajtó intézményének a nagyfokú ismeretlensége és ritkasága a hazai jogi kultúrában.

²¹⁵ ANKA (2014), 189.

fentiekben kifejtettek azonban véleményem szerint mégis azt támasztják alá, hogy a Hetv. 98. §-a szerinti eljárási szabályok messzemenően nem az „angolszász-típusú” – a hagyaték felett egyfajta „vagyonfelszámoló” feladatokat ellátó, personal representative minőségben eljáró – végrendeleti végrehajtói intézményre kerültek megalkotásra. E hazai szabályok az ilyen erőteljes jogosítványokkal rendelkező végrendeleti végrehajtóra vonatkozó külföldi anyagi jog alkalmazásához kevésbé nyújtanak „testhezálló” eljárásjogi kereteket.

cb) Az „executor” megfeleltetése az örökös – mint egyetemes jogutód – jogi pozíciójának. A vázolt indokokra figyelemmel a hazai gyakorlat az eddigiekben felmerülő angolszász vonatkozású öröklési ügyekben más irányú megoldásokat keresett a végrendeleti végrehajtó közreműködésére vonatkozó külföldi jog hazai érvényrejtetéséhez.

A hazai joggyakorlatnak olyan megoldást kellett találnia, amely a végrendeleti végrehajtót, mint az örökgyógy personal representative-ját abba a jogi pozícióba helyezi, aminél fogva ténylegesen gyakorolni tudja a hagyatéki vagyontárgyak elidegenítésére vonatkozó, külföldi anyagi jog szerinti jogosítványait. Némely esetben²¹⁶ a gyakorlat ezért arra jutott, hogy a *hagyatékot a végrendeleti végrehajtó részére adta át*, és nem az örökgyógy által juttatásban részesített kedvezményezettek részére, figyelemmel az előbbi az irányadó jog szerint a hagyaték felett megillető rendelkezési jogra.

E megoldás indokaként hozható fel, hogy a végrendeleti végrehajtót az angolszász jogok szabályai szerint, amint arra már utaltam²¹⁷, rendszerint lényegében egyfajta *kvázi-tulajdonosi jogállás* illeti meg a hagyatékon, még ha csak időlegesen is. E közbenső tulajdonosi jogállását világosan kifejezésre juttatja pl. az ír SA 10. cikke, amely kifejezetten kimondja, hogy az *örökgyógy halálával* annak ingatlan és ingó vagyona, tekintet nélkül a végrendelet rendelkezéseire, (törvénytől fogva!) a personal representative-ra száll át, utóbbit pedig jogi értelemben átmenetileg az „örökgyógy örökösének” kell tekinteni²¹⁸. A végrendeleti végrehajtónak ez a külföldi jog szerinti jogállása így a hazai hagyatéki eljárás rendszerében lényegében a *magyar fogalmak szerinti örökös pozíciónak sokkal inkább megfeleltethető*, mintsem a Hetv. 99. §-a szerinti viszonylag szűk jogosítványokkal rendelkező végrendeleti végrehajtónak.

E megoldás alkalmazása lehetővé teszi egyúttal, hogy a *végrendeleti végrehajtó által megszerzett tulajdonjog bejegyzésre kerüljön* a hazai ingatlan-nyilvántartásba (egyéb közhitelű nyilvántartásba) a közjegyző hagyatékátadó végzése alapján. A végrendeleti végrehajtó ennek következtében – a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedését követő bejegyzés folytán – ténylegesen abba a helyzetbe kerül, hogy értékesíteni tudja a hagyatékhoz tartozó belföldi lajstromozott vagyontárgyakat; a vele kapcsolatba kerülő vevő jogszerzését pedig ebben az esetben immár az ingatlan-nyilvántartásnak a Ptk. 5:171. §-a szerinti közhitelessége védi.

A hagyatéki vagyonból részesülő kedvezményezettek (beneficiaries) tekintetében ezzel szemben nem következik be vagyonszerzés az örökgyógy halálával. Utóbbiakat az angolszász jogok szerint *nem is illeti meg tulajdoni igény* a hagyatéki vagyontárgyak tekintetében. Követelésük a végrendeleti

²¹⁶ A vázolt megoldásra tett javaslatot a közjegyzőnek adott szakvéleményében a MOKK Közjegyzői Intézete a 3.2.2. b) pontban hivatkozott hagyatéki ügyekben (ír, angol, illetve északír jog hazai alkalmazásával összefüggésben).

²¹⁷ Ld. 3.1.4. pontban.

²¹⁸ „(1) The real and personal estate of a deceased person shall on his death, notwithstanding any testamentary disposition, devolve on and become vested in his personal representatives.

(2) The personal representatives for the time being of a deceased person are deemed in law his heirs and assigns within the meaning of all trusts and powers.”

Lényegében ugyanezt mondja ki az ontarioi EAA. 6. cikke, amely szerint mindaddig, amíg a personal representative általi vagyonkezelés tart, őt úgy kell tekinteni, „*mintha az örökgyógy örököse (heir) lenne*” („... such personal representative, ... shall, while the estate remains in the personal representative, be deemed in law the deceased’s persons heir...”).

végrehajtóval szemben áll fenn, az lényegében kötelmi természetű: az örökgyó által javukra rendelt juttatás teljesítését követelhetik, ami a végakarati rendelkezéseitől függően lehet abszolút összegben vagy a vagyoni bizonyos hányadában (többnyire százalékosan) meghatározott pénzösszeg megfizetése rendszerint vagy meghatározott vagyontárgy részükre történő átruházása. Ezek a jogosultak lényegében nem tekinthetők „örökösnek” a fogalom kontinentális jogokban használt értelmében²¹⁹; az esetükben nincs is szó az örökgyó utáni egyetemes jogutódlásról. Jogszerzésük *élők közötti*, amely nem az örökgyótól, hanem a personal representative-tól, a végrendeleti végrehajtótól következik be. Jogállásuk erre figyelemmel a hazai hagyatéki eljárás rendszerében *leginkább a kötelmi hagyományosnak feleltethető meg*.

E kedvezményezettek tehát, noha nem tekinthetők az örökgyó egyetemes jogutódlainak, természetesen *nem maradnak jogvédelem nélkül* a hazai hagyatéki eljárásban a fent vázolt – nemzetközi magánjogi hozzáigazítás műveletén alapuló – megoldás alkalmazása esetén sem. Hiszen a hazai hagyatéki eljárás célja az öröklési viszonyok átfogó rendezése, az érdekeltek széles körének bevonásával. Ezt különösen a Hetv. 53. §-a szerinti idézési szabályok garantálják. Az 53. § (2) bekezdés *d)* pontja értelmében a hagyatéki tárgyalásra a közjegyző hivatalból meg kell, hogy idézze a (végintézkedéses öröklés esetén) egyebek mellett a hagyatéki hitelezőt is. Utóbbi személyi kör pedig felöleli a Hetv. 6. § (2) bekezdése értelmében a kötelmi hagyományos is. A kötelmi hagyományos ekképpen eljárásjogi helyzetét tekintve a Hetv. 6. § (1) bekezdés *l)* pontja szerinti „öröklésben érdekeltnek” minősül, és így jogosult bekapcsolódni a hagyatéki eljárásba.

A Hetv. rugalmas szabályai lehetővé teszik azt is, hogy a hagyatékot az irányadó angolszász jogrendszer szabályai alapján közvetlenül az örökgyótól megszerző végrendeleti végrehajtó akár még a hagyatéki eljárás keretében átruházzon bizonyos vagyontárgyakat a juttatásban részesülő kedvezményezetteknek. Amennyiben az érdekeltek között a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti *átruházási egyezség* jön létre, a közjegyző annak jóváhagyása esetén az érintett vagyontárgyat az átruházással szerző érdekeltnek, azaz a végakarati juttatás kedvezményezettjének adja át; természetesen meg kell állapítania a végrendeleti végrehajtó, mint „kvázi-örökös” közbenső jogszerzését. Ez, a hagyatéki eljárás keretében megejthető egyezségkötési lehetőség egyszerűsítheti a végrendeleti végrehajtó vagytonkezelési feladatainak teljesítését is: ennek révén még a hagyatéki eljárás keretében kiadhatja az örökgyó által valamely kedvezményezettnek juttatott vagyontárgyat. Lehetőség van arra is, hogy a végrendeleti végrehajtó a 94. § (2) bekezdése szerinti átruházási egyezség útján a *hagyatéki tartozások kielégítésével* kapcsolatos kötelezettségeinek tegyen eleget; ilyen egyezségkötés útján ui. bármilyen más hagyatéki hitelezőre (tehát nem csak a kötelmi hagyományosra) át lehet ruházni hagyatéki vagyontárgyat. A végrendeleti végrehajtó számára tehát adott esetben szükségtelenné válhat hagyatéki vagyontárgynak a körülményes és időigényes értékesítése, amennyiben a hagyatéki hitelező a tartozás fejében elfogad valamilyen hagyatéki vagyontárgyat.

d) Az öröklési illetékre vonatkozó szabályok kérdése

Óhatatlanul felmerül annak kérdés, mennyiben képes kezelni a magyar jog öröklési illetékre vonatkozó szabályrendszere az előbbiekben vázolt megoldást, hiszen annak lényege, hogy a hagyatéki vagyonnak az örökgyó által juttatásban részesített kedvezményezetteknek történő átszállása két lépcsőben történik meg: először – az öröklés megnyíltával – a hagyatéki vagyton egésze a végrendeleti végrehajtóra száll, majd utóbbi a hagyatéki eljárásban egyezséggel, immár

²¹⁹ Az angolszász jogok eleve nem is használják az örökgyó által végakarati juttatásban részesített kedvezményezetteknek az „örökös” (heir) kifejezést; e terminust csak a törvényes örökösökre használatos. A végrendeleti juttatásokat e jogrendszerek olyan kifejezésekkel (devise, bequest) jelölik, amelyek a kontinentális jogi szaknyelveken nehezen adhatóak vissza; az ilyen juttatások kedvezményezettjeire pedig rendszerint a „beneficiary” gyűjtőfogalom használatos.

élők között ruházza át a hagyatéki vagyontárgyakat a kötelmi hagyományos jogállásába lépő kedvezményezettek. Az érdekeltek számára nyilván nem közömbös, hogy ilyen esetben melyiküknek a szerzése – és milyen mértékben – vált ki illetékfizetési kötelezettséget.

Kérdés mindenekelőtt, hogy egyáltalán melyik állam öröklésadó- vagy illetékszabályai kerülnek alkalmazásra, és melyik állam adóztatási főhatalma alá tartozik az öröklési adó vagy illeték kivetése. Az EuÖR. tárgyi hatálya nem terjed ki az „adó-, vám- és közigazgatási ügyekre”²²⁰. Nem tartozik tehát az EuÖR. hatálya alá az a vagyonelevonás, amelyet az állam közhatalmi minőségében alkalmaz az örökléssel összefüggésben, tekintet nélkül arra, hogy az egyes államokban erre az elvonásra az adózási vagy az illetékfizetési szabályok alapján kerül-e sor. Sem az EuÖR. II. Fejezetében lefektetett joghatósági rendnek, sem a III. Fejezetben meghatározott kollíziós szabályoknak nincs kihatása arra, hogy melyik uniós tagállamban vagy harmadik államban keletkezik öröklési adó- vagy illetékfizetési kötelezettség. A rendelet nem korlátozza a tagállamok adóztatási főhatalmának gyakorlását; ennek terjedelmét az egyes államok saját belső jogának nem a nemzetközi magánjogi, hanem közigazgatási kollíziós normái szabják meg²²¹. Önmagában abból, hogy az öröklési eljárás lefolytatására az EuÖR. szerint egy bizonyos állam hatóságának van joghatósága, még nem feltétlenül következik az, hogy öröklési adó- vagy illetékfizetési kötelezettség is ebben – illetőleg csak ebben – a tagállamban keletkezik.

Annak kérdésében, hogy belföldön mikor keletkezik öröklési illetékfizetési kötelezettség, a *magyar illetéktörvény területi, illetve személyi hatályát* érintő rendelkezések²²² irányadóak. Ennek sarokpontjai az alábbiak²²³:

- a belföldön lévő hagyatéki vagyon (tekintet nélkül az örökösök állampolgárságára, lakó- vagy szokásos tartózkodási helyére) minden esetben a magyar törvény szerinti illetékfizetési kötelezettség hatálya alá tartozik;
- a külföldön fekvő ingatlan hagyatéka soha nem tartozik a magyar öröklési illetékfizetési kötelezettség hatálya alá;
- a külföldön lévő ingó hagyatéki vagyon (vagyoni értékű jog) annyiban tartozik a magyar törvény hatálya alá, amennyiben magyar állampolgár (vagy belföldön élő nem magyar állampolgár vagy belföldi székhelyű jogi személy) örököl, feltéve, hogy a hagyatéka helye szerinti államban öröklési illetéket (öröklési adót) nem kell fizetni.

Az öröklési illetékekre vonatkozó hazai szabályozás terén tehát nem az örökhagyó szokásos tartózkodási helyének, hanem az ügy más kapcsolódási pontjainak (hagyatéki vagyontárgyak jogi jellege, azok fekvési helye, örökösök állampolgársága) van jogi jelentősége. A magyar törvény szerinti feltételekkel keletkezhet tehát (belföldön) illetékfizetési kötelezettség olyankor is, amikor az öröklési jogviszonyra – ideértve az örökség átszállásának kérdéseit is – külföldi anyagi jog alkalmazandó.

A magyar illetékszabályok alapján kezelhetőek azok az esetek, amikor a kedvezményezett jogszerzése a hagyatéki vagyon tekintetében nem közvetlenül az örökhagyótól, hanem az „közbenső tulajdonostól” következik be. Az Illtv. 8. § (2) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy az örökhagyó rendelkezése folytán a hagyatékból harmadik személynek juttatott vagyontárgyat,

²²⁰ Ld. az EuÖR. 1. cikk (1) bekezdésének második mondatát.

²²¹ Ezek lényegében a nemzeti adó- vagy illetéktörvények területi, illetve személyi hatályára vonatkozó szabályok. Amint SZÁSZY István is utal rá, ezek többnyire *egyoldalú* (közigazgatási, illetve pénzügyi jogi) kollíziós normák; ld. SZÁSZY (1973), 290.

²²² Ld. az Illtv. 2. § (1) bekezdését.

²²³ A vázoltaktól eltérően alakulhat az öröklési adó- vagy illetékfizetési kötelezettség, amennyiben a kérdést kettős adóztatás elkerüléséről szóló nemzetközi szerződés rendezi; Magyarországnak azonban az öröklési adókra és illetékekre is kiterjedő ilyen nemzetközi szerződése csak Ausztriával (kihirdette az 1976. évi 1. tvr.), valamint Svédországgal (kihirdette az 1937. évi XXVI. tc.) van hatályban.

mint az örökgyőről közvetlenül a harmadik személyre átszállott hagyományt kell illeték alá vonni; az ilyen vagyontárgy értékét az örökség (hagyomány) illetékének alapjául szolgáló értékéből le kell vonni.

Ez a rendelkezés véleményem szerint megfelelően alkalmazható arra az esetre is, amikor a külföldi anyagi jog hagyatékátszállási szabályai alapján először a végrendeleti végrehajtó szerez tulajdonjogot a teljes hagyaték felett, és utóbbi, mint kötelmi hagyományosokra a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti élők közötti egyezséggel a ruhazza át a hagyatéki terhek kiegyenlítése után megmaradt vagyontárgyakat az örökgyőrő által juttatásban részesítettek. Ebben az esetben az Illtv. fent hivatkozott rendelkezése értelmében ui.

- a végrendeleti végrehajtó – mint „közbenső örökös” – az általa „örökségként” megszerzett vagyon értékéből levonhatja²²⁴ az örökgyőrő által juttatásban részesített kedvezményezettekre egyezséggel (kötelmi hagyomány teljesítése címén) átruházott vagyont; így ő maga öröklési illetéket legfeljebb azon vagyon után kell, hogy fizessen, amit a hagyatékából az örökgyőrő adott esetben a részére jutatott;
- a juttatásban részesülők, mint kötelmi hagyományosok ezzel szemben olyan feltételekkel kötelesek öröklési illetéket fizetni – figyelemmel az Illtv. 8. § (2) bekezdése szerinti fikcióra – mintha az örökgyőről közvetlenül szálltak volna rájuk a kérdések hagyatéki vagyontárgyak²²⁵. Jelentősége van tehát a kedvezményezettek örökgyőrőhöz fűződő rokonsági fokának: illetékmentességet is élvez ui. az örökgyőrő egyenesági rokona, túlélő házastársa vagy testvére általi szerzés²²⁶.

A hazai szabályok alapján tehát *nem sítják hátrányosabb illetékjogi következménnyel* azt az esetet, amikor a hagyatéki vagyon az öröklés megnyíltával időlegesen egy vagyonkezelőre (pl. az angolszász jogok szerinti végrendeleti végrehajtó) száll, és utóbbi élők közötti ügylettel – mintegy kötelmi hagyományt teljesítéseképpen – ruhazza át a hagyatéki vagyont a végakarásban megjelölt kedvezményezettek. Az illetékszabályozás ilyen esetben mintegy „átlép” a végrendeleti végrehajtón, mint vagyonkezelőn, figyelemmel arra, hogy utóbbi lényegében csak „közvetíti” az örökgyőrő által rendelt juttatást²²⁷.

4. Összegezés

Az új uniós öröklési kollíziós jog egyik meghatározó elve, a hagyaték egysége az EuÖR. szabályrendszerében nem csupán tárgyi, hanem funkcionális tekintetben is érvényesül: a viszonylag szűk körű kivételektől eltekintve azonos jog irányadó az öröklési valamennyi anyagi jogi részkérdésére. Az öröklési státútum terjedelmét meghatározó 23. cikk a (2) bekezdés szerinti példalózó felsorolásban kifejezetten is megemlíti azokat a jogkérdéseket, amelyek az „öröklés folyamatát” (Erbgang), az öröklési anyagi jog „dinamikus részét” képezik. Ezek a jogkérdések nem tekinthetőek – amint azt az Európai Bíróság a *Kubicka*-ügyben hozott ítéletében is megerősítette – a dologi jogi státútum hatókörébe tartozónak; nem minősíthetőek azonban eljárási természetű jogkérdésként sem. Jóllehet az EuÖR. III. Fejezetében lefektetett kollíziós szabályrendszer nem terjed ki az eljárásra irányadó jog meghatározására, ám azon a ponton, ahol az öröklési anyagi és eljárási jogi intézmények találkoznak, az EuÖR. szabályai – az egységes és autonóm jogi minősítés követelményére figyelemmel – közvetve mégis megszabják az eljárásjogi

²²⁴ Az Illtv. 13. § (2) bekezdése értelmében értelemszerűen levonhatja az általa kiegyenlített hagyatéki tartozások összegét is az illeték alapjából.

²²⁵ Az öröklési illetékfizetési kötelezettség feltételei, mértéke tekintetében egyébként is közömbös, hogy az érintettek milyen öröklési jogcímen szereznek; az Illtv. 8. § (1) bekezdése értelmében ui. az öröklési illeték tárgya az örökség, a hagyomány, a meghagyás, a kötelesrész és a halál esetére szóló ajándékozás címén történő vagyonszerzés.

²²⁶ Ld. az Illtv. 16. § (1) bekezdés *i-j)* pontjait.

²²⁷ Ehhez hasonló logikájú szabályozás érvényesül az Illtv. 17/D. §-a értelmében a bizalmi vagyonkezelés illetékvonzata tekintetében; ld. részletesebben BÉKÉS (2020), 130-131.

statútum (a lex fori) érvényesülésének határait. A tagállamoknak nincs tehát többé szabad kezük atekintetben, hogy e kérdéseket – a hazai jogalkalmazás megkönnyítése végett a lex fori uralma alá vonják.

A tagállamok jogalkalmazása számára ennél fogva feladatként jelentkezik az, hogy nemzeti eljárásjoguk és az örökség megszerzésével kapcsolatos idegen szabályok közötti koherenciát az egyedi esetekben megteremtsek.

A magyar jogban a XIX. században egy olyan, osztrák eredetű jogintézmény honosodott meg, amely egyfajta idegen testet jelentett: a hagyatéknak alakszerű bírói (majd közjegyzői) határozattal történő átadása. Erre az átadásra az örökös jogszerzéséhez a magyar anyagi jog alapján – az osztrák joggal ellentétben – nincs is szükség, hiszen a magyar jog az ipso iure öröklés megoldását követte már akkoriban is. Erre tekintettel utalt arra az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc. miniszteri indokolása is, hogy a javaslat az öröklés útján beállott jogszerzés közhiteles igazolására szolgáló bírói cselekmény megjelölésére „...az átadás szót egyedül technikai értelemben használja...”²²⁸. Már a korabeli szakirodalom is hangsúlyozta, hogy „... az 'átadás' szó nem vehető betűszerinti értelemben, nem is felel meg az optk. 819. §-ában említett 'Einantwortungsurkunde'-nak...”²²⁹.

Paradox módon, mégis ennek – az ipso iure örökléstől alapvetően idegen – intézménynek köszönhető, hogy a magyar jog szerinti hagyatéki eljárás meglehetősen rugalmas, ahhoz, hogy külföldi öröklési jogok hagyatékátszállási szabályaihoz is kereteket biztosítson; az alábbiakra figyelemmel:

- Ha a külföldi öröklési statútum az ipso iure öröklés megoldását követi, a hagyatékátadó végzésnek, éppúgy, mint a magyar anyagi jog alkalmazása esetén csak deklaratív hatálya van: közhitelesen igazolja az örökösnek a törvénynél fogva már bekövetkezett jogszerzését. Hasonlóan deklaratív hatályú a hagyatékátadó végzés akkor is, ha a külföldi öröklési anyagi jog nem az ipso iure öröklést követi, hanem az örökös jogszerzése az elfogadó nyilatkozat megtételével áll be²³⁰.
- Ha ellenben az öröklési statútum szerint az örökös tulajdonszerzéséhez közhatalmi, bírói tulajdonbaadási aktusra van szükség, akkor a hazai hagyatékátadó végzés mintegy „visszanyeri” azt az eredeti funkcióját, amellyel „származási jogrendszerében” az osztrák jogban a mai napig is rendelkezik. Ilyenkor a magyar hagyatékátadó végzéshez is konstitutív, a tulajdonjog megszerzését kiváltó joghatás fűződik.

Összességében tehát a *hagyatékátadás magyar eljárásjogi intézménye nagymértékben kompatibilis* mind az ipso iure, mind az addicionális modellt alkalmazó öröklési rendszerekkel. Az, hogy annak az örökös jogszerzésével kapcsolatos joghatásai deklaratívak vagy konstitutívak-e, alapvetően az irányadó öröklési statútum örökség megszerzésével kapcsolatos szabályaitól függ.

Több problémát vet fel viszont a gyakorlatban a *common law* örökség megszerzésével kapcsolatos anyagi jogi szabályainak hazai alkalmazása. Ez a rendszer már jelentős mértékben eltér mind az ipso iure, mind az addicionális megoldást követő kontinentális szabályoktól, hiszen az lényegében nem ismeri az örökhagyó utáni egyetemes jogutódlást. A common law által ismert közbenső vagyonkezelő személy, a personal representative intézményének belföldi alkalmazása már erősen

²²⁸ Ld. az örökösödési eljárásról szóló 1894. évi XVI. tc. 73. §-ához fűzött miniszteri indokolást (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89400016.TVI&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D44; megtekintve 2021. augusztus 11. napján>).

²²⁹ RÓNASZÉKI TRUX (1896), 127.

²³⁰ Ilyen esetben a hazai hagyatéki eljárásban értelemszerűen az örököst fel kell hívnia nyilatkozattételre, és csak az elfogadó nyilatkozat megtétele esetén adhatja át részére a hagyatékot.

„feszégeti” a hazai hagyatéki eljárásjog kereteit. Ilyenkor hívható segítségül a *hozzáigazítás művelete*, amire a hazai joggyakorlatban már volt is példa végrendeleti végrehajtó jogállására vonatkozó angol ír, stb. szabályok hazai hagyatéki eljárásban történő alkalmazása kapcsán. Az ilyen idegen szabályok alkalmazása a hazai jogalkalmazótól mindenképpen „kreatív hozzáállást” és az eljárási szabályok rugalmas alkalmazását igényli.

V. A HALÁL ESETÉRE TÖRTÉNŐ VAGYONSZERZÉS AZ ÖRÖKLÉSI STATÚTUM HATÁLYÁN KÍVÜL

„A szigorúan pozitív, kényszerítő természetű törvények alapulhatnak a közjó (publica utilitas) szempontjain, legyenek azok politikai, rendőrségi vagy népgazdasági jellegűek. ... Az ilyen fajtájú törvények a már említett kivételek közé tartoznak, így azok saját magára történő alkalmazása tekintetében minden állam teljesen eltökéltnek tűnik.”

(Friedrich Carl SAVIGNY: § 349 Widerstreitende Territorialrechte in verschiedenen Staaten. in: System des heutigen Römischen Rechts, 36. o.)

1. Az öröklési statútum érvényesülését korlátozó szabályok az EuÖR. rendszerében

A hagyaték egysége elvének, amint arra már utaltam tárgyi és funkcionális vetülete egyaránt van. *Tárgyi* tekintetben ez az elv azt fejezi ki, hogy az örökhagyó után maradt hagyatéki vagyon *egészének* ugyanaz lesz a sorsa nemzetközi magánjogi tekintetben: a hagyaték teljessége egyetlen öröklési statútum uralma alá tartozik, amelynek egységét jogválasztással sem lehet megbontani; és főszabály szerint a teljes hagyaték sorsának rendezése egyetlen eljárásban, koncentráltan történik. Az öröklési statútum szabályai minden jogkérdésben irányadóak a teljes hagyatékra. Így különösen ez a jog határozza meg az abból részesülni jogosultak körét, részesedésük mértékét és jogcímét, a vagyon átszállásának rendjét, felosztásának szabályait stb.

Valójában azonban az EuÖR. szerinti öröklési statútum uralma nem érvényesül minden esetben. Amint arról már szó volt¹, megtöri az öröklési statútum egységét a renvoi figyelembevételét előíró szabályozási megoldás, amelynek következményeképpen – a hagyaték megosztásának elvét követő harmadik állambeli kollíziós szabályok visszahatásaként – eltérő jog uralma alá kerül az ingó és az ingatlan hagyatéki vagyon. Vannak azonban további esetek is, amikor törést szenved az egységes lex successionis. Az örökhagyó után maradt bizonyos vagyontárgyak vagy bizonyos vagyონrészek a lex successionis-tól eltérő jog uralma alatt – annak különös szabályai alapján – szállnak át a halála esetén meghatározott jogosultra. Az EuÖR. rendszerében több olyan szabály is fellelhető, amely az ilyen különleges haláleseti jogutódlási szabályoknak enged érvényesülést, az öröklési statútum rovására.

Az egyik ilyen szabály az EuÖR. tárgyi hatályát meghatározó 1. cikkben található azon rendelkezés, amely teljes egészében kizár a rendelet hatálya alól bizonyos vagyonmozgásokat még akkor is, ha azokra haláleset következtében kerül sor; ezek tekintetében a rendelet teljes szabályrendszere figyelmen kívül marad. Akadnak ezzel szemben olyan esetek is, amikor az örökhagyónak bizonyos vagyontárgyai a rendelet szabályrendszerének hatálya alatt – azaz „öröklés” útján – szállnak át, ám az öröklés rendjére kihatással vannak a lex successionistól eltérő más jog bizonyos különleges normái is, és maga a rendelet „tolerálja” e különös normáknak az érvényesülését.

Az alábbiakban először általánosságában szeretném bemutatni a rendeletnek a korlátozó szabályok e két körére vonatkozó szabályait. Ezt követően pedig a téma szempontjából jelentőséggel bíró két különleges jogintézményt – az „örökös nélküli” hagyatékra bizonyos államok általi közhatalmi címen támasztott igényt, illetve az osztrák jog szerinti ún.

¹ Ld. a II. Fejezet 3.3.3. pontjában kifejtetteket.

„lakástulajdonnal” (Wohnungseigentum) kapcsolatos különleges jogutódlási szabályokat –, és ezeknek az EuÖR. szabályaihoz fűződő viszonyát veszem vizsgálat alá.

1.1. „Az örökléstől eltérő módon” lezajló vagyonmozgások kizárása a rendelet hatálya alól

Az EuÖR. tárgyi hatálya alá az „öröklés”, azaz az örökhagyó vagyonában bekövetkező haláleseti jogutódlásnak tartozik, amely a 3. cikk (1) bekezdés *a)* pontja szerinti autonóm fogalom-meghatározás értelmében „a vagyontárgyak, jogok és kötelezettségek haláleset miatti átszállásának valamennyi formáját” magában foglalja. A haláleseti vagyonátszállás „valamennyi formájára” utaló kitévelt máris szűkíti az 1. cikk (2) bekezdés néhány pontja. Különösen említést érdemel ezek közül

- a *g)* pont, amely kizárja a rendelet tárgyi hatálya alól „az örökléstől eltérő módon létrehozott vagy átszállt vagyoni jogokat, érdekeltségeket és vagyontárgyakat”; úgyszintén
- a *b)* pont, amely bizonyos, a társasági jog hatókörébe tartozó jogkérdéseket nevesít, így pl. a társaságok létesítő okiratában (alapszabályában) foglalt „záradékok, amelyek tagjaik halála esetére rögzítik a részesedés sorsát”.

Az EuÖR. tárgyi hatályát meghatározó szabálycsoport tehát máris kirekeszti a rendelet szerinti értelemben vett „öröklés” fogalma alól az örökhagyó bizonyos vagyoni jogviszonyaiban történő jogutódlást. Bár az öröklést lényegében valamennyi jogrendszer az örökhagyó vagyonában bekövetkező *egyetemes* jogutódlásnak (*successio in universum ius*) tekinti, amely rendszerint az örökhagyó teljes vagyonára kiterjed, amellyel halála pillanatáig rendelkezett, ám a jogrendszerek nagy részében léteznek a halálesettel összefüggésben bekövetkező olyan vagyonmozgások, amelyek kívül esnek az öröklési jog hatókörén. Ilyen példák – amikor is bizonyos vagyoni jog (pl. az örökhagyónak bizonyos megtakarításai) nem örökölhető, nem képezi részét az örökhagyó hagyatékának, hanem az öröklés szabályrendszerén kívüli különös normák alapján illet meg meghatározott jogosultat – a magyar jogban is akadnak². Ezek, a halálesettel összefüggő, de öröklésen kívül lezajló vagyonátszállások az EuÖR. fent hivatkozott – az egységes jogi minősítést szolgáló – kizáró rendelkezései értelmében nem tartoznak az „öröklés” rendelet szerinti fogalma alá.

E kizárásra figyelemmel annak kérdésére, hogy az elhaltnak bizonyos vagyoni jogosultságai az öröklési jog szabályai szerint – a hagyaték részeként – vagy pedig „örökléstől eltérően” szállnak-e át valamely jogosultra, *nem az öröklési kollíziós szabályok által felhívott jog* ad választ. Ezt a kérdést a nemzetközi magánjog többnyire már az EuÖR-t megelőzően sem sorolta az öröklési státútum határákörébe. Egy adott alanyi jog hagyatékhoz tartozásának kérdését maga a kérdéses alanyi jogra irányadó jog³ – a kérdéses jogviszony *különös státútuma* – határozza meg. Különösen szóba jöhet etekintetben pl. a szerződéses kötelmi, a dologi jogi, a társasági jogi státútum. Adott esetben azonban akár a magánjogon kívüli, közjogi természetű normák is kihatással lehetnek valamely vagyoni igény hagyatékhoz tartozásának kérdésére⁴.

A kérdésre tehát nem az öröklési, hanem az *EuÖR. szabályrendszerén kívüli kollíziós normák* irányadóak. Ha pl. a magyarországi szokásos tartózkodási helyű örökhagyónak németországi biztosítóval kötött életbiztosítási szerződése állt fenn, az adott biztosítási szerződésre irányadó jog, ha pedig külföldi pénzügyi intézménynél kezelt megtakarítást hagyott hátra, akkor az adott megtakarítási formára vonatkozó pénzügyi szerződésre alkalmazandó jog (a kötelmi státútum)

² A hazai jogban ezek áttekintésére ld. ANKA (2014), 19-25.

³ SZÁSZY (1938), 525; RÉCZEI (1961), 322-323; KEGEL/SCHURIG (2004), 1004-1005;

⁴ Ilyen helyzet merülhet fel pl. akkor, ha az örökhagyónak külföldi államban állt fenn *társadalombiztosítási jogviszonya*, amelyből kifolyólag haláleseti szolgáltatás illet meg bizonyos – a külföldi állam jogában meghatározott – kedvezményezettet; úgyszintén, ha az örökhagyót külföldi államban illette meg – annak joga szerint – *kárpótlási követelés* (pl. politikai okból elszenvedett üldöztetés miatt).

szabályai határozzák meg, hogy az életbiztosítási összeg, illetve a megtakarítás az öröklésen kívüli jogutódlási szabályok alapján illeti-e meg valamely kedvezményezettet, illetve milyen feltételekkel⁵. Közömbös etekintetben, hogy az öröklési státútum jogrendszere (a példában a magyar jog) szerint a kérdéses vagyoni jogosultságok a hagyatékhöz tartoznának-e. Etekintetben a szóbanforgó vagyontárgy különös státútuma szerinti szabályok *áttörnek az öröklésre irányadó jog uralmát*; az utóbbi által meghatározott öröklési rend a kérdéses vagyontárgy tekintetében nem érvényesülhet.

Annak vizsgálata során így, hogy az örökhagyó után maradt teljes vagyontömegben belül mely konkrét vagyontárgyak alkotják a *hagyatékot*, és melyik maradnak ki abból, az egyes vagyontárgyakra vonatkozó különös státútumokat minden esetben figyelembe kell venni. Az adott vagyoni jogviszonyra vonatkozó különös státútum irányadó különösen annak kérdésében, hogy

- az abból eredő vagyoni jogosultságok az örökhagyó halálával elenyésznek-e, mint az örökhagyó személyéhez kötődő vagyoni jogok (pl. életjáradék, haszonélvezeti jog);
- ha azok az örökhagyó halálát követően átszállnak valamely más jogalanyra, akkor e vagyonszállás az öröklés rendje szerint történik-e; illetve
- ha e vagyoni jogosultságok nem az örökösre (mint egyetemes haláleseti jogutódra) hanem külön jogszabályban meghatározott más jogalanyra szállnak, akkor az örököst annak fejében megilleti-e valamilyen követelés (pl. megváltási összeg⁶).

Az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontja az ilyen, haláleset folytán, de „örökléstől eltérő módon” bekövetkező vagyonszállásnak külön is említi néhány esetét – „ajándékok, a közös tulajdon a túlélő tulajdonostárs várományi jogával, a nyugdíjprogramok, a biztosítási szerződések és a hasonló megállapodások” – ez a felsorolás azonban korántsem kimerítő. Ugyanakkor az EuÖR. az ilyen, a hagyatékhöz nem tartozó vagyontárgyakat egy bizonyos szabályozási ponton mégiscsak bekapcsolja az EuÖR. szabályrendszerébe: a rendelet (14) preambulum-bekezdése emeli ki, hogy az öröklési státútum szabályai irányadóak annak kérdésében, hogy az ilyen, öröklésen kívül bekövetkező vagyonszerzést figyelembe kell-e venni az *osztályrabocsátási, illetve betudási kötelezettség* tekintetében. A fenti példában említett magyarországi szokásos tartózkodási helyű örökhagyó németországi biztosítóval fennállott életbiztosítása esetében ugyan a biztosítási szerződés státútuma, azaz a német jog⁷ rendelkezéseiből⁸ következik az, hogy az életbiztosítási összeg nem része a hagyatéknak, hanem az közvetlenül illeti meg a kedvezményezettet (Bezugsberechtigter), ám annak kérdésében már az öröklési státútum – a magyar jog – irányadó, hogy az utóbbi jogosult által megszerzett biztosítási összeg tárgyát képezi-e osztályrabocsátási, illetve betudási kötelezettségnek.

1.2. Az öröklési státútum érvényesülésének korlátozása imperatív normákkal

Az EuÖR. tárgyi hatályára vonatkozó szabályozás tehát lényegében abszolút korlátot állít az öröklési státútum érvényesülése elé. Ha valamely vagyontárgy egy más státútum hatálya alatt száll át meghatározott jogosultra, akkor az 1. cikk eleve kizárja az EuÖR. által felhívott jogrendszer öröklési normáinak érvényesülését; utóbbiak minden tekintetben figyelmen kívül maradnak. Van azonban egy további szabály az EuÖR. rendszerében, amely szintén korlátot szab a rendelet szerinti öröklési státútum érvényesülésének; ez pedig a 30. cikk szerinti imperatív záradék.

⁵ Amennyiben az örökhagyónak valamely *szerződéses jogviszonyból* eredő jogosultságról van szó (pl. életbiztosítás, pénzintézetnél kezelt megtakarításokra vonatkozó szerződés), a Róma-I.R. kollíziós szabályai irányadóak.

⁶ Ilyen helyzet állhat elő pl. akkor, ha az örökhagyó után társaságban fennálló részesedés maradt, amely a kérdéses társasági jogviszonyra irányadó jog szerint nem örökíthető, hanem növedékjog révén a többi tag részesedését növeli.

⁷ Figyelemmel a Róma-I.R. 7. cikk (2) bekezdés második albekezdésére (valamint 19. cikk (1) bekezdésére), az életbiztosítási szerződésre a német jog irányadó olyan esetben, ha örökhagyónak egy Németországban központi ügyvezetési hellyel rendelkező biztosítótársasággal állt fenn ilyen szerződése.

⁸ Ld. a német VVG 159-160. §-ait.

A nemzetközi magánjog *imperatív szabályok* alatt azokat a normákat érti, amelyek attól függetlenül érvényesülésre tartanak igényt, hogy az adott jogviszonyra a kollíziós szabályok egyébként melyik jogot rendelik alkalmazni. Az ilyen, *feltétlen alkalmazást igénylő*⁹ normák rendszerint valamely különös jogkérdésre vonatkoznak, és ebben a tekintetben kizorítják az adott jogviszonyra egyébként irányadó jog uralmát (ún. Eingriffsnormen). Az imperatív szabályok lényegében az adott jogrendszer kógens jogi normáinak egy szűkebb körét¹⁰ képezik; azokat, amelyeket a kérdéses jogrendszer a *nemzetközi tekintetben is kógensnek* tekint, és abban az esetben sem enged mellőzni, amennyiben a szóbanforgó jogviszonyra külföldi jog alkalmazandó.

Az ilyen imperatív normák figyelembevételét előíró rendelkezést (imperatív záradékot) a legtöbb nemzetközi magánjogi kollíziós szabályozás tartalmaz; ilyen záradék fellelhető a kollíziós jogi tárgyú uniós rendeletekben¹¹, illetve nemzetközi szerződésekben, és immár a magyar belső jog kollíziós szabályaiban is¹². Eltérő megoldást követnek azonban az egyes kollíziós jogszabályok abban a tekintetben, hogy *melyik jogrendszer* feltétlen érvényesülést igénylő normáinak figyelembevételét írják elő. A *lex fori*-ban fellelhető imperatív természetű normákat többnyire minden megszorító feltétel nélkül előírják az ilyen imperatív záradékok¹³. Ami ezzel szemben az ügy tényállásával kapcsolatban álló *további államoknak* az imperatív szabályait illeti; ezeknek a figyelembevételét a legtöbb ilyen záradék már változatos feltételekhez köti; így pl. feltételül szabják e normáknak a tényálláshoz való kellően szoros kapcsolódását, alkalmazásuknak a felek általi kérelmét, vagy éppen előírják annak bírói mérlegelését, hogy alkalmazásuk a felek, illetve azok valamelyikének érdekét szolgálja-e, illetve, hogy alkalmazásuk vagy annak mellőzése milyen joghatásokkal járna¹⁴.

Az EuÖR. 30. cikke szerinti imperatív záradék viszonylag egzakt módon határozza meg azt, hogy

- mely jogrendszernek,
- milyen tartalmú szabályai

élveznek elsőbbséget az öröklésre egyébként irányadó jog normáival szemben: elsőbbségi alkalmazásra nem az ügygel szoros kapcsolatban álló bármely jogrendszernek, hanem csakis a bizonyos különleges hagyatéki vagyontárgyak fellelhetőségi helye szerinti jog (*lex rei sitae*) szabályai tarthatnak igényt, és pedig e jognak azon imperatív szabályai, amelyek a vagyontárgyak *öröklésével kapcsolatos vagy arra kiható korlátozásokat* állapítanak meg. E korlátozások a *lex rei sitae* államának a gazdasági, családi vagy társadalmi érdekeket szem előtt jogpolitikai célkitűzéseiből eredhetnek.

Az EuÖR. 30. cikke szerinti imperatív záradék hatálya alá tartozó nemzeti normák *különböző jogi természetűek* lehetnek: akadnak közöttük öröklési jogi jellegű, de öröklésen kívüli szabályok is. Az öröklési jogi jellegű szabályokra a legkézenfekvőbb példát a német nyelvű szakirodalomban rendszerint ún. Sondererbfolge kifejezéssel említett *különleges öröklési rezsimek* szolgáltatnak, amelyek egy bizonyos fajtájú vagyontárgyat az általános polgári jogi öröklési szabályoktól eltérő különös öröklési szabályok hatálya alá helyeznek. A jelenséget a magyar jogirodalomban SZÁSZY

⁹ VÉKÁS Lajos, in: VÉKÁS/NEMESSÁNYI/OSZTOVITS (2020), 125.; BURIÁN László, in: BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021), 46.

¹⁰ NAGY CSONGOR István (2012), 41.

¹¹ Ld. pl. a Róma-I.R. 9. cikkét és a Róma-II.R. 16. cikkét.

¹² Ld. az Nmtv. 13. §-át.

¹³ Ld. pl. a magyar Nmtv. 13. § (1) bekezdését, a svájci IPRG 18. cikkét, a cseh Nmtv. 3. §-át, továbbá a Róma-I.R. 9. cikk (2) bekezdését és a Róma-II.R. 16. cikkét.

¹⁴ Ld. pl. a magyar Nmtv. 13. § (2) bekezdését, a svájci IPRG 19. cikkét, a cseh Nmtv. 25. §-át, továbbá a Róma-I.R. 9. cikk (3) bekezdését.

István¹⁵ mint „különleges birtokrendszer” uralma alá vagyontárgyakat¹⁶ említette, elismerve, hogy az ilyen szabályrendszerek „a külföldi törvényhozó jogszabályalkotó hatalmával szorosabb kapcsolatban állnak, mint a magyar törvényhozóéval”, így az *erősebb kapcsolódás elve* folytán e vagyontárgyakra a *lex rei sitae* különös szabályai a magyar joggal szemben is elsőbbséget élveznek¹⁷. A különleges öröklési jogi szabályrendszerek jellemzően a *családi kisvállalkozások*, különösen a mezőgazdasági kisüzemek keretében működtetett vagyon öröklése tekintetében léteznek a tagállamok egy részében. Ilyen szabályrendszert képez pl. az osztrák és a német jogban ismert ún. „*paraszti öröklési jog*” (bäuerliche Erbfolge, Anerbenrecht)¹⁸. E szabályok többnyire előírják, hogy az ilyen vagyontárgyakat *csak egyetlen személy* örökölheti meg¹⁹; rendszerint kizárt a hagyatéki osztály oly módon történő véghezvitele az örökösök között, amelynek következtében a kérdéses mezőgazdasági kisvállalkozás keretében működtetett vagyontárgyakat különböző személyek szereznék meg. Az ilyen korlátozások rendeltetése a *kérdéses vagyon zárt egységként történő megőrzése*, és ezáltal annak szavatolása, hogy a mezőgazdasági kisvállalkozás változatlan feltételekkel továbbvihető legyen.

Az EuÖR. eredeti tervezete²⁰ szerint az imperatív záradék még viszonylag szűk terjedelmű lett volna: az a fekvés helye szerinti jognak csupán az ilyen „különleges öröklési rendszerekre” vonatkozó szabályaira terjedt volna ki. A végleges szövegben azonban ez a szabály már jóval tágabb körű lett: a 30. cikk felöleli a fekvés helye szerinti jognak valamennyi olyan szabályait, amelyek a különleges vagyontárgyak öröklésével kapcsolatos vagy arra kiható korlátozásokat tartalmaznak. Ebbe a tágabb körbe pedig beletartoznak a polgári jognak az *öröklési jogon kívüli*, pl. a dologi, kötelmi stb. feltétlen érvényesülést igénylő normái, illetve adott esetben polgári jogon kívüli, közigazgatási jogi, pénzügyi jogi stb. korlátozó szabályok is. Az öröklési jogon kívüli korlátozó normák közé tartoznak pl. az olyan rendelkezések, amelyek bizonyos vagyontárgyak öröklés útján történő megszerzését az örökös meghatározott *gazdasági jogi státuszától* teszik függővé. Ilyen korlátozás létezik pl. a magyar jogban, amely szerint a végintézkedéses öröklés útján megszerezhető mező- és erdőgazdasági rendeltetésű ingatlan mértéke tekintetében nagymértékben eltérő szabályok irányadóak a „földműves” fogalma alá eső személyi körre, illetve az ezen kívüli személyekre²¹. A korlátozások adódhatnak ugyanakkor az örökös *közjogi jogállásából*, így pl. az állampolgárságából is²²; ide tartoznak különösen a külföldiekre vonatkozó szerzési tilalmak vagy korlátozások bizonyos vagyontárgyak tekintetében. Úgyszintén az öröklési jogon kívüli szabályok közé sorolhatóak a fekvési hely szerinti állam jogában ismert esetleges olyan

¹⁵ SZÁSZY (1938), 85-86.

¹⁶ SZÁSZY a korabeli magyar magánjogból is említ példákat a „különleges birtokrendszer” uralma alá tartozó vagyontárgyakra, így pl. a vitézi telek, illetve a haditelek intézményét; ld. SZÁSZY (1938), 86.

¹⁷ SZÁSZY mindazonáltal kizárólag bizonyos külföldi *ingatlan* vagyontárgyak tekintetében fogadta el a *lex rei sitae* szerinti különleges szabályozás elsőbbségét az erősebb kapcsolódás elve alapján. Ebből következik, hogy az ilyen külföldi ingatlan vagyontárgyak tekintetében a *lex rei sitae* elsőbbsége csak bizonyos családjogi és személyi jogviszonyok (pl. gyámság, gondnokság, házassági vagyoni jog) tekintetében merült fel életszerűen (ahol is a *lex patriae* kapcsolódva érvényesült). Az *öröklés* tekintetében a korabeli magyar joggyakorlat a hagyaték megosztásának elvét követte, így ingatlanok öröklésére már eleve a *lex rei sitae* volt irányadó.

¹⁸ HERTEL (2014), 103-104.

¹⁹ Így rendelkezik pl. a *Németország* bizonyos szövetségi tartományjaiban (Hamburg, Északrajna-Vesztfália, Schleswig-Holstein és Alsó-Szászország) hatályban lévő HöfeO, amelynek 4. §-a értelmében a mezőgazdasági kisbirtokot (Hof) csak egyetlen személy (Hoferbe) szerezheti meg, mint örökös; a törvény meghatározza, hogy elsődlegesen az örökgyónak melyik hozzátartozója jogosult ilyen minőségben, Hoferbe-ként öröklés útján az ilyen vagyont megszerzeni. Ha pl. a házastársak közös tulajdonában álló kisgazdaságról (Ehegattenhof) van szó, annak egyedüli öröklésére elsősorban a túlélő házastárs jogosult. *Ausztriában* hasonló korlátozó rendelkezést tartalmaz Tirol tekintetében a Tiroler Höfegesetz 15. §-a; *Olaszországban* Dél-Tirol tekintetében mezőgazdasági kisüzemekről szóló 2001. évi törvény 14. cikke.

²⁰ Ld. az EuÖR.-javaslat 22. cikkét.

²¹ Ld. az Fft. 10. § (2) bekezdését, illetve 16. §-át.

²² Az uniós polgárokat a vagyonszerzés tekintetében ugyanakkor valamennyi tagállamban a hazai állampolgárokkal azonos elbánásban kell részesíteni, figyelemmel az EUMSZ 18. cikkére.

korlátozások, amelyek bizonyos ingatlanok megszerzését azok fekvési helyére tekintettel *engedélyhez kötik*. Az ilyen jellegű korlátozások kihatással lehetnek akár a tulajdonosnak az azokkal kapcsolatos végintézkedési szabadságára (pl. természetvédelmi oltalom alatt álló területen, vagy honvédelmi létesítmény közelében esetleg határövezetben vagy más különleges jogállású területen fekvő ingatlanok esetében). Akadnak példák olyan korlátozó szabályokra, amelyek bizonyos hagyatéki vagyontárgyak öröklés útján történő megszerzése esetén az egy örökösre jutó részesedésnek *minimális mértékét* határozzák meg, elkerülendő a tulajdoni hányadok túlzott felaprózódását²³, az ilyen korlátozásra az örökösstársaknak a hagyatéki osztály véghezvitele során figyelemmel kell lenniük.

Az EuÖR. 30. cikkének hatálya alá sorolható imperatív normák elsőbbséget élveznek az EuÖR. szerint felhívott öröklési statútummal szemben. Ezek a normák ugyanakkor *rendszerint nem eredményezik az öröklési statútum teljes kizárását*, még az érintett vagyontárgy tekintetében sem: mindazon öröklési jogi rész kérdések tekintetében, amelyekről a fekvés helye szerinti jog imperatív szabálya nem rendelkezik, továbbra is a lex successionis szabályait kell alkalmazni; az imperatív normák tehát rendszerint csak parciálisan korlátozzák az öröklési statútum érvényesülését. Ez jórészt még az öröklési jogi jellegű imperatív szabályokról is elmondható, amelyek egy bizonyos vagyontárgy öröklésére különleges öröklési rend (Sondererbfolge) hatálya alá vonják. A mezőgazdasági kisüzem keretében működtetett vagyontárgyak öröklésére vonatkozó, fent már hivatkozott német és osztrák különleges szabályok pl. kiterjednek a törvényes öröklésre jogosultak lehetséges körére, és ezek jogosultságának rangsorára, a hagyatéki osztályra, a visszautasításra; ám nem érintik pl. a végintézkedésekkel kapcsolatos jogkérdéseket (pl. a végintézkedések lehetséges fajtáit, azok alaki érvényességi kelleit, a végrendelezési képesség szabályait, stb.). Mindezekben a kérdésekben így az érintett különleges vagyontárgy öröklése tekintetében is a rendelet kollíziós szabályai által felhívott jog alkalmazandó.

Az ilyen imperatív normák *hatókörébe eső jogkérdések terjedelme tehát változó*; ennek megfelelően azok – az érintett hagyatéki vagyontárgyak mibenlététől és fekvési helyük szerinti államtól függően – eltérő mértékben szorítják ki az öröklési jog érvényesülését. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az ilyen vagyontárgyak halál esetére történő megszerzése tekintetében mindenképpen az EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés *a*) pontja szerint értelemben vett *öröklésről* van szó, Még ha az öröklés bizonyos kérdéseit a lex rei sitae különleges normái rendezik is, a kérdéses vagyontárgy tekintetében történő haláleseti jogutódlás – ellentétben az 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontja szerinti kizáró szabály hatókörébe tartozó esetekkel – azért az *EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik*, annak a kollíziós jogon túlmutató következményeivel együtt: az ilyen imperatív normák által érintett vagyontárgyakat érintő öröklési eljárásra az EuÖR. II. Fejezete szerinti joghatósági normák irányadóak, és az érintett vagyontárgyak öröklése EÖB útján is igazolható.

Az elhatárolás az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontjában említett „az örökléstől eltérő módon” bekövetkező vagyonátszállások és 30. cikk hatálya alá tartozó különleges öröklési rezsimek között igencsak nehéz lehet konkrét jogintézmények kapcsán. Ezt jól szemlélteti az egyik különleges nemzeti jogintézmény – az osztrák jog szerinti ún. „lakástulajdonjogi növedékjog” alapján történő haláleseti szerzés – minősítésével kapcsolatos vita, amelyre még részletesen kitérek²⁴.

2. Az állam tulajdonszerzése az „örökös nélküli” hagyatékon

²³ A szlovák földforgalmi szabályok szerint pl. mező- illetve erdőgazdasági rendeltetésű ingatlanok öröklése esetén az egy örökösre jutó földterületnek el kell érnie a 2000 m² (erdő esetében az 5000 m²) területet (ld. a földtulajdon rendezéséhez kapcsolódó egyes intézkedésekről szóló 180/1995. sz. szlovák törvény 23. cikkét).

²⁴ Ld. e Fejezet 3.3. pontját.

2.1. Kiindulópont: eltérő tulajdonszerzési jogcímelek az „örökös nélküli” hagyatéokra és azok kollíziói

Valamennyi jogrendszerben rendszeresen visszatérően merülnek fel olyan esetek, amikor az örökgyó után nem maradt ismert örökös, így a hagyaték az állam tulajdonába kerül. Külföldi elemet tartalmazó ilyen ügyekben kérdésként merül fel, hogy melyik állam szerzi meg a hagyatékot. Ismeretes, hogy az államnak az ilyen hagyaték megszerzésére vonatkozó igénye tekintetében történetileg és nemzetközi összehasonlításban két markánsan eltérő megoldási koncepció fejlődött ki. Külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyekben az érintett jogrendszerek megoldásai egymással ütközhetnek is. Az ilyen ütközések feloldására már az öröklési viszonyokat szabályozó nemzetközi megállapodások²⁵ is törekednek valamiféle megoldást nyújtani; ilyen szabályt tartalmaz az EuÖR. 33. cikke is.

Nem egyszerű feladat a helyes kifejezés megtalálása. A probléma akkor merül fel, amikor az örökgyó után

- végintézkedéssel kijelölt egyetemes jogutód (örökös) nincs; és
- nincs olyan személy sem, aki a törvényes öröklés szabályai szerint örököse lenne az örökgyónak, *ide nem értve az államot* (vagy az államnak valamely, jogszabályban erre kijelölt szervét, intézményét).

E jelenséget az egyes nemzeti jogrendszerek eltérő fogalommal (bona vacantia, uratlan hagyaték, örökös nélküli hagyaték, stb.) jelölik; a fogalomhasználat érthető okból mindig az adott jogrendszernek az állam haláleseti tulajdonszerzésére vonatkozó saját felfogását tükrözi. Meglehetősen nehéz a jelenségre olyan fogalmat találni, amely a nemzetközi összehasonlításban létező különféle modellek mindegyikére maradéktalanul illeszkedne. Az „örökös nélküli hagyaték” kifejezés amiatt pontatlan, hogy amikor az öröklési státútum olyan államnak a joga, amelyik az állam szükségképpen törvényes örökös minőségét ismeri, akkor hagyaték soha nem örökös nélküli, hiszen az örökgyónak mindig van törvényes örököse (ha más nem, akkor az állam). Úgyszintén pontatlan azonban véleményem szerint a másik elterjedt megjelölés, az „uratlan hagyaték” fogalom. Ez utóbbi kifejezés ú. valójában a hagyatéki vagyonnak egy időben átmeneti állapotára, tulajdonos-nélküliségére vonatkozik azonban a jogrendszerekben, amelyek az örökség megszerzése terén az addicionális rendszert követik, ahol is a hagyaték örökösök általi megszerzése csak külön jogcselekménnyel (elfogadás, hatósági átadás) következik be. Ugyanebből az okból tartom helytelennek az EuÖR. 33. cikkének magyar nyelvű szövegváltozásban használt „nyugvó hagyaték” fordulatot is²⁶. A továbbiakban az egyszerűség kedvéért mégis az „örökös nélküli hagyaték” fordulatot használom azzal a fenntartással, hogy ebben az összefüggésben az „örökös” alatt az államon, mint törvényes²⁷ örökösön kívüli egyéb örökösöt kell érteni.

2.1.1. Eltérő nemzeti megoldások az örökös nélküli hagyatékok jogi sorsának rendezésére

A jogrendszerek jelentős része által követett megoldás szerint abban az esetben, amikor az örökgyó után nem maradt sem végintézkedéssel örökös, sem pedig törvényes öröklésre jogosult

²⁵ Ilyen rendelkezések fellelhetők pl. a Magyarország által kötött azon kétoldalú jogsegélyszerződésekben, amelyek öröklési kollíziós szabályokat is tartalmaznak; ld. pl. a magyar-szovjet jogsegélyszerződés (kihirdette az 1958. évi 38. tvr.) 38. cikkét; a magyar-jugoszláv jogsegélyszerződés (kihirdette az 1961. évi 1. tvr.) 42. cikkét; a magyar-román jogsegélyszerződés (kihirdette az 1959. évi 19. tvr.) 37. cikkét, a magyar-lengyel jogsegélyszerződés (kihirdette az 1960. évi 5. tvr.) 48. cikkét. A jogsegélyszerződések ilyen rendelkezéseinek alkalmazásával kapcsolatban bővebben ld. SZÖCS (2019) 163-167.

²⁶ E tekintetben az EuÖR. egyes nyelvi változatai meglehetősen eltérnek egymástól: a német és a francia változat az „örökös nélküli hagyaték” („*Erbenloser Nachlass*”, „*Succession en déshérence*”) fordulatot használja; más szövegváltozatok ezzel szemben az „uratlan hagyaték” megfogalmazást (pl. az olasz változatban „*eredità vacante*” a spanyolban „*sucesión vacante*” fordulat szerepel).

²⁷ Értelemszerűen nem tartoznak ide azok a viszonylag ritka esetek, amikor az örökgyó valamely államot végintézkedéssel nevez örökösének.

természetes személy, az állam a hagyatékot *polgári jogi, öröklési jogcímen* – mint szükségképpen „végső örökös” (ultimus haeres) – szerzi meg. A magyar joghoz²⁸ hasonlóan ezt a római jogi eredetű megoldást követi pl. a német²⁹, az olasz³⁰, a svájci³¹ és a spanyol jog³². E megoldási modellben az államot ugyanazon örökös jogállás illeti meg, mint általában a törvényes örökösöket, jogrendszerként változó kisebb-nagyobb eltérésekkel. Ilyen eltérés rendszerint az örökség visszautasítására vonatkozó jog kizártsága (az állam szükségképpen örökös mivoltából eredően); de számos jogrendszer állapít meg különös szabályokat az állam, mint örökös hagyatéki tartozásokért való felelősségére is. Így pl. azon jogrendszerekben, ahol az örökös főszabályként korlátlanul és saját vagyonával is felel a hagyatéki hitelezőkkel szemben, az államra, mint törvényes örökösre e korlátlan felelősség nem vonatkozik, hanem az állam a törvény erejénél fogva csak az örökölt vagyon értékének erejéig (avagy a hagyaték tárgyaival) köteles helytállni, anélkül is, hogy a helytállását bármiféle külön jogcselekménnyel³³ korlátoznia kellene.

Nem kevés jogrendszer akad viszont, amely az örökös nélküli hagyaték jogi sorsát az öröklési jogon kívül rendezi: az államkincstár e jogok szerint egy *közjogi természetű tulajdonbavételi igény* („okkupációs jog”, más elnevezéssel „háramlási jog”, Heimfallsrecht, escheat) illeti meg a saját területén fekvő, örökös nélküli hagyaték tekintetében, mégpedig rendszerint az örökhagyó állampolgárságára, lakóhelyére vagy szokásos tartózkodási helyére való tekintet nélkül. Az ilyen „okkupációs” megoldást követő jogrendszerek szerint az öröklési jog hatóköre véget ér annál a pontnál, hogy a hagyatéki bíróság vagy egyéb szerv megállapítja, miszerint nincs sem végintézkedéses örökös, sem pedig törvényes öröklésre jogosult természetes személy. Az örökös nélkül maradt hagyaték tulajdonba vételére az államkincstár (vagy egyéb állami szerv) válik jogosulttá, ám nem örökös minőségben, hanem mint szuverén, *az állami közhatalmat gyakorolva*. Ez a szabályozási megoldás érvényesül pl. az osztrák jogban. Az osztrák ABGB 750. §-a értelmében amennyiben az örökhagyó után Ausztriában is maradt hagyaték, és annak nincs örököse, a szövetségi állam (Bund) jogosult arra, hogy az ausztriai hagyatékot ún. elsajátítási jog (Aneignungsrecht) címén tulajdonába vegye, mégpedig akkor is, ha az öröklésre egyébként nem az osztrák jog az irányadó. Hasonlóan, közhatalmi természetű állami tulajdonszerzési igényt ismer az örökös nélküli hagyatéki vagyonokra a francia jog, a holland jog és a legtöbb common law jogrendszer³⁴.

2.1.2. Pozitív és negatív ütközések az állami igények között

Határokon átnyúló hagyatéki ügyekben az érintett államoknak a hagyatéki vagyonra vonatkozó – eltérő jogi természetű – tulajdonszerzési igényei között nemegyszer merül fel ütközés, mégpedig mind pozitív, mind negatív tekintetben.

Pozitív összeütközés merül fel, amennyiben az öröklési statútum az államnak polgári jogi értelemben vett örökös jogállást biztosít, ám a hagyatéki vagyon (vagy annak egy része) olyan állam területén lelhető fel, amely – az öröklésre alkalmazandó jogra való tekintet nélkül – közhatalmi minőségében venné tulajdonba az örökös nélkül elhalt örökhagyó hagyatéki vagyonát. Ilyen esetben a hagyatékra, vagy legalábbis annak egy részére két államot is igény illeti meg: egyfelől polgári jogi

²⁸ Ld. a Ptk. 7:74. §-át.

²⁹ Ld. a német BGB 1936. §-át.

³⁰ Ld. az olasz Cc. 586. cikkét.

³¹ Ld. a svájci ZGB 466. cikkét.

³² Ld. a spanyol Cc. 956. cikkét.

³³ A hagyatéki tartozásokért való korlátlan örökös felelősséget ismerő jogrendszerek szerint az örökös számára rendszerint bizonyos jogcselekmények állnak rendelkezésre, amelynek révén felelősségét a hagyaték értékére korlátozhatja, ilyen lehet pl. a hagyatékra a feltételes elfogadása, a hagyatéki leltár felvétele a hagyatéki bíróság vagy közjegyző közreműködésével, stb.

³⁴ Részletes nemzetközi összehasonlításra ld. HECKEL (2006) 11-62; SZÓCS (2021), 398-411.

örökös minőségében azt az államot, amelyik a lex successionis alapján öröklésre hivatott az örökös bárhol fellelhető vagyona tekintetében; másfelől viszont a hagyatéki vagyon fekvése szerinti államot, a saját jogában szabályozott közjogi eredetű tulajdonbavételi igénye alapján. Ez a helyzet pl. halálakor magyarországi szokásos tartózkodási hellyel rendelkező ausztriai hagyatéka kapcsán: annak megszerzésére: az EuÖR. 21. cikk (1) bekezdése szerinti öröklési statútum – a magyar jog – alapján örökös minőségben a magyar állam lenne jogosult, ám e vagyonrészre közhatalmi természetű elsajátítási joga (Aneignungsrecht) folytán az osztrák államkincstár is igényt tart.

Az állami igények közötti *negatív összeütközésre* ezzel szemben olyankor kerül sor, amikor a lex successionis olyan állam joga, amely az állam polgári jogi értelemben vett öröklési joga helyett csak közhatalmi természetű okkupációs jogot ismer, ám a hagyatéki vagyon részben vagy egészben olyan államban található, amelynek joga az állam polgári jogi öröklési jogát ismeri. A közhatalmi eredetű tulajdonszerzési igény – az állami szuverenitás területi korlátozottságából eredően – csupán az érintett állam saját területén lévő örökös nélküli vagyontárgyak megszerzésére terjed ki, ám az állam azt külföldön (hacsak ezt pl. nemzetközi megállapodás nem teszi lehetővé) rendszerint nem érvényesítheti³⁵. Ilyen negatív összeütközés merülhet fel pl. osztrák-magyar viszonylatban, amikor az ausztriai szokásos tartózkodási helyű örökös után Magyarországon is maradt hagyatéki vagyon: az alkalmazandó öröklési jog, az osztrák jog által ismert közjogi természetű Aneignungsrecht-t gyakorolva az osztrák államkincstár tulajdonába veszi az örökös után belföldön (ti. Ausztriában) maradt részhagyatékot, ám ezt a jogát nem gyakorolhatja a Magyarországon fellelhető hagyatéka tekintetében.

2.2. Az eltérő állami tulajdonszerzési jogcímelek ütközéseinek feloldása

2.2.1. Az EuÖR. 33. cikke – részleges szabályozás

A két különböző állami tulajdonszerzési jogcím közötti összeütközések közül az EuÖR. 33. cikke csak az egyik esetkört, éspedig a pozitív összeütközést szabályozza. A 33. cikkben lefektetett szabályozási megoldás szerint ilyen ütközés esetében a kétféle tulajdonszerzési jogcím közül a *közhatalmi természetű igény az „erősebb”*: amennyiben az örökös nélkül maradt hagyatéki vagyon részben vagy egészben olyan tagállamban található, amelynek joga közjogi természetű állami tulajdonbavételi jogot ismer az ilyen hagyatékra nézve, ez az igény a lex successionis ellenére is érvényesülhet. Az EuÖR. e rendelkezése bizonyos mértékben párhuzamba állítható a 30. cikk szerinti imperatív záradékkal. Akár a 30. cikk szerinti esetben, itt is arról van szó, hogy a rendelet megengedi, hogy a *lex successionis* uralmát adott esetben *áttörjék a lex rei sitae bizonyos – öröklési jogon kívüli – normái*, amennyiben ezeknek az érintett jogrendszer szerint az öröklés kollíziós kapcsolására tekintet nélkül érvényre kell jutniuk. Fontos különbség azonban a két szabály között, hogy a 33. cikk alkalmazási körében – szemben a 30. cikk szerinti imperatív záradékával – nem a játszik szerepet a vagyontárgyak jellege, sajátos rendeltetése.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az a körülmény, ha a hagyatéki vagyontárgyak fekvési helye szerinti jog (lex rei sitae) az örökös nélküli vagyonra vonatkozó állami tulajdonszerzést öröklésen kívüli, közhatalmi tulajdonszerzésként kezeli, még nem szükségképpen eredményezi azt, hogy e jogrendszer semmiképpen nem engedi érvényesülni a területén a lex successionis szerint öröklési joggal felruházott állam ezen igényét. Az EuÖR. 33. cikke is eleve úgy fogalmaz, hogy a lex successionis-on alapuló állami öröklési igény „nem zárja ki azt”, hogy a vagyontárgyak fekvésének helye szerinti állam gyakorolja a tulajdonbavételi jogát; az viszont már ezen állam belső jogától

³⁵ BUNGERT (1991), 715. WERNER, Olaf, in: OTTE/STAUDINGER (2018), 358; COHEN, Alrun, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 311.; LANGE (2017), 1040; WEIDLICH, Dietmar, in: Grüneberg BGB Kommentar (2022) § 1936, 2338.

függ, hogy minden esetben él-e ezzel. Vannak jogrendszerek, amelyek közhatalmi jogosultságnak tekintik ugyan az állam örökös nélküli hagyatéokra vonatkozó tulajdoni igényét, ám a saját területükön fekvő hagyatéki vagyontulajdon tekintetében mégis helyt adnak az öröklésre irányadó jog szerint kijelölt más állam tulajdoni igényének akkor, ha ez utóbbi igényt az érintett állam örökös – és nem közhatalmi – minőségében érvényesíti. Talán a legkézenfekvőbb példa erre az angol öröklési jog. Jóllehet a Koronának az örökös nélküli hagyatéokra vonatkozó igényét az angol jog szuverenitásból eredő hámlási jog (escheat) fogja fel, az angol Court of Appeal a *Maldonado's Estate*-ügyben³⁶ mégis helyt adott a spanyol államnak egy spanyolországi lakos (és honos) örökös Nagy-Britanniában fellelhető ingó hagyatékára vonatkozó öröklési igényének, figyelembe véve azt, hogy a spanyol jog szerint a spanyol államot ez a vagyontulajdon, mint „örökös” illeti meg.

Hangsúlyozandó, hogy a 33. cikk által feloldott pozitív összeütközés esetében is kizárólag az öröklési statútum dönti el annak kérdését, hogy a hagyatékot *mely esetekben kell „örökös nélkülinek” tekinteni*. Mindaddig amíg az alkalmazandó öröklési jog szabályai alapján létezik olyan személy az államon kívül, akinek öröklési jogcímen igénye van a hagyatékra, a vagyontárgyak fekvési szerinti állam nem gyakorolhatja a közhatalmi természetű tulajdonbavételi jogát, még akkor sem, ha ezen állam öröklési jogának figyelembevételével már nem lenne örökös. Vannak jogrendszerek, amelyek a törvényes örökösök hiánya esetén bizonyos, törvényes öröklésre egyébként nem jogosult személyeknek ún. kivételes öröklési jogot biztosítanak, ami megelőzi az állam igényét³⁷. Ha a lex successionis adott esetben bizonyos személyeknek ilyen jogosultságot nyújt, akkor az ilyen kivételes öröklési jogon alapuló igény is akadályt képez a vagyontárgyak fekvése szerinti tagállam közhatalmi jellegű tulajdonbavételi igénye érvényesítésének. A vagyontárgyak fekvése szerinti tagállamnak ezért a tulajdonbavételi igénye érvényesítésével mindaddig várnia kell, amíg az öröklési eljárásra joghatósággal rendelkező állam bírósága, közjegyzője vagy hatósága nem tisztázza az öröklés rendjét, és meg nem állapítja, hogy a hagyatékra senki másnak jogcíme nem lenne, mint az államnak³⁸. Ennek megállapítására, hogy a hagyaték „örökös nélküli”, véleményem szerint az a tagállam jogosult, amelyiknek az *EuÖR. II. Fejezete szerinti joghatósága van az öröklési ügyre*. Ennek tisztázása ui. feltételezi az adott örökös utáni öröklési rend átfogó vizsgálatát; az „örökös nélküliség” megállapítása tehát egyértelműen a rendelet tárgyi hatálya alá tartozó öröklési természetű jogkérdés. Ennek a jogkérdésnek a tisztázására tehát nem feltétlenül az a tagállam jogosult, amelyik közhatalmi természetű tulajdonbavételi igényt kíván érvényesíteni a területén fellelhető részhagyatékra³⁹.

³⁶ *State of Spain v. Treasury Solicitor*, The Weekly Law Reports [1954] 2 WLR 64 (CA).

³⁷ Az osztrák ABGB 748. §-a pl. kivételes öröklési jogot biztosít az örökös életársának, amennyiben az örökös halálakor legalább három évi életközösségben állt, amennyiben senki más törvényes örökös nem lenne a hagyatékra.

³⁸ A teljesség kedvéért megjegyzendő, hogy a hagyatéki hitelezői igények is prioritást élveznek a fekvés szerinti tagállam közhatalmi természetű tulajdonbavételi igényeivel szemben: az EuÖR. 33. cikke kifejezetten is garantálja, hogy a hitelezők követeléseikre „a hagyatéki vagyontárgyak *összességéből*” kereshetnek kielégítést, tehát azon vagyontárgyakból is, amelyeket egyébként a fekvés szerinti tagállam vehet tulajdonba.

³⁹ Sajátos szabályozást tartalmaz ezzel kapcsolatban a német jog. A német IntErbRVG 32. § (2) bekezdése értelmében a hagyatéki vagyontulajdon „örökös nélküliségét” – azaz a német államkincstárát megillető közhatalmi természetű elsajátítási jog (Anegnungsrecht) gyakorlásának előfeltételét – az Amtsgericht Schöneberg (Berlin) vizsgálja olyan esetekben, amikor az örökös szokásos tartózkodási helye halálakor nem Németországban volt. Ennek a német kiegészítő illetékességi szabálynak az érvényesülését ugyanakkor szükségképpen korlátozza véleményem szerint az EuÖR. joghatósági szabályrendszere. Ha tehát az örökös halálakor ugyan Németországon kívül, de a *tagállamok valamelyikében* volt a szokásos tartózkodási helye, akkor e tagállam jogosult az öröklés rendjét tisztázni (beleértve a hagyaték „örökös nélküliségének” megállapítását). A német Amtsgericht Schöneberg legfeljebb olyan esetekben járhat el, ha az örökös halálakor harmadik államban volt a szokásos tartózkodási helye, ám német joghatóság áll fenn az EuÖR. 10. cikke szerinti *kiegészítő joghatósági okok* valamelyike alapján. Ezzel ellentétben álláspontom van Anatol DUTTA, aki szerint a hagyaték „örökös nélküliségének” megállapítására irányuló nemperes eljárásra nem irányadó az EuÖR. II. Fejezete szerinti joghatósági szabályozás, amiatt, hogy ennek kapcsán a „közhatalmi elsajátítási

Az EuÖR. 33. cikke szerinti szabályozási megoldást a szakirodalomban több szerző is a *hozzáigazítás* (Anpassung) nemzetközi magánjogi művelete⁴⁰ egyik, rendeletben nevesített esetének tekintik⁴¹. Akad álláspont, amely szerint a lex successionis által az államnak biztosított öröklési igény és a lex rei sitae szerinti közhatalmi elsajátítási igény közötti ütközés az ún. minőségi norma-ütközések⁴² (qualitativer Normwiderspruch) körébe sorolható⁴³; más álláspont szerint viszont inkább a normahalmazódás (Normenhäufung) egyik esetéről van szó⁴⁴. Egyetértés áll fenn viszont atekintetben, hogy a 33. cikk szerinti szabály a hozzáigazítást kollíziós jogi úton végzi el; e rendelkezés lényegében egy különös kollíziós szabállyal oldja fel az ütközést, az érintett jogrendszerek egyikének (a lex rei sitae) elsőbbséget adva.

2.2.2. Kiegészítő szabályok a magyar kollíziós jogban a negatív összeütközések kezelésére

Az EuÖR. 33. cikke az örökös nélküli hagyatéokra vonatkozó eltérő természetű állami tulajdonszerzési igények közötti koordinációnak csak az egyik oldalát szabályozza. A jogirodalomban gyakorlatilag osztatlanak tekinthető értelmezés⁴⁵ szerint nem rendezi viszont a rendelet a negatív összeütközés esetkörét.

A rendelet előkészítésének folyamán felmerült olyan lehetséges szabályozási opció is, amely az összeütközésnek mind a negatív, mind a pozitív esetkörülményekre megoldást nyújtott volna. Ezen opció szerint abban az esetben, amikor a lex successionis szerint a hagyatéki vagyonnak nincs sem végintézkedéses kedvezményezettje (végintézkedéses örökös, hagyományos), sem pedig természetes személy törvényes örököse, akkor az egyes hagyatéki vagyonelemek fekvési helye szerinti jog lenne irányadó azok tulajdonának megszerzésére⁴⁶. Ezt a *kollíziós jogi* megoldást támogatta a hamburgi Max Planck Intézet is a tervezethez megfogalmazott észrevételeiben⁴⁷. Ilyen szabályozás létezett az osztrák nemzetközi magánjogban⁴⁸ is, az EuÖR. hatálybalépése előtt. Ez a megoldási opció lekerült a napirendről; ennek oka⁴⁹ az attól való – véleményem szerint túlzott –

joggal kapcsolatos vitáról” (Streitigkeit über ein Aneignungsrecht) van szó; ld. DUTTA, in: DUTTA/WEBER (2021), 596.

⁴⁰ Részletesebben a hozzáigazításról ld. a IV. Fejezet 2. pontját.

⁴¹ DUTTA (2015), 1949; TRAAR, in: BURGSTALLER et al. (2016), 289; Köhler, in: GIERL et al. (2020), 115; DITTMERS (2019), 302; SEEGER (2018), 208.

⁴² A normaütközések fajtáira nézve ld. a IV. Fejezet 2.2.1. pontjában kifejtetteket.

⁴³ DITTMERS (2019) uo.; DUTTA (2015), uo.

⁴⁴ TRAAR, uo.

⁴⁵ LAGARDE, Paul, in: BERGQUIST et al. (2015), 169.; COHEN, Alrun, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 358; WEBER, Johannes – BAUER Frank – FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021) 319; TRAAR, Thomas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 290; VAGNI, Laura, in: CARAVACA/DAVI/MANSEL (2016), 467; NIKOLAOU, Eirini, in: PAMBOUKIS (2017), 397-398; DUTTA (2015), 1950; ODESKY, Felix, in: DÖBEREINER et al. (2018), 578/341; HERTEL (2016), 395.

⁴⁶ Ilyen megoldást vázolt fel a spanyol és a belga tanácsi munkacsoport elnökség 2010. június 30. napján kelt átdolgozott szövegjavaslata (11637/10 JUSTCIV 129), a belga és a magyar elnökség 2010. december 22. napján kelt átdolgozott szövegjavaslata (18096/10 JUSTCIV 238), úgyszintén a magyar és a lengyel elnökség 2011. június 29. napján kelt (11870/11 JUSTCIV 173) átdolgozott szövegjavaslata a 24. cikk (a jelenlegi 33. cikk korábbi számozása) 2. opciójaként.

⁴⁷ MPI Comments (2010) 653-656.

⁴⁸ Az osztrák IPRG 29. §-a különös kapcsoló szabályt (ún. „kaducitási statútum”, Kaducitätsstatut) állított fel arra az esetre, amikor az elsődleges kollíziós kapcsolóelv szerint örökös nélküli a hagyatéki vagyon (eltekintve az államtól, vagy annak valamely szervétől, mint örököstől): ilyen esetben az egyes vagyontárgyak megszerzésére az azok fekvési helye szerinti jog irányadó.

⁴⁹ A szerző személyes emlékei a Tanács Polgári Jogi Munkacsoportjának ülésein elhangzottakról.

félelem volt, hogy ilyen esetben az egyes részhagyatékok sorsának rendezése eltérő jogok uralma alá került volna, azaz „Nachlassspaltung” (scission) állt volna elő.

A tagállamoknak így a belső jogukban kellett tehát gondoskodniuk azon esetkör szabályozásáról, amikor a területükön fellelhető, örökös nélküli hagyatéki vagyont valamely más állam nem szerzheti amiatt, hogy a lex successionis jogrendszere az állam törvényes öröklésének intézménye helyett csak a területileg korlátozott okkupációs jogot ismeri. A magyar belső jogban a kérdést 2015. augusztus 17. napjától az Nmtvr. 36/A. §-a rendezte, amely nemzetközi magánjogunk reformját követően változatlan tartalommal került át az Nmtv. rendelkezései közé:

Nmtv. 65. § Ha az öröklésre alkalmazandó jog szerint a belföldi hagyatéknak nincs örököse, a belföldi hagyatéknak öröklésére a magyar jognak a magyar állam öröklésére irányadó szabályait kell alkalmazni.

E rendelkezés szerint tehát *kisegítő jogként* alkalmazni kell a belföldön maradt örökös nélküli hagyatékokra a magyar jognak az állami öröklésről rendelkező szabályait olyan esetekben, amikor az EuÖR. szerint felhívott jogrendszer állama a belföldi hagyatékok öröklés folytán nem szerzheti meg.

Ez a szabály nem teljesen előzmények nélküli a hazai jogban. Mintájaként szolgált hozzá a *hagyatéki ügyek szabályozásáról szóló 1965. évi április hó 9. napján kelt magyar-osztrák szerződés* a hazai jogrendszerben kihirdető jogszabály, az 1967. évi 25. tvr. 3. §-a szerinti hasonló tartalmú *kisegítő rendelkezése*⁵⁰. Magyar-osztrák viszonylatban ui. már az EuÖR. alkalmazása előtti időszakban is felmerültek hasonló esetek, figyelemmel arra, hogy a két állam joga eltérő megoldási modellt alkalmaz a végintézkedés nélkül és természetes személy törvényes örökös hiányában elhalt örökhagyók utáni hagyatéknak állam általi megszerzésére; ennek következtében pedig az örökös nélkül elhalt osztrák örökhagyó után Magyarországon maradt hagyatéknak sorsa esetenként rendezetlen maradt.

Az említett törvényerejű rendeletnek ezt a, kizárólag az osztrák jog alkalmazásával összefüggésben irányadó szabályát tette az Nmtvr. 36/A. §-a, illetve az Nmtv. 65. §-a univerzális *kisegítő szabállyá*. Megjegyzendő, hogy a hazai hagyatéki eljárási gyakorlatban már az Nmtvr. említett (2015. augusztus 17. napjával hatályba lépett) szabályának megalkotását megelőzően is előfordult példa arra, hogy – egyéb belső jogi tételes rendelkezés hiányában – „az osztrák megoldási modell”, azaz a 1967. évi 25. tvr. 3. §-a került analóg módon alkalmazásra más államhoz fűződő elemet tartalmazó ügyben is; a gyakorlat tehát némely esetben kényszerből „univerzálissá tette” az említett normát. E szabály *kisegítő* alkalmazásával állapította meg pl. a Magyar Állam öröklési jogát a közjegyző⁵¹ egy ismert örökösök nélkül elhalt USA-állampolgárságú New York Államban domicile-lal rendelkező örökhagyónak a belföldi ingó hagyatéka (bankszámla)⁵² tekintetében, arra figyelemmel, hogy a new yorki jog, mint lex successionis New York Államnak az örökösök nélküli elhalt örökhagyók vagyonára érvényesíthető tulajdonbavételi jogát közhatalmi természetű jogosítványnak (escheat) tekinti⁵³.

⁵⁰ Az említett tvr. 3. §-a szerint „ha a szerződés 8. cikkének (1) bekezdése alapján alkalmazandó jog szerint a belföldi hagyatéknak örököse nincs, a hagyatéknak a magyar államra száll. Ebben az esetben az állam öröklésére vonatkozó szabályokat kell megfelelően alkalmazni.”

⁵¹ 11083/Ü/1421/2013. sz. hagyatéki ügy.

⁵² Ha az érintett örökhagyó után belföldi ingatlan hagyatéknak maradt volna, a problémára megoldást jelentett volna a *renvoi* szabálya (Nmtvr. 4. §), miután a lex successionis (a new york-i jog) kollíziós szabálya ingatlan öröklése tekintetében eleve a lex rei sitae kapcsolóelvét alkalmazza, így visszautalt volna a magyar jogra.

⁵³ HECKEL (2006); 35. A new york-i jog (Estates, Powers and Trust Law, 4-1.5. §-a) kifejezetten is kizárja, idegen államok (ideértve mind a többi USA-tagállamot, mind pedig szuverén külföldi államokat) New York Államban fekvő vagyonnal kapcsolatos törvényes öröklési jogának érvényesíthetőségét. („No estate property, whether passing by

2.2.3. A magyar kiegészítő szabályok alkalmazásának árnyoldalai

A magyar jogrendszer tehát belföldön érvényesülni engedi az idegen államokat az örökös nélküli hagyatéokra megillető tulajdonszerzési igényt azzal a feltétellel, hogy annak jogalapja a lex successiois öröklési joganyagában lelhető fel, azaz az idegen államot a vagyon örökös *minőségében* illeti meg. A külföldi államot, mint örökös belföldön ugyanolyan jogállás illeti meg az egyéb természetes vagy jogi személy örökösöket⁵⁴. Az örökösként érdekelt külföldi állam az örökléssel összefüggő eljárásokban – akár a nemperes hagyatéki eljárásban, akár az esetleges öröklési perekben – nem élvez mentességet sem a magyar igazságszolgáltatási főhatalom alól; az Nmtv. szabályai ui. az európai jogrendszerek nagy részéhez hasonlóan a relatív immunitás elvét követik. Az Nmtv. 84. § (2) bekezdés *f)* pontja⁵⁵ az állam kifejezetten is az állam közhatalom gyakorlásán kívüli magánjogi jogviszonyai (*iure gestionis*) között nevesítik az állam öröklés útján történő szerzését.

Ez a szabályozási megoldás ugyanakkor a gyakorlatban nem egy esetben vetett fel már nehézségeket. A nehézségek részben a külföldi államok negatív hozzáállásában keresendők: előfordulnak esetek, amikor a külföldi államok nagyfokú érdektelenséget tanúsítanak a belföldön maradt hagyatékkal kapcsolatban; ez jórészt olyan esetekben fordul elő, amikor a hagyatéki ügy rendezése – a hagyatéki viszonylag alacsony értéke miatt (pl. leromlott állapotú belföldi ingatlan esetében) illetve az örökös után maradt tartozások folytán – túlnyomórészt csak adminisztratív terhet, mintsem tényleges vagyoni előnyt jelent az örökösként érdekelt állam számára. Ilyen esetekben nemegyszer nehéz elérni a külföldi állam hatáskörrel rendelkező szervének a hagyatéki ügyben eljáró magyar közjegyzővel történő együttműködését, holott a külföldi államot képviselő szervnek a hagyatéki eljárásban történő érdemi részvétele esetén mód nyílna akár a hitelezői igények (legalább részleges) kielégítésére is oly módon, hogy az örökösként érdekelt állam a hagyatéki vagyont a hitelező részére a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti egyezségkötéssel még a hagyatéki eljárás keretében átruházza.

A külföldi államok nemegyszer negatív attitűdjén kívül azonban jogi természetű problémák is megnehezítik az idegen öröklési jog hatálya alá tartozó, örökös nélküli hagyatéki belföldi sorsának rendezését. Az alábbiakban a két ezzel kapcsolatos leggyakoribb nehézségről ejtek szót.

a) Az örökös nélküli hagyatéki megszerzésére irányuló állami igény jogi természetének tisztázása

Az Nmtv. 65. §-ának normahipotézisében szerepel az az elem, miszerint „a belföldi hagyatéknak nincs örökös”. A magyar állam öröklésének kiegészítő jelleggel történő alkalmazására tehát csak akkor kerülhet sor, ha a lex successiois szerint a belföldi hagyatéki örökös *minőségében* senki nem szerezheti meg, még külföldi állam sem. A 65. § alkalmazása során a legelső lépés így minden esetben annak körültekintő vizsgálata kell, hogy legyen, hogy a külföldi jog által valamely idegen

intestacy or otherwise, which has its situs in this state, shall pass to any other state or territory of the United States, or to any foreign country or sovereignty in the event of the absence of an individual heir, distributee, legatee or owner of said property, but shall pass as abandoned property to the state of New York, and shall be held as such property pursuant to the abandoned property law.”)

⁵⁴ Mint szükségképpen törvényes örökös korlátozás nélkül szerezheti meg külföldi állam (annak szerve) akár belföldi mező- vagy erdőgazdasági ingatlan tulajdonjogát is. Jóllehet az Fft. 9. § (1) bekezdés *b)* pontja tiltja a külföldi állam ilyen vagyontárgyon történő tulajdonszerzését, de ez a szerzési korlátozás nem terjed ki – az Fft. 6. § (2) bekezdésére figyelemmel – a *törvényes* örökléssel történő szerzésre.

⁵⁵ Az EuÖR. II. Fejezete az öröklési eljárásokkal összefüggésben csak a joghatóság kérdését szabályozza; nem tartozik ezzel szemben a rendelet szabályozási tárgykörébe az igazságszolgáltatási főhatalom (Gerichtsbarkeit; facultas iurisdictionis), illetve az az alóli mentességek (nemzetközi immunitás) kérdésköre; ld. részletesebben SZÓCS (2021), 167-172.

állam részére biztosított, a hagyaték megszerzésére irányuló igény, a lex successionis szerint *milyen jogi természetű*: az polgári jogi öröklési igénynek tekinthető-e, avagy közhatalmi természetű tulajdonbavételi jognak.

A külföldi államot megillető igény jogi természetének vizsgálata komoly kihívásokat jelenthet a jogalkalmazás során. Messze nem minden állam joga ad ui. olyan világos választ e kérdésre, mint a magyar jog, ahol már a Ptk. normaszövege⁵⁶ is egyértelművé teszi, akár a külföldi gyakorló jogász számára is az állam polgári jogi értelemben vett törvényes örökös minőségét. Nehezebb feladatot jelent azonban az állam ezen igénye jogi természetének vizsgálata olyan külföldi jogok esetében, ahol adott esetben a *normaszöveg megfogalmazása* kevésbé egyértelmű, így pl., ha a külföldi normaszöveg olyan „semleges” megfogalmazást használ (az „államra száll”, „az állam szerzi meg”), amely nem utal egyértelműen az állam általi vagyonszerzés jogi természetére. Külön problémát jelenhetnek ezen a téren a *nyelvi akadályok*: véleményem szerint indokolt a fokozott óvatosság olyankor, amikor a külföldi joganyag megismerési forrását nem annak a külföldi törvényhozó által elfogadott eredeti szövege képezi, hanem annak a vagy magyarra, vagy valamely világnyelvre történt fordítása. A fordítások sokat torzíthatnak az eredeti normaszövegen; a nem kellő felkészültségű fordító ui. esetenként egyenértékűként kezel olyan fordulatokat, mint „az állam örököl”, illetőleg „az államra száll”. Némely esetekben a jogintézménynek a *külföldi jogi szakirodalomban használt elnevezései is megtévesztőek lehetnek*: a francia jogirodalom pl. az államot az örökös nélküli hagyaték megszerzésével összefüggésben annak ellenére is ún. „rendhagyó örökösnek” („successeur irrégulier”)⁵⁷ nevezi, hogy ezt az igényt a francia jog egyértelműen közhatalmi természetű állami okkupációs jogosultságnak tekinti.

Nem tekinthető egymagában döntőnek tényezőnek az örökös nélküli hagyatékra vonatkozó állami igényt szabályozó jogi normák *rendszerintani elhelyezése* sem. Erre példaként hozható fel az osztrák jog: utóbbi a szövetségi államnak (Bund) az örökös nélküli hagyatékra vonatkozó közjogi természetű „elsajátítási” igényét („Aneignung durch den Bund”) az ABGB-nek a törvényes öröklésre vonatkozó 13. fejezetébe integrálva szabályozza ugyan⁵⁸, ám az osztrák jogirodalom⁵⁹ és bírói gyakorlat⁶⁰ már régóta osztatlanul azon az állásponton van, hogy ez az igény nem öröklési jogi természetű.

Nem könnyíti meg a jogi minősítést az sem, hogy az örökös nélküli hagyatékra vonatkozó állami tulajdoni igény némely esetben egy és ugyanazon jogrendszeren belül is „*kettős természetű jogintézményként*” jelentkeznek. E kétarcúságra jó példa a svéd jognak az Általános Öröklési Alap (almänna arvsfonden) igényeire vonatkozó szabályozása. A svéd AB 5:1. §-a értelmében a törvényes örökös hiányában (és végintézkedés hátrahagyása nélkül) elhalt örökhagyó hagyatéka erre az alapra száll. Maga a normaszöveg az alapot megillető ezen igényt, mint „öröklési jogot” (rätt til arv) említi, és azt az uralkodó svéd jogfelfogás is öröklés útján történő jogszerzésnek minősíti⁶¹, amely igényt az Alap többnyire külföldön is érvényesíti. Ugyanakkor a nemzetközi öröklési viszonyokról szóló külön törvény, a svéd IDL 11. §-a kifejezetten úgy rendelkezik, hogy amennyiben külföldi állampolgár örökhagyó svédországi vagyont hagy hátra, és hazai joga szerint e vagyon az államot (egy helyi önkormányzatot, állami alapot, egyéb köztisztületet) illetné, akkor a

⁵⁶ Ld. a Ptk. 7:74. §-át.

⁵⁷ TERRÉ/LEQUETTE/GAUDEMET (2014), 211.; FERRÉ-ANDRÉ/BERRE (2016), 72.

⁵⁸ Ld. az osztrák ABGB 750. §-át.

⁵⁹ Ld. WELSER (2019), 288-289. A 2015. évi átfogó reformot megelőző osztrák szakirodalmi álláspontokra nézve ld. különösen FRITSCH, Sandra, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2007), 276; ECCHER, Bernhard, in: SCHWIMANN/KODEK 3. (2013) 187.; SCHÖMMER/FABOLD/BAUER (2003), 93.

⁶⁰ Az Osztrák OGH számos ezzel kapcsolatos határozata közül ld. különösen az 5 Ob 554/84. sz. ügyben 1985. január 8-án hozott végzését [ECLI:AT:OGH0002:1985:0050OB00554.840.0108.000], valamint a 3 Ob 34/03a sz. ügyben 2004. január 28-án hozott végzését [ECLI:AT:OGH0002:2004:0030OB00034.03A.0128.000].

⁶¹ JOHANSSON, Ernst: Schweden. in: SÜB (2020), 1211.

svédországi hagyaték az említett svéd alapra száll. A Svédországban maradt örökös nélküli hagyaték tekintetében tehát a svéd jog – a lex successionis szerinti öröklésre jogosult állam igényét kizorítva – az Általános Öröklési Alap számára biztosítja a tulajdonszerzést. A szabályozás e kétarcúságának köszönhetően nem csoda, ha a Svédországon kívüli jogi szakirodalom⁶² és bírói gyakorlat számára fokozott kihívást jelentett a svéd Általános Öröklési Alap igényének jogi minősítése; van ismert jogeset arra, hogy külföldi bíróság az Alap ezen igényét öröklési természetűnek minősítve az érvényre jutni engedte⁶³, de arra is, amikor azt közhatalmi természetűnek találván elutasította⁶⁴.

b) Az öröklésre jogosult külföldi állam képviselőjére jogosult szerv megállapítása

Ha a hagyatéki eljárásban tisztázásra is kerül, hogy a lex successionis szerint valamely idegen államot megillető igény öröklési természetű, amely ennél fogva érvényre juthat belföldön, számos esetben újabb nehézséget jelent az érintett állam öröklési jogviszonyban való törvényes képviselőjére jogosult szerv kilétének megállapítása. Szerencsés esetben maga a külföldi öröklési jogi törvény nevesíti azt az állami intézményt, amely az állam öröklési igényének érvényesítésére jogosult (mint pl. Svédország esetében); ilyen esetben a hazai jogalkalmazó némi kutatás útján kiderítheti az érintett szerv pontos idézhető címét. Az öröklési törvények azonban többnyire inkább csak általánosságban nevesítik az államot vagy államkincstárat mint jogalanyt, és az annak ilyen jogviszonyban való képviselőjére jogosult konkrét szervet csak – a külföldi jogalkalmazó számára jóval nehezebben megismerhető – alacsonyabb szintű jogszabály jelöli ki.

Ezzel összefüggésben hangsúlyozni kell, hogy a külföldi állam képviselője tekintetében egyértelműen különbséget kell tenni az államnak a nemzetközi közjogi téren – pl. a diplomáciai és konzuli kapcsolatokban, – illetve a *polgári jogviszonyokban történő képviselője* között. Az örökösként érdekelt külföldi államot nem feltétlenül képviselheti minden további nélkül annak magyarországi diplomáciai képviselője. Jóllehet a Bécsi DiplSzerz 3. cikk 1. bekezdésének *a)* pontja a diplomáciai képviselők feladatkörei között nevesíti a küldő államnak a fogadó államban történő képviselőjét, az állam „képviselőjére” utaló fordulat azonban az államnak a diplomáciai kapcsolatok tekintetében, és *nem pedig a polgári jogok alanyaként* való képviselőjére utal⁶⁵. Korántsem tekinthető magától értetődőnek az, hogy a külföldi államot örökös minőségében, az itt indult hagyatéki eljárásban képviselni jogosult annak a Magyarországon működő külképviselete (nagykövetsége, konzuli képviselője). Annak kérdésében, hogy az öröklési jogviszonyban melyik szerv láthatja el a külföldi állam képviselőjét, így a közjegyzőnek a külföldi állam melyik szerve részére kell a hagyatéki tárgyalásra szóló idézést kézbesítenie, kizárólag az *örökösként érintett állam belső joga* – az egyes állami szervek feladat- és hatásköreit szabályozó joganyaga – irányadó. Annak mindazonáltal nincs akadálya, hogy az örökösként érintett állam a magyarországi hagyatéki eljárásban történő képviselőjének ellátására – ha ezt a belső joga lehetővé teszi – az itt működő diplomáciai vagy konzuli képviselőjét feljogosítsa.

Fokozott nehézségek merülnek fel a képviselőre jogosult külföldi állami szerv tisztázása során olyankor, ha az irányadó külföldi jog *decentralizált módon* határozza meg az öröklési igényt érvényesíteni jogosult állami szervet. Ilyen szabályozás még olyan szövetségi felépítésű államokban is előfordulhat, ahol egyébként az öröklési anyagi jog egységes. A német BGB 1936. §-a szerint pl. az államkincstár általi öröklés esetében az örökgyó utolsó németországi lakóhelye,

⁶² Pl. a német szakirodalomban ld. különösen JOHANSSON, Ernst: Schweden. in: SÜB (2008), 1293; HECKEL (2006) 47-49; DENKINGER (2009), 197-200.

⁶³ Pl. a belga Cour de cassation 1952. március 28. napján hozott ítéletével; közzétéve: Rev. crit. DIP, 1953, 132.

⁶⁴ Pl. Németországban a Kammergericht Berlin az 1985. április 30. napján hozott végzésben (1 W 5219/84); közzétéve IPRax 1986, 41.

⁶⁵ HARGITAI (2005), 70; WAGNER/RAASCH/PRÖPSTL (2007), 65.

ha pedig az nem állapítható meg, akkor szokásos tartózkodási helye szerinti szövetségi tartomány (Land) örököl, ha pedig ez sem állapítható meg, akkor a Szövetségi Állam (Bund). A svájci ZGB 466. cikke értelmében pedig egyéb törvényes örökösök hiányában az örökhagyó utolsó lakóhelye szerinti kanton, vagy az utóbbinak a saját törvénye által meghatározott „helyi közösség” (Gemeinwesen) örököl. Ilyen esetekben az öröklési igény érvényesítésére jogosult konkrét szerv megállapítása rendszerint szükségessé teszi annak tisztázását is, hogy az örökhagyó – az adott külföldi jog szerinti lakóhely-fogalom alapulvételével – halálakor a kérdéses államban hol rendelkezett lakóhellyel; ez pedig nem egy esetben csak – körülményes és időigényes – megkeresés útján lehetséges.

2.3. Az állam örökségen történő tulajdonszerzése és az EuÖR. tárgyi hatálya

A vázoltakból látható, hogy az államnak az örökös nélküli hagyatékon történő haláleseti tulajdonszerzése nemzetközi összehasonlításban kétarcú intézmény. Az örökség állam általi megszerzése ennek megfelelően *nem minden esetben tartozik a rendelet hatálya alá*.

Egyértelműen az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik az állam javára az öröklési statútum által biztosított, az örökség szükségképpen *örökös minőségben* történő megszerzése iránt. Az öröklési statútum határozza meg – figyelemmel az EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés *b)* pontjára – a kedvezményezettek körét, és részesedésük mértékét; ez értelemszerűen irányadó az államra, mint törvényes örökösre is. Úgyszintén a lex successionis határozza meg az állam örökös jogállásának szabályait is, így pl. a hagyatéki tartozásokért való felelősségének mértékét és feltételeit. Úgyszintén ez a jog irányadó annak kérdésében is, hogy az államra, mint örökösre ugyanolyan módon száll-e át a hagyaték, mint az egyéb örökösökre vagy esetleg különös szabályok szerint.

Az EuÖR. tárgyi hatályán kívüli szerzésnek minősül ezzel szemben az egyes államokat az örökös nélküli hagyatéokra nézve a saját joguk alapján megillető, *nem öröklési jogi természetű* elsajátítási igény, tekintet nélkül azok elnevezésére (escheat, Aneignungsrecht, okkupációs jog stb.). Akad olyan vélemény, amely az ilyen állami igénynek a rendelet tárgyi hatálya alóli kizárását az 1. cikk (2) bekezdés *g)* pontjára vezeti vissza⁶⁶, hiszen ez a pont említi meg „az örökléstől eltérő módon” bekövetkező vagyonszállást. Más álláspontok ezzel szemben az ilyen állami igények polgári jogi jellegének hiányát⁶⁷ emelik ki; így a rendelet hatálya alóli kizárás már az 1. cikk a (1) bekezdéséből következik, amely szerint a rendelet hatálya alá nem tartoznak „különösen az adó-, vám- és közigazgatási ügyek”. Ezt a fordulatot némely álláspont a közjogi kérdések általános kizárásának tekinti⁶⁸, amelynek alapján a rendelet tárgyi hatálya alá nem tartozik semmiféle olyan jogszerzés, amely az állam közhatalmi jogosítványainak gyakorlására⁶⁹ vezethető vissza.

A rendelet az államot az örökös nélküli hagyatéokra megillető közhatalmi igényt kizárólag annyiban vonja a szabályozási hatókörébe, amennyiben az az ilyen igény és más államnak a hagyatéokra vonatkozó öröklési igénye közötti ütközés feloldása érdekében szükséges. Jóllehet a 33. cikk az öröklési statútum alapján örökölni jogosult állam igényével szemben a lex rei sitae államát megillető közhatalmi elsajátítási igénynek biztosít elsőbbséget; ez az elsőbbség azonban csak feltételekkel érvényesülhet. Bizonyos jogkérdésekben ui. a 33. cikk mindenképpen az öröklési statútum szabályait juttatja érvényre. Így

- amint arra már utaltam, mindenképpen a lex successionis szerinti öröklési rend figyelembevételével kell megállapítani, hogy a hagyaték mikor „örökös nélküli”; valamint

⁶⁶ WEBER, Johannes, in: DUTTA/WEBER (2021), 218.

⁶⁷ DUTTA (2015), 1773.

⁶⁸ HERTEL (2016), 206.

⁶⁹ MANKOWSKI, Peter, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 26.

- a közhatalmi igényt érvényesítő államnak túrnie kell, hogy az általa tulajdonba venni kívánt részhagyatékból is kielégítést nyerjenek mindazok a hagyatéki hitelezők, akiknek igénye – a lex successionis szerint – hagyatéki tartozásnak minősül; ugyancsak a lex successionis irányadó véleményem szerint a hagyatéki tartozások rangsorára.

A vagyontárgyak fekvési helye szerinti állam közhatalmi elsajátítási igényére *egyebekben annak saját joga irányadó*; ez a jog határozza meg pl. azt, hogy a tulajdonba vett részhagyaték mely időpontban és milyen jogcselekménnyel (meghatározott állami szerv nyilatkozata, hatósági határozat, stb.) száll át az érintett állam tulajdonába.

Annak, hogy a 33. cikkben említett közhatalmi elsajátítási igény nem tartozik az EuÖR. tárgyi hatálya alá, az is következménye, hogy a *tulajdonbavétel iránti eljárásra* nem irányadóak a rendelet II. Fejezete szerinti joghatósági szabályok; az ilyen eljárást értelemszerűen a közhatalmi elsajátítási igényt érvényesítő állam saját hatóságai folytatják le. A rendelet hatálya alóli kizárásból fakad továbbá véleményem szerint, hogy az érintett állam jogszerzését *EÖB útján nem lehet igazolni*, hiszen szerzése nem „örökös” minőségben következett be. Amennyiben az érintett állam közhatalmi elsajátítási igénye esetlegesen kiterjedne a saját területén kívüli, más tagállamban fellelhető vagyontárgyra is (pl. azon a címen, hogy az elhalt a saját állampolgára volt), ezt az igényt a tagállamok az EuÖR. alapján nem kötelesek elismerni. Jóllehet a rendelet 33. cikke az ilyen igénynek elsőbbséget biztosít a lex successionis szerinti állami öröklési igénnyel szemben, de ezt területi korlátozással teszi: az elsőbbségi tulajdonbavételi igény csak az érintett tagállam saját területén fellelhető vagyontárgyra terjed ki.

3. Különleges vagyontárgy halál esetére történő megszerzése – a társasházi lakáson fennálló ún. „lakástulajdonra” vonatkozó osztrák szabályozás példáján

3.1. A „lakástulajdon” alakzata az osztrák jogban

Az EuÖR alkalmazásnak kezdő időpontja óta eltelt időszakban a hazai gyakorlatban növekvő számban merülnek fel olyan hagyatéki ügyek, melyekben az örökhagyó után külföldi ingatlan maradt. Nem ritkaság immár, hogy magyar állampolgár örökhagyó, aki egyébként életvitelszerűen belföldön élt – és erre figyelemmel a hagyatéki ügye az EuÖR. 4. cikke alapján magyar joghatóság alá tartozik – valamely közeli uniós tagállamban, így pl. Ausztriában rendelkezett ingatlannal, amelyet befektetés céljából vásárolt, és ahol csak alkalmanként tartózkodott, vagy azt bérbeadás útján hasznosította. A hagyatékhhoz tartozó ausztriai ingatlanok között a leggyakrabban ún. „lakástulajdon” (Wohnungseigentum) fordul elő. Az ilyen ingatlanokon fennálló tulajdoni viszonyokra az osztrák jogban *különleges közens szabályok* irányadóak; e szabályok kiterjednek az ilyen vagyontárgyak tekintetében *halál esetére történő jogutódlásra* is, amely nem minden esetben örökléssel következik be.

Az osztrák jogban ismert lakástulajdon a társadalmi és gazdasági funkcióját illetően megfeleltethető a magyar fogalmak szerinti társasház jogintézményének. A tulajdonjog struktúrája azonban lényegesen eltér a magyar fogalmak szerinti társasházétól; az ezzel kapcsolatos részletes szabályokat, külön törvény, az osztrák WEG tartalmazza. Míg a magyar jogban ismert társasház olyan tulajdoni alakzat, amely vegyíti a közös tulajdon és a külön tulajdon elemeit, addig az osztrák jog szerint a lakástulajdon az épület egészére – beleértve az egyes lakásokat is – kiterjedő tulajdonközösséget jelent. Ellentétben a magyar társasházi lakásokra vonatkozó ingatlan-nyilvántartási szabályozással⁷⁰, az osztrák jogban az épületben lévő lakások nem képezik külön

⁷⁰ Ld. az Inyvtv. 12. § b) pontját.

tárgyát az ingatlan-nyilvántartásnak, azok nincsenek tulajdoni különlapon (Eigentumsblatt) nyilvántartva. Az osztrák telekkönyv csupán a lakástulajdon tárgyát képező épület egészét, mint jogi egységet tartja nyilván; a (közös tulajdonban álló) lakóépület egésze képez önálló telekkönyvi egységet (Grundbuchkörper). A tulajdonostársakat megillető eszmei tulajdoni hányad (ún. Mindestanteil) ennek megfelelően a lakóépület egészén áll fenn, beleértve az egyes lakásokat is. Míg a tulajdoni viszonyok azonosak a lakóépület egészén, a használati viszonyok már természetesen nem: a tulajdonostársi jogállás ui. a lakóépületen belüli *egy konkrét lakás (illetve az ahhoz tartozó egyéb helyiségek) kizárólagos használatának jogával* jár együtt. A fentieknek megfelelően definiálja az osztrák WEG 2. § (1) bekezdése a lakástulajdont egy, a lakóépület tulajdonostársát megillető, arra vonatkozó dologi jogként, hogy a kérdéses „lakástulajdoni tárgyat”⁷¹ (Wohnungseigentumsobjekt) kizárólagosan használja, és arról egyedül rendelkezzen.

A WEG fenti szabálya tartalmazza egyúttal az egyik – az öröklés szempontjából is – kulcsfontosságú alanyi jellegű korlátozó szabályt: valamely lakás (vagy egyéb egy lakástulajdoni tárgy) tekintetében a tulajdonjogot csak kétféle módon lehet gyakorolni, és pedig

- egyedül, vagy
- egy két személyből álló ún. „tulajdonosi partnerség” (Eigentümerpartnerschaft) keretében.

Ez utóbbi intézményt az osztrák jogirodalom osztatlan jogközösségnek (Gesamthand) tekinti⁷². A két tulajdonosi partnert közösen illeti meg a lakóépületen fennálló eszmei tulajdoni hányad (Mindestanteil); az e tulajdoni hányadon fennálló részesedésük („Anteil am Mindestanteil”) minden esetben egyenlő. Tulajdonosi partnerek kizárólag természetes személyek lehetnek; kettőnél több személy részvételével nem jöhet létre ilyen jogközösség⁷³. Jóllehet az ilyen tulajdonosi partneri jogviszony legéletszerűbb esete az, amikor házastársak vagy élettársak rendelkeznek tulajdonjoggal egy lakóingatlanban, az osztrák jog nem kívánja meg a tulajdonosi partnerek közötti semmiféle családi kapcsolat fennállását.

3.2. Jogutódlás a lakástulajdoni jogviszonyban

3.2.1. A „lakástulajdonjogi növedékjog” mint az öröklési jogon kívüli sui generis szerzési jogcím

Abban az esetben, ha a lakás tekintetében a tulajdonjogot két személy tulajdonosi partnerség keretében gyakorolta, az egyikük elhalálása esetén az elhaltat megillető hányad jogi sorsa az osztrák jogban különös szabályok szerint alakul: ilyen esetben a WEG 14. § (1) bekezdése értelmében ez a tulajdoni hányad főszabályként közvetlenül és törvény erejénél fogva a túlélő másik tulajdonosi partnerre száll. Utóbbinak ez a tulajdonszerzése az öröklési jog szabályainak kiiktatásával következik be, mégpedig az ún. „lakástulajdonjogi növedékjog” (wohnungseigentumsrechtliches Anwachsungsrecht) folytán. Azt, hogy ez a jogszerzés *öröklésen kívüli*, az is kiemeli, hogy a tulajdonjognak a túlélő tulajdonosi partnerre történő átszállása

⁷¹ A „lakástulajdoni tárgy” fogalmát az osztrák WEG 2. § (2) határozza meg. Ide tartoznak a lakások, az épületben lévő egyéb önálló helyiségek („sonstige selbständige Räumlichkeiten”) valamint a gépkocsi-beállóhelyek.

⁷² ILLEDITS/ILLEDITS-LOHR (2018), 197.

⁷³ Az osztrák törvényhozó elsősorban amiatt tartózkodott annak lehetővé tételétől, hogy kettőnél több személy részvételével is létesülhessen tulajdonosi partneri jogviszony, mert megítélése szerint ez a tulajdonjog túlzott „felaprózódásához”, a tulajdonosok számának megnövekedéséhez vezetne, ami jelentősen megnehezítené az ilyen lakóépületek kezelését, fenntartását; ld. Erläuterungen zum Regierungsentwurf des Wohnungseigentumsgesetzes, Allgemeiner Teil C 4 b), 7. (az osztrák Szövetségi Igazságügyi Minisztérium JMZ 7.132/90-17/2001. sz. munkanyaga, https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXI/ME/ME_00231/index.shtml (megtekintve 2021. november 12. napján).

nyomban az elhalálozás pillanatában (ipso morte) és törvéynél fogva (ipso iure)⁷⁴ bekövetkezik⁷⁵, amelyhez még szerzőmód (Erwerbsart, Modus) sem szükséges⁷⁶; az örökség megszerzése ezzel szemben az osztrák jogban csak a hagyaték bírói átadásával (Einantwortung) – azaz külön hatósági jogcselekménnyel és későbbi időpontban – áll be⁷⁷.

A „lakástulajdonjogi növedékjog” intézményének célja az osztrák jogban az, hogy a túlélő tulajdonosi partnert – akivel az elhalt rendszerint életközösségben állt – ne kényszerítse más, adott esetben számára idegen személlyel ilyen jogviszonyba⁷⁸. Az intézmény viszonylag új; azt az öröklési jogtól független, *sui generis* szerzési jogcímként csak a WEG 2006. évben elfogadott átfogó reformja vezette be. A régebbi osztrák szabályozás⁷⁹ a leggyakoribb esetkorre – amikor házastársak rendelkeztek közösen lakástulajdonnal – még öröklési jogi megoldást biztosított az egyikük elhalálozásának esetére: az elhalt házastárs tulajdoni részesedése még törvényen alapuló dologi hagyomány (gesetzliches Vermächtnis) címén illette meg a túlélő házastársat⁸⁰.

Abban az esetben tehát, amikor az örökhagyó után olyan lakástulajdon is maradt, amelynek tulajdonjogát nem egyedül, hanem más személlyel tulajdonosi partnerség keretében gyakorolta, akkor a „lakástulajdonjogi növedékjog” mint szerzési jogcím az elmondottak szerint e vagyontárgy tekintetében *kiszorítja az öröklési jog uralmát*: erre a vagyontárgyra öröklési jogcímen (pl. törvényes örökösként, végrendeleti vagy szerződéses örökösként) senki nem támaszthat igényt; az nem tartozik az örökhagyó hagyatékához. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az örökösöknek e vagyontárggyal kapcsolatban semmilyen igényük ne lenne: az örökhagyó lakástulajdoni részesedését növedékjog címén megszerző másik tulajdonosi partner ui. részükre megváltásként a megszerzett tulajdoni részesedés ún. „átvételi árát” (Übernahmspreis) kell, hogy megfizesse⁸¹. Ebben az esetben az örökösöket megillető, az átvételi ár iránti követelés a hagyatékhoz tartozik; lényegében ez a kötelmi természetű igény lép a hagyatékban a lakástulajdoni hányad, mint dologi jog helyébe⁸². A túlélő tulajdonosi partner természetesen nem kötelezhető az elhalt tulajdoni hányadának megszerzésére; a WEG 14. § (1) bekezdés 2. pontja alapján lemondhat ui. a növedékjog gyakorlásáról; ilyen lemondás esetében a két tulajdonosi partnert megillető hányadokat (Mindestanteil) a hagyatéki bíróság nyilvános árverésre (öffentliche Feilbietung) bocsátja.

Miután a növedékjog címén történő szerzés is halálesethez kapcsolódik, az azzal kapcsolatos igény rendezése számos ponton *be van csatornázva a hagyatéki eljárás osztrák rendszerébe*; az azzal kapcsolatos hatósági feladatokat a hagyatéki bíróság látja el. A hagyatéki bíróság állapítja meg a növedékjog alapján bekövetkezett szerzést, amelyről kérelemre kiállítja az osztrák AußStrG 172. §-a szerinti hatósági igazolást (Amtsbestätigung)⁸³. Ez a bíróság tűz határidőt a túlélő tulajdonosi partner

⁷⁴ A lakástulajdonjogi növedékjog esetén *telekkönyvön kívüli* (außerbücherlicher Erwerb) szerzés következik be, így a tulajdonszerzés telekkönyvi bejegyzésének csak deklaratív hatálya van; ld. KOTHBAUER/SAMMER/BERGER/HOLZAPFEL (2017), 174; LIKAR-PEER, Gundula, Maria, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2020), 736; AICHBERGER-BEIG (2018), 196.

⁷⁵ ILLEDITS/ILLEDITS-LOHR (2018), 211.

⁷⁶ LIKAR-PEER, Gundula, Maria, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2020), uo.

⁷⁷ Ld. ezzel kapcsolatban a IV. Fejezet 3.1.3. pontjában elmondottakat.

⁷⁸ AICHBERGER-BEIG (2018), 189.

⁷⁹ Ld. az osztrák WEG-1975 10. § (1) bekezdését.

⁸⁰ Ennek a korábbi osztrák jog szerinti törvényes hagyománynak a *dologi* jellegére utal az osztrák WEG-1975 10. § (1) bekezdés 1. pontjának megfogalmazása, amely utal arra, hogy a túlélő házastárs tulajdoni hányadához az örökhagyó házastárs tulajdoni hányada, mint törvényes hagyomány *közvetlenül, tulajdonába* („...unmittelbar ins Eigentum ...”) megy át.

⁸¹ Ld. az osztrák WEG 14. § (2) bekezdését. Az „átvételi ár” e rendelkezés szerint a Mindestanteil (azaz a tulajdonosi partnereket) a lakóingatlanon együttesen megillető tulajdoni hányad forgalmi értékének a fele.

⁸² LIKAR-PEER, Gundula, Maria, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2020), 737.

⁸³ HÖLLWERTH, Johann, in: HAUSMANN/VONKILCH (2017), 240.

számára a növedékjog gyakorlásával kapcsolatos nyilatkozatának megtételére (kíván-e azzal élni vagy lemond róla); úgyszintén a hagyatéki bíróság bocsátja a tulajdoni hányadot lemondás esetén nyilvános árverésre.

3.2.2. *A lakástulajdon megszerzése örökléssel*

Eltérően alakul viszont a lakástulajdon tekintetében történő jogutódlás abban az esetben, amikor a kérdéses lakás tekintetében a lakástulajdonjogot az örökhagyó egyedül gyakorolta, azaz nem állt fenn tulajdonosi partneri jogviszony. Ilyenkor a lakástulajdon az örökhagyó *hagyatékához tartozik*, és a jogutódlásra az az öröklés szabályai szerint kerül sor.

Korlátozások azonban ilyen esetben is akadnak. Az öröklési igények rendezése során ui. ilyenkor is tekintettel kell lenni a lakástulajdonjog gyakorlására vonatkozó, már ismertett korlátozásokra. A lakástulajdon bármilyen öröklési jogcímen (törvényes vagy végintézkedéses öröklés, hagyomány) történő megszerzésére ui. vagy csak egyetlen – természetes vagy jogi személy – jogosult, vagy pedig két természetes személy, egyenlő részben; utóbbi esetben a két szerző személy között értelemszerűen tulajdonosi partneri jogviszonyba létesül. Minden ettől eltérő megoldás a WEG kógens rendelkezéseibe ütközik. Így különösen nem lehetséges

- a lakástulajdonnak kettőnél több személy általi megszerzése;
- annak ugyan két személy által, de eltérő hányadok szerinti megszerzése;
- annak olyan tulajdonosi partnerek általi megszerzése, akik közül az egyik vagy mindkettő jogi személy.

A WEG 12. § (2) bekezdése értelmében amennyiben az öröklési viszonyoknak a hagyatéki eljárásban történő rendezése ilyen eredményre vezetne, akkor az örökhagyó lakástulajdonának a hagyatéki bíróság általi, nyilvános árverés útján történő értékesítésére kerül sor. Ebben az esetben az értékesítés során befolyt vételár lép a hagyatékban a lakástulajdon helyébe⁸⁴. Ha tehát az örökösök ezt az értékesítést nem kívánják, arra kell törekedniük, hogy a hagyatéki osztályt olyan módon ejtsék meg, hogy az érintett lakást csak egyikük vagy közülük ketten, egyenlő részben szerezzék meg.

3.3. *Az osztrák szabályozás az EuÖR. rendszerében*

A lakástulajdonjogi növedékjog tehát, jöllehet azt az osztrák jog sui generis tulajdonszerzési jogcímenek tekinti, az öröklési szabályokhoz számos ponton kapcsolódó jogintézmény, amelynek érvényesítésére rendszerint magában az osztrák hagyatéki eljárásban kerül sor; azt az osztrák szakirodalom is „felemás képződménynek”⁸⁵ nevezi. Nem véletlen, hogy az osztrák jogirodalomban máig nem egységes annak megítélése, hogyan viszonyul a kérdéses jogintézmény az EuÖR. szabályaihoz, minősíthető-e ez a szerzés „öröklésként” a rendelet autonóm minősítési szabályai szerint. Befolyásolhatja a tisztánlátást az a körülmény is, hogy e jogszerzés közvetlen előzménye az osztrák jogban nem is olyan régen még egy öröklési jogintézmény volt (törvényen alapuló dologi hagyomány a túlélő partner számára).

3.3.1. *Az EuÖR. hatálya alá tartozás melletti álláspontok*

Az egyik álláspontot az osztrák jogirodalomban Andreas KRIST képviseli, akinek nézete szerint a lakástulajdoni hányadnak a túlélő tulajdonosi partnerre növedékjog címén történő átszállása az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik, és erre az intézményre az 1. cikk (2) bekezdés g) pontja szerinti

⁸⁴ LIKAR-PEER, Gundula, Maria, in: FERRARI/LIKAR-PEER (2020), 734.

⁸⁵ HÖLLWERTH, Johann, in: HAUSMANN/VONKILCH (2017), 216.

kizárás (vagyoni jogok „örökléstől eltérő módon” történő átszállása) nem alkalmazható. Nézete szerint annak vizsgálata során, hogy valamely vagyon-átszállás a *g* pont szerinti kizáró rendelkezés hatókörébe tartozik-e, a döntő mozzanat az, hogy *halál esetére történő vagyonmozgásról* van-e szó. Ennek a követelménynek pedig a lakástulajdonjogi növedékjog vitatathatatlanul megfelel, hiszen a tulajdonátszállást kiváltó jogi tény a tulajdonosi partnerek egyikének az elhalálása. KRIST érvelése⁸⁶ szerint a kérdéses növedékjognak az osztrák jogban valóban van egy olyan jogi jellegzetessége van, amely azt markánsan megkülönbözteti az örökléssel történő vagyonszerzéstől. A lakástulajdonjogi növedékjog címén történő szerzés esetén a túlélő tulajdonosi partner nyomban a halál pillanatában, *ex lege* megszerzi az elhaltak a lakástulajdoni hányadát; a tulajdonátszállásnak ez a módja viszont teljesen idegen az osztrák öröklési jog addicionális jellegétől. Ez azonban az említett szerző szerint nem elégséges annak megállapításához, hogy az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés *g* pontja szerinti „örökléstől eltérő módon” történő szerzésről lenne szó, hiszen a tagállamok nagy részének anyagi joga szerint az öröklés (az osztrák jogtól eltérően) *eleve ipso iure* áll be; a rendelet tárgyi hatálya pedig nyilván az örökség megszerzésének valamennyi módjára (*ipso iure*; addicionális) kiterjed. A szerző szerint a fentiekben túlmenően a *hagyatékek egységének* az EuÖR. joghatósági és kollíziós szabályait messzemenően meghatározó alapelve is a *g* pont szerinti kizáró szabály hatókörének minél szűkebb meghatározása mellett szól annak érdekében, hogy lehetőleg az örökhagyó után maradt vagyonnak minél nagyobb részére a rendelet szabályai kerüljenek alkalmazásra.

KRIST álláspontjából az következik – amire a szerző maga is utal, – hogy az olyan esetekben, amikor az örökhagyó szokásos tartózkodási helye más tagállamban volt, ám halálakor tulajdonosi partnerként ausztriai lakástulajdonnal rendelkezett, az EuÖR. 4. cikke szerinti joghatósági szabály hatóköre erre a vagyontárgyra is kiterjed, így az azzal kapcsolatos jogutódlást is az eljárni jogosult másik tagállamban kell rendezni. Ugyanakkor az ausztriai lakástulajdon megszerzése tekintetében mindenképpen az osztrák jognak a lakástulajdonjogi növedékjogra vonatkozó szabályait kell alkalmazni. A WEG 14. §-ában foglalt rendelkezéseket ui. szerző az osztrák jog olyan szabályainak tekinti, amelyek „gazdasági, családi vagy társadalmi megfontolások miatt” a lakástulajdon mint „különleges vagyontekintet” öröklésével kapcsolatos korlátozásokat tartalmaznak; e normák *imperatív* jellegűek, és ekképpen az EuÖR. 30. cikke értelmében elsőbbséget élveznek az öröklési statútummal. A szerző tehát lényegében az osztrák WEG 14. §-a szerinti lakástulajdonjogi növedékjogot lényegében egyfajta *különleges öröklési rezsimnek* (Sondererbfolge) tekinti⁸⁷. Míután e szabályok szerint a túlélő tulajdonosi partner az elhalt partnernek a tulajdoni hányadát közvetlenül tőle szerzi meg, KRIST ezt az intézményt az EuÖR. alkalmazási körében a dologi hagyomány⁸⁸ egyik esetének minősítené, így – figyelemmel az EuÖR. 63. cikk (1) bekezdésére⁸⁹ – szerinte a növedékjog alapján bekövetkezett szerzés igazolására a joghatósággal rendelkező tagállamban EÖB kibocsátását is kérheti a túlélő tulajdonosi partner.

Az említett szerző álláspontjához csatlakozik Peter MANKOWSKI is⁹⁰, aki szintén az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozó haláleseti szerzésnek tekinti a lakástulajdonjogi növedékjog osztrák jogintézményét azzal, hogy a vonatkozó osztrák szabályok szerinte is a 30. cikk hatálya alá tartozó imperatív normáknak tekintendők⁹¹. Álláspontja szerint az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés *g*

⁸⁶ KRIST (2016), 362.

⁸⁷ KRIST (2016), 364.

⁸⁸ A hatályos osztrák öröklési jog egyébként immár nem ismeri a dologi hagyomány intézményét. Annak utolsó esetkora a WEG-1975 10. § (1) bekezdése alapján a túlélő házastársat az elhalt házastárs tulajdoni illetőségére nézve megillető „törvényes hagyomány” volt; ld. e Fejezet 3.2.1. pontját.

⁸⁹ EÖB kibocsátását a hagyományosok közül csak az „öröklésben *közvetlen jogokkal rendelkező* hagyományos”, azaz a dologi hagyományos kérheti, a kötelmi hagyományos nem.

⁹⁰ MANKOWSKI, Peter, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 44.

⁹¹ Hasonlóképpen állásponton van ugyanazon kommentárban SCHWARTZE, Andreas, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 343.

pontjában említett „közös tulajdon a túlélő tulajdonostárs várományi jogával” fordulattal az uniós jogalkotó csak az angolszász jogok szerinti *joint tenancy* alapján történő haláleseti szerzést kívánta kizárni a rendelet hatálya alól. Utóbbi jogintézménynek viszont szerinte lényegi tulajdonsága, hogy az egyik tulajdonostárs halála esetén a túlélő tulajdonostárs növedékjog folytán *ex tunc* – a *joint tenancy* közös tulajdoni jogviszony létrejöttének időpontjáig (azaz még a haláleset időpontjánál is korábbi időpontig!) – visszamenőleg válik egyedüli tulajdonossá; ilyen visszamenőleges hatály azonban nincs az osztrák WEG 14. §-a szerinti növedékjognál.

3.3.2. Az EuÖR. hatálya alóli kizárás melletti álláspontok

A fentiekől eltérő álláspontot képvisel az osztrák jogirodalomban Christian BONIMAIER. Kiindulópontul⁹² az EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés *a*) pontja szerinti értelmező rendelkezést veszi alapul, amely szerint a rendelet alkalmazási körében az „öröklés”⁹³ fogalma a vagyontárgyak haláleset miatti átszállásának „valamennyi formáját” magában foglalja, „*akár végintézkedés szerint ... , akár törvényes öröklés révén történő átszállást*”. A szerző szerint e megfogalmazással az uniós jogalkotó azt juttatta kifejezésre, hogy a haláleseti vagyonszállásnak a rendelet hatálya alá tartozó „valamennyi formája” alatt valójában a törvényes és a végintézkedéses örökléssel – tehát az öröklési jog hagyományos rendszerén belül – lebonyolódó vagyonmozgások értendők. Nem tartoznak ezzel szemben az „öröklés” rendelet szerinti autonóm fogalma alá a „vagyontovábbadás alternatív módjai” (*alternative Vermögensweitergabe*), amelyek az öröklési jogon – azaz a törvényes vagy végintézkedéses öröklésen – kívüli különös szabályok alapján következnek be. A 3. cikk (1) bekezdés *a*) pontja szerinti fogalom-meghatározáshoz szervesen kapcsolódik a rendelet tárgyi hatályát szűkítő szabály (1. cikk (2) bekezdés *g*) pontja), amely azokat a vagyonszállásokat öleli fel, amelyeket „az egyes vagyontárgyakra alkalmazandó jog” kiemeli a halál esetére történő jogutódlás általános szabályrendszeréből.

A szerző mindezek alapján arra a következtetésre jut, hogy az osztrák WEG 14. §-a szerinti növedékjogot az EuÖR. autonóm fogalomrendszerében is öröklésen kívüli vagyonszállásnak kell tekinteni, amely az 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontja szerinti kivétel hatálya alá tartozik⁹⁴. Ennek megfelelően szerinte már fel sem merül annak kérdése, hogy a vizsgált osztrák növedékjogi szabályok az EuÖR. 30. cikk szerinti imperatív szabálynak tekinthetők-e: annak ui., hogy ilyen szabályokról legyen szó, a feltétele az lenne, hogy a kérdéses vagyonszállás egyáltalán a rendelet tárgyi hatálya alá tartozzon, azaz különleges *öröklési jogi* rezsimről (*Sondererbfolge*) legyen szó. Mindennek következménye BONIMAIER szerint az, hogy valamennyi olyan – akár peres, akár nemperes – jogi eljárásra, amelynek tárgyát a lakástulajdoni hányad túlélő tulajdonosi partnerre növedékjog címén történő átszállása képezi, az osztrák bíróságoknak minden esetben joghatósága van, hiszen ezen eljárásokra eleve nem irányadóak az EuÖR. joghatósági szabályai sem⁹⁵.

Hasonló állásponton van az osztrák jogirodalomban Thomas TRAAR is⁹⁶, aki szintén „az örökléstől eltérő módon” bekövetkező szerzésnek tekinti a vizsgált osztrák növedékjogot. A szerző rámutat arra is, hogy jóllehet az elhalt tulajdonosi partner tulajdoni hányadának a túlélő partnerre növedékjog alapján történő átszállására nem minden esetben kerül sor, hiszen a túlélő arról lemondhat, ám ahhoz, hogy magát a jogintézményt az EuÖR. tárgyi hatálya alól kizártnak

⁹² BONIMAIER (2016), 229.

⁹³ Ezzel kapcsolatban megjegyzendő, hogy az örökléssel, illetve az „öröklésen kívül” bekövetkező vagyonszállások elhatárolását az EuÖR. német nyelvű változatának szóhasználata sem éppen könnyíti meg. A rendelet hatályát meghatározó 1. cikk (1) bekezdés ui. a német szövegváltozatban nem az „öröklés” német szakkifejezést (*Erbfolge*), hanem a „*halál esetére történő jogutódlás*” (*Rechtsnachfolge von Todes wegen*) fogalmat használja (ugyanígy a 3. cikk (1) bekezdés *a*) pontja szerinti értelmező rendelkezés).

⁹⁴ BONIMAIER (2016), 232.

⁹⁵ BONIMAIER (2016), 230.

⁹⁶ TRAAR, Thomas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 54.

minősíthessük, egymagában elegendő az, hogy tulajdonosi partneri jogviszony keretében ketten gyakorolták a tulajdonjogot a kérdéses lakás tekintetében, miután ilyenkor a túlélőt *potenciálisan* igény illet meg az elhalt tulajdoni hányadára növedékjog folytán. A rendelet hatályán kívüli intézménynek tekinti még a vizsgált növedékjogot az osztrák jogirodalomban Constanze FISCHER-CZERMAK⁹⁷, valamint a Martin SCHAUER – Astrid DEIXLER-HÜBNER szerzőpáros⁹⁸.

3.3.3. Az osztrák bírói gyakorlat

Nyitva hagyta a kérdést egyelőre az osztrák bírói gyakorlat. Az osztrák OGH egy 2016-ban elhalálozott, halálakor szlovákiai szokásos tartózkodási helyű örökhagyó ügyében⁹⁹ konfrontálódott a kérdéssel. A nemperes eljárásban az örökhagyó túlélő házastársa, mint tulajdonosi partner kérelmezte annak bírói igazolását, hogy lakástulajdonjogi növedékjog címén megszerezte az elhalt tulajdoni hányadát az ausztriai lakáson¹⁰⁰. Az első- illetve másodfokon eljáró osztrák bíróságok ellentétesen ítélték meg annak kérdését, hogy a WEG 14. §-a szerinti növedékjog címén a túlélő tulajdonosi partner javára bekövetkezett szerzés az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik-e. Az elsőfokú bíróság¹⁰¹ ilyen jogszerzést, mint „halál esetére történő jogutódlást”, az EuÖR tárgyi hatálya alá tartozónak tekintette, és erre figyelemmel az EuÖR. 4. cikke alapján – miután az örökhagyónak Szlovákiában volt a szokásos tartózkodási helye – joghatóságának hiánya miatt utasította vissza a kérelmet. A másodfokú bíróság¹⁰² ezzel szemben alkalmazhatónak találta az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés g) pontja szerinti kizáró szabályt, és a lakástulajdoni növedékjog alapján történő szerzést nem tekintette a rendelet szerinti értelemben vett „öröklésnek”; erre figyelemmel megállapította joghatóságát (a kérelmet azonban más okból, az ügy érdemében utasította el).

A felülvizsgálati panasz (Revisionsrekurs) tárgyában eljáró OGH végzésének indokolásában csak az alkalmazandó jog kérdésére tért ki¹⁰³. Az indokolásban leszögezte, hogy a kérdéses lakástulajdoni hányad túlélő tulajdonosi partnerre történő átszállására mindenképpen az osztrák jog irányadó, „ez pedig, *ha az EuÖR. az 1. cikke (2) bekezdés g) pontja szerint nem lenne irányadó*, akkor a nemzeti kollíziós szabályból, egyébként pedig az EuÖR. 30. cikkéből következik”. Az OGH ezáltal éppen, hogy a *jogi minősítés tekintetében nem foglalt állást*; megkerülte annak kérdését, hogy a lakástulajdonjogi növedékjog alapján történő tulajdonátszállás az EuÖR. rendszerében öröklési vagy öröklésen kívüli vagyonátszállásnak tekintendő-e. Indokolásában ui. *csak hipotetikusán* említette az ilyen jogszerzésnek a g) pont alapján történő kizárását a rendelet hatálya alól.

3.3.4. Saját álláspontom

Az osztrák WEG 14. §-a szerinti lakástulajdonjogi növedékjog intézményének jogi minősítésével kapcsolatos saját álláspontomat az alábbiak szerint foglalom össze.

⁹⁷ FISCHER-CZERMAK, Constanze, in: SCHAUER/SCHUBA (2012), 27.

⁹⁸ SCHAUER, Martin – DEIXLER-HÜBNER, Astrid, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 76.

⁹⁹ Ld. az osztrák OGH a 2Ob159/17x. sz. ügyben 2018. szeptember 25. napján hozott végzését.

¹⁰⁰ Az örökhagyó és túlélő házastársa, mint tulajdonosi partnerek együttesen tulajdonoltak egy ausztriai lakás-ingatlant; a lakóingatlanon az eszmei tulajdoni részesedésük (Mündestanteil) együttesen 150/1930 volt. A hagyatéki ügyben eljáró Nagyszombati Körzeti Bíróság (Okresný súd Trnava) az ausztriai lakástulajdon mint hagyatéki vagyontárgyat nem adta át; nem derült azonban ki az iratokból, hogy ennek mi volt az oka. A túlélő házastárs az osztrák bíróság előtt nemperes eljárásban kérte annak közokirati igazolását, hogy az osztrák WEG 14. §-a szerinti növedékjog címén megszerezte az elhalt házastársának tulajdonjogi hányadát; a kérdéses igazolásra ui. a tulajdonjogának telekkönyvi bejegyzéséhez volt szüksége.

¹⁰¹ Bezirksgericht Neusiedl am See (Nezsideri Járásbíróság), üsz. 2 Nc 2/17b-2. sz.

¹⁰² Landesgericht Eisenstadt (Kismartoni Tartományi Bíróság), üsz. 13 R 61/17v-6. sz.

¹⁰³ Az OGH-nak a joghatóság kérdését nem kellett vizsgálnia; tekintetben a másodfokú bíróság végzését a kérelmező nem támadta.

Az osztrák jogfelfogás a lakástulajdonjogi növedékjog intézményét, amint azt már bemutattam, az öröklési jogtól független, sui generis szerzési jogcímként minősíti. A szabályozás az osztrák jogban rendszertanilag is a dologi jog szabályrendszerének körébe tartozik. A tulajdonosi partnerségi jogviszony a közös tulajdonnak egy különleges alakzata az osztrák jogban; a növedékjog intézménye pedig elválaszthatatlan ettől közös tulajdoni alakzattól. A túlélő tulajdonosi partner megszerzése az osztrák jog tulajdonjogi szabályaiban gyökerezik. Az osztrák jogban tehát a lakástulajdonjogi növedékjog egyértelműen dologi jogintézmény. Nem kétségbevonva az autonóm jogi minősítés szükségességét az EuÖR. szabályrendszere kapcsán, úgy vélem, hogy mégis döntő jelentősége van annak, hogy a kérdéses intézményt, a lakástulajdoni növedékjogot annak *saját anyajogrendszer*e hogyan minősíti, hiszen kifejezetten egy *jogrendszer-specifikus*, tehát az egy konkrét nemzeti jogrendszerhez szervesen kötődő, annak közegében kialakult intézményről van szó.

Amint arra Anatol DUTTA utal¹⁰⁴, az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés g) pontja révén az uniós jogalkotó a vagyonátzállásoknak azokat az eseteit kívánta kizárni a rendelet hatálya alól, amelyeket a kérdéses vagyontárgyakra alkalmazandó jog – a kérdéses vagyontárgy egyedi státútuma – *tudatosan ki kívánt emelni* a halál esetére történő jogutódlás általános rendje alól. Az osztrák jogalkotó a WEG 2006. évi reformja során a tulajdonosi partnerség keretében gyakorolt lakástulajdoni hányad sorsának halál esetére történő rendezése kapcsán tudatosan¹⁰⁵ szakított az öröklési jogi megoldással¹⁰⁶; sőt a reform egyik fontos eleme éppen az örökléstől független, sui generis jogutódlási rend bevezetése volt¹⁰⁷. Minderre figyelemmel véleményem szerint a vizsgált osztrák növedékjog az EuÖR. autonóm minősítési rendszerében is *dologi jogintézményként minősíthető*, amely az 1. cikk (2) bekezdés g) pontja szerinti kizárás hatókörébe tartozik.

Az osztrák jog szerinti lakástulajdonjogi növedékjog így véleményem szerint olyan vagyonszerzés, amely eleve nem tartozik az EuÖR. hatálya alá; az ilyen címen történő szerzés kapcsán tehát az EuÖR. 30. cikke szerinti *imperatív záradék* alkalmazása fel sem merül. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a 30. cikknek semmilyen jelentősége ne lenne osztrák lakástulajdon kapcsán. Amint arról már szó volt¹⁰⁸, abban az esetben, amikor az érintett lakás tekintetében nem állt fenn lakástulajdonosi partnerség, hanem a tulajdonjogot csak egyetlen természetes személy gyakorolta, az osztrák jog szerint a lakástulajdon az örökhagyó hagyatékához tartozik, és örökléssel száll át. Ilyen esetben az örökös megszerzése kétségtelenül az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik. Ilyenkor is tekintettel kell azonban lenni az osztrák jognak azokra a már korábban vázolt szabályaira, amelyek alanyi tekintetben korlátozzák a lakástulajdon megszerzését, illetve gyakorlását. Ezek a WEG 2. §-ából eredő korlátozások, amelyek csak egyetlen személy vagy pedig két természetes személy részvételével létesített tulajdonosi partnerség számára teszik lehetővé a lakástulajdonjognak ugyanazon lakás tekintetében történő gyakorlását, az osztrák jognak olyan *feltétlen érvényesülést igénylő* szabályai, amelyeket azokban az esetekben is szem előtt kell tartani, amikor a lakástulajdon örökléssel száll át, és az öröklési státútum az osztráktól eltérő jog. Az osztrák lakástulajdonjogi szabályrendszer tehát ebben a részében – mint a kérdéses vagyontárgy „öröklésével kapcsolatos

¹⁰⁴ DUTTA (2015), 1782.

¹⁰⁵ ECCHER, Bernhard, in: SCHWIMANN/KODEK 3. (2013), 131.

¹⁰⁶ A 2006. évi reform óta maga a WEG 14. § (1) bekezdésének bevezető mondata is kiemeli, hogy az e §-ban szabályozott tulajdonszerzés (növedékjog) „a halál esetére történő egyéb szerzés kizárásával” (unter Ausschluss sonstigen Erwerbs von Todes wegen) érvényesül.

¹⁰⁷ ILLEDITS/ILLEDITS-LOHR (2018), 210; ld. továbbá Entwurf eines Bundesgesetzes, mit dem das Wohnungseigentumsgesetz 2002, das Mietrechtsgesetz und das Landpachtgesetz geändert werden (Wohnrechtsgesetz 2005), S 25. (az osztrák Szövetségi Igazságügyi Minisztérium BMJ-B7.111/0001-I 7/2005. sz. munkaanyaga, https://www.parlament.gv.at/PAKT/VHG/XXII/ME/ME_00242/index.shtml (megtekintve 2021. november 17. napján).

¹⁰⁸ Ld. e Fejezet 3.2.2. pontjában.

vagy arra kiható” korlátozó szabályozás – az EuÖR. 30. cikkének hatálya alá esik, és áttöri az öröklésre egyébként alkalmazandó jogot. Elsőbbséget élveznek a kérdéses osztrák rendelkezések az öröklési státútnak különösen a törvényes örökrészek mértékének meghatározására és a hagyatéki osztályra vonatkozó szabályaitól.

A lakástulajdoni növedékjog címén történő szerzés dologi jogi minősítése egyúttal azt is jelenti, hogy azzal kapcsolatos valamennyi jogi eljárás kívül esik az EuÖR. II. Fejezete szerinti egységesített *joghatósági szabályok* alól. Az EuÖR. 4. cikkének szóhasználatában az „öröklés egészében történő határozathozatalra” utaló fordulat így nem öleli fel ezeket az eljárásokat. A növedékjoggal összefüggő eljárásokra (így pl. a növedékjog alapján bekövetkezett szerzés megállapítására és annak igazolására, az ezzel kapcsolatos esetleges jogviták elbírálására, adott esetben a tulajdoni hányadok nyilvános bírósági árverésre bocsátására stb.) így nem feltétlenül ugyanabban a tagállamban kerül sor, amelyekben az érintett örökhagyó utáni öröklési eljárást folytatják le. A növedékjog alapján bekövetkező tulajdonszerzéssel összefüggő joghatóság tekintetében inkább a Brüsszel-IA.R. 24. cikkének 1. bekezdése irányadó¹⁰⁹, hiszen tagállamban fekvő ingatlanon fennálló dologi jogviszonyt érintő eljárásról van szó; erre pedig a *forum rei sitae*-nek – azaz osztrák bíróságnak – van kizárólagos joghatósága. Ha tehát magyarországi szokásos tartózkodási helyű örökhagyó tekintetében az EuÖR. 4. cikke alapján magyar közjegyző rendelkezik is joghatósággal a hagyatéki eljárásra, annak során nem állapíthatja meg az örökhagyó ausztriai lakáson fennállott tulajdoni hányadának a túlélő tulajdonosi partnerre növedékjog címén történt átszállását; ez a vagyontárgy nem képezi tárgyát a belföldi hagyatéki eljárásnak. A növedékjog alapján történt szerzés megállapítása iránt a túlélő tulajdonos partner osztrák bíróság előtt kezdeményezhet eljárást.

Megjegyzendő, hogy az osztrák törvényhozó a WEG 14. §-ba éppen az EuÖR. hatálybalépésével összefüggő törvénymódosítások során épített be egy (7) bekezdést, amely szerint azokban az esetekben, amikor a hagyatéki ügy tárgyalására külföldön kerül sor, a hagyatéki bíróságnak a növedékjoggal összefüggő hatásköreit a telekkönyvi bíróság (Grundbuchgericht) gyakorolja. Az osztrák törvényhozó tehát eleve számolt azzal, hogy az EuÖR. időbeli hatálya alá tartozó ügyekben immár elválik egymástól az öröklési viszonyoknak és az örökhagyó által hátrahagyott ausztriai lakástulajdonról érintő növedékjoggal összefüggő kérdéseknek a jogi rendezése. Az osztrák szabályozás erre figyelemmel rendezni kívánta a lakástulajdonjogi növedékjogot érintő eljárásokra vonatkozó osztrák hatásköri szabályokat azokra az esetekre is, amikor a hagyatéki eljárás lefolytatására az EuÖR. joghatósági szabályai alapján más tagállamban kerül sor. Véleményem szerint ezzel implicit módon maga az osztrák törvényhozó is állást foglalt amellett, hogy az EuÖR. egységes jogi minősítési rendszerében a lakástulajdoni növedékjogot érintő eljárások nem lesznek öröklési ügynek tekinthetőek.

4. Összegezés

¹⁰⁹ Mint ismeretes, a Brüsszel-IA.R. 1. cikk (2) bekezdés *f*) pontja e rendelet tárgyi hatálya alól „a végrendeletre és öröklésre” vonatkozó jogkérdéseket zárja ki. Ha elfogadjuk azt az – általam is képviselt – álláspontot, miszerint az EuÖR. tárgyi hatálya az 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontja értelmében nem terjed ki a lakástulajdonjogi növedékjog címén történő tulajdonátszállásra, mint „örökléstől eltérő módon” bekövetkező szerzésre, akkor az ilyen jogszerzést – mint dologi jogkérdést – viszont a Brüsszel-IA.R. tárgyi hatálya alá tartozónak kell tekinteni, azaz arra nem vonatkozik az utóbbi rendelet 1. cikk (2) bekezdés *f*) pontja szerinti kizárás. A *különböző uniós aktusok közötti koherencia* követelményét maga az EuB is kiemelte több ítéletében, így pl. *Matoušková*-ügyben (C-404/14 = ECLI:EU:C:2015:653; ld. az ítélet indokolásának 34. pontját), valamint a *Nickel & Goeldner Spedition GmbH*-ügyben (C-157/13. = ECLI:EU:C:2014:2145; ld. az ítélet indokolásának 21. pontját) hozott ítéletekben. Eszerint az uniós aktusok tárgyi hatályát oly módon kell értelmezni, hogy azok között *sem átfedés, sem pedig hézag* ne keletkezzen.

Két szintjét tekintetem át az előbbieken azoknak a nemzetközi magánjogi korlátozásoknak, amelyek a bizonyos vagyontárgyakkal kapcsolatos haláleseti jogutódlást érintik; két konkrét példával is szemléltetve azokat. A korlátozások első szintje a haláleseti jogutódlást teljesen kizárja az EuÖR. egész szabályrendszerének hatálya alól; a másik szint ezzel szemben csak a rendelet szerinti öröklési státútum hatókörét szűkíti.

A tagállami jogalkotók számára a legnagyobb kihívást ezen a téren a vonatkozó más tagállami szabályok megismerése jelenti. Amint az osztrák jog szerinti lakástulajdon példája is mutatja, némely nemzeti jogokban a korlátozások nem csupán vállalkozások keretében működtetett különleges vagyontárgykat, hanem akár hagyatéki ügyekben kifejezetten gyakran előforduló, „hétköznapi” vagyontárgyakat is érinthetnek. Igen fontos éppen ezért legalább a tagállami jogok ilyen korlátozó szabályaival kapcsolatban a *transzparencia* megteremtése.

Üdvözlendő kezdeményezés, hogy a tagállami jogok ilyen normái közzétételre kerülnek az *európai igazságügyi portálon*¹¹⁰ annak ellenére is, hogy a rendelet 77-78. cikkei a 30. cikk szerinti imperatív szabályokra vonatkozó információk közzétételét kifejezetten nem írják elő. A portálon közzétett összefoglalók jó kiindulópontot nyújtanak az öröklési ügyben eljáró tagállami bíróság vagy más szerv számára a vagyontárgyak fekvési helye szerinti jogok ilyen szabályainak pontos megismeréséhez, különösen amiatt, hogy az egyes tagállamok ismertetett joganyaga utalásszerű hivatkozást tartalmaz a korlátozásokat tartalmazó nemzeti jogszabályok számára és címére. Véleményem szerint ugyanakkor ez az elektronikus adatbázis még fejlesztésre szorul tartalmi tekintetben. Célszerű lenne pl. a tagállamok érintett nemzeti jogszabályainak kivonatos fordítását is közzétenni, ha nem is valamennyi tagállami nyelven, de legalább az Európai Unió főbb munkanyelvein, ilyen módon is megkönnyítve a többi tagállami jogalkalmazó számára azok elérését.

Nem világos mindemellett, hogy a portálon közzétett nemzeti információk felett gyakorolt-e *tartalmi kontrollt* bármilyen nemzeti szerv. Némely tagállam közlései arra engednek következtetni, hogy az adott tagállami döntéshozó félreértethette a 30. cikket; egyik-másik tagállam tekintetében ui. a nemzeti jognak olyan normái is közzétételre kerültek, amelyek valójában nem tartoznak a 30. cikk hatálya alá. Bulgária pl. közzétette az öröklési képességre, továbbá az öröklésre való érdemtelenégi okokra vonatkozó rendelkezéseit¹¹¹, Görögország pedig a szerzetesek utáni öröklésre vonatkozó különös szabályait¹¹². Nézetem szerint ezeknek a szabályoknak egyike sem tekinthető a 30. cikk hatókörébe eső imperatív normáknak. A 30. cikk normahipotézisében „különleges vagyontárgyakra” vonatkozó nemzeti jogi korlátozó szabályokra történt utalás; az uniós jogalkotó tehát nyilvánvalóan *tárgyi – és nem személyi – tekintetben* kívánta körülhatárolni az e cikk hatálya alá eső imperatív normákat¹¹³.

¹¹⁰ https://e-justice.europa.eu/487/HU/restrictions_on_successions__special_rules (megtekintve 2021. november 23. napján).

¹¹¹ Ld. Bulgáriának az EuÖR. 30. cikkéhez kapcsolódó közléseit az európai igazságügyi portálon, https://e-justice.europa.eu/487/HU/restrictions_on_successions__special_rules?BULGARIA&member=1 (megtekintve 2021. november 23. napján).

¹¹² Ld. Görögországnak az EuÖR. 30. cikkéhez kapcsolódó közléseit az európai igazságügyi portálon, https://e-justice.europa.eu/487/HU/restrictions_on_successions__special_rules?GREECE&member=1 (megtekintve 2021. november 23. napján).

¹¹³ A Görögország által bejelentett korlátozó szabályok pl. egy jól körülhatárolható személy-csoportra – az Ortodox Egyház szerzetesi rendjéhez tartozó személyekre – vonatkoznak, függetlenül az e személyek által hátrahagyott vagyontárgyak jellegétől. Valójában ezek a görög szabályok sokkal inkább az EuÖR. 37. cikkében említett *személyközi jogösszeütközésre* nyújtanak példát; arról van ui. szó, hogy egy adott személyi csoportba (szerzetesi rend) tartozó örökléshelyező utáni öröklésre a görög jogrendszeren belül az általános polgári jogi öröklési szabályoktól eltérő különös öröklési jogi rezsím alkalmazandó.

Véleményem szerint a portálon közzétett nemzeti információknak csak tájékoztató szerepe van: „konstitutív hatályúnak” az egyes nemzeti jogi normák adott tagállam általi közzététele semmiképpen nem tekinthető¹¹⁴. A különleges vagyontárgyak öröklésével kapcsolatos vagy arra kiható korlátozásokat megállapító egyes nemzeti szabályok *imperatív jellege nem a honlapon való közzétételből következik*; másrészt pedig bizonyos nemzeti normák közzétételenek tagállam általi elmulasztása sem eredményezi egymagában, hogy az érintett norma ne tartozhatna a 30. cikk hatálya alá. Annak kérdésében, hogy egy adott vagyontárgy öröklését korlátozó nemzeti norma imperatív-e, a portálon történt közzétételre vagy annak elmulasztására való tekintet nélkül bíróság – nemzeti bíróság, vagy előzetes döntéshozatali eljárásban az EuB – határozhat kötelező erővel. Szerencsés lenne ugyanakkor mégis, ha az Európai Bizottság, vagy valamely utóbbi által megbízott *szakértői testület bizonyos tartalmi kontrollt* gyakorolna a tagállamok 30. cikkel összefüggő közlési tekintetében.

Úgyszintén szerencsés lenne nézetem szerint bővíteni az európai igazságügyi portál tartalmát olyan további tagállami információkkal is, amelyek az EuÖR. 1. cikk (2) bekezdés *g*) pontjának alkalmazásához kapcsolódnak. Tagállamonként fel kellene sorolni azokat a vagyontárgyakat, amelyek az adott tagállami jog szerint a jogosult elhalálása esetén „örökléstől eltérő módon” szállnak át. A transzparencia erősítését etekintetben is szükségesnek tartom annak elkerülése érdekében, hogy az öröklési ügyben eljáró tagállami hagyatéki bíróság (közjegyző) olyan külföldi vagyontárgyat is tévesen a hagyaték részeként kezeljen, amelyet az arra kollíziós státútum szerint öröklésen kívül szerez meg valamely személy a jogosult elhalálása esetén.

¹¹⁴ Ezzel összefüggésben megjegyzendő, hogy hasonló következtetésre jutott az EuB a *WB*-ügyben hozott ítéletében (C-658/17 = ECLI:EU:C:2019:444.) a tagállamoknak az EuÖR. 3. cikk (2) bekezdéséhez kapcsolódó közlési (amelyek a „bíróság” fogalma alá eső nemzeti hatóságokra vonatkoznak) kapcsán, Az EuB ezen ítéletében annak vizsgálata során, hogy egy adott nemzeti szerv a 3. cikk (2) bekezdésének alkalmazásában „bíróságnak” tekinthető-e, nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy az adott tagállam formálisan bejelentett-e valamely a kérdéses szervtípust a 79. cikk alapján az Európai Bizottságnál (ld. különösen az ítélet indokolásának 43-44. pontjait).

VI. A HAGYATÉKI VAGYONNAL KAPCSOLATOS JOGOSULTSÁGOK ÉRVÉNYREJUTTATÁSA MÁS TAGÁLLAMBAN

„Minden állam ismer valamiféle igazolásokat az öröklési jogok tanúsítására. A különböző igazolások egyfelől a legitimációs hatásuk erőssége, azaz az általuk keletkeztetett vélelmek erőssége szerint, másfelől pedig ezzel összefüggésben a harmadik személyek számára biztosított védelem módja szerint csoportosíthatóak.”

(Roberto DALLAFIOR: Die Legitimation des Erben. 144. o.)

1. Általában

Az EuÖR. bizonyos szempontból olyan egyedülálló megoldást követ, amely megkülönbözteti a polgári eljárásjogi tárgyú valamennyi egyéb uniós rendeletről. Utóbbiak az egyes tagállamok nemzeti joga szerinti fajtájú bírói – vagy esetleg egyéb szerv¹ által hozott – határozatok joghatásainak más tagállamban történő érvényrejtéséről (elismeréséről, végrehajthatóvá nyilvánításáról) rendelkeznek. Az EuÖR. azonban túllépett ezen a szabályozási koncepción, és egy sajátos „kétpályás” megoldást vezetett be: egyfelől rendelkezik az IV-V. Fejezeteiben a korábbi polgári eljárásjogi tárgyú rendeletekhez hasonlóan a tagállami nemzeti jogok szerinti határozatok elismeréséről és végrehajthatóvá nyilvánításáról, úgyszintén a közokiratok „elfogadásáról”; másfelől pedig intézményesít egy *alternatív jogérvényesítési eszközt*, az EÖB-öt. Ez a szabályozási koncepció azért nem minden előzmény nélküli, hiszen akad olyan, korábban elfogadott uniós rendelet, amely maga vezetett be egy, lényegében a tagállamok nemzeti eljárásjogától független, sui generis határozat-fajtát (európai fizetési meghagyás, kis értékű követelések tárgyában hozott határozat).

Annak részletesebb magyarázatával, hogy miért volt szükség e „kétpályás” megoldásra, és miért nem volt elegendő pusztán az öröklési viszonyokra vonatkozó aktusok (határozatok és közokiratok) tagállamok nemzeti joga szerint már létező fajtáinak más tagállamban történő érvényrejtetéséről rendelkezni, az Európai Bizottság eredeti javaslata adós maradt. Az EuÖR-Javaslat csupán lakonikusan utal „a nemzetközi öröklés gyors rendezésének lehetővé tételére”, mint az EÖB bevezetésének indokára². Az EuÖR. (23) preambulumbekzdése is csak azt emeli ki az EÖB céljával összefüggésben, hogy a jogosultaknak „egy másik tagállamban, például a hagyatéki javak fellelhetősége szerinti tagállamban könnyen tudniuk kell igazolni jogállásukat és/vagy jogaikat és jogosítványaikat”. Az Európai Bizottság tehát az öröklési jogosultságok határon átnyúló gyors és adminisztratív akadályoktól mentes igazolására eleve inkább alkalmasnak vélt egy vadonatúj – az uniós jogban gyökerező – jogintézményt, mint a hagyományos határozat-elismerést. Ugyanakkor nem kívánt lemondani arról sem, hogy a határozatok elismerésének a polgári jogviszonyok más területein évtizedek alatt már kiforrott szabályrendszerét is kiterjessze egy új területre, az az öröklési jogviszonyokra. Erre annál inkább

¹ A polgári ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásról szóló uniós aktusok elsősorban a *bíróságok* határozatainak más tagállamban való érvényrejtetéséről rendelkeznek; a hatályuk alá tartoznak azonban bizonyos egyéb szervek által hozott határozatok is, amennyiben azokat polgári jogviszony tárgyában hozták, így pl. a magyar közjegyző, illetve a svéd végrehajtói hivatal által kibocsátott fizetési meghagyások (Ld. a Brüsszel-IA.R. 3. cikkét), továbbá a tartási, illetőleg szülői felelősséget érintő ügyekben hozott bizonyos közigazgatási hatósági határozatok (ld. az Eu-Tartási-R. 2. cikk (2) bekezdését és a Brüsszel-IIA.R. 2. cikk 1. pontját).

² Ld. az EuÖR-Javaslat indokolásának 4.6. pontját.

szükség volt, mert az EÖB jogintézmény – amint arra a későbbiekben³ még kitérek – nem alkalmas valamennyi fajtájú öröklési jogosultság igazolására.

A továbbiakban azt kívánom közelebbről megvizsgálni, hogy az öröklési jogviszonyból eredő jogosultságok más tagállamban történő érvényrejuttatásának a rendeletben szabályozott két „pályája” – a nemzeti jogok szerinti fajtájú határozatok valamint közokiratok joghatásainak más tagállamban való érvényesülése, illetőleg az EÖB alapján történő jogérvényesítés – közül melyiknek sikerült jobban a szabályozása; melyik milyen mértékben valósítja meg a rendeletnek azt az alapvető célkitűzését, hogy az öröklési jogosultságok más tagállamban akadálymentesen érvényre juttathatóak legyenek.

2. A tagállami jogok szerinti fajtájú, öröklési igazolások joghatásainak érvényesülése más tagállamban

2.1. A tagállami jogok szerinti öröklési igazolások és azok fajtái általában

A tagállami jogrendszerek között nagyfokú eltérések állnak fenn az öröklésnek az eljárásjogi keretei tekintetében is; e különbözőségek összefüggésben állnak az adott jogrendszernek az örökség megszerzésével összefüggő anyagi jogi szabályrendszerével (tehát az öröklési anyagi jog korábban már említett⁴ „dinamikus részével”), de azzal is, hogy az érintett jogrendszer milyen szervhez telepíti az öröklési viszonyok rendezésére irányuló hatáskört. Ennek megfelelően markánsan eltérnek egymástól az egyes modellekben ismert eljárások „output-jai”, az azok eredményeként kibocsátásra kerülő jogi aktusok is. Lényegében valamennyi nemzeti jogrendszer ismer olyan jogi aktust, amelynek funkciója az, hogy kívülállóknak – hatóságok, illetve harmadik személyek irányában – tanúsítsa az öröklési jogviszonyból eredő jogosultságokat (pl. örökös vagy hagyományos jogállást, a hagyatékából való részesedést, hagyaték kezelésére vonatkozó jogosultságokat); ezek az *öröklési igazolások*⁵ azonban mind a jogi természetüket (határozat vagy közokirat), mind pedig a hozzájuk fűződő joghatásokat illetően igen eltérőek.

A nemzeti jogrendszerekben ismert fajtájú öröklési igazolások nemegyszer évszázados beágyazottsággal rendelkeznek; az adott helyi jogi kultúrának – és többnyire a laikusok jogtudatának is – szerves részét képezik. Ezt mi sem mutatja jobban, mint az, hogy akadnak nyugat-európai államok, amelyeknek bizonyos régióiban a XX. század első felében lezajlott területi változások ellenére a mai napig tovább élnek az ott korábban hatályban volt jogrendszer által intézményesített fajtájú öröklési igazolások: Franciaország elzászi régiójában pl. az örökös minőség igazolására ma is – a francia jogban egyébként ismeretlen – öröklési bizonyítvány (certificat d'héritier) intézménye szolgál, ami az ott 1924 előtt hatályban volt német BGB szerinti Erbschein megfelelője⁶: Hasonló jelenség létezik Olaszországban is⁷.

³ Ld. alább, e Fejezet 3.3. pontjában.

⁴ Ld. a IV. Fejezetet 3. pontját.

⁵ Dolgozatomban jogrendszer-semleges gyűjtőfogalomként használom az „öröklési igazolás” kifejezést az egyes tagállami nemzeti jogokban ismert – különböző alakú megjelölésű, eltérő szervek által kibocsátott és eltérő jogi jellegű – aktusokra, amelyeknek az adott tagállam nemzeti joga szerint az a rendeltetése, hogy az öröklési jogviszonyból eredő bizonyos jogállásokat igazoljon. Szándékosan kerültem ezzel kapcsolatban az „öröklési bizonyítvány” kifejezés gyűjtőfogalomként történő használatát, miután ez konkrét nemzeti jogintézményeket jelöl; ilyen elnevezéssel ui. több tagállami jog is ismer az örökös minőség igazolására szolgáló okiratokat.

⁶ DALLAFIOR (1990), 104-105; LIMBACH (2017) Rz. 557-558; SCHROER (2010), 61-62.

⁷ Olaszország bizonyos északi tartományokban, amelyek 1918-ig Ausztria részét képezték, a mai napig létezik az osztrák jogban ismert fajtájú hagyatéki eljárás, és ennek eredményeként öröklési, illetve hagyományos bizonyítványt (certificato di eredità, certificato di legato) bocsáthat ki a hagyatéki bíróság. E bizonyítványok lényegében az osztrák jog szerinti hagyatékátadó okirat intézményének (Einantwortungsurkunde) felelnek meg. Az ilyen bizonyítványokat

A szakirodalom a tagállami nemzeti jogok szerint ismert öröklési igazolásokat többnyire a kibocsátó szervek típusai szerint csoportosítja⁸; azok két fő kategóriájaként rendszerint megkülönböztetik a bírósági, illetőleg közjegyzői igazolásokat⁹.

A *bírósági igazolásokra* példaként hozzák fel a germán jogkörhöz tartozó jogrendszerekben ismert öröklési bizonyítványokat, így különösen a német jog szerinti öröklési bizonyítvány, az Erbschein intézményét, valamint az osztrák jog szerinti bírósági hagyatékátadó végzést (Einantwortungsbeschluss). Közös sajátossága ezeknek az, hogy kibocsátásukra erősen formalizált, garanciális eljárási szabályokhoz kötött – nemperes – jogi eljárás lefolytatásának eredményeképpen kerül sor, amelynek során viszonylag széles körű az eljáró bíróság hivatalbóli tényállás-felderítési kötelezettsége. „Cserében” viszont e bírósági igazolásokhoz az érintett államok joga szerint kifejezetten magas szintű, és a tételes jogban is rögzített joghatások járulnak, többnyire törvényi vélelmek formájában. A német BGB pl. az Erbschein intézményéhez¹⁰ legitimációs, valamint az abban igazolt örökösrel jogviszonyba kerülő jóhiszemű harmadik személyeket védő közbizalmi hatásokat fűz¹¹.

Az öröklési jogosultságok *közjegyző általi igazolását* ezzel szemben jellemzően a romanista jogrendszerek ismerik, amelyekben a latin-típusú közjegyzőség intézménye a legrégebbi múltra tekint vissza. A legmarkánsabb példát a francia jog szolgáltatja, ahol is az örökös minőség kívülállók felé történő igazolására a közjegyzői okirat, az acte de notoriété szolgál. A közjegyző ezt az okiratot azt követően bocsátja ki, hogy az érdekeltek által tett nyilatkozatok és az általuk bemutatott vagy némely esetben a közjegyző által beszerzett okiratok (anyakönyvi kivonatok, végintézkedések, házassági szerződések stb.) alapján megállapítja az öröklési rendet¹². Hasonló megoldást ismer az olasz jog¹³, amely szerint általában szintén közjegyzői okirattal (atto di notorietà) kerül sor az örökös minőség igazolására; az olasz közjegyző okiratkiállító tevékenysége azonban – az olasz jog öröklési jog addicionális jellegéből eredően – kiterjed az örökség elfogadására irányuló nyilatkozat rögzítésére is. Az ilyen, örökös minőséget igazoló közjegyzői okiratok kiállításának alapjául szolgáló eljárás ezekben a jogrendszerekben jóval kevésbé formalizált¹⁴ az örökös jogállás bírósági igazolásán alapuló „német modellhez” képest. A romanista államok közjegyzőit lényegesen szűkebb körű tényállás-megállapítási kötelezettség terheli a német és osztrák hagyatéki bíróságokkal összevetve. E jogrendszerek jogfelfogása nem is tekinti „eljárásnak” a közjegyzői közreműködést¹⁵; a közjegyző az öröklési ügy rendezésében az

az általános olasz polgári jog egyébként nem ismeri; ld. HAUSMANN/TRABUCCHI (2017) Rz. 717-718; SCHROER (2010), 68-69; DALLAFIOR (1990), 138.

⁸; SCHROER (2010), 81-84, továbbá LÜBCKE (2013), 119-138; DUY TUONG HUYNH (2021), 17-27, Ezt a módszert követi a DNotI által elkészített összehasonlító tanulmány is; ld. DNotI-Studie 277-290.

⁹ Az előbb említett szerzők harmadik kategóriaként kezelik a *közigazgatási hatóságok* által kibocsátott igazolásokat; ide sorolják különösen a sem latin-típusú közjegyzőséggel nem rendelkező, sem bírói hagyatéki eljárást nem ismerő *észak-európai jogrendszereket*, ahol az örökös minőség igazolására rendszerint az adóhatóság által felvett vagy utóbbi által hitelesített hagyatéki leltár szolgál.

¹⁰ Ld. a német BGB 2365. §-át az Erbschein-hez fűződő „helyességi vélelemről” (Richtigkeitsvermutung). Utóbbi szerint vélelmezni kell, hogy az Erbschein-ben igazolt örököst ténylegesen megilleti a bizonyítványban feltüntetett öröklési jog, és az kizárólag az abban feltüntetett korlátozásoknak van alávetve. A harmadik személyek védelmét, mint joghatást (Drittenschutzwirkungen) a BGB 2366-2367. §-ai biztosítják. Hasonlóan erős joghatásokat fűz a BGB 2368. §-a végrendeleti végrehajtói tanúsítványhoz (Testamentsvollstreckerzeugnis) is.

¹¹ Ugyanilyen magas szintű joghatásokat fűznek az öröklési bizonyítványhoz a „bírósági modellhez” sorolható más jogrendszerek is, így pl. a görög Ptk. 1962-1963. cikkei; a lengyel Kc. 1025. cikk 2. §-a, 1028. cikke.

¹² CSILLAG (2014), 31-32.

¹³ Ilyen, az örökös minőséget igazoló közjegyzői okiratokat ismer még a belga, a holland és a luxemburgi jog is.

¹⁴ Ahhoz képest, hogy a francia jogban az örökös minőséget igazoló acte de notoriété évszázados, „bevett” intézmény, annak törvényi szabályozására csak a közelmúltban, 2002-ben került sor (ld. a francia Cc. 730-1. – 730-5. cikkeit).

¹⁵ CSILLAG (2014), 28 (a francia jog kapcsán); SURI (2016), 5 (az olasz jog kapcsán).

érdekeltek megbízottjaként tevékenykedik. Alacsonyabb szintűek az ilyen közjegyzői okiratokhoz fűződő joghatások is. Bár az ilyen közjegyzői okiratoknak a harmadik személyeket védő közbizalmi joghatásairól a törvényi szabályozás többnyire nem vagy (mint néhány államban) csak a legutóbbi idők törvénymódosításai óta¹⁶ szól, ám a forgalmi viszonyok igényei kikényszerítették ezeknek a harmadik személyek általi elfogadását, így a gyakorlatban azok pl. pénzügyekkel szemben rendszerint alkalmasak az örökös minőség igazolására¹⁷.

Nem vitatva a nemzeti jogok szerinti öröklési igazolások kibocsátó szerv típusa szerinti csoportosításának megalapozottságát, véleményem szerint óvatosan kell bánni az egyes nemzeti intézmények besorolásával; annak során *nem szabad kizárólagosan az igazolást kibocsátó szerv típusából* kiindulni. Igen nagy különbségek állhatnak fenn ui. adott esetben ugyanolyan szervtípus öröklési ügyben történő *közreműködésének jogi jellege* tekintetében.

Ez különösen elmondható a közjegyzők jogvita nélküli öröklési ügyekben betöltött szerepéről: a tagállami nemzeti közjegyzőségek egy része ui. a romanista jogrendszerek közjegyzősegeitől igen eltérő módon vesz részt az öröklési ügyek rendezésében¹⁸. A közép-európai tagállamok némelyikére jellemző sajátosság ui., hogy a *közjegyzők az igazságszolgáltatás részeként*, bírósági feladatokat ellátva – lényegében az osztrák, illetve a német jogban ismert „hagyatéki bíróság” hatásköreit gyakorolva – folytatnak le formális nemperes eljárást; annak során a tényállás tisztázásával kapcsolatos feladataik viszonylag széles terjedelműek. Közöttük és az öröklésben érdekelték között – ellentétben a romanista jogokkal – nem polgári jogi megbízási, hanem polgári eljárásjogi jogviszony áll fenn, éppúgy, mint a polgári ügyben eljáró bíróság és a felek között. Eljárásuk eredményeként *alakoszerű határozatot* hoznak; működésüket a határozataikkal szemben igénybe vehető jogorvoslatok is becsatornázzák az igazságszolgáltatás rendszerébe. E modellnek a legjellegzetesebb példája éppen a magyar közjegyző által lefolytatott hagyatéki eljárás¹⁹, illetve az annak során hozható határozatok (hagyatékátadó végzés, öröklési bizonyítvány, végrendeleti végrehajtói megbízási létrejöttét megállapító végzés)²⁰. Az öröklési jogosultságok igazolása az érintett közép-európai államokban így összességében sokkal inkább a bírósági igazoláson (Erbschein, Einantwortung) alapuló „osztrák-német rendszerhez”, mintsem a közjegyzői okiratokon alapuló romanista rendszerhez áll közel.

Az egyes tagállami nemzeti közjegyzőségek öröklési ügyekben történő közreműködésének eltérő jellege megjelenik magának az EuÖR-nek a szabályrendszerében, jóllehet ez a különbségtétel csak a preambulumban érhető egyértelműen tetten. A (21)-(22) preambulumban bekezdések ui. a tagállami közjegyzőségeknek két nagy csoportját különböztetik meg az öröklési ügyekben történő

¹⁶ A francia jogban etekintetben is előrelépést hozott a Cc. előbbi lábjegyzetben említett 2002. évi kiegészítése, miután az újonnan beiktatott 730-3. cikk immár a helyesség vélelmét fűzi az örökös minőséget igazoló közokirathoz; a 740-4. cikk értelmében pedig az abban feltüntetett örököséről vélelmezni kell, hogy harmadik személyek őrizetében lévő hagyatéki vagyontárgyakkal történő rendelkezésre jogosult. A holland jogban is csak az öröklési jog 2003. évi átfogó reformja óta létezik kifejezett rendelkezés a közjegyző által kiállított „öröklési nyilatkozat” (verklaring van erfrecht) már régóta létező intézményéről és az ahhoz fűződő joghatásokról. A holland BW 4:187. cikke értelmében az a harmadik személy, aki az ilyen közjegyzői okirat alapján, abban bízva jár el, jóhiszeműnek tekintendő. Amennyiben abban bízva teljesít kifizetést, mentesül a kötelezettség alól; e köteleztség szüntető hatály azonban nem fűződik a teljesítéshez, amennyiben „különös körülményekre figyelemmel” tőle közelebbi vizsgálódás lett volna elvárható ahhoz, hogy felismerje a közjegyzői okiratban igazolt örökös minőség valótlanágát.

¹⁷ LÜBCKE (2013), 129; SCHROER (2010), 63, 84; HAUSMANN/TRABUCCHI (2017), Rz. 722.

¹⁸ SURI (2019), 115.

¹⁹ A magyar jog törvényi szinten is kifejezetten deklarálja, hogy a hagyatéki eljárásban a közjegyző eljárása azonos hatályú az elsőfokú bíróságéval; ld. a Hetv. 2. § (2) bekezdését.

²⁰ Ide sorolható még a cseh közjegyző (mint bírósági megbízott) által hozott „hagyatéki határozat” (rozhodnutí o dědictví), valamint a horvát közjegyző által hozott „öröklési határozat” (rješenje o nasleđivanju). A szlovák, illetve az osztrák közjegyzők közreműködése is hasonló jellegű, ám utóbbiak csak a határozatok tervezetét készítik el (mint bírósági megbízottak); magát az öröklési határozatot formálisan a hagyatéki bíróság hozza meg.

közreműködésük jellegét illetően, és pedig egyfelől azon tagállamok közjegyzőit, amelyek *tevékenységüket az igazságszolgáltatás részeként* gyakorolják – és amelyek ennél fogva a „bíróság” 3. cikk (2) bekezdése szerinti fogalma alá tartoznak –, másfelől pedig azon tagállami közjegyzőségeket, amelyek *az igazságszolgáltatás rendszerén kívül működnek*. Annak, hogy egy adott konkrét tagállam közjegyzőségének az öröklési jogviszonyok rendezésében történő részvétele igazságszolgáltatási jellegű-e, ugyanezen preambulum-bekezdések értelmében két fontos eljárásjogi következménye van:

- Az igazságszolgáltatás részeként működő tagállami közjegyzőségekre, éppúgy, mint az öröklési ügyekben eljáró bíróságokra kiterjed az EuÖR. II. Fejezetében rögzített *egységes joghatósági rend hatálya*; az igazságszolgáltatási szervnek nem minősülő tagállami közjegyzőket ezzel szemben a rendelet joghatósági szabályai nem kötik;
- A másik fontos eljárásjogi következmény a közjegyzők által öröklési ügyekben kibocsátott jogi aktusok tagállamok közötti forgalmára vonatkozik: az igazságszolgáltatás részeként működő – tehát a rendelet alkalmazásában „bírósnak” minősülő – közjegyzők aktusai az EuÖR. rendszerében *határozatként kezelendők*, és azok a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályok (azaz a IV. Fejezet) alapján válhatnak ki joghatást más tagállamban. Az igazságszolgáltatási szervnek nem minősülő nemzeti közjegyzőségek jogi aktusai ezzel szemben a közokiratokra vonatkozó szabályok (az V. Fejezet) alapján kerülhetnek be a tagállamok közötti jogi forgalomba.

A kifejtettre figyelemmel tehát a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolásoknak – a jogi forgalomban betöltött hasonló funkciójuk dacára – a jogi természete heterogén; azok az EuÖR. rendszerében *nem kezelhetők egységesen*: a rendelet szabályai ui. különbséget tesznek a határozatok és a közokiratok között, két külön fejezetben, eltérő módon szabályozva tagállamok közötti forgalmának feltételrendszerét. Annak kérdése, hogy az egyes konkrét tagállami jogokban ismert fajtájú öröklési igazolások e két kategória melyikébe sorolható be, néhány alkalommal már előzetes döntéshozatali eljárásban is felmerült, így pl. a *WB-ügyben*²¹ a lengyel közjegyzők által kiállítható öröklési bizonyítvány tekintetében. Utóbbiakat az EuB nem határozatnak, hanem a „közokiratok” EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés *i*) pont szerinti fogalma alá eső aktusnak minősítette amiatt, hogy álláspontja szerint a lengyel közjegyzők azok kiállítása kapcsán nem végeznek igazságszolgáltatásnak tekinthető tevékenységet²².

Külön indokolt tehát vizsgálni az EuÖR-nek a határozatok, illetve a közokiratok tagállamok közötti forgalmára vonatkozó szabályrendszerét.

2.2. A határozatok elismerése

2.2.1. A „brüsszeli elismerési és végrehajtási szabályrendszer” átvétele

Az Európai Bizottságnak tudatos célkitűzése volt, hogy az EuÖR.-nek a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó szabályrendszere a lehető legnagyobb mértékben kövesse az

²¹ C-658/17 = ECLI:EU:C:2019:444. Felmerült még a kérdés a litván közjegyzők által kibocsátott öröklési bizonyítványok kapcsán is, az *E.E.*-ítéletben (C-80/19 = ECLI:EU:C:2020:569), ott azonban az EuB azt nyitva hagyta. Jóllehet az ügyben arra a következtetésre jutott, hogy a litván közjegyzőknek az öröklési bizonyítvány kibocsátása során végzett tevékenysége nem minősül igazságszolgáltatásnak, ám e szervek „bírósként” történő minősítése az EuÖR. 3. cikk (2) bekezdése értelmében abból is következhet, hogy „igazságügyi hatóság felhatalmazása alapján vagy igazságügyi hatóság ellenőrzése alatt” járnak el; ennek kérdését viszont az EuB szerint a kérdést előterjesztő nemzeti bíróságnak kell eldöntenie. Az *Oberle*-ítéletben (C-20/17 = ECLI:EU:C:2018:485) az EuB a német *hagyatéki bíróságok* Erbschein kibocsátásra irányuló eljárását vizsgálva, arra jutott, hogy azok ezen eljárás során kötve vannak az EuÖR. II. Fejezete szerinti joghatósági szabályokhoz. Ebből lényegében következik az is, hogy a német Erbschein a határozatok elismerésére vonatkozó szabályok szerint juthat érvényre más tagállamban.

²² Ld. a *WB*-ítélet indokolásának 55-61. pontjait.

évtizedek alatt kialakult „brüsszeli elismerési szabályrendszert”. Ezt mutatja különösen, hogy az eredeti EuÖR-Javaslat²³ szerint a szabályozás a határozatok végrehajthatóvá nyilvánítása tekintetében csupán utalt volna a Brüsszel-I.R. hasonló tárgyú szabályaira. A végleges szöveg ugyan nem ezt a megoldást követi, ám a IV. Fejezet mind az elismerés, mind az exequatur-eljárás terén – néhány apróbb változtatástól eltekintve²⁴ – messzemenően a Brüsszel-I.R. rendelkezéseinek szinte szó szerinti átvételén alapul.

Tudatos döntés volt az is, hogy az EuÖR.-nek a határozatok más tagállamban történő végrehajtásával összefüggő rendelkezései nem követték az e rendelettel lényegében egyidőben kidolgozás alatt álló új Brüsszel-IA.R. szabályait. Utóbbi rendelet megalkotásának az egyik fő célkitűzése az exequatur-eljárás polgári és kereskedelmi ügyekben történő általános felszámolása volt. Az öröklési jogviszonyok tekintetében azonban – miután e területen még semmilyen előzményei nem voltak a határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó uniós multilaterális szabályozásnak – az uniós jogalkotó egyelőre nem tekintette elérkezettnek az időt a formális végrehajthatóvá nyilvánítási eljárás eltörlésére²⁵. Az EuÖR. IV. Fejezetében lefektetett szabályrendszer tehát valójában nem új joganyag. Annak értelmezéséhez a Brüsszel-I.R. és annak előzménye, a Brüsszeli Egyezmény kapcsán már gazdag szakirodalom és bírói gyakorlat halmozódott fel. Mindez, valamint az EuB-nak a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok elismerésével és végrehajtható nyilvánításával kapcsolatban az elmúlt évtizedekben előzetes döntéshozatali eljárásokban meghozott határozatai is jórészt alapul vehetőek az EuÖR. IV. Fejezetének alkalmazási körében.

2.2.2. Az öröklési igazolások határozatként történő elismerése

Az EuÖR. IV. Fejezete szerinti szabályrendszernek az egyik legvitatottabb pontja annak kérdése, hogy az a határozatoknak milyen körére terjed ki. Nem kétséges, hogy a IV. Fejezet hatálya alá tartoznak a kontradiktórius polgári eljárásban – öröklési perekben – hozott határozatok. Az álláspontok azonban nem egységesek annak kérdésében, hogy e Fejezet szabályai vajon kiterjednek-e a nemzeti jogok szerinti öröklési igazolásokra is, amelyeket jogvita nélküli ügyben, nemperes eljárásban hoztak meg. Ennek a kérdésnek sokkal nagyobb a jelentősége, mint a Brüsszel-I.R. hatálya alá tartozó jogviszonyok tekintetében, hiszen az öröklési jogviszonyok nagy többsége jogvita nélkül rendeződik, és a tagállamok egy részének jogrendszere – amint arról az előbbieken már volt szó – a jogvita nélkül lebonyolódó öröklési ügyekre nézve is szükségessé teszi egy formális hagyatéki bírósági eljárás lefolytatását és az öröklési jogosultságok alakszerű határozattal történő igazolását.

A megszorító álláspontot²⁶ képviselő szerzők szerint az EuÖR. IV. Fejezetében rögzített elismerési szabályok nem vonatkoztathatóak a tagállami jogok szerint ismert fajtájú öröklési igazolásokra, még akkor sem, ha azokat alakszerűen határozatként jelölik meg. A nemzeti jogok szerinti ilyen igazolások joghatásai ui. nagyon „széles skálán” mozognak; joghatásaikat többnyire az anyagi öröklési jog határozza meg (pl. örökös minőség közhiteles igazolása harmadik személyek felé, harmadik személyeket védő közbizalmi hatások stb.), ám azokhoz polgári eljárásjogi értelemben vett joghatások²⁷ – így különösen pl. az anyagi jogerő – többnyire nem járulnak. Az ilyen igazolások túlzottan is „sokarcúak és különbözőek” ahhoz, hogy a joghatásaik más tagállamban történő érvényrejuttatásához elégséges lenne a IV. Fejezet 39-42. cikkei szerinti

²³ Ld. a EuÖR-Javaslat 33. cikkét.

²⁴ A Brüsszel-I.R. III. Fejezete és az EuÖR. IV. Fejezete szabályainak összehasonlítására ld. SZÓCS (2021) 564-565.

²⁵ Ld. a II. Fejezet 2.1. pontját.

²⁶ HERTEL (2016), 427; WEBER, Johannes, in: DUTTA/WEBER (2021), 338; NUSSER (2020) 180-181.

²⁷ WEBER, Johannes, uo.

egyszerű elismerési rezsim²⁸. Az elutasító álláspont érvként azt is felhossa, hogy nem a nemzeti jogok szerinti fajtájú határozatoknak, hanem az EuÖR. által megteremtett új jogintézménynek, az EÖB-nek a rendeltetése az, hogy egységes feltételekkel tegye lehetővé az öröklési jogosultságok más tagállamban való igazolását; az uniós jogalkotó tudatosan nem rendelkezett a nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolások határokon átnyúló joghatásairól, hanem inkább létrehozta az EÖB intézményét.

Az álláspontok²⁹ másik része nem ért egyet a nemzeti jog szerinti öröklési igazolásoknak a IV. Fejezet elismerési szabályai alóli kategorikus kirekesztésével. Ezen álláspontok szerint az öröklési jogosultságokat tanúsító, tagállami jogok szerinti fajtájú igazolások is az EuÖR. 3. cikk (1) bekezdésének g) pontja szerinti értelemben vett „határozatnak” minősülhetnek, feltéve, hogy azok meghozatalának alapjául valamiféle „potenciálisan kontradiktórus” eljárás szolgál, amelynek során valamennyi érdekelt lehetőséget kap a meghallgatásra, és az eljáró szerv kellően tisztázza az öröklési tényállást. Ha e feltételnek ezek megfelelnek, akkor azok, mint „határozat” más tagállamban is elismerésre kerülhetnek a 39-42. cikkei szerint. Ezen nem változtat az sem, hogy a Brüsszel-I.R.-ből érdemi változtatás nélkül átemelt elismerési feltételrendszer kétségtelenül nem a nemperes, hanem a kontradiktórus eljárások sajátosságainak megfelelően került kialakításra³⁰.

Magam részéről a megengedőbb állásponttal értek egyet. A kiindulópontot a 3. cikk (1) bekezdésének g) pontja szerinti fogalom-meghatározás képezi, amely a „határozatok” fogalmát (a Brüsszel-I.R. 32. cikkéhez hasonlóan) kifejezetten tágran definiálja: ide tartozik „elnevezésére való tekintet nélkül” az öröklési ügyekben hozott valamennyi határozat, amennyiben azt a tagállamok valamelyikének bírósága hozta. Alapvető jelentősége van ezzel összefüggésben a „bíróság” rendelet szerinti fogalmának is: a 3. cikk (2) bekezdése a szűk értelemben vett bíróságokon kívül az EuÖR. alkalmazási körében a „bíróság” fogalma alá vonja az öröklési ügyekben eljáró egyéb tagállami szerveket is, amennyiben azok működése, eljárása megfelel bizonyos garanciális jellegű követelményeknek (pártatlanság, felek meghallgatáshoz fűződő jogának biztosítása, jogorvoslat az aktusaikkal szemben)³¹. A (20)-(22) preambulum-bekezdések is egyértelműen alátámasztják azt jogalkotói célkitűzést, hogy mindazoknak a tagállami szerveknek a jogi aktusait is bevonja a rendelet szabályrendszerébe, amelyek ugyan kívül esnek a szűk értelemben vett bírósági szervezeten, de az öröklési jogviszonyok tekintetében igazságszolgáltatási feladatot látnak el, és eljárásuk kellő garanciákkal van körbeábrázolva. Ezek a preambulum-bekezdések nevesítik ilyen szerveként a tagállamok egy részének közjegyzőségeit is, kifejezetten utalva arra, amennyiben azok igazságszolgáltatási feladatokat látnak el, akkor egyrészt alá vannak vetve a rendelet joghatósági szabályainak, másrészt pedig „az általuk hozott határozatok forgalmára a *határozatok elismerésére, végrehajthatóságára és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket* kell alkalmazni”³². Márpedig az ilyen – a bíróság kiterjesztett fogalma alá eső – egyéb tagállami szervek öröklési ügyekben történő közreműködésének súlypontját éppen, hogy az öröklési jogosultságok (örökösi, hagyományosi, végrendeleti végrehajtói minőség, hagyatékbeli részesedés eszmei hányada, meghatározott hagyatéki vagyontárgy megszerzése stb.) jogvita nélküli esetekben történő igazolása képezi.

Ugyanezt támasztja alá nézetem szerint az (59) preambulum-bekezdés is, amely kifejezetten kimondja, hogy a határozatok elismerésére és végrehajtására vonatkozó rendelkezéseket attól

²⁸ HERTEL (2016), uo.

²⁹ DUTTA (2015), 1965; BINDER, Kathrin, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 394; TRAAR, Thomas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 76-77.

³⁰ DUTTA (2015), uo.

³¹ E garanciális követelmények az Eu-Tartási-R. 2. cikk (2) bekezdése szerinti fogalom-meghatározás alapján kerültek megfogalmazásra.

³² Hangsúlyozandó, hogy a hivatkozott preambulum-bekezdéseknek ez a kitétele a tagállami nemzeti közjegyzőségeknek csak egy kisebb részére vonatkozik, mégpedig azokra, amelyek jogvita nélküli öröklési ügyekben lényegében *hagyatéki bírósági* feladatokat látnak el (pl. a magyar, cseh, horvát közjegyzőségek).

függetlenül kell alkalmazni, hogy a határozatot peres *vagy nemperes eljárás* eredményeként hozták-e meg. Ha az öröklési nemperes eljárásban hozott határozatok közül kizárásra kerülnének az öröklési jogosultságokat igazoló határozatok, az lényegében kiüresítené ezt a kategóriát, hiszen az öröklési jogviszonyok rendezésére irányuló nemperes eljárások döntő többségének tárgyát éppen az ilyen jogosultságok megállapítása és közhiteles igazolása képezi.

Alátámasztja végül ezt az értelmezést az EUB által az *Oberle*-ügyben hozott ítélet is. Ebben az ítéletében az EuB – a német hagyatéki bíróságoknak az Erbschein kiállítására irányuló eljárása kapcsán – arra a következtetésre jutott, hogy a tagállamok bíróságai a nemzeti jog szerinti öröklési igazolások kiállítására irányuló eljárások tekintetében is kötve vannak az EuÖR. joghatósági szabályrendszeréhez. Ezzel lényegében – figyelemmel a (22) preambulum-bekezdésben foglaltakra – az EuB közvetve azt is kifejezésre juttatta, hogy a tagállami bíróságok (mint joghatósági szabályokhoz kötött szervek) által kiállított nemzeti öröklési igazolások, a határozatok elismerésére vonatkozó szabályok szerint kerülhetnek be a tagállamok közötti jogi forgalomba. Az EUB az ítéletben mindemellett utalt arra is, hogy – jöllehet az EuÖR. 4. cikke szerinti általános joghatósági szabály megfogalmazása „...az öröklés egészében történő” *határozathozatalra* vonatkozó joghatóságot említ, ám a „határozathozatal” terminust ebben az összefüggésben viszonylag tágan kell értelmezni³³: a joghatósági szabályok hatálya alá nem csak azok az eljárások tartoznak, amelyeknek eredménye alakszerű határozat meghozatalában jelentkezik.

Összegezve tehát véleményem szerint a rendeletnek egyetlen szabályából sem vezethető le az, hogy az örökléssel kapcsolatos jogosultságokat nemperes eljárás eredményként igazoló, nemzeti jog szerinti igazolások ki lennének zárva a IV. Fejezet szerinti elismerési szabályok hatálya alól. Az ilyen igazolásokra is kiterjed a IV. Fejezet szerinti elismerési rezsím, amennyiben azok *határozatjellege* – az alaki megnevezéstől függetlenül – megállapítható. Ennek során döntő jelentősége van annak, hogy azok meghozatalának „háttérben” egy *formális eljárásjogi szabályokhoz kötött*, és a rendeletben foglalt joghatósági szabályok betartása mellett lefolytatott eljárás áll-e.

2.3. A közokiratok „elfogadása”

Amint arra korábban utaltam, a jogrendszerek egy részében az öröklési jogosultságok, így különösen az örökösök minőség harmadik személyekkel szembeni igazolására közokiratok szolgálnak, amelyet rendszerint közjegyzők állítanak ki; az Európai Unión belül elsősorban a romanista jogrendszerű tagállamok tartoznak ide. E tagállamoknak szempontjait szem előtt tartandó vett fel az Európai Bizottság az EuÖR-Javaslatba egy, a közokiratok „elismeréséről és végrehajtásáról” szóló szabálycsoportot is³⁴. E szabályok, amelyek az eredeti EuÖR-Javaslatához képest alapvető változásokon mentek keresztül, jóval problémásabbak, mint a határozatok elismerésére és végrehajthatóvá nyilvánítására vonatkozó IV. Fejezet. Az EuÖR. végleges szövege az 59. cikkben a közokiratok kapcsán már mellőzi az „elismerés” terminus használatát, és helyette az – első olvasatra meglehetősen bizonytalan tartalmú – „elfogadás” fogalmat használja³⁵. Az eredeti elismerési koncepciót ui. igen erőteljes kritikák érték a tagállamok egy részéről.

2.3.1. Az „elismerés” koncepciója a nemzetközi magánjogban

³³ Ld. az *Oberle*-ítélet indokolásának 38-42. pontjait.

³⁴ Ld. az EuÖR-Javaslat 34-35. cikkeit.

³⁵ A közokiratok „elfogadásán” kívül az EuÖR. 60. cikke a közokiratok más tagállamban történő végrehajtását is lehetővé teszi, a Brüsszel-I.R. 57. cikkéhez hasonló szabállyal; ez a rendelkezés azonban az öröklési jogviszonyok tekintetében jóval csekélyebb gyakorlati jelentőséggel bír, mint a Brüsszel-I.R. hatálya alá tartozó polgári és kereskedelmi ügyekben.

Az „elismerés” fogalmát a nemzetközi *polgári eljárásjog* már régóta széles körben használja, mégpedig a polgári ügyekben hozott határozatok joghatásainak más államban történő érvényrejuttatásával összefüggésben. Ezen a területen az elismerésnek már évtizedek óta kiérlelt jogi tartalma van. Az uralkodó álláspont³⁶ ezalatt a határozatot a származási állam joga szerint megillető joghatásoknak az elismerő államra történő kiterjesztését érti (Wirkungserstreckungstheorie)³⁷.

Az elismerés elve ugyanakkor egy ideje már nemcsak a nemzetközi polgári eljárásjogban, hanem a *kollíziós nemzetközi magánjogban* is előtérbe került. A nemzetközi magánjogi elismerés alatt a szakirodalom³⁸ egy másik államban véghezvitt (akár állami közhatalmi, akár magánjogi) jogcselekmény folytán létrejött *jogi helyzetnek* – így pl. külföldön létrejött házassági vagy bejegyzett élettársi kötelék, családi jogállás, külföldön anyakönyvezett név stb. – minden további nélküli belföldi elismerését, jogi tudomásulvételét érti, anélkül, hogy „elismerő” állam jogalkalmazói vizsgálhatnák azt, hogy az adott jogviszonyra – saját kollíziós szabályaik alapján – egyáltalán melyik anyagi jog lenne irányadó. Ez az „elismerés elve” a nemzetközi magánjognak egy új módszerét jelenti, amely bizonyos fokig „*kikezdi*” a *kollíziós jogi utaláson alapuló „klasszikus” módszert*, hiszen az „elismerés” következtében az állam akár a külföldön létrejött olyan jogviszonyokhoz is joghatást kell, hogy fűzzön, amelyek a saját kollíziós szabályai alapján felhívott anyagi joggal nem feltétlenül állnak összhangban; azaz lényegében a kollíziós utaló szabályok „megkerüléséről” van szó. Azt, hogy a mai nemzetközi magánjogban már ténylegesen is jelen van az elismerés elve, jól mutatja, hogy léteznek olyan nemzetközi szerződések, amelyekben a szerződő államok nem külföldi határozatoknak, hanem külföldön létrejött bizonyos jogviszonyoknak, jogi helyzeteknek az elismerésére vállallnak kötelezettséget³⁹.

Az elismerés elve egyfajta paradigmaváltást jelent a nemzetközi magánjogban, egy újfajta módszer megjelenését a kollíziós utalások SAVIGNY óta ismert módszere mellett. A szakirodalomban némely szerzők már egyfajta „európai elismerési jogi” szabályrendszer⁴⁰ vízióját vetették fel, amely a kollíziós jogegységesítésnek és egyúttal az eljárásjogi (határozat-)elismerésnek is egyfajta alternatívája⁴¹ lehetne a magánjog uniós jogalkotással még nem érintett⁴² szegmenseiben. Az elismerés tárgyát nem határozat, hanem valamely létrejött *jogi helyzet* képezi (Rechtslageanerkennung). Ez a nemzetközi magánjogi módszer Peter MANKOWSKI megfogalmazásával valamely „kész jogi eredmény importját”⁴³ jelenti más tagállamba; ennek során lényegében nem lehet vizsgálni azt, hogy ez a (közokirattal igazolt) jogi helyzet milyen közjogi vagy magánjogi aktusnak – bíróság vagy hatóság megállapító vagy jogalakító határozatának, avagy az érintett felek jogügyletének – az eredménye. Igazán kiérleltnek a nemzetközi magánjogi

³⁶ KENGYEL Miklós, in: KENGYEL/HARSÁGI (2006), 393; SZÁSZY (1963), 581; NAGEL/GOTTWALD (2020), 725; GEIMER (2020), 1003-1006; GEIMER, Reinhold, in: GEIMER/SCHÜTZE (1984), 1386; KROPHOLLER (2006), 678-679.

³⁷ A határozatok belföldi elismerésével kapcsolatos további nézetek közé tartozik az ún. *megfeleltetési elmélet* (Gleichstellungstheorie), amely szerint a külföldi határozat elismerés esetén a belföldi határozatával azonos joghatásokat válthat ki, továbbá az ún. *kumulációs elmélet* (Kumulationstheorie), amely szerint az elismert belföldi határozatot ugyan a származási állam joga szerinti joghatások illetik meg (hatáskiterjesztés), ám joghatásainak mégis „plafonját” képezik az elismerő állam jogából eredő korlátok, miután az utóbbi állam joga szerint ismeretlen joghatást az elismert külföldi határozat nem válthat ki; ld. SCHACK (2021), 342.

³⁸ COESTER-WALTJEN (2006), 392; GRÜNBERGER (2008), 82; RIEKS (2012), 99-100.; LEIFELD (2010), 66-67.

³⁹ Ilyen pl. a HgHázkEgy., amelynek 9-13. cikkei a más szerződő államban létrejött házassági *kötelék* elismeréséről rendelkeznek. Ugyanígy ide sorolható a HgÖrökbEgy., amelynek 23. cikke értelmében a szerződő államok valamelyike által „lebonyolítottnak elismert örökbefogadást” a többi szerződő államban is el kell ismerni; etekintetben tehát nincs jelentősége annak, hogy az örökbefogadási jogviszony hatósági jogalakító határozattal vagy az érintettek között megkötött jogügylettel jött-e létre. Mindezek a nemzetközi szerződések tehát nem határozatoknak, hanem bizonyos *személyállapoti jogi helyzeteknek* (házassági kötelék, örökbefogadási jogviszony) az elismeréséről rendelkeznek.

⁴⁰ PERNER (2014), 390.

⁴¹ GRÜNBERGER (2008), 89.

⁴² Pl. házasságkötés, apaság és származás, névviseles, gondnokság, holtak nyilvánítás stb.

⁴³ MANKOWSKI (2017), 329.

elismerés módszere még korántsem tekinthető; a szakirodalom ezzel kapcsolatban tisztázandó kérdések egész sorát fogalmazza meg⁴⁴.

Az Európai Unióban a magánjogi viszonyok terén az eddigiekben elsősorban az EuB ítélezési gyakorlata honosította meg az elismerési elvet. Az EuB már több ítéletében is követelményként fogalmazta meg a tagállamokkal szemben, hogy azok – akár a saját nemzetközi magánjogi kollíziós szabályaik ellenében is – elismerjenek a természetes személyek által más tagállamban elnyert és *közokirattal igazolt bizonyos személyállapotú státuszt*, és az abból eredő joghatásokat saját államunkban is érvényre juttatni engedjék. A *Grunkin-ügyben* hozott ítéletben⁴⁵ a szülők szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamban született és ott anyakönyvezett gyermek névjogi státuszának többi tagállamban történő elismerési kötelezettségét mondta ki, a *Coman-ügyben*⁴⁶ hozott ítéletben pedig a tagállamok egyikében azonos nemű személyek között megkötött házassági kötelék más tagállamban történő elismerésének a kötelezettségét annyiban, amennyiben ez az elismerés az uniós jogrendből eredő bizonyos jogok⁴⁷ gyakorlása szempontjából szükséges⁴⁸.

Az EuB ítélezési gyakorlatán kívül az elismerés elve kezd teret hódítani a polgári ügyekben való igazságügyi együttműködést érintő uniós tételes jogi szabályozásban is, mégpedig a „közokiratok elismerése” kapcsán. A határozatokon kívül a közokiratok elismeréséről is rendelkezik az Eu-Tartási-R. 48. cikke, továbbá a Brüsszel-IIA.R. 46. cikke. Az uniós jogalkotó ezzel tudatosan lépett abba az irányba, hogy *bizonyos családjogi helyzetek* (pl. elvált családi állapot, szülői felügyeleti jogállás, tartásra való jogosulti, illetve kötelezett pozíció) – amennyiben azok igazolására közokiratot mutatnak be – más tagállamban pusztán a közokirat bizonyító erejére tekintettel közvetlenül érvényre juthassanak. Ez az elismerési kötelezettség tehát lényegében egy külföldi állam joga szerint létrejött *jogi státusz kontinuitását* kívánja biztosítani⁴⁹, és az abból eredő jogok más tagállamban történő gyakorlását kívánja lehetővé tenni⁵⁰.

2.3.2. A közokiratok „elfogadása” – elismerés helyett

Ugyanerre a megoldásra tett kísérletet az uniós jogalkotó az öröklési viszonyok terén is az EuÖR-Javaslatl. Ennek 34. cikke olyan rendelkezést tartalmazott, miszerint az öröklési ügyekben kiállított közokiratot „más tagállamokban el kell ismerni”. Szemben azonban a két előbb említett családjogi rendelettel, az EuÖR. vitája során a közokiratok „elismerésére” vonatkozó rendelkezés tervezetét igen erős kritikák⁵¹ érték. Ezek főként az elismerési kötelezettség tárgyát vették célba,

⁴⁴ Így pl. tisztázatlan, melyik jog határozza meg a más tagállamban elismert jogi helyzethez fűződő joghatásokat, milyen esetekben tagadható meg valamely jogi helyzet elismerése, melyik tagállamban keletkezett jogi helyzet tarthat igényt elismerésre más tagállamban, stb.; ld. idevonatkozólag WELLER (2017), 775; PERNER (2014), uo; JAYME/KOHLER (2001) 502.

⁴⁵ C-353/06 = ECLI:EU:C:2008:559; ld. különösen az ítélet indokolásának 31. pontját.

⁴⁶ C-673/16 = ECLI:EU:C:2018:385; ld. különösen az ítélet indokolásának 45. pontját.

⁴⁷ Az EuB a hivatkozott ítéletekben a kérdéses jogi helyzet elismerésének kötelezettségét az EUMSZ 21. cikkében (illetve a korábbi EK-Szerződés 18. cikkében) garantált szabad mozgás és tartózkodás jogából vezette le.

⁴⁸ A későbbi esetek közül ugyancsak névvisselés kapcsán mondta ki az elismerési kötelezettséget az EuB a *Freitag-ügyben* (C-541/15. = ECLI:EU:C:2017:432).

⁴⁹ SZABADOS (2022), 42.

⁵⁰ Ilyen jogalkotási tervek az Európai Unióban jelenleg is léteznek. Az Európai Bizottság tervbe vette egy, a „szülői jogállás tagállamok közötti elismerését” (recognition of parenthood) szabályozó uniós aktus kidolgozását, amely az elképzelések szerint az egyik tagállamban *létrejött szülő-gyermek kapcsolatnak, mint jogállásnak* a más tagállamban automatikus elismerés útján történő érvényrejuttatását tenné lehetővé. Az erre vonatkozó ún. kezdeti hatástanulmányt ld. https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12878-Cross-border-family-situations-recognition-of-parenthood_en (megtekintve 2022. február 1. napján).

⁵¹ GEIMER (2014) 144-145; MUSGER (2010); BUSCHBAUM (2014), 260-263; ld. még a német Bundesrat illetékes szakbizottságának 2010. február 1. napján kelt határozati javaslatot (Bundesrat Drucksache 780/1/09; ld. shorturl.at/kALW6, megtekintve 2021. december 14. napján).

okkal feltételezve, hogy a „közokirat elismerése” ez esetben is valamely jogi helyzet elismerésének (Rechtslageanerkennung) kötelezettségét jelentené, azaz az elismerés lényegében a *közokirat tartalmára* – a közokiratba foglalt öröklési jogviszonyra, illetve azzal igazolt jogállásra (így pl. a közokiratba foglalt végintézkedés, örökséget visszautasító vagy elfogadó nyilatkozat érvényessége; a közokirattal igazolt örökös, hagyományosi vagy végrendeleti végrehajtói jogállás fennállása stb.) – vonatkozna. Az Európai Bizottság e szándéka felől nem is hagyott kétséget az EuÖR-Javaslat (26) preambulumbékezdése⁵². A főként német és osztrák részről megfogalmazott fenntartások azt emelték ki, hogy az ilyen értelemben felfogott elismerési kötelezettség lényegében „zárójelbe tenné” az EuÖR. III. Fejezetében lefektetett egységes kollíziós szabályokat, holott az uniós jogalkotó azáltal, hogy egységes öröklési kollíziós szabályrendszert fogalmazott meg, hitet tett a határokon átnyúló öröklési viszonyok rendezésének klasszikus kollíziós jogi utalásos megoldása mellett. Ezzel a kritikák szerint nem egyeztethető össze a „lopakodó közeledés a kollíziós szabályokat kiszorító elismerési megoldás felé”⁵³. A közokirat tartalma nem függetleníthető az adott jogviszonyra alkalmazni rendelt anyagi jogtól; az EuÖR-Javaslat 34. cikkében javasolt szabályozási megoldás viszont akár azt is eredményezheti, hogy pl. egy közokiratba foglalt végintézkedésnek vagy egyéb öröklési jogügyletnek az irányadó jog szerinti érvényességét⁵⁴ az erre joghatósággal rendelkező tagállami bíróság – az azt tartalmazó közokirat „elismerésének” kötelezettsége folytán – nem bírálhatja el⁵⁵. Egyes álláspontok az „elismerés” közokiratokkal kapcsolatos meglehetősen bizonytalan jelentése miatt a cikk teljes elhagyását javasolták⁵⁶.

Az EuÖR-Javaslat 34. cikkében megfogalmazott elismerési koncepcióval szembeni jelentős ellenállás miatt a rendeletbe végül a közokiratok tagállamok közötti forgalmával összefüggésben egy, az eredeti bizottsági szándéktól jelentősen eltérő tartalmú szabály került be, amelynek sarokpontjait éppen a 2011. első félévi magyar elnökség alatt tető alá hozott Politikai Kompromisszum⁵⁷ fogadta el. Az ennek alapján kidolgozott végleges normaszöveg immár tudatosan kerüli az „elismerés” kifejezést a közokiratokkal kapcsolatban; helyette azok „elfogadásáról” rendelkezik. Azt, hogy ez a más tagállamokat terhelő „elfogadási” kötelezettség pontosan mit is jelent, az 59. cikk (1) bekezdése pontosítja: a közokiratokat azok más tagállamban történő felhasználása során is megilleti a származási állam joga szerinti bizonyító erő „vagy az azzal a lehető legnagyobb mértékben hasonló bizonyító erő”. Az elfogadás tehát az öröklési jogviszonyokra vonatkozó közokiratoknak csupán egyetlen konkrétan nevesített joghatása, éspedig a *bizonyító erő (force probandi)* más tagállamra történő kiterjesztését jelenti. A német szakirodalom találóan nevezi ezt a rendelkezést egy *eljárásjogi kollíziós szabálynak*⁵⁸, hiszen az voltaképpen a közokirat bizonyító erejére irányadó jogot határozza meg valamennyi tagállam tekintetében: eszerint a közokirat bizonyító erejére a származási tagállam joga alkalmazandó⁵⁹.

⁵² Az EuÖR-Javaslat eredeti (26) preambulumbékezdése szerint „a közokiratok elismerése azt jelenti, hogy az okirat tartalmát illetően [kiemelés tőlem – SzT] ugyanolyan bizonyító erővel és ugyanolyan hatásokkal bírnak, mint származási országukban...”.

⁵³ GEIMER (2014), 145.

⁵⁴ BUSCHBAUM (2014), 261.

⁵⁵ Ha pl. magyarországi szokásos tartózkodási hellyel rendelkező olasz örökhagyó (aki nem élt jogválasztással) utáni öröklés tekintetében az Olaszországban élő egyik örökös visszautasító nyilatkozatot tesz, amelyet olasz közjegyző közokiratba foglal, akkor az EuÖR-Javaslat 34. cikke szerinti értelemben vett „elismerési kötelezettség” azt is eredményezhette volna, hogy a hagyatéki eljárást lefolytató magyar közjegyző nem vizsgálhatta volna annak kérdését, hogy ez a visszautasítás a magyar anyagi joggal (mint a 21. cikk (1) bekezdése értelmében alkalmazandó anyagi joggal) összhangban áll-e.

⁵⁶ Így pl. a Max Planck Intézet; ld. MPI Comments (2010), 669, továbbá LÜBCKE (2013), 510-511.

⁵⁷ Ld. a II. Fejezet 2.2. pontjában.

⁵⁸ DUTTA (2015), 1980; WEBER, Johannes – BAUER, Frank, in: DUTTA/WEBER (2021), 373; SCHMITZ (2020) 113; FUCIK, Robert, in: RECHBERGER/ZÖCHLING-JUD (2015), 264.

⁵⁹ Az EuÖR. e szabálya elsőbbséget élvez a magyar jogban a Pp. 593. §-ában foglalt rendelkezéssel szemben is, amely a külföldi közokirat bizonyító erejére is a magyar szabályozást – azaz a Pp. 323. §-át – rendeli alkalmazni (feltéve, hogy a külföldi közokiratot ellátták a szükséges felülhitelesítéssel). A Pp. említett 593. §-a így az EuÖR. hatálya alá tartozó, más tagállamban kiállított közokiratokra nem alkalmazható.

Kérdés ezután, hogy pontosan mire is terjed ki a közokiratok bizonyító ereje. Etekintetben némi „repedés” tapasztalható a rendelet normaszövegén; az 59. cikk egyes nyelvi változatai ui. nem esnek egybe maradéktalanul. Míg a legtöbb nyelvi változat a „bizonyító erő” fogalmat használja, addig a német szövegváltozat kifejezetten is az „*alaki bizonyító erő*” (formelle Beweiskraft) használja. Az 59. cikkhez kapcsolódó szakirodalomban is az az uralkodó álláspont, hogy a közokiratok „exportképes” bizonyító ereje alatt csakis az *eljárásjogi értelemben vett*, azaz az alaki bizonyító erőt kell érteni⁶⁰. Ezalatt a bizonyító erőnek az a mozzanata értendő, „amelynek révén a közokiratnak a jogi hatásai erősebbek a magánokiraténál”⁶¹. Lényegében arról a bizonyító erőről van szó, amely magához a közokirathoz, mint okirati formához *absztrakt módon* fűződik a kiállító állam joga szerint⁶², függetlenül attól, hogy az a konkrét esetben bizonyítandó tények szempontjából milyen *bizonyító értékkel* – azaz milyen *anyag*⁶³ *bizonyító erővel* – bír. Az alaki bizonyító erőre nézve Magyarországon kiállított közokirat esetében a Pp. 323. § (2)-(3) bekezdésében foglalt rendelkezések az irányadóak⁶⁴. A közokirat fogalmát ismerő tagállami jogrendszerekben ez az alaki bizonyító erő rendszerint különösen azokra a tényezőkre terjed ki, amelyeket a (62) preambulum-bekezdés példálózó felsorolása a *közokirat „hitelesége”* körébe sorol, így pl.

- a közokirat *valódisága*, tehát annak vélelme, hogy az ténylegesen az abban kiállítóként feltüntetett hatóságtól vagy közhitelességgel felruházott személytől származik;
- a közokirat *alaki követelményei*, az okiratot kiállító hatóság *jogosítványai*, és az okirat kiállítására vonatkozó *eljárás*: vélelmezni kell tehát, hogy a közokirat kiállító hatósága a származási állam joga szerint valóban rendelkezett az adott fajtájú közokirat kiállítására vonatkozó hatáskörrel, és a kiállítás során mindenben betartotta a származási tagállam jogának az ilyen fajtájú közokirat kiállítása során követendő eljárási szabályait;
- a közokirat kiállító hatósága által *tanúsított tények, adatok valósága*: ide tartozik különösen a közokiratba foglalt nyilatkozat megtételének ténye, és a nyilatkozat tartalma (ti. az, hogy a nyilatkozatot tevő fél az adott tartalommal tette meg a nyilatkozatot; ide nem értve azonban a nyilatkozat valóságtartalmát!), a nyilatkozat megtételének helye és időpontja, annak módja (pl., hogy a fél a nyilatkozatot adott esetben eskü alatt tette-e meg), a nyilatkozatot tevő fél személyazonossága.

Az alaki bizonyító erőnek ezek a felsorolt elemei a kontinentális jogrendszerű államok eljárásjogában szinte mindenütt megvannak. Közös sajátossága e jogrendszereknek, hogy a közokiratok alaki bizonyító ereje lényegében áttöri a bizonyítékok szabad mérlegelésének elvét⁶⁵: az okiratok e fajtájához törvény alapján *a priori* fűzött bizonyító erő – az ellenkező bizonyításáig – a bíróságot is köti.

Az EuÖR-Javaslatban eredetileg szereplő „elismerési” koncepcióhoz képest tehát a végleges normaszöveg által előírt „elfogadási” kötelezettség egyértelmű szűkítést jelent: ez csak a közokirati formához (*instrumentum*) fűződő alaki természetű bizonyító erőre, de nem magára a közokirat tartalmát képező öröklési jogviszony (*negotium*) joghatásaira vonatkozik. Egységes autonóm uniós jogi fogalom-meghatározás az 59. cikk által felölelt bizonyító erőre nézve mindazonáltal nem létezik; a bizonyító erő pontos terjedelmére nézve így a származási állam joga irányadó⁶⁶.

⁶⁰ FRANZMANN, Till – SCHWERIN, Thomas, in: DÖBEREINER et al. (2018), 578/403; SOMARAKIS, Ioannis, in: PAMBOUKIS (2017) 538, 555; MANSEL, Heinz-Peter, in: CARAVACA/DAVÍ/MANSEL (2016), 649; KÖHLER, Andreas, in: GIERL et al. (2020), 134; BUTTERSTEIN, Alexandra, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 467; BUSCHBAUM (2014), 267; SÜB, Rembert, in: SÜB (2020), 212.

⁶¹ DAMASCELLI, Domenico, in: BERGQUIST et al. (2015), 236.

⁶² DUTTA (2015) 1983; SCHMITZ (2020), 243.

⁶³ HARSÁGI (2005), 70.

⁶⁴ TÓTH Ádám, in: VARGA (2013), 1406.

⁶⁵ HARSÁGI (2005), uo.

⁶⁶ A közokirat bizonyító erejére vonatkozó tagállami nemzeti szabályokról részletesen ld. BEAUMONT/FITCHEN/HOLLIDAY (2016).

Korántsem tisztázott maradéktalanul, hogy az EuÖR. 59. cikke alapján – az abban deklarált „elfogadási” kötelezettség fényében – a tagállamok nemzeti joga szerinti fajtájú, öröklési jogviszonyra vonatkozó közokiratok (pl. a francia közjegyző által az örökösöknek kiállított acte de notoriété) a gyakorlatban hogyan használhatóak fel más tagállamban. Számos szerző hangsúlyozza, hogy az 59. cikk szerinti – kizárólag az alaki bizonyító erőre kiterjedő – elfogadási kötelezettség nem jelent az okirat tartalmára, az okiratban igazolt jogállás, jogi helyzet elismerésére (Rechtslageanerkennung) vonatkozó kötelezettséget⁶⁷. Eszerint nem kötelezi a rendelet a származási államtól eltérő többi tagállamot arra, hogy a benyújtott közokirat alapján elismerjenek örökös, hagyományosi, végrendeleti végrehajtói jogállást, illetve annak alapján teljesítsenek közhiteली nyilvántartásaikba történő bejegyzést⁶⁸; a rendelet úgyszintén nem garantálja a közokirathoz a származási tagállam joga szerint adott esetben fűződő közbizalmi hatásoknak (pl. jóhiszemű harmadik személyek védelme) – mint anyagi joghatásoknak – más tagállamban történő érvényesülését⁶⁹. Ha tehát a közokiratnak minősülő öröklési igazolások némely tagállamban az ügyleti forgalomban a gyakorlatban felhasználhatóak, az legfeljebb az *elfogadó jogalanyok* (pl. *pénzüntézetek*) *pragmatikus magatartásának* köszönhető⁷⁰.

Megjegyzendő mindemellett, hogy amennyiben a közokiratnak tekintendő tagállami öröklési igazolásoknak valamennyi joghatása – az eredeti koncepció szerinti „elismeréshez” hasonlóan – érvényre juthatna más tagállamban, az nézetem szerint akár az *egységes joghatósági rendet is alááshatná*. A tagállamoknak a hatóságai ui., amint arra fent már utaltam, a közokiratok kiállítása kapcsán nincsenek kötve az EuÖR. II. Fejezetében lefektetett egységes joghatósági szabályokhoz. Míg tehát az öröklési ügyekben meghozott határozatokra vonatkozó elismerési rezsim mögött ott áll egy, a rendelet II. Fejezetében lefektetett egységes és kötelező joghatósági szabályrendszer, addig az öröklési ügyekben közokiratot kiállító nemzeti hatóságok (pl. a romanista tagállamok közjegyzőségei) ezt a joghatósági rendet nem kötelesek figyelembe venni, azaz akkor is jogosultak az öröklésben érdekelt kérelmére közokiratot kiállítani (akár az örökös minőség tanúsítására), ha az öröklési ügy kapcsolódási pontjai egy más tagállamhoz vezetnének el, és joghatósága az öröklési ügy rendezésére más tagállamnak van. Potenciálisan fennáll tehát az egymással ütköző aktusok (határozatok, illetve közokiratok) veszélye⁷¹. Nincs garancia arra, hogy ugyanazon örökös öröklési ügyében ne kerüljön sor az öröklés jogosultságot tanúsító aktusnak két eltérő tagállamban történő kibocsátására: egyfelől a II. Fejezet szerinti joghatósági szabályok alapján eljárásra feljogosított tagállamban határozat meghozatalára, másfelől pedig az örökösök egyikének kérelme alapján közokirat kiállítására egy más tagállamban⁷².

⁶⁷ WEBER, Johannes – BAUER, Frank, in: DUTTA/WEBER (2021), 379; GEIMER (2014), 146; BUSCHBAUM (2014), 267; FRANZMANN, Till – SCHWERIN, Thomas, in: DÖBEREINER et al. (2018), 578/403; SÜß, Rembert, in: SÜß (2020), 213; BUTTERSTEIN, Alexandra, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 467; DUY TUONG HUYNH (2021), 417.

⁶⁸ BUSCHBAUM (2014), uo.

⁶⁹ DUTTA (2015) 1984; WEBER, Johannes – BAUER, Frank, in: DUTTA/WEBER (2021) uo.

⁷⁰ Ezt a jelenséget nevezi DUY TUONG HUYNH ún. „tényleges elismerésnek” (faktische Anerkennung); ld. DUY TUONG HUYNH (2021), 30-32, 417.

⁷¹ A jogirodalomban a közokirattal igazolt jogi helyzetek elismerése kapcsán tisztázatlan kérdésként Stefan PERNER is felveti, hogy egyáltalán melyik tagállamot lehet „származási állammak” (Erststaat) tekinteni; ld. PERNER (2014), 390.

⁷² Ilyen eset már a gyakorlatban is felmerült: a 43016/Ü/691/2019. sz. hagyatéki ügyben a holland állampolgárságú örökös életének utolsó éveiben Magyarországon telepedett le, így az eljáró közjegyző megállapította – a belföldi szokásos tartózkodási helyre figyelemmel – a joghatóságát az EuÖR. 4. cikke alapján. A hagyatéki eljárás folyamán derült ki, hogy az örökös utáni öröklési rendet holland közjegyző is igazolta a holland jog szerinti ismert fajtájú öröklési bizonyítvánnyal („verklaring van erfrecht”). A holland közjegyző nem minősül az EuÖR. 3. cikk (2) bekezdése szerinti értelemben vett „bírósnak” tevékenysége nem igazságszolgáltatás jellegű, így az ilyen közokirat kiállítása során az EuÖR. joghatósági szabályai nem kötik. A holland közjegyzői okirattal igazolva örökös jogállását, az örökös – nem várva meg a hivatalból indult magyarországi hagyatéki eljárás kimenetelét – bejegyeztette tulajdonjogát az örökös hagyatékához tartozó magyarországi ingatlanon. (Nézetem szerint kétséges, hogy ennek helye lett volna, miután a már kifejtettek szerint az EuÖR. 59. cikke – ellentétben az EÖB intézményével – nem fűz

3. Az európai öröklési bizonyítvány

3.1. A bizonyítvány általában

3.1.1. A jogintézmény előzményei

Az az elgondolás, hogy a majdani európai öröklési kollíziós és joghatósági rendelet intézményesítsen egy olyan egységes okiratot, amely valamennyi tagállamban azonos feltételek mellett alkalmas az öröklési jogviszonyban érdekelt egyes jogalanyok jogállásának igazolására, már a rendelet tudományos előkészítése során megfogalmazódott. A DNotI által 2002-ben összeállított összehasonlító jogi tanulmány egy ún. *európai „igazoló okirat” (lettre de vérification)* bevezetésére tett javaslatot⁷³, és megfogalmazta az intézmény főbb sarokpontjait. Eszerint az ilyen okirat kibocsátására annak a tagállamnak a hatósága lenne jogosultsága, amelyik az öröklési ügyre joghatósággal rendelkezik⁷⁴; a kibocsátó hatóságot értelemszerűen kötnék az egységesítendő kollíziós szabályok is. Az uniós jogszabály a DNotI javaslata szerint meghatározná az „igazoló okirat” tartalmi elemeit, felépítését, sőt a kibocsátás alapjául szolgáló eljárás bizonyos garanciális jelentőségű szabályait is, különös tekintettel a kibocsátó hatóságot terhelő ténymegállapítási kötelezettség terjedelmére⁷⁵. Az okiratnak mindemellett már e kezdeti elképzelések szerint is kulcsfontosságú eleme volt az általa más tagállamban kiváltott *joghatások egységesítése* annak ellenére is, hogy egységes európai öröklési anyagi jog nem létezik, és annak megalkotására nincs is kilátás. A tagállami nemzeti jogoktól függetlenített, és valamennyi tagállamban közvetlenül kiváltott egységes joghatások koncepciója minőségi továbblépést jelentett a nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolások – származási államonként eltérő – joghatásainak más tagállamokra történő kiterjesztésének megoldásával szemben. A kidolgozott rendeletnek az EÖB intézményére vonatkozó szabályai sok tekintetben támaszkodtak az összehasonlító jogi tanulmányban felvázolt koncepcióra.

Megjegyzendő, hogy voltak már korábban is nemzetközi törekvések az öröklési jogviszonyból eredő bizonyos jogosultságok külföldön történő igazolására szolgáló nemzetközi tanúsítvány bevezetésére. Az *elhalt személyek hagyatékának nemzetközi vagyonekezeléséről szóló 1973. október 2. napján kelt Hágai Egyezmény*⁷⁶ egységes mintájú, és valamennyi szerződő államban egységes joghatásokat kiváltó nemzetközi tanúsítványt vezetett be az örökhagyó után maradt ingó hagyatéki vagyonnal kapcsolatban vagyonekezelési feladatokat ellátó személy e jogállásának és az abból eredő jogosítványainak a külföldön történő igazolása céljára. E tanúsítvány joghatásai között nevesítik az egyezmény 22-23. cikkei az ügyleti forgalomban való felhasználhatóság szempontjából kiemelkedő fontosságú közbizalmi hatásokat: a tanúsítványban igazolt vagyonekezelő részére kifizetést teljesítő vagy vagyontárgyat kiadó harmadik személy – hacsak nem bizonyítják rosszhiszeműségét – kötelelem-megszüntető hatállyal teljesít; másfelől pedig a tanúsítványban igazolt vagyonekezelőtől hagyatéki vagyontárgyat szerző harmadik személyt, hacsak nem bizonyítják rosszhiszeműségét, úgy kell tekinteni, mint aki a vagyontárggyal való rendelkezésre

a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú közokiratokhoz bejegyzésre való alkalmasságot, mint joghatást más tagállamban.)

⁷³ DNotI-Studie 305-316. A „lettre de vérification” elnevezést a tanulmány szerzői érdekes módon egy harmadik állambeli jogrendszer a québec-i Code civil 892-896. cikkeiből kölcsönözték. Ugyancsak nevesítette a leendő rendelet egyik sarokpontjaként az egész Unióban azonos joghatásokat kiváltó európai öröklési bizonyítványt az Európai Bizottság Zöld Könyve.

⁷⁴ Ld. DNotI-Studie 313.

⁷⁵ Ld. DNotI-Studie 314.

⁷⁶ A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet. 21. sz. nemzetközi egyezménye (Magyarország nem részese). Az egyezményhez mindössze három állam (Cseh Köztársaság, Portugália, Szlovák Köztársaság) csatlakozott; a gyakorlatban nem játszik jelentősebb szerepet.

jogosulttól szerzett. Ez a hágai egyezmény tehát az öröklési jogviszonyból eredő jogosultságok csak egy konkrét fajtájának – a hagyatéki vagyonkezelői jogállásnak és az abból eredő jogosítványoknak – az igazolására rendszeresített egy nemzetközi tanúsítványt; egyéb öröklési jogosítványoknak (így pl. az örökös minőség és a hagyatékból való részesedés mértéke) igazolására ez a tanúsítvány nem alkalmas. Az egyezmény előremutató rendelkezései ellenére sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Ennek magyarázatát a szakirodalom részben abban látja, hogy az egyezmény tárgyi hatálya az ingatlan hagyatéokra egyáltalán nem terjed ki⁷⁷, jóllehet számos esetben a hagyatéki vagyon súlyponti részét éppen az képezi; másrészt az egyezményben – annak korlátozott tárgyi hatályánál fogva – elmaradt a hagyatéki vagyonkezelésre vonatkozó státútum és az általános öröklési státútum harmonizálása⁷⁸; az egyezmény 2-4. cikkei csak a vagyonkezelő kirendelésére és jogosultságaira vonatkozó kollíziós szabályokat irányoznak elő⁷⁹, ám egyáltalán nem érintik az örökség megszerzésével kapcsolatos egyéb jogkérdéseket. Nem nehéz belátni, hogy e részlegesen egységesített szabályok egyfajta „idegen testet” képeznének az egyes államoknak az öröklésre általában irányadó kollíziós szabályai számára; és adott esetben nehezen lettek volna összeegyeztethetőek az általános öröklési státútumnak az örökség átszállására, a hagyatéki tartozásokért való felelősségre, a hagyatéki osztályra stb. vonatkozó szabályaival.

3.1.2. A bizonyítvány főbb jellemvonásai

a) A koncepció: uniós jogon alapuló sui generis jogintézmény

Szemben a tagállami jogok szerinti fajtájú öröklési igazolásokkal, az EÖB lényegében egy sui generis jogintézmény, amelynek alapját kizárólag az uniós jog – az EuÖR. szabályrendszere – jelenti. Az intézmény független a tagállami nemzeti jogoktól még akkor is, ha alkalmazásához a tagállamoknak értelemszerűen meg kellett alkotniuk bizonyos, a nemzeti jogrendjükhez történő illeszkedést szolgáló szabályokat. Az, hogy valóban egy *autonóm, az uniós jogon alapuló intézményről* van szó, véleményem szerint különösen az EÖB két jellemvonásában mutatkozik meg:

- A VI. fejezet egységes garanciális jellegű eljárási szabályokat (eljárási minimumkövetelményeket) állapít meg az EÖB kibocsátása iránti eljárásra⁸⁰, ideértve az azzal kapcsolatos jogorvoslatokat⁸¹ is;
- Ennél is fontosabb azonban, hogy az EÖB valamennyi tagállamban ugyanazon – a rendeletben meghatározott⁸² – anyagi jogi természetű joghatásokat váltja ki; e joghatások egyaránt függetlenek az alkalmazott anyagi öröklési jogtól, és a kibocsátó tagállam saját jogától.

Az EÖB intézményének megteremtése nézetem szerint elsősorban amiatt döntő jelentőségű, mert bebizonyosodott, hogy azonos joghatásokat kiváltó, egységes európai öröklési igazolás egységesített anyagi öröklési jog hiányában is megteremthető; azaz egy ilyen igazolás *joghatásainak szabályozása függetleníthető az öröklésre alkalmazott anyagi jogtól*. Az egyes nemzeti jogok szerinti fajtájú

⁷⁷ KOUSOULA (2008), 53.

⁷⁸ DORTH (2019), 128; KOUSOULA (2008) uo; BERENBROK (1989), 160; LEHMANN (2006), 254; DNotI-Studie 306-307; DALLAFIOR (1990), 233; NUSSER (2020) 11.

⁷⁹ Főszabály szerint az örökhagyó halálkori szokásos tartózkodási helye szerinti szerződő állam bocsáthatja ki a tanúsítványt, a saját jogának alkalmazásával; bizonyos esetekben azonban az örökhagyó állampolgársága szerinti jogot kell alkalmazni. Véleményem szerint ennek a két kapcsolóelvnek (szokásos tartózkodási hely és állampolgárság) az alkalmazása is hozzájárulhatott ahhoz, hogy – jóllehet jogrendszerükben a hagyatéki vagyonkezelő kiemelkedő jelentőségű intézmény – éppen a common-law jogrendszerű államok nem mutattak érdeklődést a hágai egyezményhez történő csatlakozási iránt; ezen államok ui. hagyományosan idegenkednek mindkét említett kollíziós kapcsolóelvtől, és ahelyett a lex domicilii-t, illetve (ingatlanok tekintetében) lex rei sitae-t alkalmazzák.

⁸⁰ Ld. az EuÖR. 66-67. cikkeit.

⁸¹ Ld. az EuÖR. 71-73. cikkeit.

⁸² Ld. az EuÖR. 69. cikkét.

öröklési igazolások igen erőteljesen az adott tagállam anyagi öröklési jogában gyökereznek⁸³; az ilyen jogintézményeket nemegyszer az anyagi öröklési jog szabályozza és kibocsátásuk feltételezi a hazai anyagi öröklési jog alkalmazását az adott örökhagyó utáni öröklésre. Éppen emiatt akadtak olyan, az EÖB intézményével szembeni kritikus vélemények is, amelyek kétségbevonták azt, hogy a nagymértékben eltérő tagállami öröklési anyagi jogok legalább részleges egységesítése nélkül van-e realitása egy egységes joghatásokat kiváltó „transznacionális” európai öröklési igazolás megteremtésének⁸⁴.

b) Függetlenség a nemzeti jogok szerinti öröklési eljárásoktól

Az EÖB tagállami jogokkal szembeni autonóm jogintézmény mivolta külsőleg abban mutatkozik meg, hogy az uniós jogalkotó annak kibocsátására *egységes formanyomtatványt* vezetett be, amely – a bizonyítvány kiállítás céljától függően – különböző modulokból áll⁸⁵. A polgári ügyekben való igazságügyi együttműködést érintő uniós jogalkotásban nem az EuÖR. az első olyan uniós aktus, amely a határokon átnyúló jogérvényesítés megkönnyítésére formanyomtatványokat intézményesített. Egységes minta szerinti tanúsítványokat a határozatok kölcsönös elismeréséről rendelkező más uniós aktusok – így pl. a Brüsszel-IA.R. és a Brüsszel-IIA.R., illetve azok előzményei – is bevezettek; sőt maga az EuÖR. is bevezetett ilyeneket a határozatok, egyezségek és közokiratok más tagállamban történő felhasználásának esetére⁸⁶. Mindezeknek a tanúsítványoknak azonban kizárólag informatív rendeltetése van; azok a határozatnak (egyezésnek, közokiratnak) a más tagállambeli jogalkalmazó, mint „felhasználó” általi jobb megértését, könnyebb áttekintését szolgálják. Önálló joghatásokat ezek a tanúsítványok nem váltanak ki; a felhasználás helye szerinti tagállam bírósága vagy más szerve akár el is tekinthet azoknak a fél általi bemutatásától. Azok önállóan – az alapul szolgáló határozat (közokirat, egyezés) csatolása nélkül – nem kerülhetnek be a tagállamok közötti okiratforgalomba; lényegében csak egyfajta hordozó, „*hátizsák-funkciójuk*” (backpacker function)⁸⁷ van a fél által más tagállamban érvényre juttatni kívánt határozat (egyezés, közokirat) tekintetében.

Az EÖB intézménye azonban *túlmege ezen a „hátizsák-funkción”*. Annak a 69. cikkben nevesített joghatásai teljesen önállóak. Ez az önállóság nem csupán abban mutatkozik meg, hogy a joghatások, amint említettem, függetlenek az adott ügyben alkalmazott anyagi öröklési jogtól, hanem abban is, hogy azok nincsenek hozzákötve semmiféle tagállami jog szerinti aktus (határozat, közokirat) meghozatalához vagy kibocsátásához. Az EuÖR. az EÖB kibocsátására irányuló eljárás garanciális keret-szabályainak körében egyáltalán nem szabja meg azt, hogy a kibocsátást megelőzően valamilyen, a nemzeti jog szerinti jogi aktussal – pl. öröklési határozat meghozatalával – kell-e megállapítani az EÖB útján igazolni kívánt jogosultság fennállását. A 67. cikk csupán azt írja elő, hogy az EÖB kibocsátásra akkor kerülhet sor, ha „... az igazolandó tények az öröklésre alkalmazandó jognak ... megfelelően megállapítást nyertek”.

Ami a kibocsátás *magyarországi szabályait* illeti, az EÖB intézménye lényegében „ráépül” a hagyatéki eljárás már meglévő rendszerére: annak, hogy az EuÖR. 63. cikk (2) bekezdésében meghatározott öröklési jogosultságok valamelyikének igazolására kibocsátásra kerülhessen az EÖB, Magyarországon előfeltételét képezi az, hogy a kérdéses jogállás tekintetében a közjegyző a Hetv.

⁸³ Ld. pl. a holland jog szerinti „*verklaring van erfrecht*” (holland BW 4:187 – 4:188. cikkei); a német Erbschein (német BGB 2353-2370. §-ai), a francia acte de notoriété (francia Cc. 730-1. – 730-5. cikkei), az osztrák Einantwortungsbeschluss (osztrák ABGB 797. és 819. §-ai) és a görög jog szerinti öröklési bizonyítvány (görög Ptk. 1962-1963. cikkei) intézményét.

⁸⁴ HEGGEN (2007), 14.

⁸⁵ E nyomtatvány mintáját EuÖR-Vhr. V. melléklete határozta meg.

⁸⁶ Ld. az EuÖR. 46. cikk (3) bekezdés *b)* pontját, az 59. cikk (1) bekezdését és a 61. cikk (2) bekezdését; e tanúsítványok mintáit az EuÖR-Vhr. I-III. mellékletei határozzák meg.

⁸⁷ DORTH (2019), 171.

szerinti megfelelő határozattal – így pl. hagyatékátadó végzéssel – előbb jogerősen megállapítsa a szóbanforgó jogállást (pl. az örökösi minőséget). Ha viszont az ilyen jogerős határozat alapján kibocsátásra kerül az EÖB, akkor utóbbinak a joghatásai immár *függetlenednek a kibocsátás alapját képező belföldi határozatától*, és kizárólag az EuÖR. 69. cikke szerinti alakulnak.

Más tagállamok – így különösen azok, amelyeknek nemzeti joga nem ismer a magyarhoz hasonló, az öröklési jogviszonyok átfogó rendezésére irányuló hagyatéki eljárást – eltérő megoldási utat követtek, és az EÖB kibocsátása iránti eljárást egy önálló fajtájú – *alternatív – öröklési eljárás*ként építették be a saját jogrendszerükbe, amelynek igénybevétele nem feltétlenül teszi szükségessé a belső jogban már meglévő fajtájú öröklési eljárás lefolytatását. Ezt a szabályozási modellt alkalmazta pl. Németország, ahol is az örökösi minőség igazolására rendszerint a hagyatéki bíróság által perenkívüli eljárásban kibocsátott Erbschein (öröklési bizonyítvány) szolgál. Az örökös ezen jogállásának igazolására immár – választása szerint – kérelmezheti akár az Erbschein, akár az EÖB kibocsátását. Az EÖB kibocsátásnak nem feltétele az örökösi minőség Erbschein útján történő előzetes megállapítása; nincs akadálya annak, hogy az örökös akár Erbschein kibocsátásának hiányában követően kérelmezzen EÖB-öt. Ebben az értelemben ír a német kommentár-szerző, Matteo FORNASIER a két intézmény „koegzisztenciájáról”⁸⁸.

c) „Multifunkcionális” jogintézmény

Az öröklési jogviszonyból eredő azon jogosultságokat, amelyeknek igazolására az EÖB alkalmas, kimerítően meghatározza az EuÖR. 63. cikke. E jogosultságok alapvetően két nagy csoportba sorolhatóak:

- A bizonyítvány kibocsátható egyfelől a *hagyatéki vagyontól történő részesedésnek*; azon belül is mind az egyetemes haláleseti jogutódi (azaz örökösi) minőségnek, mind pedig a haláleseti különös jogutódi (azaz dologi hagyományosi) minőségnek az igazolására. Az örökös tekintetében EÖB útján igazolható akár általánosságban az örökösi jogállás (illetve a hagyatékból való részesedés eszmei hányada), akár pedig konkrét hagyatéki vagyontárgy örökösként történő megszerzése.
- Másfelől azonban az EÖB – amint arról korábban⁸⁹ már szót ejtettem – alkalmas az olyan személyek jogállásának igazolására is, akiket – akár az örökhagyó végakarati rendelkezései, akár törvény vagy bíróság kirendelő határozata alapján – a hagyatékkal kapcsolatban bizonyos *vagyongazdálkodási jogosultságok* illetnek meg. Kibocsátható tehát az EÖB a végrendeleti végrehajtói, illetve az egyes jogrendszerekben eltérő elnevezéssel ismert és eltérő terjedelmű, illetve eltérő időtartamra szóló jogosítványokkal felruházható hagyatéki gondnokok részére is.

Az EÖB rendeltetését tehát a rendelet kellően rugalmasan és széleskörűen határozza meg. Különösen üdvözölhető az a szabályozási megoldás, hogy a bizonyítvány a hagyatéki vagyongazdálkodási és a végrendeleti végrehajtói jogállás és az abból eredő jogosítványok igazolására is alkalmas. Ezzel az uniós jogalkotó elsősorban azon tagállamok⁹⁰ szempontjait kívánta figyelembe venni, amelyeknek joga szerint a hagyaték tekintetében nem következik be az örökhagyótól történő közvetlen jogszerzés, hanem az átmenetileg vagyongazdálkodás alá tartozik, és az e feladatot ellátó személy felelős a hagyatéki vagyontömeg „felszámolásáért”, így különösen a tartozások kiegyenlítéséért és a vagyonszármazék felosztásáért⁹¹. Ahhoz, hogy e vagyongazdálkodók más tagállamban is akadálytalanul elláthassák feladataikat (így pl. értékesíthessenek más tagállamban

⁸⁸ FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 418.

⁸⁹ Ld. a III. Fejezet 3.4.2. pontjában kifejtetteket.

⁹⁰ Ilyen szabályozást ismernek a common law jogrendszerű tagállamok, az Egyesült Királyság, Írország – amelyek végül nem váltak részesévé a rendeletnek – valamint Ciprus.

⁹¹ Ld. a IV. Fejezet 3.1.4. pontjában kifejtetteket.

fellelhető vagyontárgyat) elengedhetetlenül szükséges, hogy jogállásukat az egységes közbizalmi hatásokat kiváltó európai okirattal igazolhassák⁹².

E széleskörű rendeltetésére figyelemmel az EÖB joggal nevezhető *multifunkcionális okiratnak*. Ugyanazokat a funkciókat, amelyeket az EÖB mint egységes okirat betölt, az egyes nemzeti jogokban rendszerint eltérő fajtájú igazolások látják el. A magyar jogban ide tartozik különösen

- a hagyatékátadó végzés (az egyes konkrét hagyatéki vagyontárgyak örökös vagy hagyományos általi megszerzésének igazolására);
- az öröklési bizonyítványról szóló végzés⁹³ (az örökös minőség és a hagyatékban való részesülés eszmei hányadának igazolására);
- a végrendeleti végrehajtói megbízatás létrejöttének megállapításáról és a végrendeleti végrehajtót megillető jogosultságokról szóló végzés⁹⁴;
- az ügygondnokot kirendelő végzés⁹⁵; továbbá
- a külföldi vagyonnal kapcsolatos adatok, illetve okiratok beszerzésére feljogosító végzés⁹⁶.

A multifunkcionális jellegre figyelemmel kellően rugalmas az EÖB kibocsátásra szolgáló formanyomtatvány szerkezete is; a különböző jogosultságok igazolására különböző modulok⁹⁷ szolgálnak, amelyek közül a kibocsátás egyes eseteiben csak azt kell csatolni, amelyet a bizonyítvány 63. cikk (2) bekezdése szerinti konkrét kiállítási célja megkíván.

3.2. Kulcsfontosságú ismérv: egységes és közvetlen joghatások

3.2.1. Általában

Amint arra már utaltam, az EÖB intézményének legfontosabb „hozzáadott értéke” a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolásokhoz képest a joghatásainak egységessége és azok függetlensége az alkalmazott öröklési jogtól. A rendelet maga határozza meg, hogy a bizonyítványhoz milyen joghatások fűződnek; egyúttal egységesen szabályozza azokat az eljárásjogi keretfeltételeket, amelyek mellett ezek a joghatások akár időlegesen (az EÖB joghatásainak felfüggesztése), akár végérvényesen (az EÖB visszavonása) magakaszthatóak. Az EuÖR. 69. cikke az EÖB-nek három joghatását nevesíti, és pedig az ún. legitimációs hatást, a harmadik személyeket védő közbizalmi hatást, valamint a bizonyítvány közhiteles nyilvántartásokba történő bejegyzés alapjául szolgáló okirati jellegét.

A joghatásoknak egyfajta kiindulópontját képezi a 69. cikk (2) bekezdésében megfogalmazott *legitimációs joghatás*, amelyet néhány szerző valamennyi egyéb joghatás „alapjának”⁹⁸ tekint, figyelemmel arra, hogy e joghatás lényegében az EÖB-höz fűződő bizonyos vélelmeket jelent. Eszerint vélelem áll fenn amellet, hogy:

- az EÖB hitelesen bizonyítja az öröklésre alkalmazandó jognak vagy a bizonyos tényekre alkalmazandó egyéb jognak megfelelően megállapított tényeket;

⁹² Az EÖB természetesen kibocsátható a kontinentális jogrendszerekben ismert fajtájú hagyatéki vagyonkezelők – így pl. a német BGB 1960. §-a szerinti Nachlasspfleger, az osztrák ABGB 811. §-a szerint Verlassenschaftskurator – jogállásának igazolására is.

⁹³ Ld. a Hetv. 102. §-át.

⁹⁴ Ld. a Hetv. 98. § (4)-(5) bekezdését.

⁹⁵ Ld. a Hetv. 32. § (2)-(5) bekezdését.

⁹⁶ Ld. a Hetv. 43/A. §-át.

⁹⁷ Az örökös minőség igazolására az EÖB főnyomtatványához csatolandó IV. melléklet, a hagyományos jogállás igazolására az V. melléklet szolgál; végrendeleti végrehajtói vagy hagyatéki gondnoki jogállás igazolására pedig a VI. melléklet csatolandó.

⁹⁸ BUDZIKIEWICZ, Christine, in: CARAVACA/DAVÌ/MANSEL (2016), 771; KIEWELER, Friedrich – RECHBERGER, Walter H., in: RECHBERGER/ZÖCHLING-JUD (2015), 297.

- az abban jogosultként megjelölt személy ténylegesen rendelkezik a feltüntetett jogállással, illetve jogosítványokkal, továbbá,
- ezek az igazolt jogosítványok kizárólag az EÖB-ben feltüntetett korlátozásoknak, illetve feltételeknek vannak alávetve (a korlátozások, illetve feltételek teljességének vételeme).

Míndezek a vélelmek automatikusan érvényesülnek valamennyi tagállamban. E legitimációs joghatás következtében más tagállamban az EÖB-ben igazolt öröklési jogállás igazolása céljából nem követelhetik meg más okirat bemutatását. Erre figyelemmel véleményem szerint elmondható, hogy az EÖB a legitimációs joghatás folytán – ellentétben a nemzeti jogok szerinti fajtájú közokiratokkal – az *abban igazolt jogi helyzet elismerésére (Rechtslageanerkennung) kötelezi a tagállamokat* annyiban, amennyiben azt a 63. cikkben megnevezett valamely jogállás (örökösi, dologi hagyományosi, végrendeleti végrehajtói, hagyatéki gondnoki jogállás) igazolására mutatják be.

A továbbiakban részletesebben az EÖB-nek a jogügyleti forgalom szempontjából legfontosabb joghatását, a harmadik személyeket védő közbizalmi hatást szeretném megvizsgálni.

3.2.2. Különösen: harmadik személyek jogvédelme

Az EÖB valamennyi joghatásai közül véleményem szerint a legnagyobb jelentőséggel a közbizalmi hatás bír, amely azokat a jóhiszemű harmadik személyeket védi (Drittsschutzwirkung, bona fide protection), akik az EÖB által igazolt jogosulttal – legyen szó akár örökösről, akár dologi hagyományosról, akár végrendeleti végrehajtóról vagy hagyatéki vagyongazdáról – jogviszonyba kerülnek. Az EÖB útján igazolt jogosultságok érvényrejtetése ui. az esetek jelentős részében ügyleti forgalomban, harmadik személyek irányában válik szükségessé; márpedig korántsem közömbös, hogy a bizonyítvány milyen szintű védelmet biztosít e harmadik személyek részére. Ez a jogvédelem az érintett harmadik személyek javára akkor is beáll, ha a bizonyítvány tartalma nem felel meg a valóságnak, így pl., ha utóbb azt amiatt vonják vissza, mert az abban igazolt jogosultság ténylegesen nem áll fenn. A harmadik személyeket megillető jogvédelmet az EuÖR. 69. cikke (3) és (4) bekezdése két irányban is megfogalmazza. A közbizalmi hatás kiterjed

- egyfelől arra a harmadik személyre, aki az EÖB-ben igazolt jogosult (pl. örökös, végrendeleti végrehajtó) részére teljesítést nyújt (kifizetés, vagyontárgyak kiadása); tehát az ilyen harmadik személy *kötelelem-megszüntető hatállyal teljesít*;
- másfelől pedig arra a harmadik személyre is, aki a bizonyítványban feltüntetett rendelkezésre jogosulttól valamely hagyatéki vagyontárgyat szerez meg: e személy – a *nemo plus iuris elvenek áttörésével – tulajdonjogot szerez*, akár abban az esetben is, ha az EÖB-ben rendelkezésre jogosultként igazolt személy ténylegesen nem volt rendelkezésre jogosult⁹⁹; a megszerzésnek e védelme független attól, hogy a szerzés ingyenesen vagy visszatértesen következik-e be.

a) A jogvédő hatás érvényesülésének feltétele: a harmadik személy jóhiszeműsége és kellő gondossága

Kérdésként merül fel mindenekelőtt, hogy milyen szubjektív követelményeket támaszt a rendelet az EÖB-ben igazolt jogosulttal jogviszonyba lépő harmadik személy tekintetében ahhoz, hogy érvényesüljön a javára a (3)-(4) bekezdésben megfogalmazott jogvédő hatás.

A harmadik személyek részére biztosított védelem foka az EuÖR-Javaslatához képest a rendelet előkészítése során változott. Az eredeti bizottsági javaslat¹⁰⁰ az EÖB-höz fűződő közbizalmi hatás

⁹⁹ Ilyen helyzet merülhet fel pl. akkor, ha az EÖB-ben feltüntetett végrendeleti végrehajtó, akinek jogosítványai kiterjednek a hagyatékhöz tartozó vagyontárgyak elidegenítésére is, harmadik személy részére idegenít el hagyatéki vagyontárgyat; utóbb azonban az EÖB visszavonásra kerül amiatt, hogy bíróság a végrendelet érvénytelenségét állapítja meg, így megdől az érintett személy végrendeleti végrehajtói jogállása is.

¹⁰⁰ Ld. az EuÖR-Javaslat 42. cikkének 3. és 4. bekezdéseit.

terén a német jog szerinti Erbschein intézményét tekintette mintának. Eszerint a bizonyítványban igazolt jogosulttal jogviszonyba lépő harmadik személy kizárólag rosszhiszeműsége esetén esett volna el az EÖB által nyújtott védelemtől, azaz, ha tudomása volt arról, hogy az EÖB tartalma nem felel meg a valóságnak¹⁰¹. Az EuÖR. végleges szövege ezzel szemben már egy *minimális gondossági kötelezettséget* is telepít a harmadik személyre: az EÖB akkor sem fejt ki az őt védő joghatását, ha e személy a bizonyítványban foglaltaknak a tartalmi valótlanágáról a saját nagyfokú gondatlansága miatt nem tud. A rendelet tehát az eredeti javaslatához képest *egy fokkal alacsonyabb szintű védelmet* irányoz elő.

Az EÖB-nek ez, a német Erbschein-hez képest valamivel gyengébb közbizalmi joghatása érhető okból főként a német szakirodalomban talált a leginkább kedvezőtlen fogadtatásra¹⁰². Ugyanakkor a német szerzők is – mintegy „mentve a menthetőt” – hangsúlyozzák, hogy a harmadik személy „nagyfokú gondatlanságának” megállapíthatóságához viszonylag magas mércét indokolt támasztani¹⁰³. Ennek megállapítására csak a *gondossági követelmény kirívóan súlyos elmulasztása* esetén szabad sort keríteni, amikor is a bizonyítvány alapján eljáró harmadik személy a figyelmetlensége folytán még a „a kézenfekvő felett is átsiklik”¹⁰⁴. Amennyiben a joggyakorlat túlzottan kiterjesztené e gondossági követelményt – azaz viszonylag széleskörű vizsgálódási kötelezettséget róna az érintett harmadik személyre –, az ahhoz vezethetne, hogy utóbbiak vonakodnának elfogadni a bizonyítványt, vagy az abban foglaltaknak más okirati bizonyítékokkal történő alátámasztását is megkövetelnék az EÖB-öt felhasználó jogosulttól. Mindez könnyen alááshatná az EÖB-nek a gyakorlatban való egyszerű, adminisztratív akadályoktól mentes felhasználhatóságát¹⁰⁵. Utánajárás, vizsgálódási kötelezettség csak olyankor várható el az EÖB alapján eljáró harmadik személytől, ha ismertek előtte bizonyos olyan tények, amelyek felismerhetően figyelmen kívül maradtak az EÖB kibocsátása iránti eljárásban, és amely tények még egy jogilag laikus személy szemszögéből is jelentőséggel bírnak az öröklési viszonyok rendezése tekintetében¹⁰⁶. Matteo FORNASIER erre példaként említi azt az esetet, amikor az érintett harmadik személynek – aki a neki bemutatott EÖB alapján kifizetést teljesít az abban igazolt örökösöknek – tudomása van az örökhagyónak egy olyan további leszármazójáról is, aki a kibocsátott EÖB-ben egyáltalán nincs feltüntetve¹⁰⁷. Véleményem szerint azonban még ebben az utóbbi esetben is kétséges lehet, hogy vajon valóban megállapítható lenne-e az érintett harmadik személy súlyos gondatlansága. E harmadik személy ui. nem ismerheti azokat az okokat, amelyek miatt a szóbanforgó leszármazó feltüntetését mellőzték a bizonyítványban. A mellőzés nem feltétlenül az öröklési tényállás kibocsátó hatóság általi téves megállapítására, hanem más okra (pl. lemondás az öröklésről, az örökhagyó általi kizárás, az örökhagyótól való leszármazási kapcsolat jogi rendezetlensége stb.) is visszavezethető lehet. E körülményeknek a tisztázása, „utólagos kivizsgálása” pedig semmiképpen nem várható el a bizonyítványt elfogadó harmadik személytől, és nézetem szerint arra nem is jogosult.

Életszerűbb esete lehet véleményem szerint a harmadik személy nagyfokú gondatlanságának az, ha pl. az örökhagyó számláját vezető pénzügyintézetnél EÖB alapján kérelmezi az abban feltüntetett jogosult (pl. örökös) a hagyatékhoz tartozó számla egyenlegének kifizetését, ám ugyanennél a

¹⁰¹ Ehhez hasonlóan rendelkezik német BGB 2366. és 2367. §-a az Erbschein jogvédelmi hatásáról. Eszerint az Erbschein közbizalmi hatása nem érvényesül akkor, ha az érintett harmadik személy tudott az Erbschein tartalmi valótlanágáról (vagy arról, hogy „...a hagyatéki bíróság a bizonyítványnak a valótlanág miatti visszaadását rendelte el”). Ugyanezek a rendelkezések a német jogban a végrendeleti végrehajtói tanúsítványra (Testamentsvollstreckerzeugnis) is irányadóak a BGB 2368. §-a értelmében.

¹⁰² LANGE (2014), 169; KUNZ (2012) II. 257; BUSCHBAUM (2012), 600.

¹⁰³ DUTTA (2015), 2031; VOLMER (2016), 329.

¹⁰⁴ DORTH (2019), 347.

¹⁰⁵ FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 495.

¹⁰⁶ FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 496.

¹⁰⁷ FORNASIER, uo.

pénzintézetnél, még mielőtt az kifizetést teljesítene, egy másik érdekelt (pl. végrendeleti végrehajtó) ellentétes tartalmú másik EÖB-öt nyújt be nála. Miután ilyen esetben alapos aggály merül fel a két EÖB-ben igazolt jogállások megalapozottságát illetően, a pénzintézet véleményem szerint akkor tesz eleget a 69. cikk (3) bekezdése által megkívánt mértékű gondossági követelménynek, ha megkísérli tisztázni az ellentmondás okát, így pl. értesíti mindkét EÖB kibocsátó hatóságát, és tudakozódik arról, hogy a két bizonyítvány valamelyikét nem vonták-e vissza a 71. cikk alapján, avagy annak joghatásait nem függesztették-e fel a 73. cikk alapján, nem indult-e öröklési jogvita az érdekeltek között a két bizonyítvány kibocsátását követően, stb.

Osztva azt az álláspontot, miszerint az EÖB-ben bízva eljáró harmadik személy nagyfokú gondatlanságának megállapítása csak a valóban kirívó esetekre korlátozandó, összességében úgy vélem, hogy az EÖB-höz fűződő *közbizalmi joghatás szintje nem csökkent érdemleges mértékben* annak következtében, hogy az eredeti javaslattól eltérően a végleges normaszöveg nem védi azt a harmadik személyt sem, aki nagyfokú gondatlansága folytán nem tud a bizonyítványban foglaltak tartalmi valótlanosságáról. Az EÖB felhasználásának egyik legjellemzőbb esetkörében, amikor is azt az örökgyógyó számláját vezető pénzintézetnél mutatják be, eleve amiatt kevésbé életszerű a kérdés, mert a bizonyítványt elfogadó harmadik személy – a pénzintézet – eleve túl távoli, személytelen kapcsolatban állt az örökgyógyóval ahhoz, hogy bármilyen adatokat is ismerjen az utána történő öröklés körülményeiről.

A normaszövegben nem szabályozott kérdés, vajon kire hárul annak *bizonyítása*, hogy érintett harmadik személy rosszhiszeműen vagy nagyfokú gondatlansággal járt el. Akad álláspont, amely szerint e kérdésben az azt (pl. perben) vizsgáló tagállami bíróság saját joga (lex fori) irányadó¹⁰⁸; más – általam is osztott – vélemények szerint viszont a harmadik személy jóhiszeműségét (illetve a nagyfokú gondatlanság hiányát) vélelmezni kell; ezt az értelmezést támasztja alá a (3) és a (4) bekezdés megfogalmazása is („*kihíve, ha tudomása van arról...*”)¹⁰⁹. A bizonyítás eszerint azt terheli, aki a szóbanforgó harmadik személy rosszhiszeműségére (vagy nemtudásának nagyfokú gondatlanságra való visszavezethetőségére) hivatkozik¹¹⁰. Véleményem a bizonyítási teher alakulása tekintetében mindenképpen irányadónak kell tekinteni a rendelet autonóm értelmezésének követelményét. E kérdés nem függhet az azt elbíráló tagállami bíróság saját jogától; utóbbi esetben ui. eltérővé válna a harmadik személyek részére nyújtott védelem szintje az egyes tagállamokban, tehát máris „repedés” keletkezne az EÖB joghatásainak egységességén.

b) A jogvédő hatás „konkrét” jellege

A jogirodalmat foglalkoztató érdekes kérdésként merül fel, hogy a harmadik személyek javára szóló jogvédő hatás absztrakt vagy konkrét jellegű. A jogvédő hatás *absztrakt* jellege azt jelentené, hogy az EÖB kibocsátásának ténye már egymagában előidézné a 69. cikk (3)-(4) bekezdése szerinti védelmet a bizonyítványban igazolt jogosulttal jogviszonyba lépő harmadik személyre nézve, még akkor is, ha utóbbi nem is ismeri a bizonyítvány tartalmát. Ha viszont e jogvédő hatás *konkrét*, akkor a védelem csak azt a harmadik személyt illeti meg, aki az EÖB tartalmát megismerte. A kérdés tehát akként is feltehető, vajon *be kell-e mutatni a bizonyítványt* (pontosabban annak a 71. cikk

¹⁰⁸ DORTH (2019), 347; REINHARTZ, Barbara, in: BERGQUIST et al. (2015), 285.

¹⁰⁹ FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 494; DUTTA (2015), uo.; LIMBACH, Francis, in: GEBAUER/WIEDMANN (2021), 2205; SCHAUER, Martin, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 585.

¹¹⁰ HERTEL (2016), 528.

(1) bekezdése szerinti hiteles másolatát¹¹¹) az érintett harmadik személynek, ahhoz, hogy a javára beálljon annak jogvédő hatása?¹¹²

Megint csak olyan kérdésről van szó, amelyre a rendelet normaszövege nem ad teljesen egzakt választ; ráadásul a támpontul szolgáló szöveg is változott az eredeti tervezethez képest. Az EuÖR-Javaslat 42. cikkének (3)-(4) bekezdése még a „bizonyítvány birtokosa”¹¹³ részére teljesítést nyújtó vagy tőle szerző harmadik személyt említi; ezzel szemben a végleges szövegváltozatban már „a bizonyítványban igazolt adatok alapján eljáró” harmadik személyt említi.

Az álláspontok egy része¹¹⁴ éppen az eredeti szövegjavaslat módosulásából kiindulva véli úgy, hogy a rendelet végleges szövege az eredeti tervezettel szemben immár nem tesz említést az EÖB „birtoklásáról”, és így nem kívánja meg azt sem, hogy a bizonyítványt bemutassák az abban igazolt jogosulttal jogviszonyba kerülő harmadik személynek. Ezen álláspontok szerint ennek megfelelően a 69. cikk (3)-(4) bekezdései szerinti közbizalmi hatás absztrakt jellegű: harmadik személyekre az már az EÖB kibocsátásánál fogva kiterjed, akár a bizonyítvány ismeretében, akár annak hiányában nyújtanak is teljesítést (vagy szereznek jogot).

Az általam is osztott többségi álláspont¹¹⁵ ezzel szemben e jogvédő hatást *konkrét jellegűnek* tekinti: az csak akkor érvényesül, ha az EÖB-ben igazolt jogosulttal kapcsolatba kerülő harmadik személynek bemutatják az EÖB hiteles másolatát. A rendelet két ponton is ezt az utóbbi álláspontot támasztja alá. Egyfelől a rendelet szövege „a bizonyítványban igazolt adatok alapján eljáró” harmadik személyre tesz utalást; ez a szövegfordulat már csak nyelvtani értelmezés szerint is feltételezi, hogy a jogosult részére kifizetést nyújtó vagy tőle hagyatéki vagyontárgyat megszerző harmadik személy *megismerte ezeket az adatokat* – azaz az EÖB tartalmát. De még inkább alátámasztja ezt a (71) preambulumbekkezdés, amely kifejezetten is utal a közbizalmi hatás kapcsán arra, hogy e joghatást „még érvényes hiteles másolatok bemutatása esetén kell biztosítani”. Éppen ezért nem értek egyet azzal a néhány állásponttal sem, amely szerint a rendelet a közbizalmi hatás absztrakt avagy konkrét jellegének kérdésében nem nyújt eligazítást, így az az EuB általi valamikori eldöntéséig „nyitottnak” tekinthető¹¹⁶: nézetem szerint a rendelet fent hivatkozott fordulatai alapján kellő bizonyossággal lehet kiindulni abból az uniós jogalkotói szándékból, miszerint a 69. cikk (3)-(4) bekezdései szerinti közbizalmi hatás csak a bizonyítvány tartalmát (a neki bemutatott hiteles másolat alapján) megismerő harmadik személy javára áll be.

3.3. A bizonyítvány használatának korlátai

Az EÖB intézményének létrejötte kétségtelenül előrelépést jelentett az örökléssel összefüggő jogosultságok határokon átnyúló igazolása terén. A bizonyítvány azonban a szabályozás

¹¹¹ Az EuÖR. 70. cikkének (1) bekezdése értelmében az EÖB eredeti példánya minden esetben a kiállító hatóság iratai között marad; a kérelmező (valamint a jogos érdekét bizonyító más személy) részére arról hiteles másolat kerül kiadásra, akár ismételt is.

¹¹² A kérdés a német jogirodalmat főképp amiatt foglalkoztatta, mert a német BGB szerinti Erbschein-hez fűződő közbizalmi hatás (Drittschutzwirkung) *absztrakt* jellegű: beálltának nem feltétele, hogy a harmadik személy annak tartalmát megismerje; ld. MUSCHELER (2010), 1742; SÜß, Rembert, in: SÜß (2020), 182.

¹¹³ Az EuÖR-Javaslat angol nyelvű szövegében „bearer of a certificate” a német szövegben „Inhaber eines Nachlasszeugnisses” fordulat szerepel; a magyar szövegváltozat etekintetben pontatlanul fogalmazott (az a „tanúsítvány alapján felhatalmazott jogosult” fordulatot említi).

¹¹⁴ SIMON/BUSCHBAUM (2012), 2397-2398; LIMBACH, Francis, in: GEBAUER/WIEDMANN (2021), 2205; REINHARTZ, Barbara, in: BERGQUIST et al. (2015), 312.

¹¹⁵ Pl. SCHAUER, Martin, in: DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020), 582; FORNASIER, Matteo, in: DUTTA/WEBER (2021), 494; LANGE (2014), 170; DORTH (2019), 345; STEINER (2015), 304; HERTEL (2016), 527; SÜß, Rembert, in: SÜß (2020), uo.

¹¹⁶ MONDEL, Christoph – TSCHUGGUEL, Andreas, in: BURGSTALLER et al. (2016), 370; KIEWELER, Friedrich, in: RECHBERGER/ZÖCHLING-JUD (2015), 306.

sajátosságai folytán mégsem alkalmas minden esetben a vagyoni viszonyok elhalálozás következtében szükségessé váló rendezésének teljeskörű lebonyolítására. Nézetem szerint az EÖB felhasználásával kapcsolatos korlátoknak két szintje különböztethető meg.

3.3.1. A rendelet tárgyi hatálya alá nem tartozó jogosultságok igazolása

A korlátozások első szintje lényegében ugyanabból a jelenségből ered, amelyre már utaltam a depeçage kapcsán¹¹⁷: egy és ugyanazon életbeli tényállással összefüggésben rendszerint a legkülönbözőbb magánjogi (és egyéb) jogviszonyokat kell elbírálni, amelyek adott esetben eltérő nemzetközi magánjogi szabályozás hatálya alá tartoznak. Az elhalt természetes személy utáni vagyoni jogutódlással összefüggésben az öröklési jogkérdéseken túl számos esetben felmerülnek az öröklési jog hatókörén kívül eső vagyoni jogkérdések is, így különösen a házastársi vagy élettársi vagyoni viszonyok rendezése, továbbá tulajdoni (pl. egyes vagyontárgyak hagyatékhoz tartozásának tisztázása kapcsán), valamint kötelmi (pl. hagyatéki hitelezői igények kapcsán) természetű jogkérdések. Az ilyen – nem öröklési – jogviszonyok határon átnyúló jogkérdéseinek szabályozása viszont teljes egészében kívül esik az EuÖR. tárgyi hatályán, figyelemmel annak 1. cikkére. Ez a kizárás vonatkozik pl. a hagyatéki hitelezői igényekre. Ezek jogalapja az esetek nagy részében nem öröklési jogi természetű; többnyire valamilyen kötelmi természetű követelésről van szó, amely nem érinti közvetlenül az örökhagyó vagyonában bekövetkező jogutódlást¹¹⁸.

Figyelemmel az 1. cikk szerinti kizárásra, a rendeletnek nem csupán a kollíziós jogi rendelkezései nem alkalmazhatóak az öröklési jogon kívüli elő- vagy részkérdésekre, hanem annak egyéb szabályai, így az EÖB intézményére vonatkozó VI. Fejezete sem: olyan jogosultságok más tagállamban történő igazolására, amelyek nem tartoznak az EuÖR. tárgyi hatálya alá, az EÖB nem alkalmas; erre a (71) preambulumbekkezdés kifejezetten is utal. Ha fel is tüntet a bizonyítvány adott esetben ilyen jogosultságokat, azokra a 69. cikk szerinti joghatások nem terjednek ki. Az alábbiakban ennek két a gyakorlatban is felmerült esetkörét szeretném bemutatni.

a) Házassági (vagy élettársi) vagyoni viszonyokból eredő jogosultságok igazolása

A polgári vagyoni jogviszonyoknak vitathatatlanul a házassági vagyoni jog képezi azt a szegmensét, amely örökléssel összefüggésben az esetek igen nagy hányadában igényel jogi rendezést. Az örökhagyó halálával felbomlik a közte és a házastársa között fennállott házassági vagyoni jogi rendszer; így tisztázást igényel, hogy a túlélő házastárs házassági vagyoni jogi jogcímen milyen dologi vagy kötelmi igényeket érvényesíthet. A házassági vagyoni jogi kérdés tisztázása az öröklési eljárásban nemegyszer az öröklés jogi előkérdéseként jelentkezik; ettől függhet adott esetben akár a hagyatéki vagyon pontos körének megállapítása.

A házassági vagyoni viszonyok öröklési viszonyokkal való szoros összefüggésének az uniós jogalkotó is tudatában volt; megkísérelt ui. egyfajta koordinációt teremteni a két jogviszonyfajtának legalább a joghatósági szabályai terén. Az EuHázVj-R. joghatósági szabályrendszere különös joghatósági okot bocsátott rendelkezésre azon esetekre, amikor a házassági vagyoni viszonyok rendezésére a házastárs elhalálozása kapcsán – tehát örökléssel összefüggésben – kerül

¹¹⁷ Ld. a IV. Fejezet 1. pontjában.

¹¹⁸ Ezt állapította meg a Kúria az örökhagyó részére a halálát közvetlenül megelőző időszakban gondozást és ápolást nyújtó személy hagyatéki hitelezői igénye kapcsán. A Kúria – helytállónak találva az első és másodfokon eljáró bíróságok ezzel kapcsolatos álláspontját – hangsúlyozta, hogy a felperes gondozás és ápolás ellenértékének megtérítése iránti igénye nem tekinthető az EuÖR. 3. cikk (1) bekezdés a) pontja szerinti „öröklési” igénynek, így annak érvényesítésére nem irányadóak az EuÖR. szabályai (Kúria, Pfv.I.20.164/2019/4.).

sor¹¹⁹; ezáltal eljárásjogi téren enyhíteni próbálta a depeçage, az életviszonyok „jogi feldarabolásának” következményeit. Ugyanez a koordináció azonban nem valósult meg az EÖB jogintézménye kapcsán. Az uniós jogalkotó szemmel láthatólag az EÖB szabályainak kidolgozása során is szem előtt tartotta a házassági vagyoni viszonyok örökléssel való összefüggéseit, hiszen az EÖB tartalma kapcsán kifejezetten is nevesíti – mint feltüntetendő adatokat – az örökhagyó és a házastársa között fennállt házassági vagyoni viszonyokra vonatkozó adatokat¹²⁰. A bizonyítvány formanyomtatványa egy külön modul¹²¹ is tartalmaz, amelyben a kiállító hatóságnak az örökhagyó házassági kötelekére, az annak folytán létrejött házassági vagyoni rendszer típusára és az arra alkalmazandó jogra, valamint az esetleges vagyoni megállapodásra vonatkozó adatokat kell szolgáltatnia. Ezek a feltüntetett adatok azonban *csupán informatív* jelentőségűek; azoknak az EÖB-ben történő rögzítéséhez joghatások a felhasználás helye szerinti tagállamban nem fűződnek. Az EuÖR. tárgyi hatálya a házassági vagyoni viszonyokra az 1. cikk (2) bekezdés *d)* pontja értelmében nem terjed ki; nem a rendelet hatálya alá tartozó kérdés pl. az, hogy az örökhagyó nevében nyilvántartott valamely vagyontárgyon házassági (vagy élettársi) kapcsolatból eredően a túlélő házastársnak vagy élettársnak tulajdoni hányada keletkezett-e¹²². Ez a rendelet tehát nem kötelez más tagállamot arra, hogy területén érvényre jutni engedje a túlélő házastársat házassági vagyoni jogcímen megillető igényeket. Miután a házassági vagyoni kollíziós szabályai nem egységesek az EuÖR. hatálya alá tartozó valamennyi tagállamban¹²³, az sem biztos, hogy az EÖB felhasználása szerinti tagállamban ugyanazon anyagi jog lenne alkalmazandó az ilyen igényekre, mint a kiállítási hely tagállamában.

Az, hogy az EÖB 69. cikk szerinti joghatásai nem terjednek ki a túlélő házastárs házassági vagyoni igényeire adott esetben gyakorlati problémát is eredményezhet. Előfordulhat pl., hogy az örökhagyó és a házastársa között fennállott házassági vagyoni rendszer a reálszerzés elvén alapul, azaz az egyik házastársnak a házassági életközösség fennállása alatt szerzett (és az ő kizárólagos tulajdonaként nyilvántartott) belföldi ingatlanán a másik házastársat eszmei 1/2 tulajdoni hányad illeti meg bejegyzés nélkül is; az ingatlanon fennálló tulajdonjognak ez az eszmei hányada így valójában nem tartozik a hagyatékhöz. Ilyen esetben a más tagállamban kiállított EÖB joghatásai, köztük a 69. cikk (5) bekezdése szerinti joghatás – a *bejegyzés alapjául szolgáló okirati jelleg* – belföldön csak azon eszmei hányad tekintetében érvényesülhetnek, amelyik ténylegesen a hagyatéknak részét képezte, azaz amelyet örökléssel szereztek meg az erre jogosultak¹²⁴. Kérdéses ilyen esetben, hogy a túlélő házastársat házassági vagyoni jogcímen megillető másik eszmei 1/2 hányad tekintetében milyen módon és milyen okirat alapján kerülhet sor a tulajdonjog javára történő bejegyzésére¹²⁵.

¹¹⁹ Ld. az EuHázVj-R. 4. cikkét, illetve – a bejegyzett élettársi kapcsolat vagyoni joghatásait érintő eljárások tekintetében – az Eu-BétVj-R. 4. cikkét. Hasonló tartalmú joghatósági szabályt a magyar Nmtv. 102. § (4) bekezdése is ismer a házassági vagyoni eljárások tekintetében.

¹²⁰ Ld. az EuÖR. 68. cikk *h)* pontját.

¹²¹ Az EÖB főnyomtatványához csatolandó III. melléklet.

¹²² Erre tekintettel állapította meg a Debreceni Ítéltábla, hogy a túlélő házastársnak az örökhagyó után maradt horvátországi ingatlan eszmei 1/2 hányadára házassági vagyoni közösség címén érvényesített tulajdoni igénye nem tartozik az EuÖR. tárgyi hatálya alá (Debreceni Ítéltábla, Pkf.II.20.810/2018/4.).

¹²³ Az EuÖR. területi hatálya alá tartozó tagállamok közül nem terjed ki az EuHázVj-R. hatálya Lengyelországra, Magyarországra, Romániára és Szlovákiára.

¹²⁴ Ilyen helyzet merül fel pl. akkor, ha az örökhagyó szokásos tartózkodási helye Franciaországban volt; mind ő, mind a túlélő házastárs magyar állampolgár volt, és az örökhagyó után magyarországi ingatlan is maradt (amely 1/1 hányad szerint az ő tulajdonaként van nyilvántartva, ám azt a házassági életközösség fennállása alatt szerezte). Az örökhagyó és a túlélő házastárs közötti házassági vagyoni viszonyokra „magyar szempontból” a magyar jog irányadó (Nmtv. 27. § (1) bekezdés), így a túlélő házastársat házassági vagyoni közösség címén tulajdoni igény illeti meg az ingatlan eszmei 1/2 részére. A Franciaországban kiállított EÖB igazolja a francia jog szerinti öröklési rendet, ám ez az öröklési rend csak az ingatlanok a hagyatékhöz tartozó másik 1/2 része tekintetében hatályosulhat belföldön.

¹²⁵ Belföldi hagyatéki eljárás esetén erre a Hetv. 81. § (4) bekezdése jelent megoldást, amely szerint a közjegyző (az e bekezdésben foglalt feltételek teljesülése esetén) végzéssel rendelkezik az olyan vagyontárgy *hagyatékból való*

Akadnak természetesen a túlélő házastárs vagyoni jogi igényei terén olyan „jogrendszer-specifikus” intézmények is, amelyeknek jogi minősítése fokozott kihívást jelent. Jó példa erre a német BGB 1371. § (1) bekezdése alapján megillető ún. „özvegyi negyed” (Ehegattenviertel) intézménye, amely lényegében a túlélő házastárs házassági vagyoni jogban gyökerező elszámolási igényének öröklési jogi eszközzel történő kielégítése (törvényes örökrészenek a hagyaték egynegyedével történő felemelése)¹²⁶. Magában a német jogirodalomban és bírói gyakorlatban is évtizedes vita állt fenn e jogintézmény öröklési, avagy házassági vagyoni jogi igényként történő minősítésének kérdésében¹²⁷. A minősítés kérdése immár az EuÖR. alkalmazási körében felmerült; a dolgozatomban már említett *Mahnkopf*-ügyben¹²⁸ hozott ítéletében az EuB a jogintézmény öröklési jogi minősítése mellett foglalt állást. Az ítélet egyik fontos következménye, hogy az örökhagyó túlélő házastársát megillető egynegyednyi többlet-örökrész megszerzése igazolható EÖB útján; az EÖB 69. cikk szerinti joghatásai e vagyonrész megszerzésére is kiterjednek. Megjegyzendő, hogy az EuB döntésének meghozatala során az EÖB határokon átnyúló akadálymentes felhasználóságához fűződő gyakorlati érdeket is szem előtt tartotta¹²⁹, osztva a főtanácsnok ezzel kapcsolatos érveit¹³⁰.

b) A hagyatéki eljárásban érdekelték között bekövetkező vagyonmozgások igazolhatóságának kérdése

A magyar jog lehetőséget kínál arra, hogy az érdekelték a hagyatéki eljárás keretei között megkötött egyezséggel rendezzenek bizonyos igényeket. Ezek az egyezségek olyan vagyonmozgásokat idéznek elő, amelyek következtében az eljárás eredményeként meghozatalra kerülő hagyatékátadó végzés tartalmilag eltér az örökhagyó halálakor ipso iure fogva beállott öröklés rendjétől. A két leggyakoribb ilyen egyezségfajta a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti ún. átruházási egyezség, valamint a Hetv. 6. § (1) bekezdés *k*) pontja és 94. § (1) bekezdése szerinti osztályos egyezség. Miután az ilyen egyezségekötések a hazai gyakorlatban kifejezetten sűrűn fordulnak elő, nemegyszer merült fel kérdésként, vajon igazolható-e EÖB útján azon érdekeltnek a jogállása, aki ezen egyezségek valamelyike folytán szerez meg hagyatéki vagyontárgyat.

Az *átruházási egyezség* olyan megállapodás, amellyel az öröklés útján megszerzett hagyatéki vagyon¹³¹ – vagy annak egy része – ruházható át a hagyatéki eljárásban egy bizonyos alanyi körhöz tartozó más személyre (más öröklésben érdekeltre, kieséses örökösre, hagyatéki hitelezőre). Ilyen egyezséget a gyakorlatban legtöbbször a hagyatéki hitelezővel kötnek; amennyiben ui. az örökös nem vitatja a hitelezői igényt, ez az egyezség lehetőséget kínál annak még a hagyatéki eljárás keretében történő rendezésére. Az átruházásnak ugyanakkor egyéb jogcíme is lehet (pl. ajándékozás örökösre vagy kieséses örökös részére). Amennyiben a közjegyző jóváhagyja az ilyen egyezséget, az egyezséggel érintett hagyatékot az egyezség szerinti jogcímen szerző félnek adja át, az átruházó örökösneként érdekelt közbenső jogszerzésének a megállapítása mellett.

kézhagyásáról, amelyre a túlélő házastárs házassági vagyoni jogi jogcímen tart igényt, és megkeresi a közhiteles nyilvántartást vezető hatóságot a tulajdonjognak a túlélő házastársa javára történő bejegyzése iránt. Abban az esetben azonban, ha az öröklési eljárást más tagállamban folytatták le, és ott állították ki EÖB-öt, a Hetv. e szabálya értelemszerűen nem jelent megoldást.

¹²⁶ Ez az igény a túlélő házastársat abban az esetben illeti meg, ha közte és az örökhagyó között közszerzeményi rendszer (Zugewinnngemeinschaft) állt fenn.

¹²⁷ Részletesebben a témáról ld. SZÓCS (2021-2).

¹²⁸ Ld. a IV. Fejezet 1. pontját.

¹²⁹ Ld. a *Mahnkopf*-ítélet indokolásának 43. pontját.

¹³⁰ Ld. a főtanácsnoki indítványnak (ECLI:EU:C:2017:965) különösen a 97-103, 112-116. pontjait.

¹³¹ Vagy dologi hagyomány, halál esetére szóló ajándékozás, továbbá végintézkedéssel létesített bizalmi vagyonkezelés jogcímen megszerzett hagyatéki vagyon.

Nemegyszer előfordul, hogy átruházási egyezséggel a szerző fél valamely más tagállamban fellelhető vagyontárgyat szerez meg; ilyenkor óhatatlanul felmerül annak kérdése, hogy jogszerzését milyen módon tudja igazolni az érintett másik tagállamban.

Véleményem szerint a Hetv. 94. § (2) bekezdése szerinti átruházási egyezséggel hagyatéki vagyontárgyat megszerző érdekelt jogszerzésének igazolására az EÖB intézménye nem alkalmas. Nem hagyható ui. figyelmen kívül, hogy az átruházási egyezséggel történő szerzés *élők közötti* szerzésnek tekintendő. Ez egyértelműen kiderül a törvényi megfogalmazásból is, amely kifejezetten kiemeli egyrészt azt, hogy a közjegyző a végzésében meg kell, hogy állapítsa az átruházó örökös közbenső jogszerzését, másrészt azt, hogy a szerző félnek az érintett vagyontárgyat az egyezésnek megfelelő jogcímen kell, hogy átadja, ami lehet akár ingyenes (pl. ajándékozás), akár visszerthes (pl. hagyatéki tartozás kiegyenlítése)¹³². Az élők között bekövetkező vagyonmozgások viszont nem tartoznak az EuÖR. tárgyi hatálya alá, figyelemmel az 1. cikk (2) bekezdés g) pontjára. Az ilyen átruházási egyezséggel bekövetkező jogszerzések tehát nem tartoznak az EuÖR. tárgyi hatálya alá; ezen nem változtat az a körülmény sem, hogy a magyar jog eljárásjogi tekintetben az ilyen vagyonátruházásokat becsatornázza egy öröklési jogi tárgyú eljárásba (a hagyatéki eljárásba).

Az elmondottakra figyelemmel EÖB nem alkalmas az átruházási egyezséggel szerző fél jogszerzésének más tagállamban történő igazolására. Ez egyébiránt kitűnik az EuÖR. 63. cikkéből is, amely azokat a jogosultságokat, amelyek igazolására a bizonyítvány kiállítható, kimerítően meghatározza. Ebbe a körbe pedig – eltekintve a hagyatéki vagyon kezelésére vonatkozó jogosultságoktól (végrendeleti végrehajtói, hagyatéki gondnoki jogállás) – csak a közvetlenül az örökhagyótól, dologi hatállyal jogot szerzők – az örökös és a dologi hagyományos jogállása tartozik bele.

Abban az esetben tehát, ha a magyar hagyatéki eljárásban ilyen átruházási egyezésre kerül sor, EÖB útján csak az átruházó örökösnek – aki az örökhagyótól közvetlenül szerezte meg a hagyatékot – a jogállását szabad tanúsítani. Ilyen esetben legfeljebb arra kerülhet sor, hogy a kiállító közjegyző a bizonyítvány megfelelő rovatában¹³³ utaljon arra, hogy a feltüntetett örökös a szóbanforgó hagyatéki vagyontárgyat a hagyatéki eljárásban kötött egyezséggel átruházta (az átruházás jogcímenek és a szerző félnek a feltüntetésével). Hangsúlyozandó azonban, hogy ennek a megjegyzésnek csak informatív jelentősége van: az EÖB joghatásai kizárólag az örökös jogszerzésének igazolására terjednek ki, nem pedig az átruházás közhiteles igazolására. Semmi nem garantálja tehát, hogy a bizonyítvány alkalmas lesz az átruházással megszerzett tulajdonjognak az átruházással (élők között) szerző fél javára történő bejegyzésére.

Más a helyzet viszont akkor, ha a hagyatéki eljárás során az *osztályos egyezés* megkötésére kerül sor. Ez az egyezés a magyar jogban a hagyatéki osztálynak a hagyatéki eljárás keretében történő véghezvitele¹³⁴. A magyar jog szerinti osztályos egyezésnek, azon túl, hogy arra csak a hagyatéki eljárás keretei között kerülhet sor, szigorú anyagi jogi – személyi és tárgyi – feltételei¹³⁵ vannak. Ha viszont az osztályos egyezés e feltételeknek megfelel, akkor annak joghatásai az *öröklés megnyíltának időpontjára visszamenőleg (ex tunc)* állnak be, és a jogutódlás jogcíme öröklési¹³⁶, a szerzés nem élők között következik be¹³⁷. Erre figyelemmel az osztályos egyezés folytán bekövetkező

¹³² ANKA (2014), 287-288.

¹³³ Az EÖB főnyomtatványához csatolandó IV. melléklet („az örökös jogállása és jogai”) a 11. rovatában „egyéb lényeges információk vagy további magyarázatok”).

¹³⁴ ANKA (2014), 282.

¹³⁵ Ilyen egyezséget csak az örökösök köthetnek; az kizárólag hagyatéki vagyontárgyakra terjedhet ki; valamennyi örökösnek részesednie kell a hagyatékból.

¹³⁶ VÉKÁS (2018), 2665.

¹³⁷ ANKA (2014), 283.

vagyonmozgások egyértelműen az EuÖR. 1. cikk (1) bekezdése szerinti értelemben vett „öröklésnek” tekinthetők, amelyek a rendelet hatálya alá tartoznak. Mindennek következtében, amennyiben az örökösök a hagyatéki eljárásban osztályos egyezséget kötnek, és a közjegyző annak alapján ad át konkrét hagyatéki vagyontárgyakat az egyes örökösöknek, nincs akadálya annak, hogy az örökösök részére az EÖB az osztályos egyezés figyelembevételével kerüljön kibocsátásra: azaz a bizonyítványban a konkrét vagyontárgyak egyes örökösök által megszerzése¹³⁸ – és nem csupán az eszmei hányadok szerinti részesedésük a hagyatékból – tüntethető fel¹³⁹.

Hangsúlyozni kell viszont, annak kérdése, hogy az örökösök köthetnek-e a hagyatéki vagyon felosztásáról olyan egyezséget, amely az öröklés megnyíltán időpontjára visszamenőleges hatályú (azaz a magyar fogalmak szerinti osztályos egyezséggel azonos joghatást vált ki), *anyagi jogkérdés*. Az EuÖR. 23. cikk (2) bekezdés *j*) pontja ui. az *öröklési státútum* hatókörébe tartozó jogkérdések között kifejezetten is nevesíti a hagyatéki osztályt. A lex successionis szabályai irányadóak tehát annak kérdésében, hogy az örökösök hagyatéki osztályra vonatkozó megállapodása milyen időbeli joghatást vált ki, annak az öröklés megnyíltára visszamenőleges *ex tunc* hatálya van-e. Akadnak jogrendszerek, amelyek az örökösök jogközösségének megszüntetését csak élők közötti jogüggyel, kizárólag a jövőre nézve (*ex nunc*) teszik lehetővé¹⁴⁰. Annak kérdése tehát, hogy igazolható-e EÖB útján konkrét vagyontárgyaknak az egyes örökösök általi, közöttük létrejött egyezés folytán történő megszerzése, végső soron attól függ, hogy az öröklési státútum ismeri-e a hagyatéki osztály egyezséggel történő megszüntetésének olyan módját, ami a magyar jog szerinti értelemben vett „osztályos egyezséggel” egyenértékű, azaz visszamenőleges, öröklési jogcímen bekövetkező szerzést idéz elő. A kérdésben tehát mindenképpen tekintettel kell lenni az adott örökhagyó utáni öröklésre irányadó anyagi jogra.

3.3.2. Bizonyos fajtájú öröklési jogosultságok igazolásának kizártsága

A fent kifejtettekből látható, hogy annak kérdése, hogy az örökléssel összefüggésben lebonyolódó vagyonmozgások közül melyek igazolhatóak EÖB útján, alapvető jelentősége van annak, hogy az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozó, „öröklés” útján történő szerzésről, vagy pedig élők közötti szerzésről van szó.

Akadnak azonban olyan az örökléssel szorosan összefüggő vagyonszerzések is, amelyeknek jogcíme vitathatatlanul az öröklési jogi, ám annak igazolására mégsem alkalmas az EÖB. Ez jelenti az EÖB felhasználásával kapcsolatos korlátozásoknak a fent már említett második szintjét.

Ide tartozik pl. a *kötelmi hagyomány*, valamint a *kötelesrész* címén történő szerzés. Mindkettő egyértelműen öröklési jogintézmény; két olyan jogcímről van szó, amely az örökhagyó után maradt hagyatéki vagyonból biztosít részesedést. Mindkettő az EuÖR. tárgyi hatálya alá tartozik, sőt az uniós jogalkotó mindkettőre az általános öröklési státútumot rendeli alkalmazni¹⁴¹. E kétféle igény

¹³⁸ Ebben az esetben az EÖB főnyomtatványához csatolandó IV. melléklet („az örökös jogállása és jogai”) 9. rovata („az örökös megillető és a bizonyítvány kiállítása iránti kérelem tárgyát képező vagyontárgyak”).

¹³⁹ Ilyen esetben többnyire elegendő lehet csupán részleges EÖB („részbizonyítvány”) kiállítása azon örökösök részére, akik az osztályos egyezés alapján külföldi vagyontárgyat szereztek meg; azon örökösöknek ui., akiknek az egyezséggel kizárólag belföldi hagyatéki vagyontárgyak jutottak, rendszerint nincs szükségük EÖB-re.

¹⁴⁰ Ez a helyzet pl. a német jogban. Az örökösök közössége (Erbengemeinschaft), mint osztatlan jogközösség (Gesamthand) akár tartósan is fennmaradhat, ha az örökösök nem kívánják azt megszüntetni, sőt ez a jogközösség az ingatlan-nyilvántartásban is bejegyezhető a hagyatékhöz tartozó ingatlan tulajdonosaként. Annak megszüntetésére a közös tulajdon megszüntetésére vonatkozó általános polgári jogi szabályok szerint van lehetőség, de e megszüntetés csak *ex tunc* hatályú lehet.

¹⁴¹ Ez egyértelműen kiderül a 23. cikk (2) bekezdésnek a *b*) pontjából („a kedvezményezettek, a részesedésük...”), *e*) pontjából („a hagyatékból tartozó vagyontárgyak, ... átszállása ... esetben a hagyományosokra...”), valamint a *b*) pontjából („a hagyatéki rendelkezés alá eső része, a kötelesrészek, ...”).

kapcsán tehát a rendelet tárgyi hatálya alóli kizárás fel sem merül. Az, hogy e kétfajta jogosultnak – a kötelmi hagyományosnak és a kötelesrésztre jogosultnak – a jogállása és a hagyatéki vagyomból való részesedése nem igazolható EÖB útján, nem a rendelet tárgyi hatályából, hanem az EÖB intézményére vonatkozó különös szabályokból következik. A 63. cikk a bizonyítvánnyal igazolható jogosultságok között egyáltalán nem tesz említést a kötelesrésztre való jogosultságról, a hagyomány intézménye kapcsán pedig megszorítást alkalmaz: csak „az öröklésben közvetlen jogokkal rendelkező hagyományos” jogállása igazolható EÖB útján. Utóbbi fordulat pedig csak az örökhagyótól való közvetlen jogszerzést biztosító hagyományra jogosultjára, azaz a dologi hagyományosra vonatkozik.

Annak, hogy az EÖB e kétféle jogállás igazolására nem használható fel, hasonló indokai vannak, mint amelyet fentebb az egyezségek alapján történő jogszerzés kapcsán kifejtettem. A 63. cikkben ui. felismerhető az a jogalkotói cél, hogy az EÖB útján igazolható jogállásokat a hagyatékból részesedők közül azokra korlátozza, akiknek *jogszerzése közvetlenül az örökhagyótól ered*. Ez pedig nem mondható el a kötelmi hagyományról, amelynek kötelezettje (rendszerint) az örökös, és amelynek teljesítésére élők közötti jogügylettel kerül sor.

Árnyaltabb a helyzet a kötelesrész intézménye tekintetében. Jóllehet a kötelesrészt ismerő jogrendszerek nagy része ezt az igényt csak egy, az örökössel¹⁴² szemben (élők között) érvényesíthető kötelmi igénynek tekinti; akadnak olyan – főként romanista – jogrendszerek, amelyek igen erőteljes védelemben részesítik az örökhagyó bizonyos közeli hozzátartozóit azáltal, hogy részükre a hagyatékból történő dologi hatályú részesedést – a szó nyelvtani értelmében vett „kötelesrész” – biztosítanak¹⁴³. A rendelet nem tesz különbséget a kötelesrész egyes nemzeti jogokban létező eltérő formái között. Mégis érdekes és egyelőre nem tisztázott kérdés lehet, hogy amennyiben a lex successionis a jogosult részére ilyen erőteljes, dologi hatályú kötelesrészt biztosít, akkor utóbbi az igényének (akár egyezséggel, akár peres úton) történő sikeres érvényesítése¹⁴⁴ esetén vajon kérelmezheti-e jogállásának EÖB útján történő igazolását. Véleményem szerint a kérdés eldöntése attól függ, hogy a kötelesrésztre jogosult az igényének sikeres érvényesítése esetén – a lex successionis szerint – *ugyanolyan jogállást nyer-e, mint az örökös*, azaz a megítélt (vagy egyezséggel elismert) kötelesrész tekintetében őt úgy kell-e tekinteni, mint aki az örökhagyótól szerzett. Ez a feltétel rendszerint teljesül azon jogrendszerek esetében, amelyek a kötelesrészt a hagyatékból való dologi hatályú részesedésként ismerik¹⁴⁵. Ennek eldöntése során tehát, hogy a kötelesrésztre jogosult részére kibocsátható-e az EÖB, elengedhetetlen az öröklési státútum e jogosult pontos jogállására vonatkozó szabályainak körültekintő tanulmányozása.

A kötelmi hagyományos és a kötelesrésztre jogosult nem jogosult arra sem, hogy maga kérelmezze az EÖB valamely típusának kibocsátását. Am ha a bizonyítvány valamely erre jogosult (pl. az

¹⁴² A kötelesrész iránti igény adott esetben – jogrendszerenként eltérő feltételekkel – az örökhagyó által élők közötti juttatásban részesített harmadik személyekkel szemben is érvényesíthető; ld. a magyar Ptk. 7:84. § (1) bekezdés *b*) pontját vagy pl. a német BGB 2325. §-a szerinti ún. „kötelesrész kiegészítése iránti igényt” (Pflichtteilsergänzungsanspruch).

¹⁴³ Ide tartozik pl. a francia és az olasz jog; a tagállami jogokon kívül a svájci jog.

¹⁴⁴ A kötelesrészt a hagyatékában való dologi hatályú részesedés formájában nyújtó jogrendszerek szerint abban az esetben, ha az örökhagyó – akár élők közötti ingyenes juttatásokkal, akár végintézkedéssel – túllépte a vagyon belüli ún. „szabad rendelkezés alá eső hányadot” (quotité disponible, porzione disponibile, verfügbarer Teil), a jogosult a juttatások arányos leszállítása iránti keresettel (action en réduction, azione di riduzione; Herabsetzungsklage) érvényesítheti igényét.

¹⁴⁵ Az *olasz* jogban pl. a kötelesrész iránti igény leszállítási keresettel történő sikeres érvényrejuttatása esetén a jogosult az ítélet folytán örökösi jogállást nyer, az örökösársak közösségének tagjává válik; ld. HAUSMANN/TRABUCCHI (2017) Rz. 491; REIß (2014), 99; ECCHER/SCHURR/CHRISTANDL (2009), 685. Hasonló a helyzet a *svájci* jogban, amely a kötelesrésztre jogosultat „virtuális örökösnek” tekinti, aki a leszállítási keresettel lényegében „örökösi jogállás iránti igényt” érvényesíti; ld. BREITSCHMID/JUNGO (2016), 182; ABT/WEIBEL (2015), 231; MERKLE (2008), 105-108.

örökös) kérelme alapján már kibocsátásra került, akkor arról a hiteles másolat kiadását e személyek is kérhetik; az EuÖR. 70. cikk (1) bekezdése értelmében ui. a már kiállított EÖB-ről hiteles másolatot „bármely, jogos érdekét bizonyító személy” igényelhet.

4. Összegezés

Az uniós jogalkotó a rendeletnek azt az alapvető célkitűzését, miszerint az öröklési jogviszonyból eredő jogok a teljes európai igazságügyi térségben akadály nélkül érvényre juttathatóak legyenek, két – egymással alternatív viszonyban álló – eszközzel, mégpedig a nemzeti jogok szerint ismert fajtájú öröklési aktusok (határozatok, illetve közokiratok) tagállamok közötti forgalmának szabályozásával, valamint az EÖB sui generis intézményének megalkotásával kívánta megvalósítani.

A nemzeti jogok szerinti öröklési igazolások eleve *nem képeznek homogén kategóriát*: az ide tartozó nemzeti jogintézmények az EuÖR. rendszerében vagy határozatként, vagy pedig közokiratként minősülhetnek.

Ami a *közokiratokat* illeti, az eredetileg bevezetni kívánt „elismerési” kötelezettség helyett azok más tagállamban csupán „elfogadás” útján kerülhetnek be az ottani jogi forgalomba. A megváltozott terminológia mögött nagyon is érdemi különbségek rejtőznek: az elfogadás a közokiratoknak csupán egy joghatása, az alaki bizonyító erő más tagállamokra történő kiterjesztését jelenti. Mindebből a szakirodalom nagy része azt a következtetést vonja le, hogy az öröklési jogviszonyok tekintetében kiállított tagállami közokiratok nem jelentenek az abban igazolt öröklési jogállásra vonatkozó elismerési kötelezettséget. A közokiratokat kiállító nemzeti hatóságok (így pl. a romanista jogrendszerű tagállamokban működő közjegyzők) mindemellett az EuÖR. rendszerében – miután nem is minősülnek a 3. cikk (2) bekezdése szerinti értelemben vett „bírósnak” – nem tartoznak a rendelet II. Fejezetében lefektetett egységes joghatósági rendszer hatálya alá. Ha tehát az általuk kiállított közokiratok más tagállamban is alkalmasak lennének az öröklési jogállások igazolására ugyanolyan, teljeskörű igazolására, mint a saját származási államukban, az öröklési ügyek jogi tagállamok közötti megosztásnak egységes rendszerét is alááshatná.

Megjegyzendő ugyanakkor, hogy az EuÖR. megalkotása óta eltelt időszak uniós jogalkotásában már van pozitív példa arra, hogy a nemzeti hatóságok által kiállított közokiratok tagállamok közötti jogi forgalomba kerülésének feltétele az, hogy a kiállító hatóság betartotta az uniós szabályban rögzített egységes joghatósági rendet; ilyen rendelkezést tartalmaz a felülvizsgált Brüsszel-II.B.R. rendelet¹⁴⁶.

Elismerés révén válthatják ki ezzel szemben joghatásaikat más tagállamban a nemzeti jogok szerinti olyan fajtájú öröklési igazolások, amelyek az EuÖR. rendszerében *határozatnak* minősülnek. Miután a határozatok elismerése a származási állam joga szerint joghatások kiterjesztését jelenti, a 39-42. cikkek szerinti elismerési szabályok révén „exportálhatóak” az ezek által a származási államban kiváltott joghatások, ideértve a hozzájuk fűződő legitimációs és közbizalmi hatásokat. Ez az elismerési szabályrendszer azonban az ilyen öröklési igazolások határokon átnyúló

¹⁴⁶ A Brüsszel-II.B.R. rendelet 64-65. cikkei az e rendelet tárgyi hatálya alá tartozó családjogi jogviszonyok – házasság felbontása, különválás, szülői felelősség – tárgyában kiállított közokiratok más tagállamban történő „elismeréséről” rendelkeznek. Az elismerésnek a 64. cikk értelmében feltétele, hogy a közokiratot az „e rendelet II. Fejezete alapján joghatóságot vállaló tagállamban” állították ki. Annak, hogy a közokirat származási tagállamában az erre illetékes hatóság kiállíthassa a más tagállamban történő elismeréshez szükséges tanúsítványt, a 66. cikk (2) bekezdés a) pontja értelmében feltétele az, hogy e tagállam a II. Fejezet értelmében joghatósággal rendelkezett.

felhasználása során a gyakorlatban nem mindig nyújt hatékony segítséget az örökléssel kapcsolatos jogait érvényre juttatni kívánó érdekelt számára. Az öröklési jogosultságok határokon átnyúló érvényrejuttatására ui. az esetek jelentős hányadában mindennemű bírósági vagy hatósági közreműködés nélkül, a *magánszemélyek között lebonyolódó jogügyleti forgalomban* kerül sor. Ennek jellemző esete az, amikor az örökös hozzá kíván jutni valamely harmadik személynél (pl. pénzügyintézetnél) lévő vagyontárgyhoz, vagy a hagyatéki vagytonkezelő harmadik személy javára kíván rendelkezni valamely hagyatéki vagyontárggyal (pl. azt annak elidegenítené). Ezekben az esetekben a határozatokra vonatkozó (a IV. Fejezetben szabályozott) eljárásjogi elismerési rezsím a gyakorlatban kevésbé alkalmas az öröklési jogosultság más tagállamban való igazolására. Jóllehet az öröklési jogosultságot igazoló határozat más tagállamban az EuÖR. 39. cikk (1) bekezdése értelmében ipso iure, külön eljárás nélkül kerül elismerésre, ám a 40. cikk mégiscsak nevesít az elismeréssel szembeni megtagadási okokat. Az a harmadik személy viszont, akinek az adott öröklési jogállás igazolására valamely más tagállambeli határozatot mutatnak be, nincs abban a helyzetben, hogy vizsgálni tudná azt, hogy nem áll-e fenn esetlegesen e megtagadási okok valamelyike. A gyakorlatban ezért harmadik személyek – különösen a pénzügyintézetek – részéről nemegyszer bizalmatlanság tapasztalható a külföldön, öröklési ügyben hozott határozatokkal szemben, és alapján sok esetben vonakodnak¹⁴⁷ teljesítést nyújtani a határozatban igazolt jogosult (pl. örökös) részére mindaddig, amíg valamilyen belföldi szerv előzetesen ki nem nyilvánítja a határozat belföldi elismerhetőségét. Erre figyelemmel, jóllehet a 39. cikk (2) bekezdésében nevesített formális elismerési eljárás deklaráltan fakultatív¹⁴⁸, az érdekelt fél mégis számos esetben rákényszerül, hogy megindítsa ezt a nemperes bírósági eljárást.

A vázoltakra figyelemmel a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolások – tartozzanak azok akár a „közokirat”, akár a „határozat” rendelet szerinti fogalma alá – kevésbé jelentenek hatékony eszközt az örökléssel kapcsolatos, határokon átnyúló jogérvényesítés terén.

Lényeges előrelépést hozott ezen a téren a nemzeti jogok szerinti öröklési igazolásokhoz képest az EÖB intézménye, és pedig különösen az alábbi pontokon:

- Kulcsfontosságú jogi jellemzője az EÖB-nek, hogy míg a nemzeti jogok szerinti öröklési igazolásokhoz a nemzeti jogoktól függő – és a más tagállambeli elfogadók számára nem is mindig könnyen megismerhető – joghatások járulnak, addig az EÖB-höz fűződő *joghatások egységesek* és azokat az uniós jogalkotó valamennyi tagállami jogrendszerrel függetlenül tette.
- Az EÖB egységes joghatásait a 69. cikk (1) bekezdése értelmében minden külön eljárás nélkül fejt ki valamennyi tagállamban. Az EÖB tekintetében még fakultatív jelleggel sem létezik egyfajta a 39. cikk (2) bekezdéséhez hasonló, az elismerhetőség megállapítására irányuló eljárás. Erre szükség sincs, hiszen – szemben a nemzeti jogok szerinti határozatokkal és közokiratokkal – az EÖB joghatásaival szemben más tagállamban *nem lehet megtagadási okokra hivatkozni*¹⁴⁹.
- Mindebből következik, hogy míg a határozatok joghatásainak érvényesülése megakasztható külön, valamely tagállam tekintetében is (az ottani elismerés megtagadása

¹⁴⁷ Gyakorlati munkám során szerzett személyes tapasztalataim szerint rendszeresen előfordult már az EuÖR. alkalmazásának kezdő időpontját megelőzően is, hogy a hazai pénzügyintézetek pl. az Igazságügyi Minisztériumot vagy a MOKK-ot keresték meg azzal kapcsolatos „szakvélemény” iránt, hogy külföldi bíróság vagy közjegyző öröklési ügyben hozott határozata a származási állam és Magyarország között hatályos nemzetközi szerződés (pl. jogsegélyszerződés alapján) elismerhető-e, és belföldön is alkalmas-e az örökös minőség igazolására; e szervek azonban nem rendelkeznek hatáskörrel az elismerhetőség *erga omnes* megállapítására.

¹⁴⁸ Az EuÖR. 39. cikk (2) bekezdése értelmében az érdekelt fél „... kérelmezheti a határozat elismerését”. Hasonlóan fakultatív a magyar belső jog szerinti elismerési nemperes eljárás; ld. az Nmtv. 122. § (1)-(2) bekezdéseit.

¹⁴⁹ Az EÖB joghatásainak más tagállambeli érvényesülését még a közrendre való hivatkozással sem lehet megakadályozni, eltérően a nemzeti jog szerinti határozatoktól (EuÖR. 40. cikk *a*) pont) és közokiratoktól (EuÖR. 59. cikk (1) bekezdés és 60. cikk (3) bekezdés).

útján); ez a lehetőség azonban az EÖB tekintetében nem áll fenn¹⁵⁰. Az EÖB joghatásainak érvényesülése tekintetében tehát az Európai Unió¹⁵¹ területén *nem lehetnek területi eltérések*, ez a bizonyítvány *területi korlátozások nélkül feltétlenül* kiváltja joghatásait valamennyi tagállamban, ideértve a kiállító tagállamot¹⁵² is. Az EÖB joghatásai csakis valamennyi tagállamra kiterjedően akaszthatóak meg – időlegesen vagy végérvényesen – az EuÖR. 71-73. cikkei szerint, és erre irányuló eljárás csakis a kiállító tagállamban indítható meg.

A fenti sajátosságai folytán az EÖB-nek az öröklési jogviszonyból eredő jogosultságok határokon átnyúló érvényrejuttatása során történő használata a tagállami nemzeti jogok szerinti fajtájú öröklési igazolásokhoz képest magasabb szintű jogvédelmet nyújt az elfogadói oldal, tehát a jogosulttal jogviszonyba lépő harmadik személyek számára.

¹⁵⁰ SzÓCs (2021), 657.

¹⁵¹ Ide nem értve természetesen Írországot és Dániát, amelyek az EuÖR. alkalmazása tekintetében nem minősülnek tagállamnak.

¹⁵² Ld. az EuÖR. 62. cikk (3) bekezdését.

VII. ZÁRÓ GONDOLATOK

„Az öröklési jog nem túlzottan divatos. Gyakran nemzeti szinten is elhanyagolt, de még inkább elhanyagolják azt összehasonlító kutatások tárgyaként. Ám valójában ez a magánjog egyik legérdekesebb területe, és bizonyosan egyike a gyakorlatban legfontosabb területeinek.”

(Kenneth G. C. REID – Marius J. DE WAAL – Reinhard ZIMMERMANN: Comparative Succession Law. Testamentary Formalities, X. o.)

A nemzetközi magánjog folyójában az öröklési viszonyok hosszú időn át egyfajta „holtágot” képeztek. Ezt a területet jó ideig alig érintette meg a nemzetközi magánjog fejlődése. A Hágai Nemzetközi Magánjogi Értekezlet jogegységesítési törekvései jórészt eredménytelenek maradtak; a joganyagot többnyire viszonylag régi kétoldalú nemzetközi szerződések és a belső jogok több szempontból elavult normái rendezték. Ebbe az „állóvízbe” dobott követ az uniós jogalkotás az EuÖR. kidolgozása révén, amely „dinamizálta” ezt az addig kissé periférikusan kezelt jogterületet, és azt a gyakorló jogászok érdeklődésének középpontjába emelte. A rendelet révén immár a nemzetközi öröklési jogban is meghonosodtak olyan korszerű megoldások, mint a jogválasztás szabadsága; az állampolgárság helyett a szokásos tartózkodási hely kapcsolódva vált elsődlegessé. Egyúttal a rendelet, illetve az annak előkészítésével kapcsolatos viták az öröklési viszonyok terén is felkeltették a figyelmet a modern nemzetközi magánjog olyan különleges problémakörei iránt, mint pl. a hozzáigazítás, illetve a kollíziós jogi elismerés kérdése.

Az EuÖR. jelentőségét növeli, hogy világviszonylatban ez az első sikeres kísérlet az öröklési jog kollíziós szabályainak lényegében teljeskörű – azaz nem csupán annak némely szűkebb szeletére (pl. végrendeletek alakjában való érvényessége, hagyatéki vagyonkezelés) kiterjedő – egységesítésére oly módon, hogy az egységesített szabályozás hatálya államoknak egészen széles körére kiterjed. Összességében véve a rendelet nézetem szerint az uniós jogalkotás egyik sikeres eredményének tekinthető, amely jól szolgálja a hagyatéktervezés jogbiztonságát, és egyúttal a korábbi helyzethez képest egyszerűsítette a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos jogosultságok határokon átnyúló igazolását.

Dolgozatomban a nemzetközi öröklési jognak a hagyatéki vagyon jogosultakra történő átszállásával összefüggő néhány kiválasztott csomópontját vettem vizsgálat alá. Az alábbiakban azzal kapcsolatos véleményemet szeretném vázolni, milyen irányú jogalkotási lépéseket tartanék indokoltnak e kérdéskörökkel összefüggésben, de lege ferenda, akár az uniós jog, akár a hazai belső jog szintjén.

1. Az adminisztratív akadályok felszámolása a hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatszerezés terén

Az EuÖR. szabályrendszerében a *territorialitás elve* jelentős mértékben háttérbe szorult. A rendelet figyelembe veszi azt, hogy az öröklés, mint *egyetemleges* jogutódlás egy teljes vagyontömeg jogi sorsát érinti, így e vagyontömeg egyes elemei fellelhetőségi helyének a tagállamok korábbi nemzeti szabályaihoz képest jóval alárendeltebb szerepet juttat mind a joghatósági, mind a kollíziós szabályozásban. Magyarország és számos más tagállam számára a legmarkánsabb változást az ingatlan hagyatéki vagyontárgyakra vonatkozó kizárólagos joghatóság feladása jelentette: korábbi jogunkban – mind az Nmtvr., mind pedig a kétoldalú jogsegélyszerződések szabályai alapján – a

belföldi ingatlan hagyaték sorsának rendezése kivétel nélkül minden esetben kizárólagos belföldi joghatóság alá tartozott, jóllehet külföldi anyagi jogot a kollíziós szabályaink annak tekintetében is engedtek érvényesülni.

A rendeletnek azok a szabályai, amelyek továbbra is jelentőséget tulajdonítanak a hagyatéki vagyontárgyak fekvésének, véleményem szerint védhetőek. A *joghatóság* terén az öröklési ügynek ez a kapcsolódási pontja vagy csupán csak más tényezővel (örökhagyó állampolgársága, illetőleg az öt évnél nem régebben megszűnt korábbi szokásos tartózkodási helye) együttesen alapozhat meg joghatóságot¹, vagy egymagában is ugyan, de a kiegészítő joghatósági okok hierarchikus rangsorának csak a legalsó fokán². A *kollíziós* szabályoknak azok a csomópontjai, amelyeknél szerepet kap a vagyon fekvése, az öröklési ügyeknek viszonylag szűk körét érintik. Ezek némely különleges rendeltetésű vagyontárgyakra vonatkoznak³, vagy a haláleseti vagyonszállásnak ritkán előforduló egyedi esetét (örökös nélküli hagyaték közhatalmi jogcímen történő tulajdonbavétele a területi állam által) érintik; másutt pedig a fekvési hely csak viszonylag alacsony gyakorlati jelentőséggel bír alternatív kapcsolóelvként játszik szerepet (a végintézkedések alaki érvényessége tekintetében)⁴. Összességében ezek a különös szabályok nem korlátozzák zavaró mértékben a hagyaték egysége elvének érvényrejutását.

Változatlanul érvényesül ugyanakkor a territorialitás elve bizonyos olyan eljárási csomópontokon, amelyek nem tartoznak a rendelet szabályozási tárgykörébe. Ezeken a pontokon a territorialitásból eredő *adminisztratív korlátozások* továbbra is akadályt jelentenek a külföldi elemet tartalmazó öröklési ügyek gyors és hatékony rendezésének útjában. Amint arra utaltam, ilyennek tekintem a *külföldi hagyatéki vagyonra vonatkozó információszerzést* megnevezítő nemzeti szabályokat. Különösen ide tartoznak azok a nemzeti szabályok, amelyek csak az öröklési ügyben eljáró belföldi hatóságokra korlátozzák bizonyos adatok kiadhatóságát, avagy a meghatározott módon történő adatigénylés lehetőségét (pl. az örökhagyó, mint tulajdonos valamennyi nyilvántartott ingatlanára vonatkozó adatigénylés személyi adatok alapján). Ezeket a – különböző belföldi jogszabályokban szporadikusan fellelhető – korlátozó szabályokat a tagállami törvényhozók elfelejtették összhangba hozni az öröklési eljárásoknak a hagyaték egysége elvén alapuló új joghatósági szabályrendszerével. Ilyen korlátozások, amint említettem, a magyar jogban is vannak; ilyennek tekinthetőek pl. a Hpt. 161. § (2) bekezdés *b)* pontjában, valamint az Inyvtv. 70. § (2) bekezdés *c)* pontjában meghatározott szabályok. Indokoltnak tartom ezek felszámolását.

Az *ingatlan-nyilvántartási szabályozásnak* biztosítania kellene az egy tulajdonos valamennyi belföldi ingatlanára vonatkozó átfogó adatszolgáltatást más tagállamok öröklési ügyben eljáró jogalkalmazói számára is; úgyszintén azok számára, akik az érintett tulajdonos, mint örökhagyó utáni örökléssel kapcsolatos jogosultságukat EÖB útján igazolják⁵. Az örökösön kívül ilyen lehet a végrendeleti végrehajtó vagy a – más tagállam hatósága által kirendelt – hagyatéki vagyongazdálkodó, hiszen utóbbiak jogosítványai kiterjedhetnek akár a hagyatékhoz tartozó belföldi ingatlan értékesítésére is. Az örökhagyó után maradt belföldi ingatlan hagyatéknek nézetem szerint mindenképpen ismertté kell válnia az öröklési ügyben eljáró hatóság előtt akkor is, ha más tagállamnak van joghatósága. Alapvető belföldi jogi érdek fűződik ui. ahhoz, hogy a hazai ingatlan-nyilvántartás az ingatlanokon fennálló tulajdoni viszonyokat a valóságnak megfelelően tartalmazza, és ne elhalt személyek szerepeljenek bejegyzett tulajdonosként.

¹ Ld. az EuÖR 10. cikk (1) bekezdés *a)* és *b)* pontjai szerinti kiegészítő joghatósági okokat.

² Ld. az EuÖR. 10. cikk (2) bekezdését.

³ Ld. az EuÖR. 30. cikk szerinti imperatív záradékot.

⁴ Ld. az EuÖR. 27. cikk (1) bekezdés *e)* pontját.

⁵ Sajnálatos módon ez elmaradt az ingatlan-nyilvántartási joganyag közelmúltban történt átfogó reformja során. A 2021. évi C. tv. 73. § (5) bekezdés *c)* pontja a jelenlegivel megegyező szabályozást tartalmaz.

Indokoltnak tartom ezenkívül a *banktitokra vonatkozó jelenlegi szabályozás* megfelelő kiegészítését is. A Hpt. 161. § (2) bekezdés *b)* pontjában a banktitok alóli mentességi körben utalni kellene más tagállam hagyatéki ügyben eljáró bíróságára vagy közjegyzőjére, továbbá a jogosultságát EÖB útján igazoló személyekre is.

Ugyanakkor véleményem szerint az ilyen adminisztratív korlátozások felszámolása tekintetében az *uniós jogalkotásnak* is akad még tennivalója. Uniós szinten is szükségesnek tartom olyan *határokon átnyúló információszerezési mechanizmus* intézményesítését, amely megkönnyítené az öröklési ügyben eljáró tagállami hatóságok hozzáférését az örökhagyó után más tagállamban maradt hagyatéki vagyonnal kapcsolatos adatokhoz. Dolgozatomban utaltam a határokon átnyúló számlazárolások kapcsán az EuSzámlZ.R. 14. cikkére⁶. Az e rendeletben előírt adatszerezési mechanizmus⁷ nézetem szerint mintaként szolgálhatna az örökhagyó más tagállambeli pénzügyintézetnél kezelt vagyona vonatkozó információ-szerzésre is. Az öröklési eljárásokban, amelyeknek célja, hogy az örökhagyó után maradt teljes vagyontömeg tekintetében a jogutódlás rendezett módon menjen végbe, a követelések behajtásához hasonlóan fontos érdekek fűződnek a más tagállambeli pénzügyintézetnél kezelt vagyonnal kapcsolatos adatok megismeréséhez.

2. Hozzáigazítás a hagyaték átszállására vonatkozó idegen anyagi normák és hazai eljárásjog között

Dolgozatom egyik központi témáját képezte a *depeçage* jelenségének az öröklési ügyekben történő vizsgálata. Utóbbinak is egy konkrét esetkörére koncentráltam, mégpedig az öröklési anyagi jog „dinamikus részének” (az örökség megszerzésével összefüggő szabályoknak) idegen hagyatéki eljárási jog keretében történő alkalmazására. Ennek kapcsán külön vizsgáltam a hazai hagyatéki eljárás szabályrendszerét és a common law jogrendszerek örökség megszerzésére vonatkozó szabályai közötti illeszkedés kérdését; rámutatva arra, hogy bármennyire is rugalmasak a magyar *lex fori* hagyatéki eljárási szabályai, a common law jogrendszerek merőben idegenszerű anyagi jogi szabályainak magyar eljárásjog mellett történő alkalmazása azért okozhat fejtörést a gyakorlat számára. A nehézségek oka elsősorban az, hogy az öröklési jogviszony common law jogrendszerek szerinti érdekeltjeinek (*executor*, örökhagyó által juttatásban részesített kedvezményezettek, mint *pl. devisee, legatee*) jogállása meglehetősen nehezen feleltethető meg a hazai öröklési anyagi és eljárási jog fogalmainak.

Az ilyen illeszkedési zavarok kiküszöbölésére, amint arra utaltam, a *hozzáigazítás* művelete vehető igénybe, amely – bármennyire is sokat foglalkozott ezzel főként a külföldi szakirodalom – a nemzetközi magánjognak még mindig egy „terra incognita”-ja. A hozzáigazítás elvégzése során a jogalkalmazónak lényegében a különböző jogrendszerek körébe tartozó normákból, mint „mozaikdarabokból” kell koherens egészlet teremtenie. A „mozaik összeillesztése”, az összhang bírói megteremtése során természetes jelenségnek kell tekinteni, hogy e normáknak *nem mindegyike alkalmazható ugyanolyan módon*, mint amikor az a saját anyajogrendszerének közegében, külföldi elemet nélkülöző jogviszony tekintetében jut érvényre. Személyes tapasztalatom is az, hogy a fent vázolt illeszkedési zavarok elbizonytalanítják a konkrét ügyben eljáró jogalkalmazót. A legnehezebb döntést a jogalkalmazónak ilyenkor talán annak a felvállalása jelenti, hogy a saját hazai jogának – amelyet a legjobban ismer és respektál – némely szabályát eleve hagyja figyelmen kívül, vagy azt némi módosításokkal alkalmazza, egy külföldi jogrendszer „rendszeridegen” szabályaira tekintettel, anélkül, hogy erre kifejezett felhatalmazása lenne a hazai törvényhozótól. A

⁶ Ld. a III. Fejezet 5. pontját.

⁷ Az adatszerezés megkönnyítését különösen az EuSzámlZ.R. azon szabályai szolgálják, amelyek szerint a tagállamok információk hatóságokat jelölnek ki (14. cikk) a számlainformációk beszerzésének céljára, illetve amelyek korlátozzák a pénzügyintézetek által a számlainformációk kiadásával összefüggésben felszámítható díjakat.

jogalkalmazó érthető okból tart attól, hogy ezt esetleg fellebbviteli fórum olyan eljárási szabálysértésnek tekintené, ami határozatának hatályon kívül helyezését eredményezheti.

A hozzáigazítás művelete tehát nem csupán kreativitást, de – amint Kurt SIEHR is kiemeli⁸ – bátorságot is kíván a jogalkalmazótól. Soha nem lehet a jövőben sem kiküszöbölni azt, hogy a bírónak saját igazságérzetére támaszkodva szokatlan döntéseket kelljen felvállalnia több jogrendszer szabályainak együttes alkalmazása esetén. Leo RAAPE találóan fogalmazott, amikor arra utalt, hogy különböző jogok normáinak egyidejű alkalmazása során a jogalkalmazónak *kerülnie kell a sémákat és a betű szerinti alkalmazást*, mert utóbbi itt „halálösabb, mint egyébként”⁹. A külföldi jog alkalmazása esetén tanúsítandó „jogalkalmazói rugalmasság” szükségességét emelte ki egyik indítványában Maciej SZPUNAR, az EuB főtanácsnoka is, utalva arra, hogy a nemzeti jogalkalmazónak ilyen esetben akár „olyan gyakorlatot kell követnie, amelyet nem feltétlenül szokott”¹⁰. Véleményem szerint indokolt mindezt minél inkább tudatosítani a jogalkalmazókkal (pl. a nemzetközi magánjogi tárgykört érintő továbbképzések alkalmával), felhívva a figyelmet arra is, hogy a hazai jogrendszer bizonyos konkrét anyagi vagy eljárási szabályaitól történő esetenkénti eltérés egyedi ügyekben elkerülhetetlen lehet; és az az eltérés nem csak akkor tekinthető megengedettnek, ha erre a törvényhozó valamely írott hozzáigazítási szabállyal¹¹ kifejezett felhatalmazást nyújt.

A potenciális illeszkedési zavarok hihetetlen sokféleségére figyelemmel nyilvánvalóan lehetetlen mindegyiket normatív módon – a priori – rendezni. Egyetérthetünk azonban Paul Heinrich NEUHAUS álláspontjával¹², aki szerint a nemzetközi magánjognak tartós feladata marad, hogy amennyire lehet, csökkentse a „nem általánosan szabályozott esetek” körét. Bizonyos, a gyakorlatban ismételten visszatérő különös esetekben ezért megfontolandó lehet akár *normatív módon elvégezni a hozzáigazítást*, azaz törvényi szinten rendezni a különböző jogrendszerek normái közötti illeszkedési zavarok bizonyos esetköreinek feloldását. A hagyatéki ügyek a már vázolt okok miatt a hazai gyakorlatban is egy potenciális területét képezik a hozzáigazítás műveletének; az öröklési tényállások összetettebbé válása folytán számítani is lehet az ezzel járó kihívások megnövekedésére. Véleményem szerint éppen ezért megfontolandó lenne a magyar anyagi öröklési jog intézményeihez viszonylag szorosan kapcsolódó hagyatéki eljárási törvény szabályai közé egy olyan rendelkezés beépítése, amely *általánosságban hívna fel az eljáró közjegyzőt* arra, hogy a törvény eljárási szabályait *külföldi öröklési státútum esetén az idegen anyagi normákból, idegen jogintézményekből szükségképpen eredő eltérésekkel kell alkalmazni*. Egy ilyen utaló szabály bátorítást nyújthatna ahhoz, hogy a jogalkalmazó – az összhang megteremtéséhez feltétlenül szükséges mértékben – elrugaskodjon saját eljárási szabályainak „betű szerinti” alkalmazásától.

3. Az „örökös nélküli” hagyatékra vonatkozó állami igényeket érintő szabályok

Az örökös nélküli hagyaték állam által történő megszerzésének problémaköre kapcsán, amint bemutattam, az EuÖR. 33. cikke a lehetséges ütközéseknek csak az egyik oldalát (a pozitív ütközést) szabályozza. A negatív ütközés esetét, amikor is a tagállamok valamelyikében fellelhető részhagyatékra nem tart igényt sem a fekvési hely állama, sem pedig a lex successionis állama, a rendelet nem érinti; ezt a szabályozási hézagot a tagállami jogalkotónak kellett kitöltenie. Hazai jogunkban a kérdést az Nmtv. 65. §-a rendezzi, amely a magyar állam öröklésére vonatkozó belföldi

⁸ SIEHR (2001), 439.

⁹ „Der Buchstabe ist hier tödlicher noch als sonst”; RAAPE/STURM (1977), 259.

¹⁰ Ld. a C-354/21. sz. ügyben 2022. július 14. napján kelt főtanácsnoki indítvány (ECLI:EU:C:2022:587) 61. pontját.

¹¹ Mint pl. EuÖR. 29. cikke vagy 31-33. cikkei szerinti szabályok.

¹² NEUHAUS (1962), 253.

szabályokat rendeli alkalmazni arra az esetre, ha a lex successionis szerint nincs *örököse* a belföldi hagyatéknak.

A hazai szabályozás tehát attól függően engedi érvényesülni a külföldi államoknak a belföldi hagyatékkal kapcsolatos igényét, hogy ez az igény – az EuÖR. szerinti öröklési statútum szerint – *öröklési jogi jellegű-e*. Amint bemutattam e szabály alkalmazása a gyakorlatban többféle nehézséggel jár. Kihívást jelent mindenekelőtt annak egyértelmű tisztázása, hogy a lex successionis jogrendszere az állam örökös nélküli hagyatékkal kapcsolatos igényét milyen jogi természetűnek tekinti (szükségképpen törvényes öröklési jog vagy közhatalmi eredetű tulajdonbavételi igény). Nehézséget jelent ezenkívül a külföldi államot az öröklési jogviszonyban a belföldi hagyatéki eljárásban képviselni jogosult szerv kilétének megállapítása, nem is szólva a külföldi államoknak a Magyarországon maradt hagyatékkal kapcsolatban nemegyszer tapasztalt érdektelenségéről.

A vázolt nehézségek kiküszöbölésének optimális útja az EuÖR. 33. cikkének megfelelő módosítása lenne a majdani felülvizsgálat során. Az uniós jogalkotó visszatérhetne ahhoz, az előkészítés során már felmerült megoldási koncepcióhoz¹³, amely szerint az örökös nélküli hagyatéokra minden esetben a *hagyatéki vagyontárgyak fekvésének helye szerinti tagállam joga* lenne alkalmazandó. Ez a megoldás lényegében az egyes részhagyatékoknak a fekvési hely szerinti állam vagy annak erre kijelölt szerve, intézménye általi tulajdonbavételét eredményezné; és nem lenne jelentősége annak, hogy a fekvés helye szerinti állam ezt milyen jogcímen teszi. Ez a megoldás az EuÖR. hatálya alá vonná a negatív összeütközések esetkörét is, így szükségtelenné tenné az Nmtv. jelenlegi 65. §-át.

Arra az esetre ezzel szemben, ha a negatív összeütközés esetét is felölelő uniós szintű szabályozás nem jönne létre, véleményem szerint megfontolandó lenne belső jogunkban az Nmtv. 65. §-a szerinti jelenlegi megoldási modell újragondolása. Érdemes lenne elgondolkodni az EuÖR. 33. cikkében említett – a lex successionis szerinti öröklési igénnyel szemben prioritást élvező – *elsajátítási jog meghonosításán*, az olyan esetekre nézve, amikor

- az öröklésre irányadó jog valamely külföldi állam joga, és
- az öröktagyó után végintézkedéses örökös, vagy természetes személy törvényes örökös nem maradt.

Ebben az esetben így külföldi állam helyett *minden esetben a magyar államot illetné a belföldön fellelhető hagyatéka*. Kiküszöbölhetőek lennének tehát a dolgozatomban bemutatott azon nehézségek, amelyek a külföldi államot a hagyatékkal kapcsolatban megillető igény jogi természetének tisztázásával, illetve a külföldi állam hazai hagyatéki eljárásba félként történő bevonásával kapcsolatban merülnek fel. E megoldás természetesen semmilyen tekintetben nem érintené a magyar államot a magyar Ptk. 7:74. § alapján megillető polgári jogi öröklési igényt: utóbbi kerülhetne továbbra is alkalmazásra minden olyan esetben, amikor az öröklési statútum a magyar jog.

Ez a szabályozási megoldás – miszerint valamely tagállam jogrendszerében *párhuzamosan létezik* az örökös nélküli hagyatéokra vonatkozólag az okkupációs és a polgári öröklési jogi jogcím – egyáltalán nem lenne példa nélküli. Amint már említettem, ilyen megoldást ismer pl. a svéd jog¹⁴. De ezt a megoldást vezette be nemrégén a német törvényhozó is, amely az EuÖR. hatálybelépésével egyidejűleg meghonosította – a német jogban addig egyébként nem ismert – közhatalmi elsajátítási jogot (Aneignungsrecht)¹⁵. Az EuÖR. 33. cikkének alkalmazási körében a Németországban fellelhető, örökös nélküli hagyatékot immár minden esetben a német államkincstár szerzi meg Aneignungsrecht címen; a német államkincstárnak ez a joga kizorítja a

¹³ Ld. az V. Fejezet 2.2.2. pontjában.

¹⁴ Ld. az V. Fejezet 2.2.3. a) pontjában.

¹⁵ Ld. a német IntErbRVG 32. §-át.

lex successionis alapján öröklésre hivatott külföldi állam törvényes öröklési igényét. Ugyanakkor azokban az esetekben, amikor az öröklési státútum a német jog, a német államkincstár a külföldi hagyatékkal kapcsolatban is érvényesítheti a német BGB 1936. §-án alapuló törvényes öröklési jogát; feltéve természetesen, hogy a vagyontárgyak fekvése szerinti állam joga helyt ad ennek az igénynek.

4. Az EÖB jogintézményének továbbfejlesztése

A hagyatéki vagyonhoz fűződő jogok (az abban történő részesedés, illetve az annak kezeléséhez fűződő jog) más tagállamban történő igazolása tekintetében az EuÖR., amint bemutattam, *kétpályás megoldást* alkalmaz. Ennek megfelelően eléggé terjedelmesen szabályozza a nemzeti jog szerinti közokiratok, illetve határozatok joghatásainak érvényesülését; másfelől pedig alternatív jogérvényesítési eszközként bevezette az EÖB intézményét. A két pálya közül véleményem szerint az utóbbi sokkal sikeresebbnek tekinthető. Az EÖB az uniós jognak egyfajta „zöldmezős beruházása”, amelyet az uniós jogalkotó a tagállami nemzeti jogoktól teljesen független intézményként hozott létre. E bizonyítvány jóval több annál, mint a korábbi rendeletekből ismert egységes formanyomtatvány szerinti tanúsítványok, amelyek csupán „kísérői” a nemzeti jogok szerinti határozatoknak, illetve közokiratoknak egy más tagállamba.

Az EÖB sui generis jellegének lényegi elemét a nemzeti jogoktól függetlenített, valamennyi tagállamban *egységes joghatásai* képezik. Véleményem szerint az EÖB intézménye sikeresen bizonyítja azt, hogy annak ellenére is létezhet egységes anyagi jogi joghatásokat kiváltó igazolás az öröklési jogviszonyból eredő jogosultságokra, hogy egységesített öröklési anyagi jog nem létezik (és utóbbi megteremtésének nincs is realitása). A joghatások közül különösen az EÖB-ben igazolt jogosulttal jogviszonyba lépő harmadik személyeket védő, magas fokú közbizalmi hatások azok, amelyek a bizonyítványt a gyakorlatban az ügyleti forgalomban vonzóbbá teszi a nemzeti jogok szerinti igazolásokkal szemben.

Erre vezethető vissza véleményem szerint az a jelenség, hogy jóllehet az EÖB intézményét – amint az a használatának fakultatív jellegét deklaráló szabályból¹⁶ is kitűnik – az uniós jogalkotó a nemzeti jogok szerinti öröklési igazolások alternatívájának szánta, ám ez az alternatív jelleg némileg a visszájára fordult. Választással élni ui. a valóságban számos esetben nem az öröklési jogosultságokat más tagállamban érvényre juttatni kívánó érdekeltnek van módja, hanem azt éppen az „elfogadói oldal” gyakorolja. Gyakorta tapasztalható ui., hogy a tagállamokban az ügyleti forgalomban számos szervezet (pl. pénzügyintézetek, biztosítók stb.) nemegyszer feltételként szabja az örökös (hagyományosi, végrendeleti végrehajtói vagy hagyatéki vagyongazdálkodói) jogállásnak EÖB útján történő igazolását¹⁷ a más tagállam nemzeti joga szerinti fajtájú határozat vagy közokirat bemutatása helyett. Ez mindenesetre az EÖB intézményének sikerét jelzi, mint ahogy az is, hogy ezt a bizonyítványt némely harmadik államokban (pl. Svájc)¹⁸ is elfogadják, jóllehet azokat erre uniós aktus vagy nemzetközi szerződés nem kötelezi.

Nézetem szerint ezért de lege ferenda az uniós jogalkotásnak a nemzeti jogok szerinti fajtájú közokiratok és határozatok helyett sokkal inkább az *EÖB intézményének továbbfejlesztésére kellene koncentrálnia*.

¹⁶ Ld. az EuÖR. 62. cikk (2) bekezdését.

¹⁷ A gyakorlatban magyar közjegyzőket is számos esetben utóbb, a hagyatéki eljárás jogerős befejezését követően keresi fel ismételen az örökös EÖB kiállítására iránti kérelemmel arra hivatkozva, hogy a jogerős hagyatékátadó végzés alapján a külföldi pénzügyintézet nem teljesít részére kifizetést, hanem azt kifejezetten EÖB bemutatásától teszi függővé.

¹⁸ GRUN MEYER/SPRECHER (2015), 155-156.

A továbbfejlesztés egyik lépése lehetne nézetem szerint annak lehetővé tétele, hogy az EÖB elfogadói (harmadik személyek, közhitelű nyilvántartásokat vezető nemzeti hatóságok) gyors és egyszerű úton meggyőződhesse azokat, hogy a nekik bemutatott EÖB joghatásai valóban érvényesülnek, azaz időközben – a hiteles másolat kiadása óta – nem került sor sem a joghatások felfüggesztésére, sem a bizonyítvány módosítására vagy visszavonására. Ezt lehetővé tenné a *bizonyítványokra vonatkozó elektronikus nyilvántartások létrehozatala* a tagállamokban, illetve a nemzeti nyilvántartások valamely európai elektronikus platformon keresztül történő összekapcsolása. Erre már eredetileg, az EuÖR. kidolgozásának folyamán is léteztek elképzelések¹⁹. Utóbb uniós intézmények és egyéb európai szakmai szervezetek is foglalkoztak a kérdéssel²⁰; valamennyi tagállamot átfogó nyilvántartási rendszer azonban máig nem létezik²¹. Véleményem szerint egy ilyen elektronikus nyilvántartás esetén egyúttal lehetőséget kellene teremteni a bizonyítvány elfogadói számára – természetesen megfelelő adatvédelmi garanciák betartásával – a *bemutatott EÖB érvényességének elektronikus lekérdezés útján történő ellenőrzésére*. Ez még inkább növelné a jogbiztonságot az ügyleti forgalomban; így ui. még annak veszélye is elhárítható vagy minimalizálható lenne, hogy a bemutatott (és még érvényes) hiteles másolat kiadása óta eltelt néhány hónapos időszak alatt került sor a bizonyítvány joghatásainak felfüggesztésére (illetve annak módosítására vagy visszavonására). A bizonyítvány ilyen egyszerű, elektronikus úton történő ellenőrizhetősége viszont akár azt is lehetővé tenné, hogy a kiadott hiteles másolatok időbeli érvényessége ne legyen korlátozva (vagy legalábbis hat hónapnál jóval hosszabb időtartamú legyen az érvényesség), ami a bizonyítványt felhasználó örökösöket adminisztratív terhektől (újabb hiteles másolatok igénylése azok lejárta miatt) mentesíthetné.

Megoldandó feladat lenne ezenkívül azoknak a jogkérdéseknek a „becsatornázása” az EÖB jogintézményébe, amelyek nem tartoznak az EuÖR. tárgyi hatálya alá, ám szorosan összefüggenek az öröklési viszonyok rendezésével, így kihatnak az EÖB útján igazolható jogállásokra is. Ide tartoznak mindenekelőtt azok a *személyállapoti előkérdések* (pl. leszármazás, örökbefogadás jogi létrejöttének, házasság érvényességének kérdése stb.), amelyek más kollíziós statútumok hatálya alá tartoznak, ám függ tőlük az örökhagyó és az EÖB-ben igazolt örökös közötti törvényes öröklési jogi kapcsolat. Az EÖB 69. cikk (2) bekezdése szerinti legitimációs hatása e (családjogi) jogállások közhiteles igazolására nem terjed ki. Ez ugyanakkor adott esetben akár zavarokat okozhat az EÖB joghatásainak érvényesülése tekintetében a felhasználás helye szerinti tagállamban, amennyiben utóbbinak joga szerint az igazolt örökös minőség alapjául szolgáló személyállapoti jogállás nem illeti meg az érintettet. Ennek a kérdésnek a megoldása viszont már az öröklési jog terrénumán kívüli uniós jogalkotást igényelne: uniós aktussal kellene rendelkezni a szóbanforgó személyállapoti jogállásoknak a tagállamok közötti elismeréséről, ami nézetem szerint mindenképpen szükségessé tenné e jogkérdések kollíziós (és joghatósági) szabályainak egységesítését is.

¹⁹ Ld. a Tanács Főtitkárságának 15766/11 JUSTCIV 277 EJUSTICE 79. sz. munkaanyagát.

²⁰ A kérdéssel foglalkozott a Tanács E-igazságügyi munkacsoportjának a nemzeti végrendeleti nyilvántartások összekapcsolására vonatkozó lehetőségeket vizsgáló projektje (interconnection of registers of wills), amelynek egyik részkérdését képezte az EÖB-ökre vonatkozó elektronikus nyilvántartás létrehozatalára vonatkozó lehetőségek vizsgálata is. A munkacsoport által kidolgozott ajánlások között szerepel az is, hogy a tagállamok vizsgálják meg a nemzeti jog szerinti öröklési igazolásokra és az EÖB-ökre vonatkozó elektronikus nyilvántartás létrehozatalát; ld. <https://e-justice.europa.eu/166/EN/succession> (megtekintve 2022. február 20. napján). Úgyszintén szorgalmazza a nemzeti nyilvántartásának létrehozatalát ARERT szervezete; ld. <http://www.arert.eu/The-European-Network-of-Registers.html?lang=en> (megtekintve 2022. február 20. napján).

²¹ Az EÖB-ökre vonatkozó nemzeti nyilvántartási rendszer jelenleg csak néhány tagállamban létezik (pl. Észtország, Franciaország, Hollandia, Luxemburg).

A felhasznált irodalom jegyzéke

az egyes művek után []-ben feltüntetve azoknak a dolgozatban szereplő hivatkozásokban használt rövidítése

ABT, Daniel – WEIBEL, Thomas (*Hrsg.*): Erbrecht. Praxiskommentar. Helbing Lichtenhahn Verlag, Basel 2015 (3. Auflage) [ABT/WEIBEL (2015)];

AICHBERGER-BEIG, Daphne: § 8 Eigentümerpartnerschaft. in: Gruber, Michael – Kalls, Susanne – Müller, Katharina – Schauer, Martin (*Hrsg.*): Erbrecht und Vermögensnachfolge. Verlag Österreich, Wien, 2018 (2. Auflage) [AICHBERGER-BEIG (2018)];

ANKA Tibor: Öröklési jog – Hagyatéki eljárás. HVG-Orac, Budapest, 2014 (2. hatályosított kiadás) [ANKA (2014)];

BACHMAYER, Christian: Ausgewählte Problemfelder bei Nachlasssachen mit Auslandsberührung. BWNöZ, 2010/4, 146-178 [BACHMAYER (2010)];

BAETGE, Dietmar: Der gewöhnliche Aufenthalt im Internationalen Privatrecht. J.C.B. Mohr Verlag, Tübingen, 1994 [BAETGE (1994)];

von BAR, Christian: Gemeineuropäisches Sachenrecht. Erster Band. C.H. Beck, München, 2015 [von BAR (2015)];

von BAR, Christian – MANKOWSKI, Peter: Internationales Privatrecht. Band. I, Allgemeine Lehren. C. H. Beck Verlag, München 2003 (2. Auflage) [von BAR/MANKOWSKI (2003)];

BASEDOW, Jürgen – DIEHL-LEISTNER, Barbara: Das Staatsangehörigkeitsprinzip im Einwanderungsland – Zu den soziologischen und ausländerpolitischen Grundlagen der Nationalitätsanknüpfung im Internationalen Privatrecht. in: Jayme, Erik – Mansel, Heinz-Peter (*Hrsg.*): Nation und Staat im Internationalen Privatrecht. C.F. Müller Juristischer Verlag, Heidelberg, 1990, 13-44 [BASEDOW/DIEHL-LEISTNER (1990)];

BEAUMONT, Paul – FITCHEN, Jonathan – HOLLIDAY, Jayne: The evidentiary effects of authentic acts in the Member States of the European Union, in the context of successions. European Parliament, Brussels, 2016. (az Európai Parlament P 556.935 számú munkaanyaga; <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/131000/juri-committee-study-successions-authentic-acts.PDF>; megtekintve 2021. december 15. napján) [BEAUMONT/FITCHEN/HOLLIDAY (2016)];

BECKERT, Jens: Unverdientes Vermögen. Soziologie des Erbrechts. Campus Verlag, Frankfurt am Main / New York, 2004;

BÉKÉS Balázs: A bizalmi vagyonkezelés adózása. in: Békés Balázs (*szerk.*): A bizalmi vagyonkezelés kézikönyve. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020, 113-142. [BÉKÉS (2020)];

BERENBROK, Marius: Internationale Nachlaßabwicklung. Zuständigkeit und Verfahren. Duncker & Humblot Verlag, Berlin, 1989 [BERENBROK (1989)];

BERGQUIST, Ulf – DAMASCELLI, Domenico – FRIMSTON, Richard – LAGARDE, Paul – ODERSKY, Felix – REINHARTZ, Barbara: EU Regulation on Succession and Will (Commentary). Otto Schmidt Verlag, Köln, 2015. [BERGQUIST et al. (2015)];

BERTELE, Joachim: Souveränität und Verfahrensrecht. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 1998 [BERTELE (1998)];

BÓKA János: Az összehasonlító módszer az Európai Unió Bíróságának gyakorlatában. Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica, 2014, 58-64 [BÓKA (2014)];

BONIMAIER, Christian: § 14 WEG und die EuErbVO: Fragen zur Qualifikation und Verbücherung. Zak 2016/12, 228-232 [BONIMAIER (2016)];

BONOMI, Andrea – WAUTELET, Patrick: Le droit européen des successions. Commentaire du Règlement n° 650/2012 du juillet 2010. Éditions Bruylant, Bruxelles, 2013 [BONOMI/WAUTELET (2013)];

BRANDI, Tim: Das Haager Abkommen von 1989 über das auf die Erbfolge anzuwendende Recht. Duncker & Humblot, Berlin, 1996 [BRANDI (1996)];

BRÁVÁCZ Ottóné – SZÓCS Tibor: Jogviták határok nélkül. Joghatóság, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása polgári ügyekben. HVG-Orac, Budapest, 2003 [BRÁVÁCZNÉ/SZÓCS (2003)];

BREITSCHMID, Peter – JUNGO, Alexandra (Hrsg.): Handkommentar zum Schweizer Privatrecht. Art. 457-640. Erbrecht. Schulthess Verlag, Zürich/Basel/Genf, 2016 (3. Auflage) [BREITSCHMID/JUNGO (2016)];

BRIGGS, Adrian: Private International Law in English Courts. Oxford University Press, 2014 [BRIGGS, 2014];

BROSCH, Marlene: Rechtswahl und Gerichtsstandsvereinbarung im internationalen Familien- und Erbrecht der EU. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2019 [BROSCH (2019)];

BUNGERT, Hartwin: Ausländisches Fiskuserbrecht vor deutschen Gerichten. MDR 1991/8, 713-717 [BUNGERT (1991)];

BURANDT, Wolfgang – ROJAHN Dieter (Hrsg.): Erbrecht. Beck'sche Kurz-Kommentare. C. H. Beck Verlag, München 2019 (3. Auflage) [BURANDT/ROJAHN (2019)];

BURGSTALLER, Alfred – NEUMAYR, Matthias – GEROLDINGER, Andreas – SCHMARANZER, Gerhard (Hrsg.): Die EU-Erbrechtsverordnung. LexisNexis, Wien, 2016 [BURGSTALLER et al. (2016)];

BURIÁN László: A magyar nemzetközi magánjog a rendszerváltás után. Magyar Jog, 1992/12, 712-719. [BURIÁN (1992)];

BURIÁN László – RAFFAI Katalin – SZABÓ Sarolta: Nemzetközi magánjog. Pázmány Press, Budapest 2021 (2. kiadás). [BURIÁN/RAFFAI/SZABÓ (2021)];

BURROWS, Andrew (ed.): English Private Law. Oxford University Press, 2013 (3rd edition). [BURROWS, 2013];

BUSCHBAUM, Markus: Die künftige Erbrechtsverordnung. Wegbereiter für den *acquis* im europäischen Kollisionsrecht. in: Mansel, Heinz-Peter – Beckmann, Roland Michael – Matusche-

Beckmann, Annemarie (*Hrsg.*): Weitsicht in Versicherung und Wirtschaft: Gedächtnisschrift für Ulrich Hübner. C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2012, 589-605 [BUSCHBAUM (2012)];

BUSCHBAUM, Markus: Rechtslageanerkennung aufgrund öffentlicher Urkunden ? in: Witzleb Normann – Ellger, Reinhard – Mankowski, Peter – Merkt, Hanno – Remien, Oliver (*Hrsg.*): Festschrift für Dieter Martiny zum 70. Geburtstag. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2014, 259-276 [BUSCHBAUM (2014)];

CARAVACA, Alfonso-Luis – DAVÌ, Angelo – MANSEL, Heinz-Peter (*ed.*): The EU Succession Regulation. A Commentary. Cambridge University Press. Cambridge, 2016 [CARAVACA/DAVÌ/MANSEL (2016)];

CONFÉRENCE DE LA HAYE DE DROIT INTERNATIONAL PRIVÉ /HAGUE CONFERENCE ON PRIVATE INTERNATIONAL LAW: Actes et documents de la Seizième session 3 au 20 octobre 1988 / Proceedings of the Sixteenth Session 3 to 20 October 1988. Tome II. Successions – loi applicable / Succession to estates – applicable law. Bureau Permanent de la Conférence/ Permanent Bureau of the Conference, La Haye/The Hague, 1990 [Actes et documents];

CORNELOUP, Sabine: Grundlagen der Rechtswahl im Familien- und Erbrecht. in: Roth, Andreas (*Hrsg.*): Die Wahl ausländischen Rechts im Familien- und Erbrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2013, 15-31 [CORNELOUP (2013)];

COESTER-WALTJEN, Dagmar: Anerkennung im Internationalen Personen- Familien- und Erbrecht und das Europäische Kollisionsrecht. IPRax, 2006/4, 392-400 [COESTER-WALTJEN (2006)];

von CRAUSHAAR, Götz: Die internationalrechtliche Anwendbarkeit deutscher Prozeßnormen. Österreichisches Erbrecht im deutschen Verfahren. Verlag C. F. Müller, Karlsruhe, 1961 [von CRAUSHAAR (1961)];

CSEHI Zoltán: A nemzetközi magánjog dologi jogokra vonatkozó kollíziós szabályainak vizsgálata és javaslatok a jelenlegi magyar kollíziós szabályok módosítására. in: Berke Barna – Nemessányi Zoltán (*szerk.*): Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. HVG-Orac, Budapest, 2016, 136-159 [CSEHI (2016)];

CSEHI Zoltán (*szerk.*): Magyarázat a nemzetközi magánjogról. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020 [CSEHI (2020)];

CSILLAG Attila: A közjegyző szerepe a francia örökösödési eljárásban. Közjegyzők Közlönye, 2014/6. 28-43 [CSILLAG (2014)];

CSÖNDES Mónika – NEMESSÁNYI Zoltán: Jogválasztás a Római Egyezménytől a Róma I. rendeletig. in: PALÁSTI Gábor – VÖRÖS Imre (*szerk.*): Európai kollíziós kötelmi jog. Krim Bt., Budapest, 2010, 32-58 [CSÖNDES/NEMESSÁNYI (2010)];

DALLAFIOR, Roberto: Die Legitimation des Erben. Eine rechtsvergleichende und internationalprivatrechtliche Studie. Schulthess Polygraphischer Verlag, Zürich, 1990 [DALLAFIOR (1990)];

von DAUMILLER, Barbara: Die Rechtswahl im italienischen internationalen Erbrecht. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2003 [DAUMILLER (2003)];

DEIXLER-HÜBNER, Astrid – SCHAUER, Martin (*Hrsg.*): EuErbVO. Kommentar zur EU-Erbrechtsverordnung. Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2020 (2. Auflage) [DEIXLER-HÜBNER/SCHAUER (2020)];

DENKINGER, Miriam: Europäisches Erbkollisionsrecht – Einheit trotz Vielfalt? Carl Heymanns Verlag, Köln, 2009 [DENKINGER (2009)];

DERSTADT, Eva-Maria: Die Notwendigkeit der Anpassung bei Nachlaßspaltung im internationalen Erbrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden, 1998 [DERSTADT (1998)];

DEUTSCHES NOTARINSTITUT: Rechtsvergleichende Studie der erbrechtlichen Regelungen, des Internationalen Verfahrensrechtes und des Internationalen Privatrechts der Mitgliedsstaaten der Europäischen Union (Studie für die Europäische Kommission, Generaldirektion Justiz und Inneres) [DNotI-Studie] <http://www.european-succession-law.org/> (megtekintve 2021. augusztus 11. napján);

DITTMERS, Hannah: Die Anpassung im europäischen Internationalen Privatrecht. Peter Lang Verlag, Berlin, 2019 [DITTMERS (2019)];

DÖBEREINER, Christoph – FRANK, Susanne – JÄGER, Torsten – ODESKY, Felix – SCHWERIN, Thomas – WALL, Fabian: Erläuterungen zu der Verordnung (EU) Nr. 650/2012 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 4. Juli 2012 über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Annahme und Vollstreckung öffentlicher Urkunden in Erbsachen sowie zur Einführung eines Europäischen Nachlasszeugnisses. in: Geimer, Reinhold – Schütze, Rolf, A. (Hrsg.): Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen. C.H.Beck, München, 2018, Band III, 578/1-534 [DÖBEREINER et al. (2018)];

DÖRNER, Heinrich: J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche/IPR, Art. 25-26 (Internationales Erbrecht). Sellier /de Gruyter, Berlin, 2007 (Neubearbeitung) [DÖRNER/STAUDINGER (2007)];

DORTH, Katharina: Das Verhältnis von Erbschein und Europäischem Nachlasszeugnis. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2019 [DORTH (2019)];

DUMOULIN, Franz Josef: Vereinheitlichung des Internationalen Ehegüter- und Erbrechts. Die Vorschläge der Internationalen Union des lateinischen Notariats. *RabelsZ* 1964/3, 425-435 [DUMOULIN (1964)];

DUTTA, Anatol, Verordnung (EU) Nr. 650/2012 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 4. Juli 2012 über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Annahme und Vollstreckung öffentlicher Urkunden in Erbsachen sowie zur Einführung eines Europäischen Nachlasszeugnisses (EuErbVO). in: Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 10, C. H. Beck Verlag, München 2015 (6. Auflage) 1424-1665 [DUTTA (2015)];

DUTTA, Anatol – WEBER, Johannes (Hrsg.): Internationales Erbrecht. EuErbVO, Erbrechtliche Staatsverträge, EGBGB, IntErbRVG, IntErbStR, IntSchenkungsR. (Beck'sche Kurz-Kommentare). C.H. Beck Verlag, München, 2021 (2. Auflage) [DUTTA/WEBER (2021)];

DUY TUONG HUYNH: Internationale Nachlassabwicklung im Lichte des Europäischen Nachlasszeugnisses. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2021 [DUY TUONG HUYNH (2021)];

ECCHER, Bernhard – SCHURR, A. Francesco – CHRISTANDL, Gregor: Handbuch Italienisches Zivilrecht. Linde Verlag, Wien, 2009 [ECCHER/SCHURR/CHRISTANDL (2009)];

EHRENZWEIG, Albert A.: A Proper Law in a Proper Forum: A Restatement of Lex Fori Approach. *Oklahoma Law Review*, Vol. 18 (1965) No. 3, 340-352 [EHRENZWEIG (1965)];

ELLENBERGER, Jürgen et al. (*Hrsg.*): Grüneberg Bürgerliches Gesetzbuch (Kommentar). Verlag C.H. Beck. München, 2022 (81. Auflage) [Grüneberg BGB Kommentar (2022)];

EMMERICH, Julian: Probleme der Anknüpfung im Rahmen der EuErbVO. Duncker & Humblot Verlag, Berlin, 2016 [EMMERICH (2016)];

FERID, Murad: Der Erbgang als autonome Größe im Kollisionsrecht. in: Neumayer, Karl Heinz – Chloros, Alexander George (*Hrsg.*): Liber amicorum Ernst J. Cohn: Festschrift für Ernst J. Cohn zum 70. Geburtstag. Verlagsgesellschaft Recht und Wirtschaft, Heidelberg, 1975, 31-41. [FERID (1975)];

FERRARI, Susanne – LIKAR-PEER, Gundula Maria: Erbrecht. Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2007 [FERRARI/LIKAR-PEER (2007)];

FERRARI, Susanne – LIKAR-PEER, Gundula Maria: Erbrecht. Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2020 (2. Auflage) [FERRARI/LIKAR-PEER (2020)];

FERRÉ-ANDRÉ, Sylvie – BERRE, Stéphane: Successions et libéralités. Paris, Éditions Dalloz, 2016 (3e édition) [FERRÉ-ANDRÉ/BERRE (2016)];

FIRSCHING, Karl: Deutsch-amerikanische Erbfälle. Die Bedeutung der Qualifikation und der Angleichung, der Anpassung, der Umdeutung bei ihrer rechtlichen Behandlung. C.H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München/Berlin, 1965. [FIRSCHING (1965)];

FIRSCHING, Karl: Die Behandlung der Nachlässe österreichischer Erblasser durch deutsche Nachlassgerichte. DNotZ, 1963/8, 329-340 [FIRSCHING (1963)];

GEBAUER, Martin – WIEDMANN, Thomas (*Hrsg.*): Europäisches Zivilrecht. C.H. Beck Verlag, München, 2021 (3. Auflage) [GEBAUER/WIEDMANN (2021)];

GEIMER, Reinhold: Anmerkung zum Beschluß vom 2.2.1995 des BayObLG. IPRax, 1995/3, 232-233 [GEIMER (1995)];

GEIMER, Reinhold: „Annahme“ ausländischer öffentlicher Urkunden in Erbsachen gemäss Art. 59 EuErbVO. in: Dutta, Anatol – Herrler, Sebastian (*Hrsg.*): Die Europäische Erbrechtsverordnung. Tagungsband zum wissenschaftlichen Symposium anlässlich des 20-jährigen Bestehens des Deutschen Notarinstituts am 11. Oktober 2013 in Würzburg. C.H. Beck Verlag, München, 2014, 143-159 [GEIMER (2014)];

GEIMER, Reinhold, Internationales Zivilprozessrecht. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2009 (6. Auflage) [GEIMER (2020)];

GEIMER, Reinhold – SCHÜTZE, Rolf A.: Internationale Urteilsanerkennung. Band I., 2. Halbband. Allgemeine Grundsätze und autonomes deutsches Recht. Verlag C.H. Beck, München, 1984 [GEIMER/SCHÜTZE (1984)];

GIERL, Walter – KÖHLER, Andreas – KROIB, Ludwig – WILSCH, Harald (*Hrsg.*): Internationales Erbrecht. EuErbVO. IntErbRVG. DurchfVO. Länderberichte. Nomos Verlagsgesellschaft / Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Baden-Baden, 2020 (3. Auflage) [GIERL et al. (2020)];

GOLDSCHMIDT, Werner: Die philosophischen Grundlagen des Internationalen Privatrechts. in: von CAEMMERER, Ernst (*Hrsg.*): Festschrift für Martin Wolff. Beiträge zum Zivilrecht und internationalen Privatrecht. Mohr Verlag, Tübingen, 1952, 203-223, [GOLDSCHMIDT (1952)];

GOMBOS Katalin: A jog érvényesülésének térsége – Az Európai Unió nemzetközi magánjogi szabályainak XXI. századi kihívásai. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2020 [GOMBOS (2020)];

GOMBOS Katalin: Az uniós jog hatásai a tagállami bíróságok jogértelmezési gyakorlatára. in: Peres Zsuzsanna – Pál Gábor (*szerk.*): Ünnepi tanulmányok a 80 éves Tamás András tiszteletére. Semper ad perfectum. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest, 2021 [GOMBOS (2021)];

GOMBOS Katalin: Bírói jogvédelem az Európai Unióban – Lisszabon után. CompLex Kiadó, Budapest, 2011 [GOMBOS (2011)];

GÖSSL, Susanne Lilian: Anpassung im EU-Kollisionsrecht. *RabelsZ*, 2018/3, 618-653 [GÖSSL (2018)];

GRESKE, Marion: Die Kollisionsnormen der neuen EU-Erbrechtsverordnung. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2014 [GRESKE (2014)];

GRUBER, Michael – KALSS, Susanne – MÜLLER, Katharina – SCHAUER, Martin (*Hrsg.*): Erbrecht und Vermögensnachfolge. Verlag Österreich, Wien, 2018 (2. Auflage); [GRUBER et al. (2018)];

GRUBER, Peter: Der Schutz schwächerer Personen im Familien- und Erbrecht. in: von Hein, Jan – Rühl, Giesela (*Hrsg.*): Kohärenz im Internationalen Privat- und Verfahrensrecht der Europäischen Union, Mohr Siebeck, Tübingen, 2016, 336-358 [GRUBER (2016)];

GRUN MEYER, Catherine – SPRECHER, Thomas: Aspekte der neuen EU-Erbrechtsverordnung und ihres Bezugs zur Schweiz, *ZBGR* 2015/3, 145-157 [GRUN MEYER/SPRECHER (2015)];

GRÜNBERGER, Michael: Alles obsolet? – Anerkennungsprinzip vs. klassisches IPR. in: Leible, Stefan – Unberath, Hannes (*Hrsg.*): Brauchen wir eine Rom 0-Verordnung? Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, Bayreuth, 2008, 88-91 [GRÜNBERGER (2008)];

HARGITAI József: A diplomáciai és konzuli kapcsolatok joga. Aula Kiadó, Budapest, 2005 [HARGITAI (2005)];

HARSÁGI Viktória: Okirati bizonyítás a modern polgári perben. HVG-Orac, Budapest, 2005 [HARSÁGI (2005)];

HAUSMANN, Rainer – HOHLOCH, Gerhard: Handbuch des Erbrechts. Erich Schmidt Verlag, Berlin, 2010 (2. Auflage) [HAUSMANN/HOHLOCH (2010)];

HAUSMANN, Rainer – ODERSKY, Felix (*Hrsg.*): Internationales Privatrecht in der Notar- und Gestaltungspraxis. C.H.Beck Verlag, München, 2021 (4. Auflage) [HAUSMANN/ODERSKY (2021)];

HAUSMANN, Rainer – TRABUCCHI Giuseppe: Italien. in: Ferid, Murad – Firsching, Karl – Hausmann, Rainer (*Hrsg.*): Internationales Erbrecht. Quellensammlung mit systematischen Darstellungen des materiellen Erbrechts sowie Kollisionsrechts der wichtigsten Staaten. C.H.Beck Verlag, München, Band III, LXXXIX (Juni 2017) [HAUSMANN/TRABUCCHI (2017)];

HAUSMANN, Till – VONKILCH, Andreas (*Hrsg.*): Österreichisches Wohnrecht – WEG. Verlag Österreich, Wien, 2017 (4. Auflage) [HAUSMANN/VONKILCH (2017)];

HECKEL, Martin: Das Fiskuserbrecht im Internationalen Privatrecht. Tübingen, Mohr Siebeck Verlag, 2006 [HECKEL (2006)];

HEGGEN, Marc: Europäische Vereinheitlichungstendenzen im Bereich des Erb- und Testamentsrechts. *RNotZ* 2007/1-2, 1-15 [HEGGEN (2007)];

von HEIN, Jan (*Redakteur*): Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 11. Internationales Privatrecht I. Europäisches Kollisionsrecht. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche (Art. 1-26). C.H. Beck Verlag, München, 2018 (7. Auflage) [von Hein (2018)];

von HEIN, Jan: Verordnung (EG) Nr. 1206/2001 des Rates vom 28. Mai 2001 über die Zusammenarbeit zwischen den Gerichten der Mitgliedstaaten auf dem Gebiet der Beweisaufnahme in Zivil- oder Handelssachen. in: Rauscher, Thomas (*Hrsg.*): Europäischer Zivilprozess und Kollisionsrecht. Kommentar. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2015, 4. Auflage, Band II, 891-1041 [von Hein (2015)];

HELDRIICH, Andreas: Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht. Walter de Gruyter & Co., J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Verlag, Berlin/Tübingen, 1969 [HELDRIICH (1969)];

HENRICH, Dieter: Großbritannien. in: Ferid, Murad – Firsching, Karl – Hausmann, Rainer (*Hrsg.*): Internationales Erbrecht. Quellensammlung mit systematischen Darstellungen des materiellen Erbrechts sowie Kollisionsrechts der wichtigsten Staaten. C.H.Beck Verlag, München, Band III, Ergänzungslieferung VII (Juni 2017) [HENRICH (2017)];

HENRICH, Dieter (*Hrsg.*): J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuche/IPR (Einleitung zum IPR). Sellier /de Gruyter, Berlin, 2012 (Neubearbeitung) [HENRICH/STAUDINGER (2012)];

HERTEL, Christian: Die Abgrenzung des Erbstatuts vom Sachstatut und vom Gesellschaftsstatut. in: Dutta, Anatol – Herrler, Sebastian (*Hrsg.*): Die Europäische Erbrechtsverordnung. Tagungsband zum wissenschaftlichen Symposium anlässlich des 20-jährigen Bestehens des Deutschen Notarinstituts am 11. Oktober 2013 in Würzburg. C.H. Beck Verlag, München, 2014 [HERTEL (2014)];

HERTEL, Christian: Verordnung (EU) Nr. 650/2012 des Europäischen Parlaments und des Rates vom 4. Juli 2012 über die Zuständigkeit, das anzuwendende Recht, die Anerkennung und Vollstreckung von Entscheidungen und die Annahme und Vollstreckung öffentlicher Urkunden in Erbsachen sowie zur Einführung eines Europäischen Nachlasszeugnisses. in: Thomas, Rauscher (*Hrsg.*): Europäisches Zivilprozeß- und Kollisionsrecht. Kommentar. Band V. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2016 (4. Aufl.), 169-625 [HERTEL (2016)];

HERWEG, Cornelia: Die Vereinheitlichung des Internationalen Erbrechts im Europäischen Binnenmarkt. Nomos Verlagsgesellschaft, Baden-Baden, 2004 [HERWEG (2004)];

HESS, Burkhard: Study No. JAI/A3/2002/02 on making more efficient the enforcement of judicial decisions within the European Union: Transparency of a Debtor's Assets, Attachment of Bank Accounts, Provisional Enforcement and Protective Measures; Version of 2/18/2004, <http://www2.ipr.uni-heidelberg.de/studie/> (megtekintve 2021. november 26. napján) [HESS (2004)];

HIERNEIS, Otto M.: Spanien. in: Ferid, Murad – Firsching, Karl – Hausmann, Rainer (*Hrsg.*): Internationales Erbrecht. Quellensammlung mit systematischen Darstellungen des materiellen Erbrechts sowie Kollisionsrechts der wichtigsten Staaten. C.H.Beck Verlag, München, Band VII, Ergänzungslieferung CI (Juni 2017) [HIERNEIS (2017)];

HOTZ, Klaus P.: Die Rechtswahl im Erbrecht im interkantonalen und internationalen Verhältnis. Verlag Schulthess & Co. AG, Zürich, 1969 [HOTZ (1969)];

ILLEDITS, Alexander – ILLEDITS-LOHR, Karin: Wohnungseigentum. Rechtliche Probleme und deren Lösung. LexisNexis Verlag, Wien, 2018 [ILLEDITS/ILLEDITS-LOHR (2018)];

IVANC, Tjaša – KRALJIĆ, Suzana: European Certificate of Succession – Was There a Need For a European Intervention ? *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, Volume 9 (2016) issue 18, 249-273. [IVANC/KRALJIĆ (2016)];

JAYME, Erik – KOHLER, Christian: Europäisches Kollisionsrecht 2001: Anerkennungsprinzip statt IPR ? *IPRax* 2001/6, 501-524 [JAYME/KOHLER (2001)];

JAYME, Erik: Internationales Privatrecht. Ideengeschichte von Mancini und Ehrenzweig zum Europäischen Kollisionsrecht. C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2009 [JAYME (2009)];

JAYME, Erik: Zugehörigkeit und kulturelle Identität. Die Sicht des Internationalen Privatrechts. Wallstein Verlag, Göttingen, 2012 [JAYME (2012)];

KEATING, Albert: Succession Law in Ireland. Clarus Press, Dublin, 2015 [KEATING (2015)];

KEGEL, Gerhard – SCHURIG, Klaus: Internationales Privatrecht. Verlag C.H.Beck, München, 2004 (9. Auflage) [KEGEL/SCHURIG (2004)];

KENGYEL Miklós – HARSÁGI Viktória: Európai polgári eljárásjog. Osiris Kiadó, Budapest, 2006 [KENGYEL/HARSÁGI (2006)];

KEIM, Christopher: Rechtswahl nach der Europäischen Erbrechtsverordnung. in: Roth, Andreas (Hrsg.): Die Wahl ausländischen Rechts im Familien- und Erbrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2013, 67-90 [KEIM (2013)];

KELLER, Max – SIEHR, Kurt: Allgemeine Lehren des internationalen Privatrechts. Schulthess Verlag, Zürich, 1986 [KELLER/SIEHR (1986)];

KERRIDGE, Roger – BRIERLEY, A.H.R.: The Law of Succession. Thomson, Sweet & Maxwell, London, 2009 (12th ed.) [KERRIDGE/BRIERLEY (2009)];

KNÖFEL, Oliver L.: Erläuterungen zu der Verordnung (EG) Nr. 1206/2001 des Rates vom 28. Mai 2001 über die Zusammenarbeit zwischen den Gerichten der Mitgliedstaaten auf dem Gebiet der Beweisaufnahme in Zivil- oder Handelssachen. in: Geimer, Reinhold – Schütze, Rolf, A. (Hrsg.): Internationaler Rechtsverkehr in Zivil- und Handelssachen. C.H.Beck, München, 2018, Band III, 562/1-153 [KNÖFEL (2018)];

KOPP, Beate: Probleme der Nachlaßabwicklung bei kollisionsrechtlicher Nachlaßspaltung. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1997 [KOPP (1997)];

KOTHBAUER, Christoph – SAMMER, Karin – BERGER, Andreas – HOLZAPFEL, Anton (Hrsg.): Dirnbacher Praxiskommentar WEG 2017. ÖVI Immobilienakademie, Wien, 2017 (8. Auflage) [KOTHBAUER/SAMMER/BERGER/HOLZAPFEL (2017)];

KOUSOULA, Aikaterini: Europäischer Erbschein. Vorschläge auf der Basis einer rechtsvergleichenden Untersuchung der deutschen und griechischen Regelung. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2008 [KOUSOULA (2008)];

KRÄNZLE, Michael: Heimat als Rechtsbegriff ? Eine Untersuchung zu Domicile und gewöhnlichen Aufenthalt im Lichte der EU-Erbrechtsverordnung. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2014 [KRÄNZLE (2014)];

KRIST, Andreas: Unterliegt die Anwachsung nach § 14 Abs 1 Z 1 WEG der EuErbVO? *NZ*, 2016/10, 361-367 [KRIST (2016)];

KROLL-LUDWIGS, Kathrin: Die Rolle der Parteiautonomie im europäischen Kollisionsrecht. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2013 [KROLL-LUDWIGS (2013)];

KROPHOLLER, Jan: Internationales Privatrecht. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2006 (6. Auflage). [KROPHOLLER (2006)];

KROPHOLLER, Jan: Internationale Zuständigkeit. in: Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Privatrecht (*Hrsg.*): Handbuch des Internationalen Zivilverfahrensrechts. Band I. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Tübingen, 1982, 183-533 [KROPHOLLER (1982)];

KUNZ, Lena: Die neue Europäische Erbrechtsverordnung – ein Überblick. Teil I. GPR 2012/4, 208-212 [KUNZ (2012) I.];

KUNZ, Lena: Die neue Europäische Erbrechtsverordnung – ein Überblick. Teil II. GPR 2012/5, 253-257 [KUNZ (2012) II.];

KÜBLER-WACHENDORFF, Maximilian: Das forum necessitatis im europäischen Zuständigkeitsrecht. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2021 [KÜBLER-WACHENDORFF (2021)];

LANGE, Knut Werner: Das Europäische Nachlasszeugnis. in: Dutta, Anatol – Herrler, Sebastian (*Hrsg.*): Die Europäische Erbrechtsverordnung. Tagungsband zum wissenschaftlichen Symposium anlässlich des 20-jährigen Bestehens des Deutschen Notarinstituts am 11. Oktober 2013 in Würzburg. C.H. Beck Verlag, München, 2014, 161-178 [LANGE (2014)];

LANGE, Knut Werner: Erbrecht. C.H. Beck Verlag, München, 2017 (2. Auflage) [LANGE (2017)];

LEHANE, Christopher: Succession Law. Bloomsbury Professional, London/Dublin, 2022 [LEHANE (2022)];

LEHMANN, Daniel: Die Reform des Internationalen Erb- und Erbprozessrechts im Rahmen der geplanten Brüssel-IV Verordnung. Zerb Verlag, Bonn, 2006 [LEHMANN (2006)];

LEIFELD, Janis: Das Anerkennungsprinzip im Kollisionsrechtssystem des Internationalen Privatrechts. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010 [LEIFELD (2010)];

LENKOVICS Barnabás: Magyar polgári jog, Dologi jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2014 [LENKOVICS (2014)];

LIMBACH, Francis: Frankreich. in: Ferid, Murad – Firsching, Karl – Hausmann, Rainer (*Hrsg.*): Internationales Erbrecht. Quellensammlung mit systematischen Darstellungen des materiellen Erbrechts sowie Kollisionsrechts der wichtigsten Staaten. C.H.Beck Verlag, München, Band II, Ergänzungslieferung CX (Juni 2017) [LIMBACH (2017)];

LÜBCKE, Daniel: Das neue europäische Internationale Nachlassverfahrensrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2013 [LÜBCKE (2013)];

MÁDL Ferenc – VÉKÁS Lajos: Nemzetközi magánjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2022 (10. kiadás) [MÁDL/VÉKÁS (2022)];

MANKOWSKI, Peter: Nun sag, wie hast Du's mit dem Anerkennungsprinzip ? – Im EU-Ausland „unrechtmässig“ erlangte Namen als Prüfstein, IPRax, 2017/4, 323-329 [MANKOWSKI (2017)];

MANSEL, Heinz-Peter: Das Staatsangehörigkeitsprinzip im deutschen und gemeinschaftsrechtlichen internationalen Privatrecht: Schutz der kulturellen Identität oder

Diskriminierung der Person? in: Erik Jayme (*Hrsg.*): Kulturelle Identität und internationales Privatrecht. C. F. Müller Verlag, Heidelberg, 2003, 119-154. [MANSEL (2003)];

MANSEL, Hainz-Peter: Movables or immovables – Zur Qualifikation eines vererbten Miterbenanteils im deutsch-englischen Erbrechtsverkehr. in: Michaels, Ralf – Solomon, Dennis (*Hrsg.*): Liber Amicorum Klaus Schurig zum 70. Geburtstag. Sellier European Law Publishers, München, 2012, 181-190 [MANSEL (2012)];

MAX PLANCK INSTITUTE FOR COMPARATIVE AND INTERNATIONAL PRIVATE LAW: Comments on the European Commission’s Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and authentic instruments in matters of succession and the creation of a European Certificate of Succession, *RabelsZ* 2010/3, 522-720. [MPI Comments (2010)];

MAX-PLANCK-INSTITUT FÜR AUSLÄNDISCHES UND INTERNATIONALES PRIVATRECHT: Kodifikation des deutschen Internationalen Privatrechts. (Stellungnahme des Max-Planck-Instituts zum Regierungsentwurf von 1983) *RabelsZ* 1983/4, 595-690 [MPI-Stellungnahme (1983)];

MENYHÁRD Attila: *Dologi jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2007 [MENYHÁRD (2007)];

MERKLE, Rüdiger: *Pflichtteilsrecht und Pflichtteilsverzicht im Internationalen Erbrecht*. Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, 2008 [MERKLE (2008)];

MOLNÁR Tamás: *Alapelvek a közjegyzői nemperes eljárásokban*. Közjegyzői Akadémia Kiadó, Budapest, 2019. [MOLNÁR (2019)];

MUSCHELER, Karlheinz: *Erbrecht I-II*. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2010 [MUSCHELER (2010)];

MUSGER, Gottfried: Zur „Anerkennung“ öffentlicher Urkunden im internationalen Zivilverfahrensrecht. in: Rechberger, Walter H. (*Hrsg.*): *Brücken im europäischen Rechtsraum Europäische öffentliche Urkunde und Europäischer Erbschein 21. Europäische Notarentage 2009*. Manz’sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2010, 17-18 [MUSGER (2010)];

NAGEL, Heinrich – GOTTWALD, Peter: *Internationales Zivilprozessrecht*. Verlag Dr. Otto Schmidt, Köln, 2013 (7. Auflage) [NAGEL/GOTTWALD (2020)];

NAGY CSONGOR István: *Jogválasztás az új nemzetközi magánjogi törvényben*. *Jogtudományi Közlöny*, 2019/5, 190-196 [NAGY CSONGOR István (2019)];

NAGY CSONGOR István: *Nemzetközi magánjog*. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012 (2. kiadás); [NAGY CSONGOR István (2012)];

NÉMETH, Ildikó: *The Successions in Europe. A Contribution to the Classification and Unification of the Succession Systems in Europe*. *ELTE Law Journal*, 2015/2, 109-126;

NEUHAUS, Paul Heinrich: *Grundbegriffe des Internationalen Privatrechts*. Walter de Gruyter & Co./ J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), Berlin/Tübingen, 1962 [NEUHAUS (1962)];

NORDMEIER, Carl Friedrich: *Grundfragen der Rechtswahl in der neuen EU-Erbrechtsverordnung – eine Untersuchung des Art. 22 ErbRVO*. *GPR* 2013/3, 148-155 [NORDMEIER, (2013)];

NUSSER, Johanna: *Europäisches Nachlasszeugnis und Erbschein*. Carl Heymanns Verlag / Wolters Kluwer, Hürth, 2020 [NUSSER (2020)];

ODERSKY, Felix: Die Abwicklung deutsch-englischer Erbfälle. Otto Schmidt Verlag, Köln, 2001 [ODERSKY (2001)];

ODERSKY, Felix: Großbritannien: England und Wales. in: Süß, Rembert (*Hrsg.*): Erbrecht in Europa. Zerb Verlag, Bonn, 2020 (4. Auflage), 653-696 [ODERSKY (2020)];

OTTE Gerhard (*Hrsg.*): J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 5 Erbrecht, Einleitung zum Erbrecht, §§ 1922-1966 (Erbfolge). Sellier /de Gruyter, Berlin, 2018 (Neubearbeitung); [OTTE/STAUDINGER (2018)];

PALÁSTI Gábor: Nagykomentár a Róma I. rendelethez. Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2021 [PALÁSTI (2021)];

PAMBOUKIS, P. Haris (*ed.*): EU Succession Regulation No. 650/2012. Nomiki Bibliothiki – C.H.Beck – Hart – Nomos, Athens/München/Oxford/Baden-Baden, 2017 [PAMBOUKIS (2017)];

PERNER, Stefan: Alle Wege führen nach Rom ? Verbleibender Spielraum des nationalen IPR-Gesetzgebers. in: Busch, Christoph – Kopp, Christina – McGuire, Mary-Rose – Zimmermann, Martin (*Hrsg.*): Europäische Methodik: Konvergenz und Diskrepanz europäischen und nationalen Privatrechts. Jahrbuch Junger Zivilrechtswissenschaftler 2009, Richard Boorberg Verlag, Stuttgart, 2014, 379-403 [PERNER (2014)];

PETRIK Ferenc (*szerk.*): Polgári jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára. Hetedik Könyv. Öröklési jog. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2021 (6. kiadás) [PETRIK (2021)];

PFALLER, Markus: Das Nachlassverfahren – Eine vergleichende Untersuchung des kalifornischen und des deutschen Rechts. Gieseking Verlag, Bielefeld 2002 [PFALLER (2002)];

RAAPE, Leo – STURM, Fritz: Internationales Privatrecht. Band I. Allgemeine Lehren. Verlag Franz Vahlen, München, 1977 (6. Auflage) [RAAPE/STURM (1977)];

RAUSCHER, Thomas: Internationales Privatrecht. Mit internationalem Verfahrensrecht. C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2017 (5. Auflage) [RAUSCHER (2017)];

RECHBERGER, H. Walter – ZÖCHLING-JUD, Brigitta (*Hrsg.*): Die EU-Erbrechtsverordnung in Österreich. Verlag Österreich, Wien, 2015 [RECHBERGER/ZÖCHLING-JUD (2015)];

RÉCZEI László: Nemzetközi magánjog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961 (3. kiadás) [RÉCZEI (1961)];

REIß, Jürgen: Internationales Erbrecht. Italien. C. H Beck Verlag, 2014 (3. Auflage) [REIß (2014)];

Report by Mr P. JENARD on the Convention of 27 September 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters (Official Journal of the European Communities C 59 5.3.79. p. 1.) [JENARD-jelentés];

RIEKS, Julia: Anerkennung im Internationalen Privatrecht. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2012 [RIEKS (2012)];

RÓNASZÉKI TRUX Hugó: A magyar örökösödési eljárás. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1896 [RÓNASZÉKI TRUX (1896)];

SCHAAL, Daniel: Internationale Zuständigkeit deutscher Nachlassgerichte nach der geplanten FGG-Reform. BWNNotZ, 2007/8, 154-160 [SCHAAL (2007)];

SCHACK, Haimo: Internationales Zivilverfahrensrecht. Verlag C.H. Beck, München, 2021 (8. Auflage) [SCHACK (2021)];

SCHAUER, Martin – SCHEUBA, Elisabeth (*Hrsg.*): Europäische Erbrechtsverordnung (2012/650/EU vom 4. Juli 2012). Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2012 [SCHAUER/SCHEUBA (2012)];

SCHLECHTRIEM, Peter: Ausländisches Erbrecht im deutschen Verfahren. Verlag C.F. Müller, Karlsruhe, 1966 [SCHLECHTRIEM (1966)];

SCHMITZ, Christine: Die „Annahme“ öffentlicher Urkunden nach Art. 59 Abs. 1 EuErbVO. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2020 [SCHMITZ (2020)];

SCHMIDT, Jan Peter: Der Erwerb der Erbschaft in grenzüberschreitenden Sachverhalten unter besonderer Besichtigung der EuErbVO. ZEV 2014/9, 455-461 [SCHMIDT (2014)];

SCHNITZER, F. Adolf: Handbuch des Internationalen Privatrechts I-II. Verlag für Recht und Gesellschaft AG, Basel, 1957 [SCHNITZER (1957)];

SCHÖMMER, Hans-Peter – FABOLD, Heidemarie – BAUER, Klaus: Internationales Erbrecht. Österreich. München, Verlag C.H. Beck, 2003 (2. Auflage) [SCHÖMMER/FABOLD/BAUER (2003)];

SCHRÖDER, Jochen: Die Anpassung von Kollisions- und Sachnormen. Walter de Gruyter & Co, Berlin, 1961 [SCHRÖDER (1961)];

SCHRÖDER, Jochen: Internationale Zuständigkeit. Entwurf eines Systems von Zuständigkeitsinteressen im zwischenstaatlichen Privatverfahrensrecht aufgrund rechtshistorischer, rechtsvergleichender und Rechtspolitischer Betrachtungen. Westdeutscher Verlag, Opladen, 1971 [SCHRÖDER (1971)];

SCHROER, Patrick: Europäischer Erbschein. Mit rechtsvergleichender Darstellung. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2010 [SCHROER (2010)];

SCHWIMANN, Michael – KODEK, Georg E. (*Hrsg.*): ABGB Praxiskommentar. Band 3. LexisNexis Verlag, Wien, 2013 (4. Auflage) [SCHWIMANN/KODEK 3. (2013)];

SCHWIMANN, Michael – KODEK, Georg E. (*Hrsg.*): ABGB Praxiskommentar. Band 4. LexisNexis Verlag, Wien, 2018 (5. Auflage) [SCHWIMANN/KODEK 4. (2018)];

SEEGER, Sebastian: Erbverzicht im neuen europäischen Kollisionsrecht. Unter besonderer Berücksichtigung rechtsvergleichender Bezüge und der Problematik des Statutenwechsels. Mohr Siebeck Verlag, Tübingen, 2018 [SEEGER (2018)];

SEEGERT, Neal: Descent and Distribution: Necessity of Administration of Decedents' Estates: Effect of Statutes Which Change the Devolution of Personal Property. Michigan Law Review, Vol. 45 (1947) No. 7, 898 [SEEGERT (1947)];

SHERRIN, C.H. – BONEHILL, R.C.: The Law and Practice of Intestate Succession. Thomson, Sweet & Maxwell, London, 2004 (3rd ed.) [SHERRIN/BONEHILL (2004)];

SIEHR, Kurt: Internationales Privatrecht. C.F. Müller Verlag, Heidelberg, 2001 [SIEHR (2001)];

SIMON, Ulrich – BUSCHBAUM, Markus: Die neue EU- Erbrechtsverordnung. NJW, 2012/33, 2393-2398 [SIMON/BUSCHBAUM (2012)];

SLOAN, Brian: *Borkowski's Law of Succession*. Oxford University Press, Oxford, 2017 (3rd ed.) [SLOAN/BORKOWSKI (2017)];

SOLOMON, Dennis: Die allgemeine Kollisionsnorm. in: Dutta, Anatol – Herrler, Sebastian (Hrsg.): *Die Europäische Erbrechtsverordnung. Tagungsband zum wissenschaftlichen Symposium anlässlich des 20-jährigen Bestehens des Deutschen Notarinstituts am 11. Oktober 2013 in Würzburg*. C.H. Beck Verlag, München, 2014 [SOLOMON (2014)];

SOLOMON, Dennis: The Boundaries of the Law Applicable to Succession. *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, Volume 9 (2016) issue 18, 193-220. [SOLOMON (2016)];

SOMSSICH Réka: Egységes jog – egységes értelmezés? Az uniós jog értelmezése a tagállami bíróságok szintjén. *ELTE Eötvös Kiadó*, Budapest, 2016 [SOMSSICH (2016)];

SOMSSICH Réka: Nyelvi hatások, kölcsönhatások, eltérések és félreértések a soknyelvű uniós nemzetközi magánjogban. in: Raffai Katalin – Szabó Sarolta (szerk.): *Honeste benefacere pro scientia. Ünnepi kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából*. Pázmány Press, Budapest, 2019, 53-64 [SOMSSICH (2019)];

SOMSSICH Réka: Új nemzetközi magánjogi törvény az uniós rendeletek szorításában. in: Menyhárd Attila – Varga István (szerk.): *350 éves az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A jubileumi év konferenciasorozatának tanulmányai*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018, I. kötet, 669-682 [SOMSSICH (2018)];

SPIERIN, Brian E.: *The Succession Act 1965 and Related Legislation. A Commentary*. Bloomsbury Professional, Dublin/London, 2017 (5th ed.). [SPIERIN (2017)];

STEINER, Anna-Zoe: Das neue Europäische Nachlasszeugnis. *Zak*, 2015/552, 304-306 [STEINER (2015)];

STERN, Claudia: *Das Staatsangehörigkeitsprinzip in Europa*. Nomos Verlag, Baden-Baden, 2008 [STERN (2008)];

STOLTENBERG, Teresa Puig: *Die Parteiautonomie im europäischen Erbrecht*. Peter Lang Verlag, Berlin, 2019 [STOLTENBERG (2019)];

SURI Noémi: A hagyatéki vagyon jogi sorsának rendezésére irányuló egyes tagállami eljárások összehasonlító vizsgálata. Az európai öröklési rendelet eljárásjogi intézményeinek elemzése. *Nemzeti Közszolgálati Egyetem*, Budapest, 2019 [SURI (2019)];

SURI Noémi: Elhatárolási kérdések a Brüsszel IIa rendelet és az európai öröklési rendelet körében. in: Raffai Katalin (szerk.): *Határon átnyúló családjogi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században*. Pázmány Press, Budapest, 2018, 143-151 [SURI (2018)];

SURI Noémi: „Gleichlauf von Forum und Ius” mint az öröklési rendelet szabályozási módszere. in: Szabó Sarolta (szerk.): *Bonas Iuris Margaritas Quaerens: emlékkötet a 85 éve született Bánrév Gábor tiszteletére*. Pázmány Press, Budapest, 2015, 333-345 [SURI (2015)];

SURI Noémi: Haláleset folytán történő tulajdonátszállás Olaszországban. *Közjegyzők Közlönye*, 2016/3, 5-13 [SURI (2016)].

SÜß, Rembert (Hrsg.): *Erbrecht in Europa*. Zerb Verlag, Würzburg, 2008 (2. Auflage) [SÜß (2008)];

SÜß, Rembert (Hrsg.): *Erbrecht in Europa*. Zerb Verlag, Würzburg, 2020 (4. Auflage) [SÜß (2020)];

SZABADOS Tamás: A jogi státusz elismerése a magyar nemzetközi magánjogban. Nemzetközi Magánjogi Évkönyv 2022/1, 40-56 [SZABADOS (2022)];

SZLADITS Károly – TELLER Miksa: Az örökös jogállása. in: Dr. Szladits Károly (*szerk.*): Magyar Magánjog, VI. kötet: Öröklés jog. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1939 [SZLADITS – TELLER (1939)];

SZÁSZY István: Jogszabályösszeütközések. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973 [SZÁSZY (1973)];

SZÁSZY István: Nemzetközi magánjog. Budapest, 1938 [SZÁSZY (1938)];

SZÁSZY István: Nemzetközi polgári eljárásjog. Közgazdasági s Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963 [SZÁSZY (1963)];

SZÓCS Tibor: A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja. HVG-Orac, Budapest, 2021 [SZÓCS (2021)];

SZÓCS Tibor: Az öröklési jog és a házassági vagyoni jog határmezsgyéjén - a német jog szerinti „özvegyi negyed” minősítése az európai öröklési rendelet alkalmazási körében. in: Vékás Lajos – Osztoivits András – Nemessányi Zoltán (*szerk.*): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában. HVG-Orac, Budapest, 2021, 353-375. [SZÓCS (2021-2)];

SZÓCS Tibor: Az örökség állam általi megszerzésének nemzetközi magánjogi kérdései – néhány probléma az új szabályozás tükrében. in: Raffai Katalin – Szabó Sarolta (*szerk.*): Honeste benefacere pro scientia. Ünnepi kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából. Pázmány Press, Budapest, 2019, 155-175 [SZÓCS (2019)];

SZÓCS Tibor: Joghatósági szabályaink személyiállapoti, családjogi és öröklési ügyekben. A hatályos szabályozás és a felülvizsgálat lehetséges irányai. in: Raffai Katalin (*szerk.*): Határon átnyúló családjogi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században. Pázmány Press, Budapest, 2018, 169-188. [SZÓCS (2018)];

TERRÉ, François – LEQUETTE, Yves – GAUDEMET, Sophie: Les successions – Les libéralités. Paris, Éditions Dalloz, 2014 (4e édition) [TERRÉ/LEQUETTE/GAUDEMET (2014)];

TRAAR, Thomas: Der Verordnungsvorschlag aus österreichischer Sicht. in: Reichelt, Gerte – Rechberger, Walter H. (*Hrsg.*): Europäisches Erbrecht. Zum Verordnungsvorschlag der Europäischen Kommission zum Erb- und Testamentsrecht. Jan Sramek Verlag, Wien, 2011, 93-115 [TRAAR (2011)];

VARGA István (*szerk.*): A polgári nemperes eljárások joga, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2013 (2. kiadás) [VARGA (2013)];

VÉKÁS Lajos – NEMESSÁNYI Zoltán – OSZTOVITS András (*szerk.*): A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja, HVG-Orac, Budapest, 2020 [VÉKÁS/NEMESSÁNYI/OSZTOVITS (2020)];

VÉKÁS Lajos: A tagállami kollíziós nemzetközi magánjog alkonya Európában. in: Raffai Katalin (*szerk.*): A nemzetközi gazdasági kapcsolatok a XXI. században. Ünnepi kötet a nyolcvanéves Bánrévy Gábor tiszteletére. PPKE JÁK – Szent István Társulat, Budapest, 2011, 129 [VÉKÁS (2011)];

VÉKÁS Lajos: eltérő anyagi öröklési jogok az egységes európai nemzetközi magánjog háttérében. Magyar Jog, 2019/6, 325-334 [VÉKÁS (2019)];

VÉKÁS Lajos: Hagyaték joga kontra fekvési hely (nyilvántartási hely) joga. in: Vékás Lajos – Osztovits András – Nemessányi Zoltán (*szerk.*): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában. HVG-Orac, Budapest, 2021, 376-391. [VÉKÁS (2021)];

VÉKÁS Lajos: Hetedik Könyv. Öröklési jog. in: Vékás Lajos – Gárdos Péter (*szerk.*): Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. Wolters Kluwer, Budapest 2018 (2. kiadás) [VÉKÁS (2018)];

VÉKÁS Lajos: Magyar polgári jog. Öröklési jog. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2014 [VÉKÁS (2014)];

VÉKÁS Lajos: Objektive Anknüpfung des Erbstatuts. in: Reichelt, Gerte – Rechberger, Walter H. (*Hrsg.*): Europäisches Erbrecht. Zum Verordnungsvorschlag der Europäischen Kommission zum Erb- und Testamentsrecht. Jan Sramek Verlag, Wien, 2011, 41-56 [VÉKÁS (2011-2)];

VERESS Emőd – SZÉKELY János: Román polgári jog. Öröklési jog és az ingyenes juttatások joga. Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2020 [VERESS – SZÉKELY (2020)];

VIENENKÖTTER, Rabea: Der Begriff des gewöhnlichen Aufenthalts im Internationalen Familien- und Erbrecht. Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft, Düsseldorf, 2017 [VIENENKÖTTER (2017)];

VOLMER, Michael: Erbschein und ENZ nach der EuErbVO. Notar, 2016/10, 323-331 [VOLMER (2016)];

WAGNER, Niklas – RAASCH, Holger – PRÖPSTL, Thomas: Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen vom 18. April 1961. Kommentar für die Praxis. Berliner Wissenschafts-Verlag, Berlin, 2007 [WAGNER/RAASCH/PRÖPSTL (2007)];

WALTHER, Bianca: Der Gleichlaufgrundsatz – Abkehr oder Rückkehr? Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main, 2013 [WALTHER (2013)];

WELLER, Marc-Philippe: Vom Staat zum Menschen. Die Methodentrias des Internationalen Privatrechts unserer Zeit. RabelsZ, 2017/4, 747-780 [WELLER (2017)];

WELSER, Rudolf: Der Erbrechtskommentar. §§ 531 – 824 ABGB. Manz'sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien, 2019 [WELSER (2019)];

ZWEIGERT, Konrad – KÖTZ, Hein: Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts. Band I.: Grundlagen. J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen, 1984 [ZWEIGERT/KÖTZ (1984)].

A szerző kutatási témával összefüggő publikációinak jegyzéke

Könyv, könyvrészlet

SZŐCS Tibor: A nemzetközi öröklési jog szabályainak kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2021;

SZŐCS Tibor – KÖVESNÉ Kósa Zsuzsanna: Ungarn (Landesbericht). In: Süß, Rembert – Ring, Gerhard (*Hrsg.*): Eherecht in Europa. Zerb Verlag, Bonn, 2021 (4. Auflage), 1529-1583;

SZŐCS Tibor: Öröklési jog. in: Csehi Zoltán (*szerk.*): Magyarázata a nemzetközi magánjogról. Wolters Kluwer, Budapest, 2020, 503-582;

SZŐCS Tibor – GOMBOS Katalin: 113. §, 115. §, 116-121. §. in: Vékás Lajos – Nemessányi Zoltán – Osztovits András (*szerk.*): A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2020, 495-507, 510-513, 513-535;

SZŐCS Tibor: 101-108. §. in: Vékás Lajos – Nemessányi Zoltán – Osztovits András (*szerk.*): A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2020, 447-479;

SZŐCS, Tibor: 64-65. §. in: Vékás Lajos – Nemessányi Zoltán – Osztovits András (*szerk.*): A nemzetközi magánjogról szóló törvény kommentárja. HVG-ORAC, Budapest, 2020, 338-351;

TÓTH Ádám – SZŐCS Tibor: Ungarn (Landesbericht): Landesbericht. in: Süß, Rembert (*Hrsg.*): Erbrecht in Europa. Zerb Verlag, Bonn, 2020 (4. Auflage), 1553-1617;

SZŐCS Tibor: Nemzetközi polgári eljárásjogi szabályok. XLIV. fejezet, Külföldi elem esetén alkalmazandó általános rendelkezések: Bevezető rendelkezések. in: Varga István (*szerk.*): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. II. kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 2045-2048;

SZŐCS Tibor: Nemzetközi polgári eljárásjogi szabályok. XLIV. fejezet, Külföldi elem esetén alkalmazandó általános rendelkezések: A perköltség-biztosíték és a költségkedvezmények. in: Varga István (*szerk.*): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. II. kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 2053-2077;

SZŐCS Tibor: A polgári perjog nemzetközi vonatkozásai, nemzetközi és európai uniós jogi szabályozói: IV. Fejezet: A polgári perjog nemzetközi vonatkozásainak belső jogi szabályozása a nemzetközi magánjogról szóló 2017. évi XXVIII. törvényben (Nmjtv.). in: Varga István (*szerk.*): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. III. kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 2319-2390;

SZŐCS Tibor: A polgári perjog nemzetközi vonatkozásai, nemzetközi és európai uniós jogi szabályozói: VIII. Fejezet: A nemzetközi jogsegély a polgári perben. in: Varga István (*szerk.*): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. III. kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 2544-2623;

SZÓCS Tibor: A polgári perjog nemzetközi vonatkozásai, nemzetközi és európai uniós jogi szabályozói: IX. Fejezet: Az európai öröklési rendelet. in: Varga István (*szerk.*): A polgári perrendtartás és a kapcsolódó jogszabályok kommentárja. III. kötet. HVG-ORAC, Budapest, 2018, 2624-2701;

SZÓCS Tibor: Nemzetközi igazságügyi együttműködés polgári ügyekben. in: Varga István – Éless Tamás (*szerk.*): Szakértői Javaslat az új polgári perrendtartás kodifikációjára. HVG-ORAC, Budapest, 2016, 859-896;

BRÁVÁ CZ Ottóné – SZÓCS Tibor: Nemzetközi családjog. in: Kőrös András (*szerk.*): A családjog kézikönyve 2007. HVG-ORAC, Budapest, 2007, 901-1225;

BRÁVÁ CZ Ottóné – SZÓCS Tibor: Jogviták határok nélkül. Joghatóság, külföldi határozatok elismerése és végrehajtása polgári ügyekben. HVG-ORAC, Budapest, 2003.

Tanulmányok

SZÓCS Tibor: Az öröklési jog és a házassági vagyonjog határmezsgyéjén – a német jog szerinti „özvegyi negyed” minősítése az európai öröklési rendelet alkalmazási körében. in: Vékás Lajos – Osztoivits András – Nemessányi Zoltán (*szerk.*): Nemzetközi magánjogi rendeletek az Európai Unió Bírósága gyakorlatában. HVG-ORAC, Budapest, 2021, 353-375;

SZÓCS Tibor: Az örökség állam általi megszerzésének nemzetközi magánjogi kérdései – néhány probléma az új szabályozás tükrében. in: Raffai Katalin – Szabó Sarolta (*szerk.*): *Honeste benefacere pro scientia*: Ünnepi kötet Burián László 65. születésnapja alkalmából. Pázmány Press, Budapest, 2019, 155-175;

SZÓCS Tibor: Joghatósági szabályaink személyállapot, családjogi és öröklési ügyekben. A hatályos szabályozás és a felülvizsgálat lehetséges irányai. in: Raffai Katalin (*szerk.*): Határon átnyúló családi ügyek. Nemzetközi személyes- és családjogi kérdések a XXI. században. Pázmány Press, Budapest, 2018, 169-189;

SZÓCS Tibor: A külföldi jog közjegyzői eljárásban történő alkalmazásával kapcsolatos tapasztalatok. in: Berke Barna – Nemessányi Zoltán (*szerk.*): Az új nemzetközi magánjogi törvény alapjai. Kodifikációs előtanulmányok. HVG-ORAC, Budapest, 2016, 84-103;

SZÓCS Tibor: Succession regulation – Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council of 4 July 2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession. in: Council, of the European Union (*ed.*): Civil Law – European Judicial Cooperation. Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2016, 100-122;

SZÓCS Tibor: Másfél év az Európa Öröklési Rendelet hatálybalépéséig – Feladatok a jogalkotásnak, kihívások a jogalkalmazásnak. in: Harsági Viktória – Raffai Katalin – Suri Noémi (*szerk.*): Az Európai Unió új és megújuló jogforrásainak szerepe a magyar magánjog fejlesztésében. Pázmány Press, Budapest, 2014, 25-39;

SZŐCS Tibor: A magyar nemzetközi polgári eljárásjog reformja – szabályozást igénylő kérdések. in: Németh János – Varga István (*szerk.*): Egy új polgári perrendtartás alapjai. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 673-689;

SZŐCS Tibor: A nemzetközi öröklési jog új távlatai – a küszöbön álló Európai Öröklési Rendelet néhány alapkérdése, különös tekintettel a kollíziós szabályozásra és a joghatóságra. in: Magyar Országos Közjegyzői Kamara (*szerk.*): Polgári és polgári eljárásjogi szabályok átalakulása az Európai Unió jogában. A Magyar Országos Közjegyzői Kamara Negyedik Műhelykonferenciája, Budapest, 2009, 9-21.

Folyóirat-cikkek

SZŐCS Tibor: A nemzetközi öröklési jog új szabályainak alkalmazása során a joggyakorlatban felmerült néhány probléma. Nemzetközi magánjogi évkönyv 2022, 183-200;

SZŐCS Tibor: The European Succession Regulation from the Perspective of the First Three Years of Its Application. ELTE Law Journal 2019/1, 45-61;

SZŐCS Tibor: Az európai öröklési rendelet hazai alkalmazását érintő legújabb rendelkezések. A hagyatéki eljárási törvény egyes nemzetközi vonatkozású rendelkezései módosításának hátteréhez. Európai Jog, 2019/1, 1-11;

SZŐCS Tibor: Az állampolgárság szerepének változása a nemzetközi öröklési viszonyok terén. Közjegyzők Közlönye, 2015/1, 55-55;

SZŐCS Tibor: Libanon – egy nehezen egybetartható „jogi és vallási mozaik” esete. Gondolatok André Kahlmeyer Familienrecht und Konfessionalismus im Libanon c. monográfiájáról (*recenzió*). Iustum Aequum Salutare, 2014/10, 190-195;

SZŐCS Tibor – SZIRÁNYI Pál: Búcsú nemzetközi magánjogi kódexünk 36. §-ától: egységes öröklési jogi kollíziós szabályok Európában. Magyar Jog, 2013/10, 604-612;

SZŐCS Tibor: Vannak „még egyenlőbbek” ? – A különböző tagállami közjegyzők jogállása az új európai öröklési rendelet alkalmazási körében. Közjegyzők Közlönye, 2013. Ünnepi szám a 60 éves Dr. Anka Tibor ceglédi közjegyző tiszteletére, 65-74;

SZŐCS Tibor: Európai öröklési jogi rendelet – a végintézkedések alakiságára vonatkozó szabályozás nélkül? Közjegyzők Közlönye, 2011/1, 11-17.